

זה השער לד'
צדיקים יבואו בו

ספר

תולדות רבינו

זה ספר תולדות אדם הגדול בענקים, אור בהיר בשחקים, גאון
ישראל וקדושו, רכבו ופרשו, שר התורה, איש אלקי נורא,
רבן של כל בני הגולה, לו דומיה תהלה

אדמו"ר מרן חיים אלעזר שפירא זצלה"ה זי"ע
האב"ד ור"מ דק"ק מונקאטש והגלילות יע"א

הוענק והוכנס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org
ע"י חיים תש"י"ד

אפס קצהו מסדרי תולדותיו, גלגולי קורותיו,
עניני נוראותיו, השפעת קדושתו, הפצת תורתו,
מנהגי תהלוכתו, מזמן לידתו, ומשך ימי חיותו,
עד עת הסתלקותו, יגן עלינו זכותו

נערך ונסדר על-ידי
דוד כהנא שו"ב
בעל מחבר ספר בית שלמה

ברוקלין נוא יארק
חודש סיון, ה'תשנ"ח

הסכמת הרבנים הגאונים הגדולים המפורסמים בית דינא רבא דפה קהלה קדושה הי"ו

וידי דוד בכל דרכיו משכיל הלא הוא כבוד מוכ"ו הרב החסיד שבכהונה חריף ובקי בחדרי תורה חכם וסופר נחמד מו"ה דוד כהנה נ"י שו"ב מומחה דפה"ק, רחש לבו דבר טוב לרשום ולספר לדורות, אלה תולדות קורות, מעשי איש אלקי גדול מרבבה ה"ה אדמו"ר הגאון הקדוש המפורסם עמרת תפארת ישראל מופה"ד מרן חיים אלעזר שפירא הכ"מ זצלה"ה האב"ד ור"מ דפה"ק מונקאטש והגלילות, אשר בעון הרור נקרא אל השמים מעל לאור באור החיים ביום ב' סיון העבר הוא הלך למנוחות ואותנו עזב לאנחות וכל בית ישראל יכנו את השריפה אשר שרף השם כי נשאר הרור יתי ריתמי ואין אב מלאך מושיע להם ברוחניות ובגשמיות, ועדיין גדול הכאב מאוד, וכל הלכות ירגשון לראות מעשה מרבבה סיפורי תהלות איש קדוש ונורא הנוכר. והגם כי לעומק המושג אין איש שם על לב לדעת היטב לצייר תמונת כסא כבודו של רבינו הנ"ל זי"ע בכל עניניו ומפעלותיו וקדושתו הטהורה לאין ערוך, בכל זאת כבר איתמחי גברא יקירא בעל המסדר הנ"ל אלה תולדות. שו"ב מומחה הנוכר ידינו הרב מהר"ד נ"י בהדפיסו ספר "בית שלמה" תולדות אא"ק מרן רבינו שלמה שפירא זי"ע ובנו הקדוש ונורא מרן בעל גרכי תשובה זי"ע שנמסר אז אליו מבנם הקדוש רבינו מהרח"א זי"ע דברי אלקים חיים אמת וצדק כאשר הסכים והעיד בעצמו ובכבודו על פעולת המחבר הרב הנוכר כגדפס על הספר בית שלמה שנודע טבעו בעולם ביופו סדרו דברים המושכים את הלב חכו ממתקים וכולו מחמדים.

ובכן גם בזה ידינו תכון עמו נאמן הוא עלינו חזקה על חבר שלא יוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן ויסגק בזה תלדות רבינו בעל מנחת אלעזר זי"ע בתהלוכותיו ודרכיו בקודש וגדל עבודתו ומסירת נפשו בעבור קדושת השם ותורתו ובעבור משיח צדקנו וגאולתן של ישראל והשכינה הקדושה כידוע שזהו תועלת גדול לקוראים ללמוד מדרכיו עכ"פ אפס קצחו ושלא לזוז מדרכו בכלל ובפרט וכל אשר יובא בזה ספר תולדות הכל אמת וצדק דובר משרים, נאמנים ובוררים יראו ישרים וישמחו ויתענגו כל הוגי בו.

מצודה בודאי על כל מי שיש בידו לסייע לדבר גדול ונשגב הלזה בפרט ברור יתום וחשוך הלז מצוה להרכות באמונת הצדיקים צדיקי אמת כרבינו זצ"ל וכל המסייע יתברך ממעון הברכות וזכות מרן הקדוש זצ"ל יגן עליו ועכ"י שנוכה לישועה ולנחמה בבנין ציון וירושלים כביאת הגואל בב"א.

ועל זה באנו על החתום ה' מנ"א תרצ"ז מונקאטש יע"א.

דוד שליססעל — מאיר זאב הכהן זאלצער — מנחם ווייס
חיים סופר — נמע שלמה שליססעל

הקדמה

מעת אשר חשך ענן וערפל, כסה שמי ארצנו ונלקו המאורות ותחשך השמש והירח, גם הכוכבים במסילתם אספו נגהם ומשמים ארץ השליך תפארת ישראל, בהלקח מאתנו נזר ועטרה הלא הוא אדוננו, התייר הגדול קרבניטא דספינתא, רבא דעמיה, מדברנא דאומתיה, בוצינא דנהורא רבינו הקדוש מרן חיים אלעזר שפירא זצלה"ה והכ"מ אב"ד ור"מ דק"ק מונקאטש והגליל ונשיא ארץ הקודש תוב"א, נתרשלו ידינו, וישבנו מרעיד, והארץ היתה תהו ובהו חשך וחורבן עולם, וכדי להפיח רוח חיים על כל פנים במשהו לשבירי לב לרפאות שברם, ולגהות מזורם, קמתי אני לפתוח לידידי ולכל אנשי שלומי המסתופפים בצל קדשו, ואמרתי דבר בעתו מה טוב ופירש בעל פרי מגדים כי דבר בעתו אף דבר קטן ומילתא זוטרתא שהיא בבחינת "מה" גם כן טוב. וראיתי טוב לפני ללקוט פרחי שושנים נרד וכרכם עם כל ראשי בשמים מעט צרי מעט נכאת אמרי אמת אמרות טהורות תהלוכותוהנהגות והדרכות יקרות אפס קצת מתרומת מדותיו הקדושים נובעים נוזלים ממקורות נאמנים הנוגעים לתולדות רבינו זי"ע דוגמא אשר עשיתי לאבותיו הקדושים עם ספרי "בית שלמה" ויהא נדמה עלינו כאלו רבינו הקדוש עוד חי אתנו והיו הדברים האלה לנו לעינים למען נלך בדרך טובים על פי השיטה והמסורה אשר מסר לנו ויהא הגחלת אמונת אומן קשורה על לבנו שלא יכבה נרו לעולם ועד ואדוננו הקדוש אשר היה דורש טוב לעמו ומליץ טוב על כל ישראל עם קודש כן לבטח ימליץ טוב בעדנו להוושע תשועת עולמים, כן יאבה השם במהרה בימינו בקרוב אמן כן יהי רצון.

כותב וחותם בדמע ה' מנחם אב תרצ"ז מונקאטש.

דוד כהנא שו"ב

תולדות רבינו

א. ראשון שבקדושה ראש לבית אבות עץ החיים אשר ישא פארותיו וענפיו מרובין, שממנו נמשך שלשלת הזהב של בית שפירא בן אחר בן עד רבינו בעל התולדה, הוא אביר הרועים הגה"ק אדיר ונורא מרנא ורבנא המפורסם בשם הרבי ר' צבי אלימלך שפירא זצלה"ה בעל המחבר ספרי קודש בני יששכר, אגרא דכלה, דרך פיקודיך, מעין גנים, כלי הרואים, אגרא דפרקא, ועוד חיבורים נפלאים בכל מקצועות התורה. והיה רב אב"ד בק"ק ריבאטיטש ובק"ק דינוב, וגם איזה שנים בק"ק מונקאטש. ימי חייו נ"ז שנים וחצי, ועלה למרום ביום ח"י טבת שנת תר"א לפ"ק, ובק"ק דינוב מנוחתו כבוד.

ב. הוא שאב מים חיים מבאר תורת הצדיקים הקדושים שני מאורות הגדולים מרן הרבי ר' מנחם מענדלי מרימאנוב זי"ע ומרן הרבי ר' יעקב יצחק החוזה מלובלין זי"ע, שניהם תלמידי הקדוש והנורא מרן הרבי ר' אלימלך מליזענסק בעל נועם אלימלך זי"ע, תלמיד האשל הגדול הגה"ק מרן הרבי ר' בער ממעזריטש זי"ע, תלמידו של רב רבנן מרן רבינו ישראל בעל שם טוב הקדוש זי"ע.

ג. להרה"ק רבי צבי אלימלך שפירא הנ"ל נולד בנו בכורו הרב הקדוש וטהור מרן מורינו אלעזר זצ"ל בעל המחבר ספר יודעי בינה על התורה אבדק"ק לאנצהוט, ונסתלק בעיר וויען י"ב אלול תרכ"ה והובילו אותו ללאנצהוט ושם מנוחתו כבוד. אשתו היתה הצדיקת מרת טאבא חוה בת הרב מו"ה יהושע העשיל זצלה"ה, נין וכנר להגה"ק שר התורה בעל פני יהושע זצלה"ה.

ד. מפרי בטנם ומחלציהם יצא אור הבהיר אדמו"ר הקדוש מרן שלמה זצוק"ל, שכהן פאר הרבנות בעיר סטריזוב מתא דיתבא על נהר

א שם שפירא נקרא על שם העיר שפיאור שנהרגו כולם על קדושת ה' הי"ד, והיו כולם תלמידי חכמים וצדיקים ולא נשאר מהם רק עוללים קטנים, ונתפורו בכל העולם ומי שמצא מהבנים הנ"ל השתדכו בהם לגדל יחוסיהם, כמאמרם ז"ל אין בודקין מן המזבח ולמעלה, והגאון הקדוש בעל בני יששכר זי"ע היה מנכדיהם ומיוצאי חלציהם, ונקראת שם המשפחה על שם העיר.

ב עיין בחיבורינו בית שלמה במאמר ראש צורים אות ו' אפס קצוהו מקדושתו וקדושת אחיו הרה"ק מה"ר דוד שפירא מדינוב זי"ע.

וויסלאק בגאליציען, ואחר כך אב"ד פה קהלה מונקאטש וכאן מנוחתו כבוד (כ"א סיון תרנ"ג), ידובר אודותיו סדרי תולדותיו בחיבורינו בית שלמה יעוין שם.

ה. אשתו היתה הצדיקת מרת חיה פרומא רבקה (מנ"כ פה"ק ערב סוכות תרח"ס), בת הרה"ק מו"ה יקותיאל שמעלקא מסאטוב זצללה"ה (נפטר ח"י כסליו תרכ"ב), בנו של רב האי גאון קדוש ונורא שמו המפורסם בשם טוב הרבי ר' משה יהודא לייב מסאטוב זי"ע (נפטר ד' שבט תקס"ו). וחתנו של הרב ר' ראובן יפה ז"ל, נין להגה"ק האדיר מהר"ם יפה בעל הלבוש זצ"ל, ולהגה"ק מרן בעל תפארת ישראל הר"י חריף זי"ע שהיה עמיתו של רבינו הבעש"ט זי"ע.

ו. בנו בכורו של רבינו שלמה הוא מרן רבינו הגה"ק המפורסם מורינו צבי הירש זצללה"ה אב"ד פה קהלה מונקאטש והגלילות, בעל המחבר ספר דרכי תשובה על היורה דעה, באר לחי ראי על התקוני זוהר הקדוש, ושאר חבורים המפורסמים לשבח, מנוחתו כבוד בפה קהלה (ב' דסוכות תרע"ד לפ"ק).

ז. אשתו היתה הצדיקת מרת אסתר (מנ"כ פה"ק, אחרון של פסח תרפ"ט), בת הרה"ק מו"ה חנינא הורוויץ זצללה"ה אבד"ק אולינאב (נפטר ב' חשוון), בנו של מרן הרה"ק והטהור מו"ה יעקב אבד"ק מעליץ זצללה"ה (נפטר י"ט טבת), וחתנו של דודו הרה"ק המפורסם מרן מו"ה אליעזר מדזיקוב זצללה"ה (נפטר ג' חשוון). שניהם בניו של מרן הגה"ק והנורא המפורסם הרבי ר' נפתלי צבי מראפשיץ זי"ע ומנ"כ בקהלת לאנצהוט (י"א אייר), שהיה בנו של הגה"ק מרנא הר"ר מנחם מענדל אבד"ק לינסק זי"ע חתנו של הגה"ק המפורסם מרן הר"ר יצחק אבד"ק האמבורג זי"ע, ולמעלה בקודש דור דור שיחוסם נודע עד שפטיה בן אביטל מזרע דוד מלך ישראל חי וקים.

ח. מהזוג הקדוש הלזה של רבינו צבי ואשתו הנזכר באות הקדום נולד רבינו נושא התולדה מרן חיים אלעזר שפירא, אך לא בניקל מורידין מאוצר הנשמות נשמה גדולה וקדושה כזו לעולם הזה, ועלי לסדר גלגולי תולדותיה בטרם כלג יציר נברא.

ט. רבינו בעל דרכי תשובה הנ"ל נשא את מחברתו הטהורה בשנת תרכ"ה בחדש אדר (עיין בסוף ספר מאמר זכרון צדיקים לרבינו זצ"ל מה שכתב אליו זקינו הקדוש מלאנצהוט זי"ע לכוון בשעת הקידושין סוד ה'.

ליראיו) בהיותו צעיר לימים כבן חמיסר. עבר זמן רב ולא זכה להבנות, ואם כי בינתיים נתעברה אשתו, אבל הפילה עוברא ולא היה זרע של קיימא. מובן כי הצער נגע לנפשותם אבל התחזקו בתקותם, וככה עברו שש שנים בתוחלת ממושכה מחלת לב.

י. באותן השנים היה רכבו של אביו הוא רבינו בעל שם שלמה זי"ע אבד"ק סטריזוב ליסע לצאנו על שבתות וימים טובים להסתופף בצלא דמהימנותא עילאה ולישאב מים חיים מנחל נובע מקור חכמה רבינו הקדוש בעל דברי חיים זי"ע, מובן כי גם את בנו החביב רבינו הדרכי תשובה לקח אתו ללמוד דרכי ה'.

יא. ויהי בשנת תרל"א כאשר היה אב ובנו רבותינו הנזכרים בצאנו על ימים אחרונים של פסח, וביז"ט אחרון של פסח בשעה שהיו מסובין אצל שלחן רבם ומרן הקדוש מצאנו ישב על כסא קדשו בדביקות קטירא לחיי עלמא כדרכו, לחש רבינו צבי לאביו הקדוש כי האידינא עת רצון להזכירו בדבר ישועה ורחמים להפקד בזרע של קיימא, וכן היה כי כאשר נתעורר קצת מרן הדברי חיים מצא רבינו שלמה שעת הכושר, והזכיר לפניו את בנו הנצרך לישועה בבנים. ומרן מצאנו השתטח שוב על כסאו בעינים סגורות דבוק ומשוטט במרומים להתוודע דעת עליון ולראות את הנולד, נהירין ליה שבילי דרקיעא כשבילי דארעא. והיה כאשר נתעורר - רוח הקודש מדברת מתוך גרונו משיב כהלכה לרבינו שלמה בזה הלשון "ער וועט האבין קינדער", עד כאן לשונו הטהורד.

יב. ויהי כאשר פתר להם כן היה, אית פקידא לטב, ויהי כמשלש חדשים הוכר עוברא של הצדיקת מרת אסתר אשת רבינו צבי, ונתחזקה בטחונם בה' כי נתקיימה ברכת צדיק א"א מצאנו ושתתמלא ימי הריונה בניקל ותלד בזמנה זרע של קיימא זרע ברך ה'.

יג. עת ללדת הגיעה ונכנסה בשעה טובה לחדש התשיעי והיא היתה בעת ההוא בבית אביה הקדוש באולינאב, שלחו עבורה מסטריזוב עגלה טובה להעבירה לשם לזמן הלידה, והימים ימי כסלו טבת, היום קצר והלילה ארוכה, ובנסעם מאולינאב וכאשר נטו צללי ערב והנה גשם שלג וקפאון וקור גדול והעגלה נפלה לעומק באחת הפחתים ואין יוצא, הבעל עגלה ניסה את כל הכחות ללא הועיל ונשתהו שמה איזה שעות בפרד

ד רבינו הה"ק ר' חיים אלעזר בכל משך השנים רבות שהיה עוד חשוך בנים התחזק את עצמו בברכתו הטהורה של מרן מצאנו אשר אמר אל אביו שיהיה לו בנים בלשון רבים, ובאמת לא היה לרבינו מה"ר צבי כי אם בן יחיד, מזה נשמע לבטח כי ממנו יציץ ציץ ויפרח פרח להוושע בזרע של קיימא, ובני בנים הרי הם כבנים.

ובהלה באישון ואפילה צעקו ואין מושיע, ותוסף אסתר ותדבר לפני המלך - מלכו של עולם - ותבך ותתחנן לו להעביר את רעת הסכנה המרחפת עליה ועל פרי בטנה, (וכן בסטריזוב בראותם שנתאחרה מלבא התפללו לה' מושיע בעת צרה), ופתאום נשמע קול פעמוני סוסים שבאו במרוצה עם שר אחד ואמר שהוא הגראף ממקום פלוני ובידו וכחו הגדולה הוציא את העגלה מתוך ההפיכה ונתן לה מלבושי חורף לכסותה והוביל אותם עד סמוך לסטריזוב וככה נמלטה על נפשה, ועד היום נעלמה מאתנו פעמי הגראף ההוא מי הוא ואיזה הוא ומי היה המציל כמלאך מושיע שנשלח עזר מקודש מן השמים. והזמן קצר, ותקם אסתר ותשב על המשבר וחבלי לידה הגיעו, וביום חמישי בשבת ה' לחודש טבת לשנת תרל"ב נולד רבינו (מהרח"א) בסטריזוב בבית אביו וזקינו, גיל יגיל אבי צדיק ועטרת זקנים בני בנים.

יד. ביום השמיני הכניסו אותו לבריתו של אברהם אבינו בשמחה ובטוב לבב על ברכי מר זקינו רבינו מהר"ש שהוא היה הסנדק, וקראו שמו בישראל אלעזר למזל טוב, על שם זקינו הקדוש מלאנצהוט. ויגדל הילד ויגמל יפה עינים וטוב ראי מלא שעשועים, משמח האב ביוצא חלציו ותגל אמו בפרי בטנה, וגם א"ז רבינו מהר"ש ומחברתו הטהורה עוז וחדוה במקומם שזכו לראות פרי פירותיהן מלאים תקוה כי זה הקטן גדול יהיה ויאמרו אשרי שיצא זה מחלציהם.

טו. מעמקות שכלו ומהירת השגתו וכח זכרונו הנפלא של ילדותו אציג דוגמא אחת. מעט יותר משתי שנים היה הנער התחילה זקינתו הצדיקת להראות לו אותיות התורה. ובאותו מעמד השיג וידע להכיר את כל סדר הא"ב מא' ועד תי"ו, ולמחרתו ביום השני הראתה לפניו סדר הנקודות והמבטאות להטעימו כי קמץ א א, והילד רץ והקדים לפניה פיו פתח בחכמה ואמר כי קמץ ב ב קמץ ג ג, וכן כל האותיות והנקודות, וכאשר לימדו אותו לשלב האותיות אל התיבה השכיל וידע ולו רגיל על לשונו וישתוממו כל אנשי הבית על המראה הגדול הזה נפלאות מהאי ינוקא קדישא יניק וחכים טובא והכירו כי לגדולות הוא נוצר.

טז. ויהי בעת ההוא בא לביתם איש אחד מארץ ישראל וראה את הנשמע וכאשר האזין ימי שנותיו של הילד עמד מרעיד ומשתומם, ואמר כי ענין כזה מספרים מגאון ישראל הגר"א מווילנא ז"ל ובעיניו יפלא איך יארע כזה בדורותינו ילד פחות מבן שלש שנים הכיר את בוראו וידע לצרף אותיות שבתורה מבפעם הראשונה שהראו לו באצבע, ובאותה שעה שלטא בהילד עינא בישא ר"ל וחלה בחולה מסוכנה. מיד פנו לצאנו על ידי דילוג רב להתעוררות רחמים, ומרן הקדוש בעל דברי חיים צוה

להשיב תשובה בנחיצה להוסיף לו שם "חיים" אלעזר וכן נתרפא מחוליו. אז גזרו הוריו להפסיקו מהלימוד, והיתה ההפסקה משמשת ערך שתי שנים.

יז. קודם התגלחו נסעה אמו עם הילד לצאנו לקבל ברכתו, ומרן בעל דברי חיים זי"ע לקחו על ברכיו והשתעשע עמו, והשכיל את ידיו על מצחו ועל תלתלי שערותיו וכפל כמה פעמים ב"ה הוא פנים יפות "ילד נאה", והכיר בו כי כוכב חדש ואור מאיר הבריק על פני תבל. המראה הלזו הזכיר כמה פעמים הרה"צ מורינו יצחק ישעיה שליט"א בנו של בעל דברי חיים לפני רבינו שהוא עמד אצל אביו באותו מעמד ושמע את הנשמע, ואלו נאמנים להעיד בגדלותן מה שראו בקטנותם.

יח. וכאשר האציל אדוננו בעל דברי חיים זי"ע את ברכתו הטהורה להילד ולהוריו, ציוה לאם הילד תיכף לברכה נטילה טול את הילד קח ולך וסע עמו לביתך עוד היום ולא תלין פה. וכאשר שמעה דודתה של אם הילד אשר היתה כלתו של בעל דברי חיים זי"ע (היא אשת הרה"ק ר' מאיר נתן זצ"ל ובת הרה"ק מרן הרר"א מדזיקוב זי"ע) הפצירה בחמיו להתירה ללין פה על כל פנים לינה אחת להשתעשע עם שאר בשרה וקרובה, והוא גער בה ואמר אחת דיברתי ולא אשנה והגזירה במקומה עומדת, וכאשר עזבו את העיר לא הרחיקו והנה גשם שוטף אשר כמעט כמוהו לא נהייתה זה כבירים ובקושי גדול אסתייע בידה לבא עד "צאנו ישן" ולנו שם.

ומני אז והלאה לא רצה רבינו ללין בצאנו בשום פעם כל ימי חייו. גם בסוף שנותיו שהיה בצאנו על יומא דהילולא (כמדובר להלן אי"ה) נסע מחוץ לעיר מעבר לגשר הנקרא "פיעקל" ללין שם, כי פקודת מרן הקדוש שמרה רוחו לעולמים.

יט. פעם אחת היה נשמע מאת רבינו שאמר אני הייתי בקטנותי אצל מרן הקדוש בעל דברי חיים זי"ע שלש פעמים ולא נחקק בזכרוני דמות דיוקנו וצורתו הקדושה. ואבי הקדוש היה בזמן קטנותו גם כן בערך שנותיי בבעלז והיה יודע לצייר את קדושת דמות תבניתו של מרן רב שר שלום זי"ע תוארו וקלסתר פניו וחוטמו. והטעים את הענין כי אבי ז"ל היה עם אביו רבינו מהר"ש ובכל צעד וצעד ובכל פעם ופעם הזכיר האב את בנו הילד להתבונן ולראות פני קדשו של הצדיק, מה שאין כן אני הייתי עם אמי אשר לא עלתה בלבבה על זאת לעוררני להביט ולחקק פני צדיק בקרבי לכן נשארתי משולל מזה, וחבל על דאבדין ולא ידעון בזכרון קדוש.

כ. וכאשר הגיע לערך שבעה שמונה שנים וכבר יצא שם הנער הקטן לתהלה ולתפארת והיה מפורסם לעילוי גדול, ושמו הטוב נודע למרחוק, התקשרו עמו בשידוכין והחיתון נעשה יפות ענבי גפן בגפן, משפחה היותר יקרה ומיוחסת, בת הרה"צ הקדוש מרן שרגא יאיר זי"ע מביאלעבזעג בן לאותו צדיק יסוד עולם הרב הקדוש מרן נתן דוד משידל'אורצע זי"ע נכד היהודי הקדוש והנורא זי"ע, והמקורבים נעשו כעת מקורבים מחדש, כי המחותן הנ"ל הוא גיסו של אדוננו מרן בעל שם שלמה זי"ע שהוא היה גם כן חתנו של הרה"ק מרן שמעלקא מסאסוב זי"ע כמובא בבית שלמה אות מ"ד. והתקשרות התנאים היה בעיריה ווארשא והחתן דרש דרשה נפלאה והמחותנים פלפלו עמו ורצו להעבירו מן הדרך, והוא עמד על עמדו בתוקפו ובמעמדו הראשון וכאיש גבורתו ולא הניח עצמו להנצחו, וכאשר ראו המחותנים גבורתו כמה תקיף האי אילנא שבחו והודו לשמו.

כא. פעם אחת בימי נערותו הציע קושיא על הפני יהושע לפני א"ז זי"ע בחריפות גדול ובבקיאות נפלא, ונתלהב זקינו הקדוש זי"ע כל כך עד שבשבת הסמוך ציוה למשמשו להעמיד יין על שמו מתוך שמחת לבו, כמאמר הכתוב אם חכם בני ישמח לבי גם אני.

כב. ובשנת תרמ"ב כאשר היתה הסיבה העליונה והעתיק אדוננו מרן שלמה שפירא זי"ע את כסא ממלכתו מסטריזוב למונקאטש (כמובא בספר בית שלמה אות פ"ד) ואתו עמו בנו רבינו בעל דרכי תשובה וב"ב ועם רבינו אשר היה אז כבן עשר שנים. ובתוך האור חדש אשר הבריק על ידי מלכות שלמ"ה ועטרת צב"י על שמי ארצנו היה קובע ברכה בפני עצמו העלם הזה שהרעיש מדינתנו בכשרונותיו הנעלים ונשגבים בתורתו ובחכמתו ושמו הולך וגדל עד כי גדל מאד. ועל רבינו הקדוש יתאמתו מאמרי רז"ל (מועד קטן כד) ארץ שנער הרה וילדה, ארץ צבי גדלה שעשועיו רצוני בזה, כי מדינת גאליציע הרה וילדה את רבינו ומדינת הגר גדלה שעשועיו והצטיין בכל תפוצות מדינתנו לאדם אחד מאלף ונתפרסם שמו לתהלה לשם ולתפארת.

כג. ובעקד הספרים אשר הניח רבינו נמצא פנקס קטן אשר החל לרשום חידושי תורה זכרונות ימי נעוריו משחר טל ילדותו משנת תרמ"ב

ה זקינו הקדוש מרן בעל שם שלמה זי"ע לא היה על התנאים מחמת שלא רצה לכוף ולהצניע את הפיאות אחורי אוננו כפי אשר היה אז נימוס המדינה ברוסיא עפ"י גזירת המלכות כנודע. זהו היה טעם הנגלה.

שהיה אז בן עשר שנים, והנני בזה להעתיק את הרשום שמה אות באות, וזה לשונו:

השער של הפנקס:

ב"ה פנקס לכתוב בו חידושי תורה, בעז"ה ב"ה וב"ש אני הצעיר והשפל עבד לעבדי ה' חיים אלעזר שפירא בן לאא"מ הה"ג נ"י החסיד מוריני צבי שפירא, נכד הגה"צ כקש"ת מו"ה שלמה שפירא אבד"ק מונקאטש והגליל יע"א, עיר מולדתי היא ק"ק סטריזוב מדינת גאליציא, ועתה הנני פה ק"ק מונקאטש יע"א.

נכתב אור ליום ה' יתרו שנת תרמ"ב לפ"ק עיר הנ"ל.

כד. ואחר זה בדף השני עשה כמו הקדמה קטנה, וזה לשונו:

ב"ה בהפנקס הקטן הזה כתבתי איזה פלפולים נאים אשר שמעתי מהוריי או משאר תלמידי חכמים, וכתבתי אותם בעט סופר למען תהיה לי למזכרת, וגם מה שאשמע בעזרת השם יתברך איזה פלפלת מהיום והלאה הנני מוכן בל"נ לכתוב על הפנקס, ומדף ז' ואילך הנני מוכן לכתוב אי"ה ויטיב לי בטובו הגדול וברוב רחמיו וחסדיו ואחדש איזה חידושי תורה יהיו כתובים על הפנקס, ובכן אפיל תחינתי לפני מלך רם על רמים שיעזרני להאיר עיני בתורתו ולדבק נפשי ונפש כל ישראל במצותיו ומשפטיו, ואזכה לחדש חידושים בתורה הקדושה בזכות אבותי הקדושים ז"ל, ונזכה כולנו לביאת משיח צדקינו שיבא במהרה בימינו אמן סלה, הכ"ד הנמל"ד.

כה. רישומי דברים מהפנקס הקטן הנזכר לעיל:

ב"ה הננו כותב למזכרת החידושי תורה אשר אמר לי דו"ז הרה"צ שליט"א מראזוואדאו"ז במרחץ קרעניץ, בעת אשר נתן לי קופת בשמים (ביכסל), ואמר לי שלא אשכח הח"ת מאמרי רז"ל איזהו

ו התבוננו נא בדברי הנער כבן עשר שנים איך השיג לחלות ולחנן פני מלך מלכי המלכים הקב"ה להאיר עיניו בתורתו ולדבק נפשו במצותיו, ושכבר מאז נרש בלבו הטהור לצפות לרגלי דמשיחא, הנמצא כזה איש אשר רוח אלקים בו.

ז קדושי עליון הכירו ביקר נשמת רבינו מנעוריו והאצילו מהודו עליו, כמו הה"ק הנ"ל שהוא מרן הר"ר משה מראזוואדאב זי"ע - בנו של הה"ק מרן הר"ר אליעזר מדויקוב זי"ע, שהריחו ביראת ה' כנ"ל, ופרפרת נאה הנזכר זכר שר רבינו כמה פעמים בחיים חיותו בדברי תורתו. והכלי של בשמים הנ"ל מונח באוצרותיו כהיום הזה.

תולדות רבינו

דבר שהנשמה נהנה ממנו ולא הגוף זה הריח, והנה כתיב והריחו ביראת ה', ורי"ח ר"ת ראשית ח'כמה יראת, לכן הוא דבר שהנשמה נהנה ממנה ולא הגוף זה הרי"ח, רצה לומר ראשית חכמה יראת ה'.

ה"ק ח"א שפירא ממונקאטש

עוד שם וזה לשונו:

ב"ה חידושי תורה בשולחן ערוך אורח חיים הלכות תפילין, בעזרת השם יתברך ברוך הוא וברוך שמו שולחן ערוך אורח חיים הלכות תפילין סימן כ"ה, אור ליום ה' נח תרמ"ג התחלתי בעז"ה ב"ה וב"ש לכתוב איזה חידושי תורה אשר חנני ה' בהלכה זו"ח אשר הנני לומד, וגם אזרתי כגבור חלצי לכתוב החידושים בעז"ה אשר הם בזכרוני אשר חדשתי אותם זה איזה שנים, עד כאן לשונו.

כו. בשנת תרמ"ה ה' טבת שחל ביום ג' לשבוע נעשה בר מצוה ועשו סעודה בשמחה רבה, והנער דרש דרש בפלפול עצום בטוב טעם ודעת תורה (עיין באות שלפני זה) והתחיל להניח תפילין (כתב יד של הר"ר יוסף משה ז"ל מפה"ק סופר מומחה לרביים), וגם הניח מיד מדי יום ביומו תפילין דרבינו תם כשיטת זקינו הקדוש בעל בני יששכר זי"ע שצויה לבניו ולנכדיו שיניחו תפילין דרבינו תם גם בבחרותם. ואמר כמה פעמים שהרגיש אור חדש עם התפילין, וכן צוה רבינו על יו"ח שיענרו עטרה לראשם כמנהג זרע קודש של הבני יששכר זי"ע להניחם בימי הבחרות כמו אחר הנשואין לא יחסר המזג.

ח נראה בעליל כי החיבור על הלכות תפילין הנקרא את חיים הניח את היסוד ראשית ביכורי רעיניו עוד קודם מלאת לו י"א שנים ואחר זה התחיל לסדרו ולהקים עמודי ומכוני' ואדני' עד אשר היתה לחיבור עצום אשר הוא יקר המציאות. וכן כתב רבינו בפירושו בהקדמתו הנחמדה לחיבור הנזכר בפיסקא ב' וזה לשונו: אות טל ילדות להגן לתולדות, הן בחביבותא דמצוה רבה ונשאה זה, ובלמדי הלכה הלזו מעת שנעשיתי בר מצוה וחידשתי פלפלת כל שהוא באיזהו מקומן של שבחים, דינים ארוכים לנתחים, נער קטן יכתבם, זעיר שם, זעיר שם, וחסתני כעת על מיטב נערותי, וגם בימי גדלותי אשר אמרתי אשוב ואשנה פרק זה הנה הוסיפו מן השמים, הרבה מכפלי כפליים, חיי' הלכות בתוספות מרובה על העיקר אשר החילותי מאז, וסידרתים בזה בעז"ה למערכה, ואזכה נא מאת ה' לישא ברכה, כאשר היא ההלכה, נהוגה ככה, וזה החילה במצות תפילין כולם בימי הגדלות, בבוא היצר טוב וילמדני אורחות חיים לאמר ובחרת בחיים.

והפנקס הוא לערך ל' דפים כתובים מעבר אל עבר ענינים נפלאים, והעתקתי רק אפס קצהו.

כז. ואחר מלאת לו י"ג שנים כשהיה פעם אחת עם אמו הצדיקת במרחץ קרעניץ והלך לטייל ולשאוף רוח צח תחת השיחים והיערות ובידו ספר מדבר קדמות להגאה"ק חיד"א ז"ל, ובלכתו היה לו הזדמנות יקרה להזדמן עם דודו זקינו הגה"ק מו"ה יהושע מדזיקוב זי"ע אשר הלך ביחד עם העילוי המפורסם הגאון מ' יוסף ענגעל ז"ל, והרה"צ הנ"ל הציג אותו לפני הגאון מהר"י ענגעל הנ"ל והודיעו כי הוא נכד הרה"ק ממונקאטש והוא קרובו ושאר בשרו, ומקצת שבחו בפניו כי הוא רך בשנים ואב בחכמה ועילוי גדול. ובתוך כך לקח את הספר הנ"ל מחפניו והתפלא ואמר ידיד ד' קרובי ושי"ב כבר תחפש היכרות וידידות עם ספר נחמד כזה. אשאלך ואתה תענה, להמדרש פליאה המובא בספר הנ"ל על הפסוק (פרשת חיי שרה) ותרא אותו וכו' ותקח הצעיף ותתכס והמדרש "שראתה אותו שבא יצחק מגן עדן ורגליו למעלה", והנער על אתר השיב ופירש בדרך נפלא. והמה ארזים הנ"ל עומדים משתוממים לגדל עומקו של הדברים וסברתו הישרה והוא לו נדפסה כל הענין ביאור מדרש פליאה הנ"ל בהקדמת תרעא זעירא לשו"ת מנחת אלעזר חלק ה' ומשם תדרשנו. ורבינו סיים שם בספר הנ"ל וזה לשונו: וכד הוינא טליא זעירא אמרתי דבר חידוש זה לפני מרן אא"ז מו"ר הגה"ק מהר"ש זצ"ל מפה, וקלסיה עד להפליא. (וידענו שאמר למשק ביתו המפורסם הרב יוסף רייכמאן ז"ל דברים מבושמים כאלה היו נאותים להגה"ק מה"ר שמשון מאסטרפליא ז"ל).

כח. בשנת תרמ"ג בחדש ניסן היה עם אבותיו בסיגוט ונתברך מאת רב האי גאון צדיק יסוד עולם הקדוש מרן בעל ייטב לב זי"ע, וכנזכר באריכות בחיבורנו בית שלמה אות פ"ח, עיין שם.

כט. בשנת תרמ"ז בחדשי חורף הגיעו מועדי ששון וזמני שמחה תור כלילת נשואי רבינו בעיר טשעבין סמוך לקראקא, ונסעו מפה עם המחותרים ערך כ"ה בעלי בתים אנשים חשובים במשמע. לאחר הקידושין אמר זקינו רבינו שלמה זי"ע כי מלאכים שרפים ואופנים באו לשמחתינו, המה ראו כן תמהו כי עוד נמצא בעולם התחתון אישיים רוחניים כאלה.

ל. שמחת הנשואין בהמון חוגג לא ישוער ולא יסולה, ועם המחותרן הקדוש אבי הכלה באו בני משפחתו אנשים גדולים וחסידים חשובים, וזקינו הקדוש מה"ר שלמה היה ראש שר המשקים, ובידו הגדולה הוציא

ט פעם אחת סיפר רבינו לפני אנשי ביתו המקורבים חזיון נפלא מהגה"ק בעל ייטב לב הנ"ל אשר הגיד לרבינו בחלומו ענינים נוראים, ואין כאן מקומו להאריך בזה להציע לרבים, בפרט במקום שיש חשש אי דיוק מצד השומעים.

את הסגולה קנקנים מלאים משקה, והוא עומד ומשמש ומחלק לפני המסובין.

לא. ולמחרתו בסעודת שבע ברכות השתתף הרה"ק רבינו יחזקאל זי"ע משינאווא' בשמחתם, וכמדומה וקרוב לודאי כי גם אחיו הרה"ק ר' דוד מקשאנאו זי"ע לקח גם כן חבל בנעימים.

לב. ויהי אחרי הנשואין ורבינו ישב שקט ושאנן בשקידה רבה בתוך ארבע אמות של הלכה, איסור והיתר, טמא וטהור, בפרישות ובצניעות, ואת צנועים חכמה בינה ודעת, פרשת גדולתו ועבודתו העצומה פעולת צדקתו ותרומת מדותיו והתנהגותו האירה הארץ תבל ויושבי בה.

לג. ובמשך השנים אחרי הנשואין האזין לקול חמיו הקדוש ולמשפחתו אשר הפצירו בו להתגורר שמה להיות סמוך על שלחנו לפרקים, אף כי לא בנקל מילא את שאלתם, כי לא עזבו אותו הוריו אשר היה להם געגועים עליו כמובן, אבל ירא שמים יצא ידי שתיקה והיה כמה עידן ועדנים בביאלעבזיג, ונתבשם שם רבינו מקדושת חתנו יא, ותמיד תהילתו

י ובדברי תורה מהדורה שניתאה אות לי' וזה לשונו: ואדברך מילתא מה ששמעתי מפה קדש אדמו"ר הרה"ק משינאווא זי"ע כד הוינא תליא בר שית עשרי שנין בחתונתי הראשונה שהיה או אדמו"ר הנ"ל על סעודת ז' ברכות, ונמנו וגמרנו שהחתן אני הפעוט יאמר דבר תורה חלוקא דרבנן, ואמרתי דבר מיוחד והוטב בעיני מרן משינאווא, ואמר דרכו בקדש אם כי לא עיינתי עתה בסוגיא זו אם הדברים מתאים רק הבנתי כי הוא נאמר בשכל ישר, ומקובלני מפי חו"ז הרה"ק מאיהעל זי"ע אשר היה דרכו בקדש לדרוש בחריפות על מדרש פליאות ונצטער כמה פעמים אולי לא היה זה כוונת בעל המימרא ונמצא אינו תורת אמת ח"ו, ונתגלה לי מן השמים בחלום כי אם אומרים בשכל הישר וצח אז גם אם אינו אמת בזה מקודם שלא היתה כוונת בעל המימרא בזה עם כל זה נעשה עתה בשמים אמת מזה, וכן אני אומר עתה על דברך, עד כאן לשונו הטהור.

פוק חזי מאן גברא רבא דקמסהיד על רבינו איש צעיר לימים אזי איך תורתו תורת אמת בשמים ממעל. קל וחומר בן בנו של קל וחומר אשר חידש וכתב אחר כך בימי הביניים והזקנה, תלמידי חכמים כל זמן שמזקינין דעתן נתוסף עליהן.

יא והיה כבוד חותנו גדול מאד בעיני רבינו, ובדברי תורה מהודרא תנינא אות ח"י וזה לשונו: בהיותי בביאלעבזעג בילדותי אחרי חתונתי שאלוני או חותני - הוא דו"ז אדמו"ר הרה"ק מ' שרגא יאיר זי"ע, על פי המבואר במסכת סופרים (סוכה פכ"א) כי אברהם אבינו היה גובה קומתו נגד ע"ד אנשים, נמצא אם הלך ברגליו חוץ לחצרו או חוץ לעירו כ"ז פסיעות בערך אז עבר אלפים אמה וכבר חילל שבת. והשבתי על פי דברי הש"ס (עירובין מ"ח) דאמרינן עוג מלך הבשן מה תהא עליה, אלא ודאי דחשבינן באמת איש לפי גודל האדם, הכי נמי באדם הגדול בענקים זהו אברהם חשבינן באמת איש לפי גודלו ולא קשה מיד, עד כאן לשונו הק'.

שם באות קט"ז וזה לשונו: שמעתי בנערותי אחרי חתונתי מחותני הראשון -

בפיו, וסיפר נוראות ונפלאות ממנו אשר עיניו ראו ולא זר והיה חברים מקשיבים עם גיסו הרה"ק מורינו נתן דוד ז"ל שבת אחים גם יחד יב.

לד. והיה דומה רבינו לצלוחית של פלייטון כיון שהיתה מטולטלת ממקום למקום היה ריחה נודף, כן רבינו כיון שהיה מטולטל ממדינה למדינה שמו מתגדל, ומדינת רוסיא מוכתרת אז בחכמים וסופרים תופסי תורה ואדמורי"ם גדולים וחשובים, ובהתוודע אליהם וראוהו כי החכים מכל בני גילו נטלוהו ונשארוהו ורוממוהו במקלות לתהילה לשם ולתפארת.

לה. והיה אצל כמה צדיקים במדינת רוסיא ומיצה את מדותיהן, וכן הכיר וידע משם כמה גדולי ישראל חסידים ואנשי מעשה ואת מנהגייהן ותהלוכות של רבותיהם, ונעשה מלא וגדוש בחסידות ותוספת קדושה חדשים לבקרים אשר שאב ונתן עיניו ולבו לבקש משם את ה"א ומצא מקצה הארץ ועד קצהו.

לו. והיה רבינו בימים ההם גם בעיר הגדולה ווארשא, שהיתה אז ביותר עיר מלאה חכמים וסופרים, אשר קדושת יהדות הדודאים נתנו ריח בשוקים וברחובות בכל פינות ובכל פרטי דברים שבקדושה, ואחת מהנה לא נחסרה שמה, מוהלים מומחים באומנות זו כמוכן, לרוב הנכנסים לברית של אברהם אבינו שאיתרמי מדי יום ביומו בעיר מרובה באוכלוסין בזו ילדים הרבה לימול, ואז למד שם רבינו אומנת המילה בכל פרטיה ודקדוקיה עד שנעשה בחריצת ידיו למוהל מומחה ומפורסם באומנות זו

הוא דו"ז הרה"ק מ' שרגא יאיר, אחרי פטירת אמו הצדיקת הרבנית משידלאווצי, על הכתוב לא תירא לביתה משלג, כי צריכים להתפלל להנצל ביום הדין מג' מיני עונשין ר"ל על הנשמה לטהרה ולנקוטה, והיא שטיפה, ליבון, געילה, ר"ת של"ג, עד כאן דבריו הקדושים. ורבינו מצא סמוכין לדבריו מוזה"ק בעיא מהימנא פרשת בהעלותך, יעוין שם היטב.

יב ובמאמר מילי דהספיידא הדפיס הספד געגועי לבבו אחרי הסתלקות חותנו הק' הנ"ל, עיין שם באריכות מקצת שבח עוז עומק גדלותו. ובסוף דבריו כתב וזה לשונו: והן השאיר אחריו בנו הממלא מקומו הרב הגה"צ סיני ועוקר הרים נודע בשערים מ' נתן דוד אבדק"ק שידלאווצי והיה אדמו"ר להמסתופפים בצל אביו, והוה אחר הוה שמעתי ותרגו בטני כי עתה פתאום בשנת עטר"ת הורם העטר"ת ונסתלק, מעי המו וחמרמדי בזכרי אהבתי להבחל"ח שהיינו חברים מקשיבים, ואם כי הוא גיסי היה קשיש בשנים מנאי קיים או בנפשו מכל מלמדי השכלתי, עד כאן לשונו.

וסיפר לי חתנו - הוא כבוד אדמו"ר חמדת לבבי ונפשי הגה"צ רבינו ברוך יחי' לאי"ט הממלא מקום אדמו"ר, כי אמר לו רבינו שהיסורין אשר סבל על רגליו הגיע לו ממקואות קרות אשר התמיד בהם בבילעבזעג, כי מחמת קטנות ומריבות אשר היה בין קהל ועדה לא נתחמם המקוה כל משך ימי החורף, ועל ידי זה חלה את רגליו.

בזריזות הפלא ופלא לחד בדרא אחר כך כמו שנדבר עוד בחיבורינו אי"ה בזה.

לז. ובכל מקום עיני ה' עליו לטובה ולברכה, הן בעודנו שמה והן בהיותו בפה קהלה על שלחן אביו, כל הספקתו ומחסורו עליהם ודורשי ה' לא יחסרו כל טוב, וישב על התורה ועל העבודה ובארבע אמות של הלכה ולא פנה אל רהבים ועניני עולם הזה כלל, ולא רצה ליהנות משום איש. גם אם רצו להעניק לו מכספם היה נקי כפים ובר לבב אשר לא נשא לשוא נפשו לממון, הנה כי כן יבורך גבר ירא ה'.

לח. אך עוד מימי נעוריו נתקיים בו מאמר חז"ל ביקש לישב בשלוח קפץ עליו וכו', ובאמת לא לאדם דרכו האדם חושב והזמן בוגד ונושך, אני אמרתי לנוח והאניה חשבה להשבר להרוס לנתוש ולנתוץ ר"ל, ועמד עליו נחשול שבים להטביעו בטיט היות של יסורין, גלי ים הסוער עליו לאין מרפא, בהמנע מזוג הקדוש פרי בטן. מרא דאברהם! פה יתאמת פתגם העולם כי שמחת ישראל לעולם לא תמלא, ואין חבוש מתיר עצמו מבית היסורין צדיקים גמורים כמו אלה זכות עצמו וזכות אבותיהם הקדושים לא יועיל ביום עברה ר"ל. כמה תפלות ושערי דמעות בהשתפכות הנפש בעת ובפילול ובכל מיני לשונות של תפלה, וכפירשי"י זה עומד בזוית זו וכו', וכל מיני ציונים ומקומות הקדושים בכל מרחקי תבל להעתיר למו בתפילותיהם רבון העולמים צפה בעלבון הנאנחים והנאנקים לפתח בני תמותה, כמאמר רחל אמנו הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי, שמע אל תפלת עבדיך אלה השופכים לך לב כמים. ובעוה"ר שתם תפלתם.

לט. ככה עברה עליהם חמש שנים של צער אחר נשואיהן, וביום ה' פרשת בהעלותך לשנת תרנ"ג אשר הוא שלשה מעת לעת קודם הסתלקות זקיני הקדוש, ורבינו בא לבקרו ומצא שמה את אביו הקדוש והמה בוכים ומלחשים בלחישה, ואמר לו זקיני הקדוש "אלעזר לעב" - (כך היה רגיל לקרותו) - אודותיך הוא המדובר, ודי לחכימא ברמיזא, ולא עמד עוד אתם ויפן ויצא, ואחר כך נתוודע לו כי אמר האב לבנו הלא חמש שנים עברו אחר חתונתם ועודנה לא נפקדו בדבר ישועה ורחמים, ומעתה עוד ידורו חמש שנים ואם ח"ו לא יושעו או אין דרך לפנינו כי אם לפטרה בגט כריתות, כי המניעה היא ממנה והוא ברצות ה' יזכה לפרי בטן, עד כאן לשונו הטהור, ומובא הענין בספר בית שלמה אות קנ"ד, עיין שם.

מ. לפני הסתלקות זקינתו הצדיקת מרת חיה פרומא רבקה ז"ל ערב סוכות

תולדות רבינו

כג

תרמ"ח (כמובא בבית שלמה אות צ"ח) קראתה לבעלה הקדוש רבינו מהר"ש זי"ע, ובתוך הדברים ביקשה ממנו גם כן - (מלבד מה שצותה וביקשה על אודות בניה הקדושים) - אשר מהמצנפת צעיף (שטערן טיכל) שלה יקחו אבני שוהם המאירים ויקבעו בתוך המנורה של נכדה (הוא רבינו) למען יזכיר אותה לטובה בעת הדלקת נרות חנוכה, כל כך היה חביב ומקודש בעיני הצדיקת הקדושה בת קדושים הלזו גם בהיות אז אברך כבן ט"ז שנים.

מא. בימי חורפו בהיותו בקרעניץ והיה שם בעת ההוא הרה"ק מרן הר"ר יחיאל האדמו"ר מאלכסנדר זי"ע, והלך רבינו לקבל פניו בשעת תפלתו בליל שבת קודש, והתענג מאוד מגודל בהירותו ועבודתו של הצדיק בקול חוצב להבת אש, ולמחרתו ביום שבת קודש היה אצל השלחן הטהור והצדיק התעלס עמו באהבים ודיבר אתו בדברי תורה בארוכה. ולמחרתו ביום ראשון כאשר חפץ רבינו ליכנס לביתו של הרה"ק הנ"ל עם פיתקא לקבל ברכתו הטהורה לא מצאו עוד, כי כבר אחז צדיק דרכו לביתו נאווה קודש, רק את בניו הצדיקים מצא עוד, וסיפרו לו כי אביהם הרה"ק דיבר והפליג בשבחו (של רבינו) והשתעשע עמו בדברי תורה כמה שעות או בנו של הרה"ק הנ"ל הוא הקדוש מורינו ירחמיאל ישראל יצחק זצ"ל בעל המחבר ישמח ישראל זצ"ל [ועיין בספר תיקון עולם במכתב הקדוש רש"צ מאלכסנדר זצ"ל].

מב. בשנת תרנ"ב בקיץ היה בקארלסבאד, ושם היה בעת ההוא הרה"ק מרן הר"ר אברהם ישכר הכהן הגדול בעל חסד לאברהם מראדאמסק זי"ע בן הרה"ק מרנא בעל תפארת שלמה זי"ע, והצדיק הנ"ל הכיר גם כן בקדושתו לרבינו ושבח מעלותיו וקירבו מאוד יג. ורבינו הסתופף אז בצילא דמהמנותא ושאב מים חיים מבארו, ולקח לקח מפי שפתי כהן ישמרו דעת.

יג רבינו הדפיס עליו מספד מר במאמר זכרון צדיקים, וזה לשונו: הן באה אלי השמועה מרה ורעה אשר עשתה לה כנפים, כי נשקעה השמש בצהרים, ונלקח אל השמים, כ"ק הרה"צ המפורסם גדול בתורה גל"י לדרעי' ואזהיר נהורא, רבים שתו מים חיים מבארו, ויאותו לאורו, עמוד הימיני, פטיש החזק, איש החסד והאמת, מנה בן מנה, החסיד שבכהונה, מו"ה אברהם ישכר הכהן שדעתו יפה בשלש עשרה נפה זצללה"ה מראדאמסק, שמעתי ותרנו בטני מאשר זה מלפני שבעה שבועות בערך בהיותי בקארלסבאד זכיתי להתבשם קצת מתורתו ולראות בנועם יראתו וצדקתו, ונחקק במורשי לבבי עד לאחת, וקויתי לבקר היכלו לישבע נחת, ועתה אהה! פתאום נלקח מאתנו לדאבון לבנו וכו', ועליו יוכנו דברי הרמב"ם בסוף פרק ה' מהלכות יסודי התורה וזה לשונו: שהכל מקלסין אותו ואוהבים אותו ומתאווים למעשיו הרי זה קידוש ה' ועליו הכתוב אומר עבדי אתה ישראל אשר כן אתפאר,

מג. ומלבד הקדושים אשר בארץ הנזכרים כבר לעיל ועוד להלן שזכה רבינו להתברך מהם ולהתבשם מנועם זיומ, היה עוד אצל שרפי קודש כמו אצל הרה"ק מו"ה חנוך העניך זצ"ל מאלעסק, ואצל הרה"ק מו"ה מרדכי דוד מדאמבראווא זצ"ל בן הרה"ק בעל מגן אברהם על התורה המגיד מטריסק זי"ע, ואצל הרה"ק מו"ה דוד משה מטשארטקוב זצ"ל, וגם אצל הרה"ק מו"ה ברוך ה"ש מגארליץ זצ"ל בן הה"ק רבינו בעל דברי חיים זי"ע (וסיפר הרבה מעניניו ושיחותיו הצריכין לימוד), והכיר וראה את כל הצדיקים הקדושים בניו של מרן מצאנו זי"ע. וגם את הרה"ק בעל דמשק אליעזר מקאמארנא זצ"ל (שהיה אחר כך חותנו זקינו), ואת הרה"ק מהרי"י מביאלא זצ"ל (עיין להלן אות ס'), ועוד הרבה צדיקים זקנים שבדורו. והיה גם כן משובתי שבת קודש אצל מו"ה יהושע זצ"ל מבעלזא שנסע לשם עם אביו הקדוש זצ"ל עם כמה אנשים חשובים ממונקאטש בשנה הראשונה אחרי הסתלקות רבינו מהר"ש זצ"ל.

מד. בשנת תרנ"ג (כ"א סיון) נלקח ראש לבית אבותיו ועלה לשמים מר זקינו אדמו"ר הקדוש מהר"ש זי"ע אשר רבינו היה אדוק אליו בעבותות אהבה עזה ברשפי אש, והוא היה רבו הראשון אשר למד אצלו תורה וחכמה קדושה וטהרה ויראה עילאה, לכן גדלה אצלו הגעגועין לאין שיעור (ורחש לבו מילי דהספידא יד על מר זקינו לרשום על הגליון להרגיע

עד כאן לשונו הטהור עיין שם היטב באריכות הלאה.
יד זה לשונו:

ב"ה יום א' טו"ב מנחם אב תרנ"ג

הן כבא כגל הגלגל, אלקי הביא יום מר, אור ליום ב' שלח כ"א סיון תרנ"ג עולם חשך בעדינו, כי נפלה עטרת ראשינו, מחמד עינינו משוש לבנו, רוח אפנו, קדוש ה' אשר אמרנו בצלו נחיה בגוים נלכד בשחיתותינו, או לנו כי חטאנו עלה מות בחלוננו, מבחר גברינו, נלקח ארון אלקים, כבה נר ישראל, רב פעלים מקבציאל, ה"ה כ"ק אאומ"ו הרב הגאון הקדוש ציס"ע אספקלריא המאירה, ברוא יקירא, פאר הדור מאור הגולה, מאד נעלה, לאות ולפלא, א"א מרן כקש"ת מוהר"ר שלמה שפירא וצלה"ה הכ"מ זי"ע ועכ"א אבד"ק סטריזוב, ואחר כך אב"ד פה ק"ק מונקאטש והגליל.

אם אבא לבאר גאון חכמתו ורוחב בינתו, גדל צדקתו וחסידותו, עומק צניעתו וישרותו, רוב מעלותיו ורוב סגופיו בסדר קדושה והבדלה מעניני עולם הזה, צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל, איון ותיקן תקנות טובות אשר גדר גדר ועמד בפרץ, בדברי תוה"ק השיים את מבטו מעודו, ומי אשר ראוהו הכיר כי איש אשר רוח אלקים בו הוא, ומדות שמנו חכמים מצאו קן בו, תואר פני מלך בזיו הדרתו, בשלום ובמישור הלך, ורבים השיב מעון בנועם מוסריו ותורתיו הנוראים בלהבת קודש, חכו ממתקים וכלו מחמדים, ומרגליות היתה תלויה בצוארו, כיבד ה' בגרונו, עד שכל חולה נפש השומע

קצת רוחו הטהורה, ונדפסו הדברים אחר כך בקונטרס מיוחד בשם מאמר זכרון צדיקים בשנת תרס"ה), והיתה המלוכה אז לאדמו"ר הקדוש בעל דרכי תשובה זי"ע והגיע תקופה חדשה לבית חייהם. רבינו עמד לימין אביו במילי דמתא והמדינה, ובכל דבר הקשה בדברים העומדים ברומו של עולם לתיקון הדת, ובכל ענין כמעט לא נעשה דבר בלעדו, וכמה וכמה פעמים אשר אביו הקדוש בענין שהובא לפניו שלח אל בנו הקדוש שהוא לבדו יעשה ויגמור הדבר בכי טוב, כי ידע שיש בו כדי סמיכה ברא כרעא דאבוה, האמת נר לרגלו ואור לנתיבתו, והוא איש אשר רוח אלקים בו בחכמה ובתבונה ובדעת קולע אל השערה.

מה. משנת תרנ"ד והלאה נסע רבינו מדי שנה בשנה עם אביו הקדוש לשינאווא להתבשם מאור קדושת האי סבא קדישא רבינו יחזקאל זי"ע, ודרכם היה לשבות שמה בכל פעם שתי שבתות, ועל פי רוב בפרשת נח-לך מיד אחר עבור המועדים בירח האיתנים. והאגדה מספרת ממך מרוזין זי"ע דלכן נקרא החדש הראשון אחרי הימים נוראים מר-חשון, כדרך שאמרו חז"ל (מגילה כז) המתפלל ישהה כדי הילוך ארבע אמות, ואמר רב אשי שכל ארבע אמות תפלתו סדורה בפיו ורחושי מרחשין שפתותיו, הכי נמי אחרי הימים הקדושים עדיין שפתותיו של אדם ורעיונותיו מרחשין מהמון רגשי קודש תפלת ישראל על כן נקרא החדש מרחשון מלשון רחוש"י מרחשו"ן, עד כאן לשונו הטהור. ואולי הקדושים הנ"ל כוונו דרכם לאותו הזמן גם כן מטעם הנ"ל.

מו. כמה שגבה מעלת שני האכסנאים הנכבדים האלו בעיני מר משינאווא אציג פה ציור אחד, אחד מהמשמשין בקודש בשינאווא אשר היה לו גם כן אכסניא ודירות נכונות והיו רגילים שני האכסנאים אב ובנו הנ"ל להתאכסן אצלו, ופעם אחת בליל שמיני עצרת ובעל האכסניא הנ"ל בא אל השלחן ויצו להגבאי אשר על היין לעמוד עבורו

מיד נתרפא וראו כי כאשר יגן המגן נעים זמירות ישראל, ותהי עליו יד ה' בכח וגבורה בשפה נעימה וברורה, מראשית השנה ועד אחרית שנה, בשבתות וימים טובים וימים נוראים, הוסיף כח הפליא גבורה, בקדושה וטהרה, דבר בעתו ובזמנו, אין על עפר משלו, אוי מי ירפא עוד שברון לבנו, הן נחמד העץ החיים להשכיל להבין מאתו ולטעום טעם עבודת ה' ויראתו הטהורה על פניו, האיר כח הזמנים מדי חדש בחדשו ושבת בשבתו ומועד במועדו, ואנשים אשר נהרו מרחוק ומקרוב לחסות בצל קדושתו, פעל ישועות בתפלתו. אהה! מי יגן עתה בעדינו, ומי יעמוד לנו, הנה אם אמרתי אספרה כמו גדולתו והתמדתו ופרישתו לא יכילו ספר שלם מהרבה ניירות, אשרי עין ראתה והבינה כל אלה, ולא יתואר בחרט עלי גליון, ולו דומיה תהלה, לזאת אחדל.

עד כאן לשונו הטהור, עיין שם באורך הלאה.

בקבוק יין, ושאלו מרן משינאווא ולשמחה מה זו עושה, ובפרט הלא עליך להכין סעודה להאורחים האכסנאים המסובין אצלך, ואם אתה תבלה פה כל הלילה תתעצל במלאכתך ליום המחרת, והוא השיב כי על בשורה טובה באתי כי הגיעני היום מכתב מהגבאי דהרב ממונקאטש להיות הדירות נכונות כי הם יבואו לכאן על שתי שבתות הבאים, ועל זה השיב מרן משינאווא כי זהו באמת בשורה טובה ואמר לפני המסובין כי הרב ממונקאטש (בעל דרכי תשובה) הוא אדם דגול מרבבה בעל הוראה מופלא אשר אין דוגמתו אף בכל מדינת גאליציה. ובנו הוא (רבינו) מעין נובע אשר מי ששומע היום מאתו דברי תורה ולמחרתו כאשר פיהו פותח בחכמה לא יכירחו עוד אשר יאמר עליו כי הוא זה שדיבר עמו אתמול מחמת גדלותו שהוא מוסיף והולך מיום ליום עכל"ה. צאו וראו מן הוא דקמסהיד עליו, ורבינו היה אז רק אברך כבן כ"ה - כ"ו שנים, והאי סבא קדישא הכיר בו וראה גם עתידתו שהוא נחל נובע מקור חכמה וקדושה ומן הבאר ההוא ישקו העדרים צאן קדשים בני ישראל בדורותיו ועד דורו של מלך המשיח בביאתו במהרה בימינו.

מזו. רבינו בעל דרכי תשובה אם כי כבר היה אז רב ואדמו"ר גדול ומפורסם מנהיג ישראל להבאים לבקר היכלו כבוד, בכל זאת בהיותו בשינאווא היה לו התבטלות לגמרי ונהג שם רק כאיש פשוט בהתנהגותו, עד כי גם קידוש בליל שבת קודש לא עשה לעצמו, כי רצה דייקא לצאת חובת קידוש מפני רבו הקדוש. וכן בנו הוא רבינו בעל מנחת אלעזר נהג ככה כמובן. ורבינו היה חביב בעיני רבו לחשיבות בפני עצמו כנ"ל, ואותו מצא מרן משינאווא לבר סמכא ודייקן ובר לבב להוציא לאור עולם את תורת האמת של מרנא המקובל הקדוש מה"ר שמואל וויטאל זי"ע אשר סידר רבינו ונדפס על ידו הסידור חמדת ישראל להנ"ל בשנת תרס"ה, ועיין שם בהקדמתו של רבינו באריכות.

מח. בכל משך הימים שנשתהו בשינאווא נכנסו בכל יום אל הקודש פנימה וישבו שעות ארוכות, ומרן האציל מהודו עליהם בשיחות קדושות ונוראות בדרכי ה' ומילי דחסידותא וענינים שונים, ולעומתו המה הטו און קשבת והביטו אחרי כל תנועותיו ועבודתו הטהורה ושאוּבו מבאר קדושתו, כי כלים כאלו ראויים לקבל ברכה, והיה להם לב לדעת ועינים לראות ולהתבונן בכל אשר אחז צדיק דרכו בהדרת קודש, אב ובנו שראו את החידוש זה אל זה יאמרו פירושים צדיק מה פעל במעשיו והתנהגותו ובשיחותיו הצריכין לימוד. וסיפר רבינו כי כמה פעמים הראה ורמו לו מר אביו כשישבו אצל השלחן הטהור לדייק בהתרגשותו ותנועתו של רבם הקדוש (משינאווא), ולפעמים נדמה לעיני העם כי נרדם הוא אבל

לבו ער ובוער כתנור, וניכר גם במשמוש ידיו ומלילת רגליו הקדושים אשר רעיונותיו ישוטטו בגבחי מרומים דבוק באין סוף ברוך הוא, מה עמקי מחשבותיו ומה גבהו דרכיו.

מט. פעם אחת סמוך לפטירת מרן הקדוש משינאווא נסע רבינו לשם בעצמו בשליחות אביו הקדוש לטכס עצה בהתיישבות איזה ענין גדול, וכשהגיע לשינאווא באחת הימים מימות השבוע גמר ענינו באותו יום וקיבל עצת רבו על נכון ונפטר מאתו בכבוד כתלמיד מרב, ומפני סיבה נשאר עוד שם על לינת לילה. הבוקר אור ולהיותו עוד באותו עיר הלך מחדש לקבל פני רבו, וכשבא לחדרו מצאו מוכתר בתפילין שהניח לצורך קריאת שמע של שחרית, וכשראה אותו מרן הקדוש רמו לו על איזה ענין בא מחדש והשיב לו על פי הגמרא (מו"ק דף ט' ומובא ברמ"א יו"ד סימן רמ"ב סעיף ט"ז) דכשהוא לן באותו עיר מחוייב לקבל פני רבו שנית, וסילק מרן הקדוש משינאווא את התפילה של ראש מעל ראשו ודיבר עם רבינו בסבר פנים יפות שיחות נאות בארוכה והושיט לו ידו הקדושה מלא רגש אהבה, והלך ללוותו ככה (מלובש בכובע הקטנה על ראשו ועודו נאזר בזרוע קדשו עם התפלה של יד) מביתו וחצירו עד פני השוק. כל כך טרח אותו צדיק סבא קדישא בשבילו (של רבינו אברך כבן ז"ך שנים) והאציל מברכתו עליו ואמר לו "תתברך משמי מעונה שבכל פינות שאתה פונה לשם שמים תשכיל ותצליח ותעלה בידך לטובה", ולאביו שלח כזאת ברכה ושלום בחיבה יתירה, ורבינו נתפרד ממנו, והוא שמר את הדבר ברכת רבו הכי גדולה הלזו.

זאת הברכה אשר בירך מרן הקדוש לפני הסתלקותו, והרי זה כמו סמיכה רבה אשר נתן מהודו עליו בדבריו האחרונים בהיותו עדיין בריא עדיף, וראה הקדוש משינאווא ברוח קדשו כי רבינו יהיה נצרך לברכה זו בעת שיהיה מנהיג הדור, וכאשר באמת זאת היתה לו לרבינו לחיזוקא דרבנן בכל שני חייו ברובי מאורעותיו אשר כל פעל למעניהו של השם יתברך ודתו במלחמות אש לקיום האמונה (כמו שידובר עוד מזה הלאה אי"ה). והזכיר רבינו את אמרות טהורות ברכתו האחרונה שקיבל מרבו הנ"ל פעם אחת בדרשתו בבית הכנסת הגדולה דפה קהלה בשבתא דריגלא, ודמעות נשרו מבין ריסי עיניו בזכרו אהבת הקדמונים.

נ. בשנת תרנ"ט היה גם כן בשינאווא אחר חג הסוכות כנהוג, ואחר כך שוב בליל זאת חנוכה בעת שישב רבינו בעל דרכי תשובה אצל נרות חנוכה הגיע טעלעגראם משינאווא כי מרן הקדוש צריך רחמים לרפואה שלימה ומאד נתכרכמו פני הדרכי תשובה בשמעו את הנשמע, ומיד המתיק סוד עם בנו הוא רבינו וגמרו ליסע תיכף לשינאווא לבקר את

רבים רשכבה"ג, והגם שהיה אז אור ליום ו' ערב שבת קודש נסעו מיד בלילה והגיעו עוד לשם ביום ערב שבת קודש כחצות היום, והיו שמה בשבת קודש ועיילו בלא בר לפני ולפנים בכל משך הימים לבקר אותו צדיק בהיכלו בחליו האחרונה, וסמוך להסתלקותו הכירו בפני קדשו כי מבקש ומחפש אחר איזה דבר והעומדין עליו היו רוצים ליתן על פיו מעט חלב או מעט טע"ה והוא ממאן בזה, ובתוך כך בא רבינו בעל דרכי תשובה סמוך למטתו והבין ברמיזה רבו ונתן בידו סידור האריז"ל ומרן הקדוש היה פותח ורואה בכונת בידך אפקיד רוחי. ונשתהו שם עד שבען הדור כבה נר ישראל האי סבא קדישא עלה למרום ביום שני בשבת ו' טבת, והמה אב ובנו היו מהמתעסקים בסדר הטהרה וההלבשה והלויה זיע"א.

נא. פעם אחת נשאל רבינו אודות נוסח התפלה שאומרים קודם לימוד משניות על נפטר וגם אחר י"ב חודש וביום היאהרציי"ט על אבותיו שכתב שם ותמחול לו על כל פשעיו וכו', וגם אם אבותיו היו צדיקים, ואיך יאמרו כזה בן אחר אב או תלמיד אחר רבו. והשיב רבינו מעשה רב, כי זכור יזכור בעת פטירת רבו הקדוש משינאווא זי"ע אשר עשו ההקפות וצעקו בבכיות הריני נותן פרוטה זו לצדקה לטובת נשמת (רבינו) יחזקאל שרגא בן (רבינו) חיים ותמחול וכו', אשר תאחזימו רעד לומר דברים הללו על המלאך ה' צבאות קדוש ונורא. אך לא שינו ממתבע שטבעו חכמים בסדר התפלה ובקשת רחמים וה' הטוב יסלח. [וכן בעוה"ר היה חרדה זו ביום המר ב' סיון תרצ"ז בהלויית רבינו הקדוש למנוחתו עדי עד שעשו ההקפות כנ"ל וצעקו בקולות ובכיות נוראות כסדר הנ"ל. אוי לאזנינו שכך שומעת].

נב. פעם אחת חשב ומנה רבינו לחשיבות גדול בעיני עצמו איך שהוא קיבל תורה מן מעין הרביעי בקודש למקור תורת החסידות של קודש הקדשים מרן רבינו הבעש"ט זי"ע כזה: מרן הקדוש המגיד הגדול הרבי ר' בער ממעזריטש שקיבל מהבעש"ט והוא מסרה למרן הקדוש ר' משה לייב מסאטוב (שהיה עוד אצל המגיד), והוא מסרה לבנו הקדוש ר' שמעלקא, והוא מסרה לרבינו הקדוש הרבי ר' שלמה שפירא ורבינו קיבל ממנו.

אחר כך התיישב ואמר שהחשבון הזה הוא אופן רחוק קצת לאשר הרבי ר' משה לייב מסאטוב לא היה אצל המגיד ממעזריטש תלמיד מובהק, וגם זקינו הר"ר שמעלקא מסאטוב היה בעת פטירת אביו הקדוש רק כבן ז' שנים.

ועורר אותו תלמיד אחד מתלמידיו החשובים כי יוכלו לחשות עוד באופן יותר קרוב באמצעות. א) מרן הקדוש משינאווא אשר רבינו קיבל ממנו. והרה"ק משינאווא היה תלמיד מובהק ב) למרן הקדוש הרבי ר' שלום מבעלזא זי"ע שנסע אליו שנים רבות (וכן זקינו [של רבינו] הרבי ר' שלמה שפירא זי"ע היה גם כן בבעלזא כמה פעמים) והרה"ק מבעלזא קיבל מרבו ג) הקדוש ר' שלמה מלוצק זי"ע. והוא היה תלמיד מובהק אצל ד) מרן הקדוש הרבי ר' בער ממעזריטש זי"ע, שהוא היה מעיין הראשון ששתה מבאר רחובות של רבינו הבעש"ט זי"ע. והתענג מאד רבינו שזכה להיות כלי מוכשר לקבלה קרוב כל כך למקור מים חיים של הבעש"ט אשר מפיו אנו חיים עד ביאת משיח במהרה בימינו אמן. [ובאמת על רבינו הקדוש נוכל לומר עליו כי הוא זה תלמיד נאמן אשר הפיץ תורת החסידות של הבעש"ט הקדוש ותלמידיו הקדושים במלא מובן המילה זיל קרי בי רב חיבוריו הטהורים המלאים זיו ומפיקים נוגה מהן להתחקות על שרשן לאין שיעור].

גג. בשנת תרס"ב לשנות שלשים שנה לחייו הוציא לאור את ספרו מנחת אלעזר חלק א' שאלות ותשובות ופלפולים נאים, וספרו הנ"ל הודיע טבעו בעולם להתפרסם בכל תפוצות הגולה לאחד המיוחד מחכמי ישראל החרדים לדבר ה' להיות תופס את המקום היותר חשוב בין ראשי גדולי המדינה בבקיאותו הנפלאה וכח זכרונו הכביר, והסכימו על חיבורו גדולי הדור שרי התורה. הגאון הגדול המפורסם מהר"י שמעלקיס מלבוב בעל בית יצחק זצ"ה כתב בתוך הסכמתו, וזה לשונו: "ומצאתי בהם דברים טובים ונכוחים נכבדות מדובר בהם פלפולים חריפים ושנונים על אדני ההגיון הישר בנוים ולהרב המחבר דרך ישר בפלפולא דאורייתא חציו שנונים מימיו נאמנים לוחם מלחמתה של תורה כגבור מלומד להשיב מלחמה שערה בשדה בירור ההלכות וישוה ההיות ואקוה כי יהיה לריח ניחוח לכל לומדי תורה כי יתענגו על טובם וישמחו בו, עד כאן לשונו טו.

נד. והגאון הגדול המפורסם מוה"ר יוסף מסלאנים זצ"ה כתב בתוך דבריו, וזה לשונו:

"מהספר מנחת אלעזר אשר חיבר הרב הגאון החרוף בנש"ק

טו רבינו בהיותו בלבוב אצל הגאון שר התורה הנ"ל עבור הסכמתו נחקק בזכרונו הרבה ענינים ממנו בעיר הגדולה לאלקיס שהביאו לפניו כמה שאלות לשפוט ולהורות, והוא השיב לכל שואל כסדרן ברוחב בינתן גלי' לדרעי' ואנהיר נהורא בטוב טעם ודעת זקנים, והיה רבינו חשוב מאוד אז בעיני הגאון הנ"ל שאמר כי מתענג על אברך בנן של קדושים מזרע אדמוריים אשר הוא למדן גם כן בחריפות ובקיאות בנגלות התורה.

סוע"ה כ"ש מפארים מוה"ר חיים אלעזר וכו', עיינתי בהקונטרסים וראיתי אשר סכיננו חריפא בפלפול וסברא ישרה, ושמחתי במנחתו הטהורה אשר ת"ל גם בעיתים הללו עוד תפעם רוח התורה בלב השריידים אשר היה קורא להבין ולהעמיק בדברי רבותינו להעלות פנינים"

עד כאן לשונו.

נה. והרב הגאון הקדוש מה"ר מרדכי זושא זצ"ה מהארניסטפאליע - חתנו של רבינו בעל דברי חיים זי"ע, כתב בתוך דבריו וזה לשונו:

"ראיתי הולך בדרך פלפול וסברות ישרות ובודאי יהנו ממנו תושיה כל ההוגים בו שיהיה ה' בעוזו להוציא כל חיבוריו הטובים ולהגדיל תורה ולהאדירה",

עד כאן לשונו.

נו. והרב הגאון המפורסם מרן בעל שדי חמד זצ"ל כתב בתוך דבריו וזה לשונו:

"מכתב לחזקיאוי די שדר לן מר בצירוף הקונטרסים מספרו היקר מנחת אלעזר קבלתי באהבה והיו עיני ולבי משוטטות באיזה מקומן של שבחים וראיתי בהן מראות נגהים טורים ונכוחים כריח ניחוחים, אור בהיר בשחקים דברים חרופים ומזוקקים, בבקיאות וחריופת וסברא ישרה ערבים ומדבש מתוקים"

עד כאן לשונו.

נז. והרב הגאון המפורסם מוה"ר ר' משה צבי פוקס זצ"ה מגראסווארדיין כתב וזה לשונו:

"וענותותו תרביני לשאול ממני הסכמה על ספרו היקר! חלילה אין זה כבודו דמר אשר אין צריך לדידי ולמטלעתי וכבר נודע למשגב טבעו במדינתנו כי רב גובריה דין רפיש מדבית אבות העולם זי"ע ומה גם כי כבר הסכימו שרי התורה הגאונים הגדולים דקהלת לבוב ודקהלת סלאנים על הדפסת ספרו והאריכו למעניתם בשבח חיבורו הטהור מעתה דבר שפתים אך למחסור חסרון כבוד התורה ואלף תודות להדר"ג נ"י על אשר כבדני במנחתו הטהורה"

עד כאן לשונו.

נח. והרב הגאון המפורסם מחוסט בעל ערוגת הבושם זצ"ה כתב וזה לשונו:

"רוח מבינתו תעוררהו להוציא לאור תעלומות תרומות חכמתו אשר השיב שואליו דבר דבר על אופניו בפלפל וסברא ישרה תהינה חוברות במחברתו שו"ת מנח"א ונפשי יודעת מאד כי הה"ג המחבר נ"י בשמן תורק שמו עד כי מבלעדי תמוך ידי עליו, יבואו ויגידו תהלתו בשערים המצוינים בהלכה אך בענות צדקו מחזיק עצמו לגבר אשר דרכו נסתרה ע"כ ביקש ממני להיות מן המסכימים על מחברתו לזאת הנה שפתי לא אכלה להגיד לאדם יושר כי מדי עברי בין בתרי דבריו מצאתי בהם דברי נועם מלאים זיו נוגה מפיקות אמרותיו אמרות טהורות מזוקקות לברר וללבן הלכות פסוקות ודולה ומשקה מים טהורים מבארות עמוקות וכל מן דין ראוי להיות פרוי למאכל להשביע נפשות שוקקות.

נט. לחיבת הקודש אעתיק בזה שני כתובים כתב יד קודש הרב הגה"צ הקדוש מו"ה יצחק יעקב האדמו"ר מביאלא זצ"ה אחיו של הרה"ק מביאליבזעג (חותן רבינו), בן הה"ק א"א מוה"ר נתן דוד משידלאווצי זי"ע. (הא') מה שכתב אליו ברכת תודה וכמה דברים נכוחים למבין איכא למשמע מיניה. (הב') מ"ש אליו בהשיגו ספרו מנחת אלעזר וסיפר בשבחו.

ס. מכתב א':

ב"ה, ערב פסח קודם חצות דהאי שתא בסת"ר לפ"ק ביאלא

אורך ימים ושנות חיים ושלוש וכ"ט ושמחת החג לכבוד ח"א ידיד' הרב הגדול צנא מלא ספרא יראת ה' הוא אוצרו הטוב ומטיב לכל חו"פ כקש"ת מוה"ר חיים אלעזר שליט"א עם נות ביתו היא ב"א מנשים באהל תבורך מרת חיה חאשא שליט"א.

בוז הרגע קבלתי על שמחת החג הקדוש הבא לקראתנו לשלוש את השטריימל והנני מברכם על כל תגמוליו עלי אשר יהיה מזה כובע ישועות על ראשכם ואגב בדרך רמז רמז לי אשר אותיות שטריימל שטר ימול אשר יפרעו השטר הזה אשר מוטל על כל איש ישראל לקיים מצות מילה בשנה הזה ובחג אשר נתבשר אברהם אבינו ע"ה בילד הנימול לשמונה תחילה וראש לפדיון נפשכם תקיימו מצות פדיון הבן יקיר מילתא אלבישיהו יקרא ופרע מן דאת לבוש ה' מלך ילביש ה' זרוע עוז לעמו יתן יברך

אתכם בשלום רב לאוהבי תורתך ויראה בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצות לשמה על ישראל שלום דהיא בבחינת בלוייתי לזית חן נמטי לך על רוב טרחתך ויהא רעוא מן שמיא שאשיב גמולכם בראשכם על ראש שמחתכם שמחות הלב בנים ותקבלו את החג הקדוש הבא לקראתינו לשלום בכשרות ובדיעות כנפשכם וכנפש דודכם העומד על המצפה לישועתכם במהרה במהרה.

יצחק יעקב בהרה"ק ה' מ' נתן דוד זצלה"ה זי"ע

סא. מכתב ב':

ב"ה אור ליום ה' בסדר למען תחיה פה נ"ב שנת בסת"ר אורך ימים ושנות חיים ושלוש וכוח"ט לכבוד חתן אחי הרב הגדול בתורה חכם הרזים חו"פ בנש"ק חיים אלעזר שליט"א עם כבוד נות ביתו שליט"א.

את מנחתו מנחת הטהורה בכלי מלא דעת התורה הקדושה קבלתי באהבה וברצון אנא ה' יעלה מחברתו לרצון שיהיה מחברת הקודש חיבור עצמות אחד אל אחד א' שבשמים ובארץ יראנו את ישועתו הגדולה יגדיל כבוד ה' על יראיו בכבוד ה' בבנים וב"ב עוסקים בתו"מ ולקיים ולמדתם אותם את בניכם וב"ב יום אשר אלקי אבותיכם יהיה בעזרו וזאת יהיה פרי מנחת אלעזר בני אלעזר ודבי ירבה למעלה עד קדושת אבותינו יגיע לרחמים ולרצון במהרה במהרה א' יבנה ביתכם ברחמים ותתחדש עליכם שנה טובה וחיים ארוכים ובשמחת הלב בנים כנפשכם ונפש דודכם המצפה לישועתכם במהרה הד"ש באה"ר ואה"ע.

יצחק יעקב בהרה"ק ה' מ' נתן דוד זצלה"ה זי"ע

סב. נחזור להנ"ל עם הופעת חיבורו הראשון שו"ת מנחת אלעזר אשר חכמתו בחוץ תרונה, וכבכורה טרם קיץ נתקבלה בעיני הוגי תורה אוהבי תושבי גדולים וצדיקים אמיתיים שבדור. אמנם ראיתי בני עליה והמה מועטים, ולאשר ספרו זאת לא היתה כמו סתם ספר היוצא מאברך כבן שלשים שנה בפלפול של תורה חריפות ובקיאות לבד, לא כן משפט החיבור הלז ומעשהו בקודש והמסתכל בספרו נוכח לדעת כי מחברו אדם שלם איש דברים אשר כל דבריו כראוי מוצקים משובצים בעדי עדיים, תורה ויראת שמים, נגלה ונסתר ברוחו פי שנים, מור ואהלות עם כל ראשי בשמים, ידיו רב לו לברר וללבן ולחזות דעת בענינים העומדים ברומו של עולם, מלבד הפלפול ובירור הלכה על פי דעת תורה. עוד זאת

מצאנו טעם זקנים תגבורת ורגש אש קודש כזקן ורגיל ופרקו נאה ורוחב בינת אדם. לדוגמא; בתשובה י"א בענין הפלוגתא שבין נוסחי התפילות, תשובה כ"ו בענין נושאי מטה בכתף, תשובה ס"ו קריאת התוכחה בברכה, תשובה ס"ח בענין תפלה על קברי הצדיקים, עיין שם בדבריו הקדושים באריכות ועוד כהנה בתשובותיו כרכא דכולא ביה, גם מבין השורות יאירו שפעת בניירות והשפעת הקולמוס נראין דברי רבי שהם נימין היוצאין מקרב איש ולב עמוק של מעין קודש הקדשים, כל אלה חיברו יחד בספרו, ועל זה נאמר באמת אחד מאלף מצאת לאיש צעיר כמוהו לאות ולפלא.

סג. אמנם את זה לעומת זה עשה וכו', וכתפוח בעצי היער וכשושנה בין החוחים כן דודי בין הבנים ועמדו עליו מארי דפלגאי ת"ח חורגיים (כן קורא אותם מרן בעל פרי מגדים) בעלי קנאים פוגעים בו וניסו את כוחם הרע לסתור בניינו וימררהו וכו' וישטמהו בעלי חיצים וכחץ שחוט לשונם, וכמו שמתנצל רבינו בעצמו בהקדמה (תרע"א זעירא) לשו"ת מנחת אלעזר חלק ב' בתוך דבריו וזה לשונו: "ומה גם ביותר בימינו אשר רבו המקנאים במחנה אשר כל ישעם וחפצם אך להרבות כבודם בשביל שנקרא חכם בשביל שנקרא רבי (גדול וצדיק וכיו"ב, ובאמת המה צעיר שנים וחכמה), ואם יוציא לאורה גם מחיבורי טהרה בחידושי תורה על ידי זה יחושו כי יתמעט כבודם גם באפס מנהו, ומקצתם יחשבו מזימות בצפוניות לבבם איך להוציא דבה ולעז, למדו לשונם דבר שקר ומרמה, לא ידעו ולא יבינו בחשכה יתהלכו, ולא יעינו כלל בהספר וישיג המחבר קלון תמור כבוד הראוי לו, והני ברכי דרבנן וכו' (מלבד הצרים מבחוץ הפושעים המלגלים וכופרים) ע"כ אם בימינו בחשכת הגלות המר הזה יהין אחד לטרור ולהוציא לאור חידושי בהלכה והן בכל פינות התורה, ראוי לו מאת ה' הטוב רוב הצלחה טובה וישועה בכל עניניו, תמור עצבון ומרות רוח אשר קיבל מהדפסת הספר (מהמקנאים) ומכל טוב אל יחסרנו", עד כאן לשונו הטהור. אך רבינו כאשר הכרנהו במקצת כטפה מן הים במבחר שנותיו מתרומת מדותיו, שהיה גבר בגוברין ארז בלבנון שכל רוחות שבעולם לא היוזו אותו (כמו שנדבר עוד מזה ברצות ה'), כן היה עוד בדמי ימיו בימי הבוסר כל כלי יוצר עליו לא יצלח, הוא בתום לבבו אחז דרכו בקודש כולו לגבה סלקא טהור לה', וכגנה זרועי תצמיח הבשילו אשכולתי ענבים, הולך ואור בד' אמות של הלכה, וכבוד ה' עליו זרח ויזרח כשמש בצהרים.

סד. ובשנת תרס"ד נתמנה לראש בית דין דק"ק מונקאטש ואבד"ק טשענידיעף - היא ישוב ישן עתיק יומין סמוך ונראה לעירנו, ומראש מקדם היא היתה ראש הישוב דהגלילות בטרם העיר מונקאטש על תלה

בנויה. וסיפר רבינו כי בילדותו נסע פעם אחת עם אביו וזקיני (אודות הכשר רחיים לפסח) דרך כפר טשענידיעף הנ"ל ובעברם דרך בית החיים דשם הרים ועמד קצת מר זקיני הקדוש ואמר כי מרגיש אור וקדושה גדולה, ואחר כך חקר ומצא כי בתו של הרה"ק מנאדווארנא בעל צמח ה' לצבי זי"ע היתה דרה שמה ונקברה בבית החיים הלז למנוחתה עדי עד.

סה. ואגב הזכרת מקום ישוב הנ"ל נזכרנו מעשה שהיה שם בישוב ההוא, וזה תוארה:

נכרי שר פקיד המקום אשר עשה טובות רבות לבני ישראל הפציר וביקש מאברך אחד שילמוד עמו חומש ספר בראשית, והאברך ההוא להיותו ירא שמים לא רצה ללמוד תורה עם ערל, אבל היה ירא גם כן לפגוע בכבודו מחמת שהוא המושל במשמרת המקום, לכן השמיטו ודחהו בתירוצים שונים, ובבואו אליו פעם אחת מצא לאותו נכרי עוסק בעניני עשר ספירות ועניני קבלה שהוא מועתק לו בלשונם, ועמד מרעיד ונשמט ממנו גם בפעם הזאת בדיחוי בעלמא, ובתוך כך סיפר האברך את הענין לפני רבינו ולהורות כדת מדה לעשות. השיבו רבינו, הנה כד הוינא טליא נתרחש עובדא בעיר מולדתי בסטריזוב שבא לשם איש יהודי אחד אשר הראה נפלאות לגלות נסתרות, דהיינו כשפתחו לפניו ספר אחד יהיה איזה שהוא, ושאלוהו מה כתיב בשורה הרביעית או עשירית וכיוצא על אותו עמוד ודף, ומיד ידע להשיב כל השורה וכל הכתוב בספר, וכהנה דברים מבהילים, ולא ידעו במה כחו גדול, וניסו לתהות על קנקנו להבין ולהשכיל אם ידיעותיו המה מסיטרא דקדושה או להיפך, ולאשר מבואר בדברי חז"ל (חולין ק"ה) דכל מידי דצייר וחתים לית להו רשותא, לקחו ספר אחד וחתמוהו מכל צד חותם בתוך חותם ונתנהו תחת מפה ותחת השלחן, וכאשר שאלוהו על זה הוא השיב מיד אתם רוצים לנסותי במידי דצייר וחתים, וידע והשיב על הכל גם בזה, ולפני זקיני הקדוש בעל שם שלמה זי"ע (שהיה אז אבד"ק הנ"ל) לא התראה אותו האיש ולא רצה לבא לפניו, רק בפעם אחת עשו החברייא בהעלם מהאיש ההוא בהיותו בבית המדרש וסגרו את הדלת שהיתה של ברזל, בידעם כי לאותו שעה היה מוכן זקיני הקדוש לבא לבית המדרש, ובבא קרוב לאותו שעה התחיל האיש לדחוף את עצמו לילך החוצה, ואמר אוי הרב בא לבית המדרש ולא הניחוהו העם לרוץ והיו בטוחים כי לא ילך כי הדלת סגרו, אבל הוא נרעש ונפחד כל כך ושיבר את הדלת ברזל וינס ויצא החוצה. ואחר זה צוה זקיני הקדוש לבדוק אחריו את התפילין וסדר אכילתו ושינתו ומצאו התפילין שלו ריקנים בלי פרשיות והוא ישן בבית הקברות

בכל לילה, ונתגלה קלונו וידעו בבירור כי מצד הטומאה שנדבקו בו רוחין דמסאבין ר"ל, ידע כל אלה ונתרחקו ממנו. עד כאן המעשה. וסיים רבינו כי זהו היה המובחן האמיתי לאשר אם ישנו ניצוץ קודש או נמשך ומתאוה הניצוץ ההוא לשורשו להקדושה, מה שאין כן אם כולו הפך ומשוקע בהטומאה או הטומאה מתרחקת ובורחת ומתפרדת מבלי להזדקק כלל אל שער הקדושה וטהרה, ולכן האיש הנ"ל מצד גודל הטומאה הדבוקה בו ר"ל נס מזקני הקי' ונבעת מפניו. ובכן בזאת תבחנו מהנכרי הנזכר אם תשוקתו ללמוד תורה הוא מצד איזה ניצוץ קדוש אשר בקרבו או יתאוה ויתמשך לשורשו, לכן תאמר לו אשר יבא לביתי ואני אעמוד על המבחן, וכן היה שהאברך המופלג הנ"ל הלך להנכרי ואמר לו כי הרב ממונקאטש חפץ לדבר עם ארוני והוא כשמעו נתמלא עברה חימה וקצף גדול ואמר מה לו להרב עמדי ומה לי עמו אינני חפץ בו ואינני רוצה להתיצב לפניו! ומאז לא ביקש עוד להאברך הנ"ל ללמוד עמו ונעזב ממנו לגמרי. ואכן נודע הדבר כי השתוקקותו של אותו נכרי ללמוד היה רק מצד הטומאה, וכי על כן היה מתיירא מאד מצד הקדושה והבן.

סו. לכל תכלה ראיתי קץ, השתא הכא הגיע הזמן האחרון אשר לא יאחר עוד, מעמד ומצב הזוג הקדוש עבור התפרדות החבילה (וכנ"ל אות ל"ט) פירוד בין רבינו לאשתו, ובאמת לאו מילתא זוטרתא היא והיה הנסיון לשניהם כאחד, וגם לאבותיהם מב' הצדדים הגיעה הצער עד נקודה שבלב, וביותר המה בעצמם פתאום ילכדו במצודה כזו אשת נעורים אשר שלום והשקט במחנותם יתרחקו עתה זה מזה כרחוק מזרח ממערב, חזק מצור הוא האנוש לסבול צער גדול כזה, בא וראה כמה קשה גירושין שהרי התירו ליחד ולא התירו לגרש, ובפרט ממשפחה הגונה כזו משפחה היותר מיוחסת, נין ונצר היהודי הקדוש, והיא בעצמותה היתה אשה גדולה וחשובה אשר עד היום מהללים ומשבחים בשבח צדקתה ולא תשכח לנצח, ואני הכותב באזני שמעתי מפי רבינו בעל דרכי תשובה זי"ע באמרו כי "יום עזבה הצדיקת הנ"ל את ביתם וחצרותם קודם גירושין לבית אבותיה היה לנו יום מר ונדמה לנו כאלו הובילו אותו ח"ו לבית עולמה", השומע זאת יבכה וידאג וזאת אומרת ר"ל היא ובית אבותה לן יאי למבכי, איך ירחיקו ויעזבו מאתם איש קדוש אשכולות הגפן כזה, וצערו של רבינו הוא האיש המגרש מקיש הויה ליציאה דכותיה, אך כדי לעשות רצון קונו לקיים מצוה ראשונה שבתורה, מאת ה' היתה זאת בכדי שיזכה עוד להבנות בורע של קיימא.

סז. לכל זמן ועת לכל חפץ עת לחבק ועת לרחוק את המחבק, ובשנת תרס"ו נתפרדה החבילה והיא שבה אל בית אביה הקדוש

לביאלעבזעג, ותמיד תהלות רבינו בפיה, זאת אומרת והעידה כי אין איש יודע (זולתה) גודל קדושתו וצדקתו והתמדת התורה בחשק נמרץ בהתפשטיות הגשמיות גם בימי נעוריו, וכמה וכמה פעמים לא יכבה בלילה נרו עד אור הבוקר בלי הרף, וקיים לא אברי לילה אלא לגירסא, ואין מבין דרכו.

סח. וכן גזרה חכמתו שהיא תנשא תחילה, והזמין ה' לפניה קשר אמיץ דבר נאה ומתקבל, ונישאת להגה"ק המפורסם אור החיים האדמו"ר מאטאניע זי"ע, ובסוף ימיה היתה דרה בין הגולים (בעת המלחמה הגדולה) עם בעלה הקדוש הנזכר בעיר סטאניסלאב ושם מנוחתה כבוד, ורבינו נהג בה טובת עין גמילת חסד של אמת ונתן לעילוי נשמתה הטהורה סכום מסויים לחברת קרן קיימת ליסוד בנין בתי מחסה לעדת תפארת צבי דכולל מונקאטש ועשרה גלילות בארץ הקודש. וגם החזיק היאהרציי"ט שלה (ר' דחול המועד פסח) בהדלקת נרות ולימוד משניות וכיוצא, צדקתה עומדת לעד ותמליץ טוב בעדינו אמן סלה.

סט. ואחר כך נתקשר רבינו עם זיווגו הב' אשת חיל הרבנית הצדיקת מרת רחל פעריל תחי', היא האשה אשר הוכיח ה' לאדוני בת הרה"צ הק' מוה"ר יעקב משה סאפרין מקאמאראנא זי"ע, בן הה"ק והטהור בעל דמשק אליעזר זי"ע, בן לאותו צדיק יסוד עולם הגאה"ק מרן מהרי"א בעל היכל ברכה ושאר ספרים קדושים זי"ע, בן הגה"צ הקדוש מרנא בעל זכרון דברים זי"ע. ובעל היכל ברכה היה חתנו של הרה"ק מרן הר"ר אברהם מרדכי מפינטשוב זי"ע. והק' מו"ה אלכסנדר בעל זכרון דברים אשתו היתה נכדת אותו צדיק יסוד עולם הגה"ק הר' קאפיל מליקאווא זי"ע י"ו.

טז פעם אחת היה רבינו (בהיותו עוד אברך צעיר לימים) עם אביו הקדוש בוויען לדרוש ברופאים והוצרכו לישאר שם על שבת קדוש, ובאותו זמן נודמן גם כן שם הה"צ הקדוש מרן בעל דמשק אליעזר מקאמאראנא זי"ע עם בניו הצדיקים, והלך רבינו עם אביו בשבת קטודש אל שלחנו הטהור של הה"ק מקאמאראנא, והוא הושיב את מרן בעל דרכי תשובה סמוך אצלו ממש בראש השלחן, ורבינו בעל מנחת אלעזר ישב אחר בניו בצד השלחן, וגם הסבו במסיבה זו עוד גדולים מזרע קדוש. וכשהגיע לברכת המזון פנה הה"ק בעל דמשק אליעזר אל רבינו ואמר לו בחיבה יתירה "בא בני ואתה תברך ברכת הזימון", והיה זאת לפלא בעיני כל המסובין איך הקדים הה"ק לכבד כל כך את רבינו בפני אביו ושאר צדיקים בהיותו עוד צעיר לימים כי לו נאה לברך ברכת הזימון. וגם שקראו בקריאה של חיבה בתור "בני". אבל נתגלה אחר כך ברבות השנים אשר אותו צדיק עיינהו למרחוק יטייפון ברוב קדשו כי רבינו ברך מבנים יהיה, מנכדיו ותולדותיו, ומי גדול יהיה בישראל. וזו היה רגיל רבינו לספר ביומא דהילולא של הה"ק מו"ה קאפיל הנ"ל זי"ע (בשושן

ע. ובחדש חשון לשנת תרס"ז היתה הנשואין לטובה ולברכה בכפר הרעבניב סמוך ללבוב, ורבינו בעל דרכי תשובה היה הבעל מסדר קידושין והמברך ז' ברכות תחת החופה והשושבנין מצד החתן. והשושבנין מצד הכלה היה המחותן השני מקאמארנא, ורבינו בעל דרכי תשובה בא לביתו על שבת קודש (כי הנשואין היה ביום ד'), והזוג הק' נסעו לקאמארנא על שבת קודש ואחר כך באו לביתם לשמחת כל העיר בתקוה טובה כי גדול יהיה כבוד הבית הזה לדור ישרים יבורך.

עא. הה"ק מקאמארנא התכבד מאד עם חתנו הק' הלזה, והתפאר בו כי חפץ בו לעטרת צבי, והגיד עליו גדולות ונפלאות. ופע"א כאשר עבר

פורים) כי הוא היה מטופל בבנות - (ואחת מהנה היתה אמו של החוהה הקדוש הרבי מלובלין ז"ע), והתפרנס מיגיע כפו ברווח שהיה סוחר משקאות. ופעם אחת לפני פסח מוכן היה באוצרו כמה חביות מלאות עם יין שרף שעומדות לסחורה להרוויח מהן גם לנדוניא עבור בנותיו והן כל הונן ורכושו, והנכרים אשר במקום ההוא חתרו חתירה תחתיו וגמרו ביניהם שלא יקנו ממנו החמץ בערב פסח כי מכירים את היהודי הלזה (הר"ר קאפיל) שהוא נאמן לאלקיו וכשלא יהיה לו למי למכור חמצו יפקיר הכל ויחלקו ביניהם. וכן היה שבערב פסח חזר הה"ק הר' קאפיל אחר נכרי למכור חמצו והשמיטו ודחו אותו כולם זה בכה וזה בכה - (והוא לא ידע מזממם הרעה קודם) - עד שהגיע זמן ביעור חמץ, והוא בראותו כי אין קונה על חמצו לקח עגלה וטען עליה כל החביות של י"ש והובילם מחוץ למחנה סמוך להנהר ועל שפת הים יחד כולם השליכם והניחם שם, ואמר בלב שלם כל חמירא וכו' ליבטל ולהוי הפקר כעפרא דארעא. והנכרים הביטו וראו וישו על שהפיקו זממם על צד היותר טוב. ובעל הבית יצא נקי מנכסיו ובא לביתו בשמחה רבה והודה לשמו יתברך על שקיים מצות ביעור חמץ ממש כפשוטו לא יראה ולא ימצא בכל גבולו, ובני ביתו היו בפחי נפש על שאבדו כל הונם, אבל הוא נכנס ליר"ט בלב שמח עד להפליא ונפש רחבה על כי יתן איש את כל הון ביתו באהבה בכל לבבו נפשו ומאודו כמצות התורה, רץ כצבי לעשות רצון הבורא.

ובהגיע יום אסרו חג חשבו בנפשם הק' הר' קאפיל עם בני ביתו דאם כי בודאי הנכרים הוריקו את כל היין שרף מהחביות כאשר זממו לעשות, אך אולי הניחו את החביות הריקנים שמותרין להשתמש בהם, ואחרי שנעשו כעת דלים ואביונים וביתם ריקם הלא יוכלו להשתכר לכל הפחות דבר מועט עם הכלים הללו, והלכו אל שפת הנהר והנכרים בראות אותם אומרים להם בלשון תימה רוב גנבי ישראל איי יהודי! אם הנחת ושלחת שר צבא מושל וסייף בידו ופיקד ושומר את החביות עם היין שרף כל היום וכל הלילה במשך כל ימות החג אם כן אינו לרבואת יחשב לבער חמץ באופן כזה, ומדוע לא הנחת חמצך הפקר בלתי שומר כלל. הק' ר' קאפיל ובי"ב השתוממו על דבריהם כי לא ידעו שומר מה מלילה ומיום, מי פקד ומי צוה לשמור. ובהתקרבם אל החביות המה ראו כן תמהו כי כולם מלאים מפיקים מזן אל זן לא יחסר אפילו קרטוב מכמו שהניחום, אז הבינו כי ה' שקד שומר מן השמים שלא יגעו ולא יפסידו את המשקה, ותהי לאות ולפלא, מעשי ה' כי נורא הוא! וככה זכה הה"ק הר"ר קאפיל מן ההפקר, ומשמיא קוצו ליה והוביל את כל החביות לביתו במילואם וטובם ואין למו מכשול, כי לא יתן לעולם מוט לצדיק המתהלך בתומו לעשות רצון קונו.

דרך פה מונקאטש הה"ק מקאמארנא וראה את חתנו הק' בירך עליו שהחיינו בשם ומלכות לחבת הקודש, ונשקו ידיהם זל"ז ביותרת הכבוד ואהבה.

עב. רבינו הזהיר מאד בכבוד חמיו והיה אצלו על שבת קודש פעם הראשונה אחרי החתונה כנ"ל, וגם אחר כך היה אצלו בדערבעצין ובליסקא. גם בעת שהשיא חותנו הק' את בנו יחידו הה"צ מ' שלום זללה"ה עם בת הה"ק מו"ה ישראל מסטאלין זי"ע - (רבינו הפליג לאיש פלא את הה"ק מסטאלין עומק דרכיו וצדקתו), ובעת שהשיא את בתו הצעירה ה' מרת חנה תחי' עם הה"צ מו"ה שמחה הורוויץ שליט"א (כעת בסאנדאוא ווישנא) בן הה"ק מו"ה צבי מראזווידוב זי"ע.

עג. פעם אחת בימי מלכותו של רבינו היה חותנו הק' מקאמארנא בפק"ק מונקאטש על שבת קודש וישבו שניהם על שלחן אחד, וכן היה הסדר מקודם בא הה"ק מקאמארנא לבית מדרשו של רבינו בליל שבת קודש לאמירת שלום עליכם, ובתוך כך בא רבינו ועמד לשמוע קול חותנו עד שגמר הקידוש, ואז התחיל רבינו בנוסח הנעים שלו כל הסדר שלום עליכם וקידוש, וחותנו הק' הביט בפניו לשמוע אל הרנה ואל התפלה, אשרי עין ראתה אלה. וכן בכל סדר השלחן ובאמירת תורה של רבינו בקול נעים כדרכו בקודש הטה חותנו אוזניו בחרדת קודש, והה"ק מקאמארנא אמר גם כן תורה טובב הולך בשבח עוז רבינו.

עד. בהיותו ראש בית דין דפה היה יושב בבית מושב בי דינא רבא פעמיים בשבוע לדון ולהורות, ועל פי רוב כל דבר הקשה הביאו אז להביד"צ כדי שרבינו (הראש בית דין) יהיה היושב ראש במסיבה זו להכריע בדעתו הגדולה דעת תורה, כאשר ישאל איש בדבר אלקים אמת יהגה חכו ולשונו תדבר משפט צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל, ושכר פסקים של משפט דין תורה לא לקח רבינו חלקו, ולא רצה ליהנות ממעות כזה כלל - (זולת כשהיה פשר דברים), כי היה נקי כפים ובר לבב.

עה. בחיי אביו לא רצה ליהנות ממתנות בשר ודם ולא אבה לקבל כסף גם מאנשים חסידים שבאו לדרוש אלקים אל אביו הקדוש, ומכל שכן שלא קיבל קוויטל ופדיון כלל, רק היה נכנע מפני קדושת אביו רבן של ישראל, אבל נכנסו אליו רבים בליל שבת קודש לאמירת שלום עליכם וקידוש אשר היתה גם אז נפלא לשמוע ונחמד למראה, ונטלו ידיהם ואכלו דגים על שלחנו ואמר איזה דבר תורה בקול פשוט בדבר איש אל רעהו, וכמה דפשיט איניש נפשי טפי מעלי. ואחר זה נכנסו לבית המדרש

סמוך על שלחן אביו הק', ואביו שמר והמתין מליכנס לשלחנו עד שגמר בנו סדרו בביתו כנזכר, אז הלכו מחיל אל חיל וזכו לשתי שלחנות כמובן.

הגם שהיה נכנע מאוד לפני כבוד אביו ורוב גדלו והיה מקום עמידתו בבית המדרש בשעת התפילה בצד שמאל של ארון הקודש, (ואביו הק' עמד לימין ארון הקודש כנודע נורא המקום הזה), והביט ברשפי אש קודש שלהבת אביו המתפלל לפני התיבה בשבת קודש ויו"ט, ובכל זאת היה מתנוצצין זקוקין דנורא ובעורין דאשא ביחוד מאת רבינו בתפלתו, ועוד אז היה נראה לאיש קדוש בפני עצמו ודרכו נסתרה, וכמה פעמים בעת שנתכבד רבינו מאת פני אביו להתפלל לפני התיבה תפלת מוסף ביו"ט או בשבת קודש אירע אשר האריך בתפלתו דלחש יותר מאביו וכשפסע לאחוריו וראה שאביו הק' כבר עומד וממתין בפסיעותיו אחר השמונה עשרה מיהר ורץ חזרה לפני התיבה על אתר מבלי שהייה כלל להתחיל שמונה עשרה דש"ץ, והתפלל באש בוערת ואביו הק' התענג מקולו נאדר הקודש. ורבינו היה הבעל קורא בתורה בכל שבת קודש, (זולת בפרקים מיוחדים היה רבינו הדרכי קורא בעצמו), ומה נהדר היה המחזה לישא עין אל ההרים הררי קודש האב ובנו יחדיו מאירים כספירים בתורתם ועבודתם לשמים, תאוה היא לעינים.

עז. פעם אחד היה יושב רבינו באהלו של תורה ובא אורח בעל צורה יקרה לביתו, וביקש נדבה ורבינו נתן לו נדבה פשוטה, והאורח הפציר ואמר כי בדעתו לקבל ממנו נדבה הגונה, ורבינו בשמעו אותן הדברים פתח כיס של מעות אשר היה אצלו וניער אותו לתוך ידו של עני, ונתרחבה דעתו של עני ובירך אותו שיזכה לביאת גואל באותו לבוש שהוא לבוש עתה, רצה לומר עם אותו הגוף ממש, ובזה נפטר מאתו. וכאשר התחיל רבינו להתבונן באותו ברכה יקרה של המברך פסק מלימודו ויצא לחצרו, גם בא אל בית אביו אולי ימצא אותו שמה להכניס עמו בדברים, כי הלא דבר הוא שאין זה דרכו של עני בפרושה לפרוש כפיו בברכה כזו אשר טובא גניז בגוה. ויסובבו בשוקים וברחובות לבקשו ולא מצאוהו. והיתה אותו הברכה לרבינו לצור מעוז ולמבטח חזק כי יזכה לראות בביאת גואל צדק, וכמה פעמים בפורים בזמן שמחתו התחזק עצמו ואמר לאנ"ש כי תקותי חזקה כי באותו האיברים ולבוש אשר הוא לבש עתה ילך לקראת הגואל צדק, והיתה ברור אצלו וכן הסכים עמו אביו הקדוש כי זה היה איש קדוש ממרומים טמיר ונעלם יח.

יח ובסוף ימיו הגיד כמו פי קדשו בגודל יסוריו ומכאוביו שיש בהם ביטול תורה כי הוא מוחל על אותו ברכה.

והתחרט על אשר גילה את הדברים את שדרכו להצניע, והיה מספר מעשה מהחסיד ר' גבריאל טשאק אשר היה לו ברכה מהרה"ק מסטרעליסק זלה"ה שיוכה לביאת גואל צדק, וכאשר הגיע החסיד הנ"ל לימי זקנה ולא היה בפיו אף שן אחד והתמרמר על זה עד שהתחילו לצמוח לו שניים מחדש כמו לתינוק, ואמר כי לא עבד קוב"ה ניסא לשיקרא ובודאי היא אתחלתא דגאולה ועלה בדעתו לעלות לארץ הקודש ולצפות שמה על הישועה הנבטחה, ובמשך שבתו שמה העלילו עליו עלילה נוראה ונתפס לבית הסוהר ונסגר ואין פותח ופנה לכל צד ואין מושיע, וכאשר הצר לו עד למאד הרהר בלבו שהוא מוותר על ברכתו של אותו צדיק רק שינצל כעת ממסגר אסיר ולהוציאו לחפשי, ותיכף ומיד אחרי הרהורי הדברים האלה הוציאוהו ופטרו אותו לשלום. והבינו למפרע שכל ענין החשד דמעיקרא לא היה כי אם לייגעו ולוותר על אותו הברכה, והזקן ההוא נפטר אז לעולמו. (וסייג להדברים עיין בדברי תורה מהד"ת את נ"ג, וזה לשונו: מקובל בידינו מהצדיקים ז"ל כי כשהולכים אצל צדיק שיתפלל על ענין נחוץ וצריכים בזה נס ומופת גדול יחזיקו הדבר בסוד בכל מה דאפשר, כי אם יתפרסם הדבר מקודם אז יוכל לשלוט עין הרע ח"ו ויגרום שלא יבא דבר הישועה), עד כאן לשונו.

עח. כאשר הזכרנו כבר לעיל (אות ס"א) אחת מכשרונותיו הנשגבים של רבינו, הגם שנתקנאו בו כמה חכמי ישראל אחרי צאת ספרו הראשון לאורה, (וידענו כי ב' תלמידי חכמים מהקנאים אשר פגעו בכבודו של רבינו וכשהגיעה לאזני רבינו בעל דרכי תשובה זי"ע נגע הדבר ללבו הטהור, בידעו כי בנו לומד תורה לשמה, נתן עיניו בהם בלטותא דרבנן

וכדי להפיס דעתינו ורוחנו הנשברה לאשר בען הדור לא נתקיימה הברכה לעינינו, כי רבינו פשט צורה ולבש צורה אחרת כעצם השמים לטוהר, נשמתו בגנוי מרומים, הוא הלך למנוחות, לשבוע בצחצחות, ואותנו עזב לאנחות, ועדיין בן דוד לא בא, לכן אעתיק פה דברי רבן של רבותינו הראשונים הוא הקדוש הרדב"ז בתשובותיו חלק ב' סימן תתל"ט שכתב כי מקובל מהחכמים הראשונים דתרי תחיית המתים נינהו, חדא סמוך לביאת המשיח לצדיקים אשר מתו בגלות וסבלו הצרות ולא ראו בטובתן של ישראל כדי שיראו בטובה ההוא ויזכו לראות בבנין בית המקדש, עד כאן דבריו הטהורים (מובא בעולת תמיד דף ד').

ורבינו רגיל על לשונו הטהור תמיד דברי הרדב"ז הללו בהמיית לבבו בהתעוררות כבי וזעקה שהצדיקים אשר מסרו נפשם בעוה"ר עבור גאולת ישראל וביאת משיח בן דוד יזכו לעמוד בראשונה בתחיית המתים בעת הגאולה, ועתידין צדיקים שיעמדו בלבושיהן לראות בראש שמחת עולם של ישראל והשכינה הקדושה ומשיח אלקי יעקב במהרה בימינו. וכן אנחנו צעירי הצאן אשר התהלכנו לרגלי אדוננו, תקותנו תאמצנו שרבינו יהיה בראש הגואלים העומדים בעת התחיה בראשונה, מלך ביפיו תחינה עינינו בביאת גואלנו במהרה בימינו אמן.

תולדות רבינו

מא

אשר לית להו אסוותא ר"ל והוה מה דהוה. ונתגלה כי רבינו אמת ותורתו אמת ואין כאן מקומו להאריך בזה מפני הכבוד).

בכל זאת הוא עשה את שלו ועמד על עמדו מבלי לסוג אחור, והתמדת שקידתו בתורת ה' חפצו יומם ולילה הביאו אותו לסדר מחדש תשובותיו חוברות אשה אל אחותה עד שהיה לחוברת שלם במילואו וטובו, ובשנת תרס"ב הוציא לאור שו"ת מנחת אלעזר חלק ב', ובתוך דבריו בהקדמתו שם (תרעא זעירא) כתב בזה הלשון: "וגם נתעוררתי על ככה מכמה גדולים וטובים הי"ו מכמה מדינות תודה לאל לא אלמן ישראל אשר ראו החלק א' ועיינו בו באמת תלית"ש והתענגו על טובו מידי חידוש בחדשי ענינים נחוצים ונכוחים בעה"ת, והמה עוררוני והרדבוני הרחיבו בנפשי עוז להדפיס גם הח"ב הנוכחי בעזרתו ית"ש", עד כאן לשונו הטהור.

עט. ושם כתב הסכמה אביו הקדוש זי"ע, וזה לשונו:

"באמת אמרו חכמים כלום יש אב מעיד על בנו, ומה אעידה אם אמרתי אספר בשבח מגדול עוז של החיבור הנחמד, הלא האמת עד לעצמו, וכל עין רואה בספר הנחמד הזה עיניו יראו ולבבו יבין, נחת ינחתו בדבריו הישרים מלא חריפות ובקיאות בחכמה בינה ודעת בש"ס ופוסקים ראשונים ואחרונים יגדיל תורה ויאדיר, אך באתי להודות ולהלל ולשבח להשם יתברך שזיכני לראות בספר הנ"ל מבני הרב שיחי, ואם חכם בני ישמח לבי גם אני, והנני מתפלל על העתיד יתן ה' ויפוצו מעיינותיו חוצה ויפקדהו בדבר ישועה ורחמים בכלל כל ישראל",

עד כאן לשונו הטהור.

פ. בחיבור הזה הוסיף לקנות לו יד ושם טוב בעולם הגאונים, והריצו אליו גדולי תורה בשאלותיהם, והוא השיב רק לפרקים לשואל כענין כיד ה' הטובה והרחבה.

בכל אלה היה רבינו צנועי ומעלי שייף עייל שייף נפיק וגריס באורייתא תדירא בלתי לה' לברו, לא פנה בהצעת שאלות ותשובות לגאוני הדור להראות חזותו לרבים שיכירו גדולתו ויעמידוהו בספריהם כדרך של צעירי מפלפלים להראות כחם וגבורתם. גם לא רצה להעמיד דברי תורה במכתבי עת וחוברות של תורה כנהוג, וממילא שעל ידי זה יפקיע שמיא בכל התפוצות, והוא כי לכתוב דברי תורה בעתונים וירחונים אינו מהמ"ח דברים שהתורה נקנית בהם. רק בסוף שנותיו לחיבת תלמידי

בני ישיבתו נעתר להם הנה זה בא לפרקים והרשה להדפיס מדברי תורתו בירחונים וחוברות שהופיעו, להגדיל תורה ולהאדירה. כידוע גדול האהבה כרחם אב על בנים שהראה רבינו לתלמידי בני ישיבתו הגדולה צאן קדשים המקדישים מבחר שנותם כלול לגבוה.

פא. עוד בימי חיי אביו הק' והנה רבינו לגודל חריצת מוחו הכביר היה שלם גם במדעי המדינה, וכולן היו נסקרין לפניו בסקירה אחת וכבור, סיד שאינו מאבד טיפה היה תופס הכל בשעות מועטות וטפילות, וגם זהו רק בשביל ההכרח, לפני מלכים להתיצב לאשר חילו לאורייתא, כי רבים צריכים לו, וכדי שיהא עתידתו מאושר ומקויים על פי חוקי הממשלה (ובזה יהיה כח הבן יפה מכח האב הוא אדוננו בעל דרכי תשובה זי"ע אשר ממשלת הרבנות לא היה מאושר מאתם כידוע) נסע לנייטרא על הנסיון ושב לביתו עם התעודות הנצרכים, ועמד עליו בליעל יהודי אחד במלשינות ופסל את דבריו הראשונים, ונסע לשם מחדש לחדש את נסיונו, ומחמת המרירות ועגמת נפש ותפעם רוחו מעתידות המחרת ושנצרך לכך נתחלחל ונחלה. ובחזיון שינת לילה והנה אא"ז בעל שם שלמה זי"ע לפניו לסעדו ולתמכו ולחזקו, ואמר לו חמדת לבבי ראיתי את הנעשה אתך, דע בכל עת צר כל אבותיך הקדושים עומדים לימינך להצילך מכל רע, גם פה לא תפחוד מאומה ונשלחך לשלום ואחריתך תבורך. ובהקימו בבוקר נעשה בריה חרשה והלך למקום שהלך ועמד על המבחן ואין למו מכשול בכל השאלות חקירות ודרישות שהציעו לפניו דבר דבר על אופניו והכל שריר וקיים, ולבשו שוטניו כלימה ושב לביתו שקט ושאנן ואין מחריד.

פב. דעת לנכון נקל כי כאשר עברו כמה שנים לרבינו עם זוגתו השנייה ועדיין לא זכו להבנות נתוסף הצער בנקודה שבלב, והקב"ה מתאוה לתפילתן של צדיקים והרבו להעתיר לה' להעתר למו בתפלותיהן, וגם בפעולות גשמיות נמרצות, ונסעו למעיני הישועה לבקש תרופה לרפאות לשבורי לב ולחבש לעצבותם, ופעם אחת היו בארדאנאיע (מדינת אשכנז) לרחוץ במי הים ושם זה היום גדול ומתארך מאוד הזמן מהשקיעת החמה עד שיתראו כוכבי נשף הלילה, ורבינו בחששו לצאת מכל הספיקות המתין עם תפילת ערבית, בפרט במוצאי שבת קודש, וגם בתענית של תשעה באב עד סמוך לחצות הלילה ממש שאז נתראו הכוכבים ממסילתם. ובהגיע תור זמן לקדש הלבנה ולא יכלו לקדשה שלא נראתה כלל. והמתין רבינו עד זמן רב בשעות מאוחרות בלילה עד שנראתה הלבנה בחצות לילה או יותר, ובעמדו שם על פני חוצות עם איש בריתו והנה קול נשמע ממעל דרך איזה חלון או אכסדרה של בית עלייה כי

איש אחד אשכנזי שלא ניכר על פניו שום צורת יהודי והוא אומר לחבירו בחרדה ובשמחה "אוי דער מאנד איז דא", וברכו ברוך אתה ה' וכו' וקידשו הלבנה, ורבינו נתפעל כל כך ממחזה הלז עד כי אחרי איזה שנים פעם אחת בראש השנה לפני תקיעת שופר הזכיר זאת למליצת זכות עבור כנסת ישראל, ואמר רבונו של עולם! ראה נא כי אפילו ממרחק במדינה הרחוקה מיהדות יש לך מזרע ישראל אשר באישון לילה גולו תנומה מעפעפיהם ועמדו וצפו לראות הלבנה ולקדשה ולברך ולקדש את שמך הגדול וכו', על כן כדאים המה כלל ישראל להגאל במהרה בימינו, ואז יטו כולם שכם אחד לעבדך באהבה וכו', עד כאן תוכן דבריו הקדושים. (וזה דרכו של רבינו בכל פעולה וכל מחזה בכל ענין אשר עבר לפניו השתמש בו לדבר שבקדושה, ויעש גם הוא מטעמים לאביו שבשמים והוציא יקר מזולל בכמה אופנים וחיות הקודש אשר בקרבו עד אין חקר).

פג. בשלהי שנת תרע"ג כאשר נחלה אביו הק' בעל דרכי תשובה במחלתו האחרונה, ורבינו נסע אתו לבערלין¹ לבקש תרופה, ונשתהו שם ב' או ג' שבועות, ובמשך הזמן נודמן כי כיבדו לרבינו שם למול ילדי בני ישראל, וישתוממו כל הרואים על חריצת זורזות אומנתו בזה, ונתפרסם הדבר בין נכבדי העדה הגדולה החרדית, עד שנשאו ונתנו לקבלו לשם בתור מוהל מומחה רשמי של הקהילה ושכרו יוקצב סכום רב די והותר לכל סיפוקו וכל מחסורו עליהם בכבוד גדול. אך דעת לנבון נקל שבעיני רבינו היתה זאת לבלי מה, שלא להעלותו אפילו על רעיוניו כלל. ותמיד היה מספר רבינו כי אביו הק' הגיד וצוה לו שם בבערלין דברים העומדים ברומו של עולם איך ינהל עדתו וינהיג הדור אחריו ביד רמה, וכמה ענינים אשר לא רצה לגלות כלל.

פד. ובבואם הביתה מבערלין תקפה המחלה בעוה"ר לאותו צדיק, ובשבת קודש ביומי דאלול פעם אחת כשבירך מרן הדרכי תשובה ברכת

יט סיפר רבינו כי פעם אחת כשנסע עם אביו הק' בברלין באיזה רחוב ופתאום ראו רוכבי רכב וחיל גדול עברו על פני חוצות, ושאל מרן הדרכי תשובה מי כל המחנה הזה אשר פגשתי, ואכן נודע כי מלך אשכנז (ווילהעלם) יעבור דרך המקום ההוא וכל עוברי דרכים הוכרחו לעמוד, וכן גם המה עמדו והוכרחו להמתין מן הצד, ובעל דרכי תשובה לא רצה להמתין שם רק להטות מני דרך, ואמרו לו הלא יש חשש פגיעה בכבוד המלכות כשכבר עומדים כאן, וגם רבינו דיבר על לב אביו הלא כשנודמן כזאת תוכל לברך עתה ברכת רואי פני המלך, אבל מרן הדרכי תשובה מיאן בדבר ואמר שלא יוכל לראות בפניו כי טומאת הס"א כרוך בעקבו, עד כאן לשונו. וכן הוכרחו לאט לאט לפנות לצד רחוב אחר, ובעל דרכי תשובה נפנה ונטל ידיו וברך אשר יצר ואמר לבנו גם זהו ברכה טובה שברכתי אשר יצר, עד כאן לשונו.

הזימון בשלחנו הטהור אמר "ברשות מורה מורנו הרב", נמוכי השכל חשבו כי מחמת חולשתו טעות נזרקה בפיו, אבל באמת בעלי מדע וברי לבב הבינו כי רוח הקודש נזרקה מפיו ובכוונה הגיד לסמוך בזה את בנו הקדוש הוא רבינו שהוא ימלא מקומו אחריו, והזמן גרם להכתירו בעטרת "מורה מורנו הרב" ומה עמקו מחשבותיו.

פה. ויהי היום זה ראש השנה תרע"ד ורבינו בעל דרכי תשובה נפל למשכב והורע מצבו, והחסידים מכל צד אשר באו להסתופף בצל קדשו וכל העיר הולכים שחוח מרי נפש והשתפכו נפשם לה, ואז התפלל רבינו לפני התיבה וגם הרים קולו נאדר בקודש לעורר לפני תקיעת שופר (במצות כיבוד אב שצוה לו לדרוש דברי כבושין קודם תקיעת שופר כנהוג מעולם), ובתוך כך צעק ואמר "תורה הקדושה וכל אות שבתורה לכו וזעקו והתפללו לה' עבור צדיק הדור אדוני אבי שיתרפא וישוב לאיתן הבריאות כי אז נזכה בקרוב להביא לימות המשיח במהרה בימינו אמן. ועוד אמר כי חק לישראל, (כמו שישראל מלמטה פוסקים לחק עולם), הוא משפט לאלקי יעקב, (כך פוסקין בית דין של מעלה כביכול), על כן נאמר כולנו יחד בפסק על פי תורתנו הקדושה שיהיה לאאמור"ר רפואה שלימה בקרוב וכו'. ועוד דברי התעוררות אשר נגע לפנימיות כל לב ונשתפכו נהרי נחלי דמעות בעת ההוא כמובן.

פו. אמנם בעון הדור נצחו אראלים ועליונים אשר בקשו את רבי, ביום ב' דסוכות תרע"ד נפלה עטרת ראשינו, יום הסתלקות אביו הקדוש בעל דרכי תשובה זי"ע, ורבינו הקדוש היה מהמתעסקים ומראשי נושאי ארון הקודש, ואחר טבילת אותו צדיק במקוה וההלבשה בבית מדרשו, פתח רבינו בזעקה גדולה ומרה ואמר: אבי אבי הקדוש רכב ישראל ופרשיו! הנה יו"ט היום אשר נהפך לאבל בעוה"ר ואסור לנו לספור ולבכות, אך אבקש אותך בשם כל ישראל שעבודתך ומגמתך אשר היה לך תמיד בעלמא הדין להמליץ לטוב עבור כנסת ישראל, ולהתפלל ולצפות לישועה במסירות נפש עבור הגאולה שלימה, כן עתה בעלמא דאתי תגמור מגמת חפצך ועבודתך לעורר רחמים על כל ישראל שנוכה לביאת המשיח במהרה בימינו. ובהגיע לבית מועד לכל חי והטמינו את גופו הקדוש בארץ אזור רבינו כגבור חלציו ונכנס לתוך חפירת הקרקע קבר איש האלקים והוא הניח את החרסים (כנהוג) על עיני אביו הקדוש, וביקש ואמר אנא אהבתך אל תסיר ממנו לעולמים, ואחרי סתימת הגולל ממש רעשה הארץ נמס כל לב אלפי ישראל השומעים את אמירת הקדיש הראשון היוצא מפיו רבינו מלא נחלי דמעה בקול אדיר מפרוץ הרים. ובבואנו חזרה ורבינו נכנס לתוך סוכתו להתפלל תפלה קצרה ולנטילת

לולב, ומיד הגיע הכנסת כלה של שבת קודש (כי חל אז ב' דסוכות ביום ערב שבת קודש). והיו חושך ואור משתמשים בערבוביא, ענן וערפל יגון ואנחה מצד האבידה הגדולה אבי כל תופשי תורה, רבן של ישראל בעל דרכי תשובה ומארי דרזין בעל באר לחי ראי איננו. ולעומת זה אורה ושמחה וששון ויקר מצד זה, כי הנה זה עומד אחר כתלנו רבינו אור חדש חכמת אדם תאיר פניו והוא בן מ"ב שנה אז, ועל כגון דא נאמר יעקב אבינו לא מת כי הניח בן כמותו ממלא מקומו כלי מפואר, מחזיק ברכה ממולא בכל טוב, טוב אדוניו בידו, נגלה ונסתר, תורה, עבודה, גמילת חסדים, בו נצמדים. ועל כן קראו עליו מן השמים לאמר התעוררי התעוררי כי בא אורך קומי אורי כבוד ה' עליך נגלה, ולכה דודי לקראת כלה ראשון למלכותו בליל שבת קודש חול המועד, והבית מדרש של רבינו מלא על כל גדותיו כמה מאות איש, והוא ישב על כסא אבותיו בהתפלה והנהלת השלחן פנים חרשות באו לכאן, בפרט כאשר פיהו פתח בחכמה באמירת תורה, מסודר בסדר נכון מאוד נעלה, בניגון של התעוררות נפלא ויתמחו איש אל רעהו, והכירו תיכף כבוד עשרו רוחב לבו ובינתו העמוקה עד להפליא.

פז. וכן היה סדר עבודתו כל ימי החג והושענא רבה², ובהגיע תור שמחת תורה היה הנהלת ההקפות בהתלהבות עצום וריקודין נפלאים בחרדת קודש, והכרת פניו בו כי הוא מזרע ברך ה'. ודין רפיש מדבית אבות העולם, דין הוא הדר להיות רועה ומנהיג ישראל.

כ רחש לבי לחוק בספר אמרי שפר פרפרת אחת אשר מפורש יוצא מפי רבינו בהושענא רבה הראשון ההוא - בהקפה ראשונה של ההושענות על הושענא למען זכרך, בהקדם מעשה המקובלת כי מרן הגאון הק' א"א בעל עבודת ישראל המגיד מקאזניטץ זי"ע אמר לפני הסתלקותו בהתפלא על צדיקי עליון אשר בגן עדן מנוחתם ולמה לא ירעישו עולמות העליונים על גאולת ישראל הסובלים צרות צרורות בגלות החל הזה, (ואמר על עצמו) ואנכי בעלותי למרום אחרי התפרדות הנשמה מהגוף לא אעבור בשתיקה, וכן היה כשנפטר המגיד הק' הנ"ל ובאו לקראתו מלאכי עליון וצדיקים שרפי קודש לילך לגן עדן והוא עמד על הפתח ולא רצה בשום אופן רק ביקש רחמים על ישראל עם קרובו שעזבם בעולם הזה ושרויים בצער לשלוח להם פרות וגאולה שלימה, והפצירו בו שיכנס לגן עדן, והוא באחד שלא ילך עד שיפעול בקשתו הנ"ל, ובתוך כך בא לקראתו דוד המלך והתחיל לנגן עם כינורו בקול נעים הפלא ופלא עד שמרוב עריבות ידידות מתיקות השיר קפץ המגיד הקדוש לגן עדן להשתעשע ולהשביע בצחצחות ליהנות מזיו השכינה, ומרוב התענוג שכח את אשר קיבל עליו, ועדיין בן דוד לא בא, עד כאן המעשה מקובלת.

וסיים אז רבינו מה נאמר ומה נדבר הלא כה הבטיחו לנו כמה צדיקים אשר כבואם לעולם העליון לא ינחו ולא ישקוטו עד שיפעלו ביאת המשיח, וכן הגיד אאמו"ר הק' מהר"ש זי"ע, וגם אאמו"ר הק' הכ"מ זי"ע הלא נודע גודל מסירות

פח. ויהי במוצאי שבת קודש ואסרו חג תיכף אחר צאת הכוכבים רבינו נכנס לחדרו בבית אשר שם יצתה נשמתו הטהורה של אביו, ופשט בגדי קודש ולבש בגדי חול והפיל עצמו על הארץ ויקרע את בגדיו וישב להתאבל על אבידתו הגדולה, וממש פשט צורתו ולבש צורה איומה ולא הכירו בו כי הוא זה אשר מראש מקדם במשך ימות החג התעלס באהבים מפזז ומכרכר בעבודת הקודש בשמחה לפני ה' אלקים עוז ישועתו סכותה לראשו ביום נשק, ועתה פניו קבצו פארור מעוטף בצער ובכי מאין הפוגות.

כאשר רצו הצבור שהתפללו בבית האבל אזי ללמוד משניות ברבים מנע אותם רבינו, באמרו כי מן אבי אין צריך לדידהו ולמטלעתי בגודל קדושת נשמתו בגבחי מרומים. ורבינו בעצמו למד משניות (גם בימי אבלו בפרק ואלו מגלחין ממשנה ה' והלאה) בכל יום תמיד.

ובכל משך ימי האבילות באו מרחוק ומקרוב חסידים ואנשי מעשה שועים ואפרתים רבנים וגדולי הדור, ובתוכם גם חותנו הה"ק מקאמארנא זצ"ל לנחמו אחרי השבר הגדול שקרה לו ולכל בית ישראל.

ונהרו אליו רבים (עוד בחול המועד סוכות) במסירת פתקין לקבל ברכתו, והוא בלב נשבר ונדכה במקום גדולתו שם ענוותנותו דואג ונאנח איך אעלה אל אבי לישוב על כסא קדשו לכהן תחתיו לברך את ישראל ולישא בעדם רינה ותפלה, והתחזק ואמר שזכות אבותיו מסייעתו ומכחם ישחדו בעדו, כי כל מגמתו לילך בעקבותם בכל פרט וכלל.

פט. ויהי אחרי ימי האבילות ביום ה' בשבת הוקם מצבת אביו הק' זי"ע תוך קהל גדול עם רב מרחוק ומקרוב, ובתוכם כמה גאונים וצדיקים גדולי ישראל, ומהם זקן וגאון הדור ציס"ע הרב ממאדא זצ"ל, בעל המחבר ספר לבושי מרדכי אשר היה גם כן מהספדנים בתור ראש הרבנים.

נפשו עבור הגאולה שלימה, ועתה גם הוא בעוה"ר כבר נפשו בטוב תלין בגנוי מרומים ואנחנו לא נושענו עדיין בגאולה שלימה, ובעל כרחך כי מגודל התענוגים מטיילי בי חניגא לבהדי דשכינתא המה שוכחים כל עניני עולם הזה השפל ולא יזכרו את ענינו ומרדינו, כי על כן אין לנו על מי להשען כי אם על אבינו שבשמים אשר חי וקיים לעד ולנצח נצחים ואין שכחה לפני כסא כבודו ית"ש, ובכן נזעק כולנו יחד רבונו של עולם הושענא למען זכרך, כי אתה זוכר את כל המפעל, אל תשכחנו חוס ורחם עלינו והושיענו מהרה למען שמך ושלח לנו גואל צדקנו, עד כאן תוכן דבריו הקדושים.

דעת לנבון נקל כי דברי קודש הללו ירדו חדרי בטן ואם אבן הוא נימוח לרצון וריח ניחוח.

ועמד בנו יחידו בפחד ובמורא בבכי וזעקה גדולה ומרה לאמר הספידו הנורא כפי אשר נדפסה בהקדמת ספר הקדוש תפארת בנים על התורה, עיין שם.

ומפני חיבת הקודש עלי להעתיק משם פרח אחד בהצעת דברי השי"ס (בבא מציעא פ"ו) ברבה בר נחמני שנתבקש בישיבה של מעלה נפקי אביי ורבא וכלהו רבנן לאעסוקי ביה לא הוי ידעי דוכתיה אזלא לאגמא חזי צפרי דמטללא וקיימו, אמרו שמע מינה התם הוא ספרוה, עד כאן לשונו.

ואחר המשך הדברים שם באריכות ובתוך דבריו וזה לשונו: ומעתה אהובי אבי רבינו כאשר תתענג כבר בגן עדן העליון בין הצדיקים הקדמונים שיצאו לקראתך, וידעתי גם ידעתי בחיים חיותך מטעמים אשר אהבה נפשך הגדולה דברי אגדה בדרך פנימיות וסוד, ואיך אעשה מטעמים בדברי תורה בדרך פשיטות, אך אמרתי הנה כרחם אב על בנו וכאשר יחמול איש על בנו העובד (מלאכי ג') על כן יערב לפניך שיחתי גם אם בפשוטי נאמרים, וגם בגודל כחו ועבודתו גם בתורתו בנגלות התורה להלכה ולפלפולא כמו שנראה מחיבוריו הגדולים דרכי תשובה וגם שו"ת צבי תפארת, ומי כמוהו גדול ונורא שר התורה בנגלות, וכידוע אשר לנסתרות אי אפשר ליכנס כי אם בנגלות התורה מקודם, נמצא הנגלות הוא שוה לכל נפש לנו ולבנינו עד עולם. ובוה יובן כשיצאו אביי ורבא וכו' לא ידעו באיזה דרך בפרדס חלקי התורה יספרוהו, אם יאמרו בנסתרות התורה לא יעוררו השומעים כל כך שאינם מבינים ולא כל מוחא סביל דא, ואם יאמרו בנגלות כיון דבת קול אמרה דנתבקש "בישיבה של מעלה" ושם עיקר העסק בפנימיות התורה אולי לא יתכן כבר להספידו כעת בפשטות התורה, על כן אמרו "דלא ידעו דוכתיי", היינו שלא ידעי באיזה מתיבתא הוא מקומו, אם בישיבת נגלה או נסתרה, ונתיישבו אחר כך כיון דחזי צפרי דמטללי, היינו בחינת אפרוחים דאינון מרי משנה נגלות התורה, כמבואר בהקדמת תיקוני זוהר הקדוש, וכיון דכולם גם בעלי הסוד צריכין לעבור דרך נגלות התורה, על כן אמרו "שמע מינה דהכי הוא", דבנגלות התורה בודאי הוא שם וספרוהו בנגלות. כן יש להמליץ על אאמו"ר הכ"מ בגודל כחו הנורא בשתי תורות נגלות ונסתרות ועל כל פנים בהנגלות יוצא ידי שניהם כנוכר, עד כאן לשונו הטהור, עיין שם היטב, דברים הנחמדים הללו הם ראויין למי שאומרן.

צ. סדר התמנותו של רבינו לאב"ד פה קהלה לא היה כל כך בניקל כראוי לבן מלך כזה. להיות אותן בני אדם שאינם מהוגנים אינשי דלא מעלי הנמצאים במחנינו, התפרצו מריבה עם אדוניהם הק' מרן בעל דרכי תשובה זי"ע, השואפים לעשות הסתדרות על פי דרך החדשה בענין

הלימוד תורתנו הקדושה בתשב"ר, הוא כגבור מלחמה שר צבא ה' עמד נגדם במסירות נפש להפך עצתם ולקלקל מחשבתם, ואחרי הסתלקות מרן לחיים העולם הבא זי"ע, ובין מלכא למלכא דימו בנפשם לחגור שארית כחם להפק זממם ולהוציא מחשבתם, והניאו בתחבולתם לעכב התמנות הרבנות על בן יקיר עטרה לראש צדיק עד שיבטיח להם מקודם לעשות כרצונם בענין התלמוד תורה וכהנה. ורבים דיברו על לבו הטהור שעל כל פנים מראש יגיד למו בפיו לפשר עמדם בכדי שישימו המשרה על שכמו, ואחר כך יוכל לעשות כפי הישר בעיניו, אמנם רבינו בצדקתו הנאמנה הוא באחד ומי ישיבנו, לפניו חנף ודבר שקר לא יבא, ובמסירות נפשו הפקיר את כל התמנותו, ואמר הנני מוכן ומזומן למסור נפשי גופי ומאודי אפילו על קיצו של יו"ד ולא אזוח כל שהוא אפילו כמלא פי מחט מדרכי אבותיי הקדושים. ככה עברו איזה שבועות עד שרבינו נצח וקושטא קאי, הוא אמת ותורתו אמת, ונתקיים בו אויביו אלביש בושת ועליו יציץ נזרו.

צא. ובהגיע תור שמשו של רבינו לזרוח נקבצו ובאו והזדרזו ראשי הקהלה למפעלותם הגדולה אשר לפניהם לקרא עצרה להקהיל את הקהל להמליך עליהם את רבם החדש להיות בנו ממלא מקום אבותיו הקדושים, ובבחירת רוב מנין ורוב בנין של בני העיר ואגפיה נבחר רבינו מורם מעם, אישרו וקיימו בכל תוקף ועזו את הרבנות, ויחד כולם הודו והמליכו ואמרו יחי אדוננו לעולם הוא אבינו הוא רועינו. ותהום הקריה לקול התרגשותם, בכי תאניה ואניה מסטרא חדא להאבידה הגדולה אשר אבדו, ולעומת זה תרועה ושמחה מסיטרא תניינא חדותא דמלכא חדושי"א בראותם יחד כי שולשילתא דדהבא הולכת ונמשכת, בינתו העמוקה ומשנתו הסדורה וכליל מעלותיו יעידון עליו כי הוא אחד מגדולי עמודי התורה אשר כל בית ישראל נשען עליו, ומלכותו ברב נחת ובשבע רצון קיבלו עליהם, ונכתב הדבר בספר לדורות עולם. והיו משיאין משואות ובאו לחצרות הקודש של רבינו ויצא מביתו ועמד על המעקה, (ולגודל דחיפות העם מלא על גדותיו נשברה חומת ברזל של המעקה אבל שומרי מצוה לא ידעו דבר רע), וברכו זה לקבל זה.

צב. והעתקתי קצת ראשי אמרים מהדרשה ראשונה שדרש בבית הכנסת בפרשת וירא שנת תרע"ד (וסימנא טבא ומעשה אבות סימן לבנים, שכבוד קדושת זקיננו היה גם כן דרשתו הראשונה בפה ק"ק בפרשת וירא כמובא בספר בית שלמה אות פ"ד), וזה לשונו:

בפרשתן וירא אליו ה' באלוני ממרא, וכו'. בהקדם פסוקי (איוב ל"ב) שאמר אליהו בן ברכאל צעיר אנכי לימים ואתם ישישים

על כן זחלתי ואירא לחוות דעי אתכם, אתכם אמרתי ימים ידברו ורוב שנים יודיעו חכמה, ואחר הדקדוקים העלה שהימים של אבותיו יחשבו גם לו אם כי הוא צעיר לימים יצטרפו גם הם בכח אבותיו, יעויין שם. והענין יובן על פי מה שכתב המהרי"ט אלגזי לענין חזקת הרבנות מאב לבנו, שזהו לטובת העיר כאשר יהיה אחר האב מיו"ח, לאשר הבן או יו"ח הולכים בדרכי אבותיו, וכל אחד ידע במילי דאבוהו לגמור את אשר החל אביו, והבקי בטוב הענין יוכל להשלימו בבי טוב ולעשות עוד פעלים לטובה, אמנם אם יבא אחר אשר לא ידע מהענין מתחלתו נשאר כל דבר נפסק באמצעו, ופירש בזה הפסוק בקהלת טובה חכמה עם נחלה וכו', ויובן מאמר רז"ל (סוכה נ"ג) שאמר הלל אם אני כאן וכו', והתפלאו כל המפרשים על הלל ראש הענוים שיאמר כזה, והענין על פי הרמ"ע מפאנו בעשרה מאמרות שמימות הלל תיקנו שגם כתר תורה יהא בירושה, ושהוא היה מגזע מלכות בית דוד כנודע ראוי הוא להושיבו על משמרת אבותיו, שאם היה אחד מושל ומנהיג ישראל אז היו בודאי מקנאים לו ומתנגדים ולוחמים, כי כל אחד יאמר שהוא ראוי יותר, אמנם אם אני כאן הלל עומד בראש שידעו הכל (כך הגיד בגודל ענותנותו) שאינו ראוי מצד עצמו רק בצירוף יחוסו שהוא דור אחר דור לדוד המלך ע"ה, ועל זה לא שייך מחלוקת.

ואחר הצעת דבריו באופנים שונים סיים מה דפתח לפתיחת דבריו, וירא אליו ה', (מורה על מי שנגלה אליו ה' בהשגחתו ויצוהו לנשאותו). באלוני ממרא, (בחלקו של נכרי, בהיותנו עוד בגלותנו באויר ארץ העמים חלק אומות העולם). והוא יושב פתח האהל, (האיש הלז צריך להיות שפל בדעתו כי הוא פתח האהל ואינו ראוי מצד עצמו רק בזכות אבותיו הקדושים ששמשו בכתר הרבנות בפה ק"ק). והנה שלשה אנשים, (ה"ה זקיני הגה"ק בעל בני יששכר זי"ע, ואא"ז הגה"ק מהר"ש זי"ע, ואאמו"ר הגה"ק הכ"מ), בזכותם אושע ובכחם אזכה לנהל על מי מנוחות מבועי התורה והיראה באמת עד ביאת ינון בקרוב ובמהרה בימינו אמן כן יהי רצון, עד כאן תוכן דבריו הקדושים. (ויתר דבריו הקדושים עיין בהקדמת מנחת אלעזר חלק ג' באריכות).

צג. ואחרי איזה שבועות מעת התקבלותו נתוועדו ראשי הקהלה לבית רבם ומסרו לידו תיק של מתכות נאה ומהודר, וכאשר פתחו הוריקו

משם אורך היריעה האחת כתובה על הקלף כתב אשורית אותיות מוזהבות כתיבה תמה ונקיה, והוא פתשגן כתב הרבנות.

זהו גוסחתו:

ב"ה מונקאטש תע"א יום א' לסדר ויזרח לו השמש לרבינו חיים אלעזר לפ"ק

למי זאת עולה, ליד הגדולה, להרב הגאון המפורסם, ערוגת הבושם, גבר ההוקם על, אמרתו תזל כטל, גדול ורב ורם, אשר הונף ואשר הורם, אלוף עורם, ללמד את בני ישראל תורה, כדת וכשורה, לדרוש לרבים להדריכם בדרך ישרה, נודע ביהודה שמו, ותהי המשרה על שכמו, איש צדיק תמים, גלוי לכל העמים, שתיל קדושים וצדיקים, אשר בתורת ה' מחזיקים, מלא הוד וחכמה, דעת ומזימה, על ישראל הדרתו, בעטרה שעטרה לו עדתו, אב בחכמה ורך בשנים, ביתו יבנה בנחלת ה' בנים, הלא הוא עטרת ראשינו, מורינו ורבינו, שר בית הזהר אבדפ"ה קהלתינו, עואב"י ק"ק מונקאטש אלקים יכוננה עליון, מרן חיים אלעזר שפירא שליט"א, ד' לו ולא יירא.

חכמת שלמה ועטרת צבי ותורת חיים
יחד יאירו אל מול פני קדושתו
ידיו רב לו בש"ס ופוסקים לתושיה כפליים
ממלא מקום אבותיו בתורתו וצדקתו

אותו הקמנו לנו לרב וזאת התעודה
לפנינו יצא ויבא ויוציאנו ויביאנו
עדתו עדת מונקאטש קהלה נאה וחסידה
זר זהב לה הגלילות אשר סביבותינו
רבינו נקרא שמו אב בית דיננו

שמו בישראל יגדל בשבתו על כסא כבודו
פאר יכהן בשובה ונחת בהדרו והודו
יורה יורה ידין ידין ידרוש ויוכיח
ראה יראה זרע יאריך ימים
אליעזר לו יהיה ובכל אשר יפנה יצליח

אמן כן יתן ה' לאיש צדיק תמים

ואלה דברי שלום והברית אשר מול אלה יאירו שבעה מטיבי לכת המה השתעבדות והתחייבות הרב והקהל:

א. לדון ולהורות בכל דבר הקשה אליו יביאון בכל ד' חלקי שולחן ערוך בכלל, והשגחת השובי"ם והשגחת מקולין, והשגחת קמחא דפסחא ובתי אפיית מצות, ולסדר קידושין בפרט, ואם הגאב"ד שליט"א מחמת איזה עיכוב וסיבה ימנע מלכת לסדר הקידושין או שלא יהיה בביתו עליו להעמיד ולפקוד איש הגון וראוי אחר תחתיו לסדר הקידושין בעת ובזמן שיבקש בעל החתונה. והמשיגין במקולין ולהכנת קמחא דפסחא ובתי אפיית מצות יתמנה האקרו"ט בהסכמת הגאב"ד שליט"א.

ב. אם יבקשוהו מנהלי פערואלטונג דבית הכנסת או בית המדרש הגדול דפה ק"ק עליו לבא שמה להתפלל בשבת או ביו"ט.

ג. לדרוש בבית הכנסת הגדולה פה קהלה לא פחות משני פעמים בשנה בשבת הגדול ובשבת שובה כנהוג בכל תפוצות ישראל.

ד. שכרו הקצוב וכו'.

ז. אליו יקרא בקריאה של חיבה בשם מורה מורינו רב, שמו זה נאה לו והוא נאה לשמו, ולא ינחלו אחרים שהם תחת דגלו זה כבודו בבית הכנסת ובבית המדרש הגדול בפה קהלה.

ולתוקף באנו על החתום:

יחזקאל צבי הויזמאן, פרעזעס, מרדכי מערמעלשטיין, ראה"ק, אברהם פריעד, ראה"ק, חיים צבי גינז, סעקרעטאר, מאיר שווארץ, חיים הויזמאן, יעקב וייסבערגער, הלל ווי"ב, שמשון בלוס, שמואל גאטעסמאן, דוב אריה בורכאוויטש, אלי' הויזמאן, שאול ווייס, יעקב יצחק שיפ, יוסף קראא, אהרן דוב פולמאן, אברהם צבי אויסלענדער, יוסף זווילע, מיכל שטערנבאר, שמשון פריעדמאן, נחמן יחזקאל כהנא, ירוחם קליין, עזריאל מייזעלס, אברהם אבא סאפיר

החותם של הקהילה

(החותמים הם ראשי טובי הקהלה אז)

צד. רבינו קיבל המשרה על שכמו, וכרועה נאמן שמר את תפקידו להיות עסקן ציבורי לטובת הכלל והפרט, יפרוש כנפיו ישא על אברתו כל אנשי העיר וגלילותיה וירעם בתים לבבו ובתבינות כפיו ינחם בשבט מישור על מבועי התורה והיראה כמסורת אבות, ועין השגחתו היתה

שאינן כן התלמידי חכמים הן הן גופי התורה עליהם לא רמיא המצוה הנ"ל ויוצאים חובתם בלימודם, לכן הזהירה התורה הקדושה אצל חג הזה דייקא שעיקרו וחשיבתו הוא ללומדי תורה, ולהם נאמר גם כן מסת נדבת ירך אשר תתן, וגם מזה אל תנח ירך, עכתד"ה, ועל ידו נתייסדה בעירנו החברה "מחזיקי תורה", ובכחו והתאמצותו (גם מרכוש עזבון המנוח הגביר מ' משה פוקס ז"ל מפה"ק באמצעות אלמנותו הגבירה מ' שרה ת' לתכלית זה כידוע לכל באי שער עירנו) בעזרי"ת בתים וחדרים בנויים לתלפיות נכון ונשא לשם ולתפארת לתלמוד תורה של תשב"ר. ומכאן תצא תורה בעה"י לאלפי ילדים לדורות עולם. טוב ויפה הדבר הזה עלינו לעולם ועד כי ממנו תוצאות חיים:

צט. במשך השנה ימי אבל אביו הגם שהיתה תחלת ראשית מלכותו וטרדותיו במילי דמתא, היה עוסק בחיבורי טהרה שנשארו כתב יד קודש מר אביו וצוק"ל לסדרם ולהדפיסם, ומיד ה' עליו השכיל להיות מלאכתו מתברכת ומעשי ידיו הצליחו במפעל ענקי אשר הוא היה המעתיק, הכותב, המסדר, והמגיה, ובמשך חצי שנה הראשונה (תרע"ד) כבר נגמר ויצא מבית הדפוס ספר הק' דרכי אמונה עם הגהותיו, וספר הק' תפארת בנים על הגדה של פסח, ועיין שם בהקדמותיו פנינים יקרים טובא גניז בגווייהו בלשונו עט סופר מהיר הוצק חן בשפתותיו. וכן סידר בשנה זו הדרכי תשובה על הלכות נדה שהוסיף נופך מדיליה, וגם הבאר לחי ראי חלק ג' ראה נא קורא נעים שם בהקדמותיו זמנו (שנת תרע"ה) מוכיח עליו כי היה מהיר במלאכתו מלאכת שמים זריו ונשכר בחריצות ידיו וזך מוחו, והכל בעצמו ובכבודו כנזכר, ובאמת נפלאות הוא בעינינו.

ק. ובשנת תרע"ד בתחלת חדש אב כאשר נפרצה מלחמת תבל שנית הבלהות, והתחילה תקופה קשה ומרה בעולם, כי מרוב מרירות חיי האדם בימים ההם מפחד אויב דבר חרב ורעב ויגון ר"ל, מחזות נוראות ושמועות מעציבות ואיומות כל חכמת אנוש תתבלע, לא כן הענק הגדול הזה היא רבינו הקדוש, הוא עמד בכלם במעמדו ובמצבו, ועל כל גל וגל נענה ראשו, בטחונו גדול ותקותו חזקה כי ירחם ה' את יעקב, ועל רבינו נאמר (משלי י"ח) מגדול עוז שם ה' בו ירוץ צדיק ונשגב.

קא. סמוך לראש השנה דשנת תרע"ה הקול מפוצץ הרים מפחד אויב חיל מלכות רוסיא אשר גדלו והצליחו, הלכו וכבשו עיירות רבות ממדינת גאליציע לא רחוק מעבר לגבול עירנו, ובכל מקום בואם הרסו ולא חמלו בגזילות ורציחות דמים תרתי משמע, ובקול רעש גדול מתנשאים לנוס מפניהם ולהמלט על נפשם, עד כי גם עירנו בהאי פחדא יתבא להרחיק

נרוד גם מכאן, ואשמע אחרי קול רעש גדול לאמור נלכה נא לשאול את פי רבינו מי ינוח ומי ינוע כאשר ישאל איש בדבר אלקים וכאשר יגזור אומר כן הוא וכן יקום.

קב. ויהי ביום ב' דראש השנה קם רבנו בבוקר ממטתו וגילה לאנשי בריתו כי השכים ונפל פסוק לתוך פיו דברי דוד מלכנו שאמר "שם פחדו פחד לא היה פחד וגו' פזר עצמות חונך", ולאשר חכמינו ז"ל אמרו דהרי זה נבואה קטנה, אם כן ברור אצלו אשר תהיה רק פחד חנם ולא יבא צר ואויב בשערי עירנו, והכריזו כן ברבים והשיב לכל שואל ודורש עצתו שלא ינוסו ולא יתגודדו, שבו איש תחתיו ומקומך אל תנח, כי אין פרץ ואין יוצאת ואין צווחה ברחובותינו, ואשרי יושבי ביתך ולהשומע יונעם.

קג. ואחר כך בעשרת ימי תשובה ויום כפורים, והנה הכפרים וישובים רבים סמוך ונראה לעירנו כבר באו במצור ובמצוק ונכבשו תחת יד אויב, בולשת חיל רוסיא שר"י התלאות והפחדים גברו בעיר, מחוץ תשכל חרב ומחדרים אימה, וחצים ואבני בליסטראות פרקו הרים משברים סלעים מגור מסביב, והיהודים נקהלו לעמוד על נפשם, ואנשי העיר נסבו על הבית נאווה קודש של רבינו לאמר מה נעשה והסכנה מרחפת מלפנינו ומאחרינו. ורבינו תקיף בדעתו בגבורת ארי וכך היה אומר אחת ושתים ושלוש דברתי לא אשנה, מעולם לא אמרתי דבר וחזרתי לאחורי, אל תראו מפחד פתאום ומשואת רשעים כי לא ידרכו כף רגלם על מפתן עירנו ואגפיה, ה' ילחם לכם ואתם תחרישון, ואותן שהם מכת אינם מאמינים עזבו את ביתם ורכושם נדרו הלכו ונסו ואין רודף אותם, אבל המאמינים והשרידים אשר ה' קורא ורוב בני העיר נשארו בביתם עם רבינו, והוא כרועה נאמן לא נטש אלה הצאן ועמד למגן ולמחסה, זכותו וזכות אבותיו מסייעתו, כי דבר אחד מדבריו לא ישוב ריקם. ויהי כאשר פתר לנו כן היה, כי אחר כך פתאום נשמע כנשוא נס שלא כדרך הטבע ונהפוך הוא אשר ישלטו חיל מדינתנו בשונאיהם, וחיל רוסיא טרם באו שערי עירנו נעשו מהנפילים אשר בארץ, פנו עורף ונסוגו אחורנית יום יום יותר, ויקם סערה לדממה, ותהי לאות ולפלא, ותהום כל העיר. וכל השומעים מרחוק ומקרוב, אז יאמרו בגוים הגדיל ה' לעשות בארץ, אכן נודע הדבר כי רבינו אמת ומחזהו נבואת אמת, צהלי ורוני יושבת מונקאטש כי גדל בקרבך קדוש ישראל, בזכותו להגן, באלף המגן בא.

כא ואעתיק בזה דברי רבינו בעצמו בכתב יד קודש ספרו שער יששכר מאמרי חדשי תמוז-אב מאמר ימי המצרים, אמרי נועם מצומדים, פניני חן משובצים, וזה

קד. ואחר כך סמוך לחנוכה נתחדשה הבהלה במלא מובן המילה כפלי כפלים מאשר בראשונה, ובאו ראשי הקהלה והלכו עם רבינו אל ראש שר הצבא אשר חנה פה לדבר אתו ולשמוע המצב בבירור, והוא ענה דעו מאתי כי כעת מעמדנו ומצבנו נורא מאד, וכפי הנראה לא יאריכו הימים והאויבים הרוסים יבואו לעירנו, ואנחנו עומדים הכן לעזוב את העיר ולהמלט על נפשותינו, וממנו יראו וכן תעשו גם אתם, ולא נכחד מאתכם כי כחנו חלש לעמוד נגדם. ורבינו השיב להשר הצבא יאמין לי אדוני כי לא ירעו ולא ישחיתו ולא יבאו השונאים לגבולנו בשום אופן. והשר עומד ומתמה ואמר לו הן ראיתי את פני אדוני לאיש תקיף בדעתו בלי שום פחד ומורא אולי לכם איזה התקשרות וריעות עמהם. ורבינו אמר על זה ח"ו אל תחשדני בכך, שונא אני אותם יותר מאשר תשנאו אתם, אבל האמת והבירור הנכון בידיעה גמורה כאשר אמרתי. ועל שאלת השר מאין נודע לכם זאת השיב רבינו יסלח נא האדון כי אין אני מתערב בפנימיות משטר דרככם ועניינכם, כן גם אתם אל תתערבו בפנימיות עניני דבר המסור ללב, ולבא לפימא לא גליא (ובספרא דמרא שער יששכר מאמר ימי אורה לחנוכה אות מ"ה מבואר דברי תורה שאמר אז בליל חנוכה על הכתוב זרח בחשך אור לישרים וגו' מענין זה, עיין שם היטב).

קה. ושר הצבא הכפיל את הדברים ואמר לרבינו עוד הפעם, הנה שמעתי כי אשת אדוני מעוברת וקרבה ללדת, דעו נא כי מוכנים אנחנו להעמיד הרעמים והמכונות היותר גדולים בהרים הסמוכים ואז יתרעם הגלגל ברעש נורא ובחרדה גדולה ועצומה באופן מבהיל, ומסוכן שלא תפיל אשה פרי בטנה, על כן אזהרתי כפולה שלא תשאר בעיר, ורבינו

לשוננו הטהור (אות כ"ה): ומדי דברי בו ארשום לכם אחיי, מה שהיה בתחלת המלחמה בסוף שנת תרע"ד ובתחלת שנת תרע"ה ביום ב' דראש השנה, כעלות השחר וכאור בוקר השכמתי ונפל פסוק לתוך פי, (וכמו מחזה כאשר אמרו חז"ל (בברכות פרק הרואה) השכים ונפל פסוק לתוך פיו הרי זה נבואה קטנה, (תהלים מ"ג) שם פחדו פחד לא היה פחד כי אלקים פור עצמות חונך, עיין שם (בפירש"י ומפרשים). ודרשתינהו בפירקי' והכרותי והזהרתי שלא לברוח מעירנו שום אחד כי בשונא (שהיה אז סביבות עירנו והגלילות המה חיל מלכות רוסיה הצר הצורך שר"י) לא יבא לתוך עירנו, ויהי פחדו פחד - (אבל לחנם), כי אלקים פיזר עצמות חונך הצרים וחונים סביבותינו, וכפירוש הפשוט שם עיין שם בתהלים, וכן היה כנודע והמבין יבין. וידעתי ממילא כי דברי חז"ל הנ"ל בברכות וכל דבריהם אמת לאמתן גם בפשוטן לא נפל צרור ארצה מקדושת דבריהם ואותותם, אך עם כל זה רשמתי למשמרת גם לדור הזה ובנינו אחרינו שצריכים לאמונה שלימה, והש"ת יעזרנו ויגאלנו במהרה בימינו אמן, עד כאן לשוננו הטהור ועיין שם היטב עוד באות הקדום (כ"ד) ותבין.

על דעתו הראשונה עומד כי לא יהיה פחד, והשונאים יברחו מאתנו בטרם יעמדו נגדם, וצדיק גזור והקב"ה מקיים, וכן היה שנכפל הנס פעם שנית, ובי"ה השם נפשינו בחיים ולא נתן למוט רגלינו. ובא אחר כך השר הצבא בלויית שרי המלחמה לבשר את רבינו ולהחזיק לו טובה דכאשר אמר כן היה, כי ברחו השונאים מכל הסביבה, ועזבו כלי קרב ושאר חפצים עד דלא ידע סבת הברחתם, וכן יאבדו.

קו. ואחר כך יום ערב שבת קודש ד' ניסן תרע"ה הופיעה נהורא רבא, ואור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה בבית רבנו, עד שנתמלא כל הבית אורה לכבוד בתם היחידה והיקרה שנולדה להם למזל טוב, ויקרא שמה בישראל חיה פרומא רבקה תחי' לאורך ימים ושנים טובים, על שם זקינתה אשת מרן שם שלמה זי"ע, והיה השמחה גדולה ועצומה ממש בלתי מוגבלת, כי לא היה שמחה כזו, רצוני בזה שמחת לידה בבית שפירא מזרע רבינו עטרת צב"י משנת תרל"ב יום לידת רבינו עד תרע"ה שהוא משך מ"ג שנים, וגם זו לטובה ולברכה לששון ולשמחה, הרצים יצאו דחופים לבשר את רבינו בברכת מזל טוב, סימן טוב ומזל טוב יהא לנו ולכל ישראל, ורבינו הרכין ראשו לקראת המברכין בלב שמח ייטיב פנים. וביום השבת הופיעו כל העם ונכבדי העיר לקידושא רבא, ומברכין ומשבחין ומפארין להשם יתברך אשר הראה לנו את זרעו של רבינו, ואך פרי לצדיק למרן בעל מנחת אלעזר, ופרי פירות למרן בעל דרכי תשובה זי"ע, והיה כעץ שתול על פלגי מים, דור ישרים יבורך.

קז. בימים ההם להיות עירנו עיר קרובה אל החלל סמוך לשדה קרב, והיתה משובשת בגייסות של המדינה וגם מאנשי חיל אשכנז אשר באו לעזר ללחום נגד האויב, ולרובי החיילות נשתנו הנימוסים ויצאו חוקים קשים על תושבי הארץ מן שרי צבאות המלחמה ועונשים חמורים לכל העובר על הפקידים כנודע. ואחת מן הגזירות להיות חנויות פתוחות בשבת, ונפקא מינה למקח וממכר שתהא מזוונת מצויה לבני החיל ושאר צרכיהם. דעת לנכון נקל כי גזירה זו היתה כמדקרת חרב בלב החרדים דפה קהלה, אבל אנוסים היו מטעם דמלכות לחילול שבת קודש. אז עמד רבינו ולבש מעטה עוז קנאה עבור כבוד שמו יתברך ושבת קדשו וצווח ככרוכיא ודרש בפומבי באש לזהט למען ה' שיהיה נזהר כל אחד ואחד מלפתוח חנויות שלא לחלל שבת קודש ולא יחתו לקול העונשים, ועל מנוחתם יקדישו את שמו, ובעזרתו יתברך כל שומר שבת מחללו לא ידע דבר רע. וכל העם אשר שמעו קולו חוצב להבות אש נבהלו נחפזו איך הארי החי ירהב בנפשו הטהורה לסכן נפשו ולדרוש נגד הממשלה בצוק העתים בשעת חירום מלחמה, ורבינו לא נסוג אחור ודברי קדשו עשו

רושם בלב כל החרדים. וגם אחר כך במשך הימים עשה השתדלות נמרץ אל השרים להניא עצת גויים וגזירא עבידא דבטלי, וישמחו במלכותך שומרי שבת להניח בו מנוחת שלום ושלוה השקט ובטח.

קח. בימי המלחמה היתה עירנו מקום מפלט להתלקט בתוכה שווקים ורחובות מלאות איש מרחוק ומקרוב, מהן הבאין על הביקור לעמידת הצבא, מהן הבאין לבקר את קרוביהם הנפצעים מחיצי אויב, שוכבים בבית החולים דפה הרבה אבות נזוקין ותולדותיהן כיוצא בהם כל איש מצוק ומר נפש, רובם ככולם דפקו על פתחי רבינו לדרוש עצתו ולקבל ברכתו ברכת צדיק מושיע, וכנהוג עם פדיון נפש עבוריהן או עבור בניהם, והוא קרא הפתקאות עם הצעת בקשתם והחזיר את הדמים כסף ישיב לבעליו וימאן לקחת, ואמר מברכות פי תתברכו ואני תפלה לאדון המושיע העונה בעת צרה להיות נושעים בכל משאלותיכם לטובה, אבל חס ליה לזרעיה דאבא לעשות עסק מצרת ישראל - (הגם דנפיש ליה אז חובות אביו הק' והיה בעל הוצאה בהדפסת ספריו כנודע), וככה עשה אדוננו בכל כל משך ימי הבלהות ולא לקח מעות מהנלקים וכואבים אנשי המלחמה וכיו"ב, הגם שבעת צרה כזאת היה יכול לרכוש לו הון רב שהרבו העם להביא, וכל זה אינו שוה לו בשביל צערן של ישראל וצער השכינה כביכול. ומזה מוסר השכל ומושג נאמן עד היכן היה נזהר במורא קדושתו להתרחק מהכיעור ודומה לו יב.

קט. ובעת ההוא היתה גם כן עירנו עיר מקלט לגולי גאליציע שנמלטו על נפשם ובאו לכאן עירום וחוסר כל, ותושבי העיר רחמנים בני רחמנים עשו מה שעשו לטובתם ועזרתם, והגם כי חלק גדול מהפליטים באו פריצים וחללוה בחילול שבת קודש, ומלבושי נשותיהן לבושי שחץ פרועי ראש וכדומה, והוכיחם רבינו ורדפם, אבל [אין בודקין למזונות, וגם

כב והא לכם לזכרון דברי רבינו בדברי תורה מהדורא ה' אות ק"ה וזה לשונו: ראינו אצל צדיקים רבותינו שבגולה הפועלים בתפלתם בשמי מרום ובפרט בעד החולים, וכמבואר ביורה דעה הלכות ביקור חולים שילך אצל חכם ויבקש, ועם כל זה המה נתנו לי סגולות טבעיות וכתבו לפעמים סממני רפואות, וטעמם נראה משום שנותנים להם פדיונות ולא רצו לקבל מעות בעד תפלתם להרופא חנם ית"ש, וגם שהוא בכלל מה אני בחנם וכו', על כן נותנים רפואות טבעיות ועל זה מותר לקבל פדיון, וכמו שאמרו חז"ל אסיא במגן מגן שויא. וגם כשיושע המבקש לא יהיה המתפלל ח"ו מתגאה לומר כי בכח צדקתו עשתה תפלתו פירות ונענה, וכמו שאמרו רז"ל (בתענית דף ח') ילך אצל חסיד שבדור וירבה עליו בתפלה ואם לחש ועלתה בידו ומגיס דעתו מביא אף לעולם, עד כאן לשון הגמרא, ועל כן כשנותן לו רפואות טבעיות לא יוכל להגיס דעתו ולומר כח צדקתו עשה ורק שהוא חכם בסממני חכמת הרפואה כיון יפה וכמה רופאים איכא בשוקי וכמובן; עכ"ה. ומזה מובן קצת איך היה רבינו דייקן ושוקל המאזני צדק כל פרוטה ופרוטה אם לקבל או לא.

כין היו בתוכם אנשי מדות חסידים ויראי ה' תלמידי חכמים רבים וכן שלמים, ותשתפכנה אבני קודש בראש כל חוצות. ובפעם ההוא קם רבינו לטובב בשוקים וברחובות מחנות לחנות ומבית לבית של אצילי בני ישראל, והוא על נדיבות יקום אף הם מתכוונים לקראתו במנה יפה הגונה יותר מכפי יכלתם לפי ערך המקבל בראותם תואר פני מלך אדיר בלבנון האדמו"ר איש צדיק תמים בדורותיו התהלך לפני מחנה ישראל בראש כל חוצות, ונתעוררו על נחיצת הדבר להרבות מוהר ומתן להחיות לב נרכאים, ובזה עזרה בצרות נמצא.

קי. מאורעות מפחידות מזמן המלחמה, פעם אחת בא משולח אחד משר הצבא היות כי איש ישראלי מאנשי הצבא עשה פשיעה וחטאה גדולה ונגמר משפטו למות ר"ל, וכפי הנימוס על הרב דמתא להתוודות עמו, ורבינו בשמעו דבר נורא כזה נתחלחל ופלצות אחוזהו כמעט שלא נתעלף, והתחיל בצעקות שונות וי וי, ולגודל הרעש באה הרבנית ואנשי ביתו והוא בגודל המרירות כמעט שנשתקל מילולו, ורמו להם לבי לבי, ובדוחק גדול גילה להם צערו ממרירות לבו ושלח תיכף אחר הנשיא דקהלה והלכו למקום פקודת אנשי המלחמה ליכנס אל ראש שר צבאם, ושומר הפתח לא הניחום באשר אין לו רשות על זה. ורבינו לא השגיח על דבריו וסיכן נפשו ונכנס לפנים בתחנונים ידבר נא אדוני שא נא לכל דבר פשע של היהודי הלזה וכו', וישא חן וחסד בעיני השר ופטרנו לשלום כי נתמלא בקשתו להצילו ממות, וכן היה ויצא בשמחה ובטוב לבב על שזכה לקיים נפש אחת מישראל ממש ממות לחיים.

האישי היהודי הזה לא ידע את אשר נעשתה עמו, ואחר זה לאחר איזה שנים בנסיעת רבינו לגאליציע ואמרו לו האנשים דשם אפשר רוצה רבינו להתראות פנים עם האיש הניצול ממות על ידו, ובא לפניו וסיפר כי הוא לא ידע מכל המעשה כלום רק זאת כי פתאום קהוהו מבית מאסרו ונשלח על ידי בעל מלחמה אחד ממונקאטש לכאן לעבוד פה עבודת הצבא וזהו היה עונשו ופה עיר מולדתו, עד כאן לשונו.

קיא. שוב פעם אחת באה אשה אחת ממחוז מארמארוש לפניו במר נפשה, כי שמעה איך בעלה נפצע על שדי-קרב והובילו אותו לכאן עם שאר הנפצעים ומת, ומחמת שלא הכירוהו ליהודי טמנוהו פה בתוך קברי עכו"ם, ורבינו לא יכול לשות עצה בנפשו והיה צערו גדול שהשתתף עם האשה מרת נפש, ולבש עוז והלך להשתטח לפני השרים להרשות לפתוח את הקבר והוא עם שני אנשים מאותו הכפר יכירו אותו. וכן היה רבינו מצא חן בעיני העמים והשרים וגם דבר קשה כזה בשעת חירום מילאו רצונו ופתחו את הקבר והוא שוכב אפרקן וידיו משולבות זה על

זה על לבו, והיהודים הנ"ל הכירו אותו כי הוא זה, והרשו אותם לפנותו משם ולקברו בקבורת ישראל, ואמרו אנשי הצבא אשר באו עמיהם כי מעתה תוכלו לפתוח את ידיו ולפשטן לא כדרך העכו"ם אשר ידם משולבות כתמונת שתי וערב, ובא לקבורת ישראל כהלכות גוברין יהודאין, בלע המות לנצח.

קיב. ובשנת המלחמה ולחם אין בכל הארץ, ונתקיים בנו מקרא שכתוב והשיבו לחמכם במשקל וכו', וכל התבואות ויבול הארץ יתגנוזו יתאצרו באוצרי מסכנותיהם, ורבינו רואה את הנולד הזהיר גם הוא עוד באמצע חדשי החורף לעשות צעדים ופעלים לטובה להמציא חיטים עבור עדתו לצורך הפסח, ותהי ראשית מלאכתו לשאול את פי נשיאי וראשי הלשכה האורתודכסי בפעסט, והיתה תשובתם חיטים אין שום מביא, וזאת מצאנו רשיון להיות הקמחא דפסחא לכל המדינה נשפע מהרחיים וואלץ שלנו, ואין דנין אפשר משאי אפשר, ושעת הדחק שאני. והוא לא שת לבו גם לזאת ונסע לפעסט לדבר עם הראשים הנ"ל פנים אל פנים, והוא עומד על דבריו כי רק חיטים ולא סלת, ומן הנמנע בזמן כזה להשיג רשיון על חיטים, גם רשיון לקמח שהשיגו אך מצער הוא לפי מדת קהלות ישראל שבמדינה, ומזה יתנו גם למונקאטש לפי הערך, והוא נשאר מלא עצבון ונפשו עגומה כמובן. ובחלום חזיון לילה ואביו הק' לפניו, ואמר לו בני יחידי הלא אתה קרן קיימת שלי אשר עזבתי בעולמי אל תירא ואל תחת, צערך ויגונך בא לפני יען אשר היה עם לבבך שלא ישונה בעיני הדת ממנהג אבותינו, מה טוב עשית לבא לכאן ולדבר עם השר היועץ הממונה על כך ותתבשר מאתי כי דרכך צלחה תשכיל תצליח. ויהי בבוקר וקודם חצות היום נתקבל מאת השר הנ"ל בכל רגשי כבוד ויקר והכירו כי הוא איש אצילי, ובקשת רבינו בהתלהבות עצום ובאש מתלקחת נורא הפעיל על השר היועץ, ואמר ליה דעו כי כמה רבנים וראשי הקהלה ממדינתנו פנו אלי בענין הזה בקשתם נשארה מעל ואדוני הרב ממונקאטש הוא יחיד אשר רצוני להרגיע רוחו ולמלאות מבוקשו, ובוזה נפטר מאתו בהבעת רב תודה ותשואות חן, וכן היה. ותהי הדבר לאות מענינים המפליאים בימים ההם.

קיג. ובעת המלחמה התחבאו בחצרות רבינו הרבה פליטי חרב, ומהם שהספיק להם די סיפוקם, והכניס עצמו בסכנה עצומה כמובן, וכמה וכמה פעמים התנפלו עליהם ויעזרם ה' ויפלטם ויפלטם מרשעים, ולעולם לא אשכח את המחזה האיומה אשר היה לנו בשנת תרע"ח ביום א' דשבועות, ואנחנו באמצע התפלה ורבינו בראש המתפללים לפני התיבה, ואנשי הראזיא מחנה גדולה של פקודי החיל כולם אחוזי חרב נסבו על

הבית ועל החצר ובית המדרש של רבינו מן הקצה אל הקצה וחצירות הסמוכים סביב רשעים יתהלכו לחטוף ולטרוף את אלה החסרים תעודה הנכונה. וכאשר נתוודע לרבינו מהצרה הפתאומית והוא מעוטף בטליתו וכאישי גבורתו יצא לחוץ עד הרחוב לפתח החצר החיצונה ועמד לפני ראשי פקודי החיל כמגדול עוז מפני אויב ואם תחנה עליו מחנה לא יירא לבו, ובאבירת לב אמר אליהם מדוע באתם אלי לחתור בבתים בפרט בשעת התפלה לפרוע מעבודת השם, וגם כי מנוקה אנכי מכל אשמה ובביתי אין כל. הם אז נבהלו מפניו של רבינו ארם הגדול בענקים ונתנו אימון לרביו, (אף כי נשלחו ממקום הגבוה לחפש כאן אחרי אנשים ידועים), ונפרדו ונתפרדה החבילה מכל המקיפין חבילין דמעיקין ונשבתה תחבולתם ושבו ריקם, ורווח והצלה יעמוד ליהודים, וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא על רבינו ויראו ממנו כי הוא נאזר בגבורה, וכל העם על מקומם באו לשלום.

קיד. כן היה רבינו מצודתו פרוסה עד ירושלים, ובציון מכללל יופי הופיע להיות אב ורועה נאמן למאות נפשות עניים ואביונים, וגם אבי יתומים ואלמנות בארץ הקודש, ועל ראשו כתם פז נזר ועטרה של נשיא כולל מונקאטש ועשרה גלילות ממעות ר' מאיר בעל הנס בארץ הקודש ת"ב, אשר עוד בימי אביו מרן בעל דרכי תשובה זי"ע נכנס בעובי הקורה בשנת תרס"ז-ס"ח לייסד ולשכלל גלילות אלה לכולל בפני עצמו, וקצר

כג העתקת צוף אמרי נועם מהטבלא אשר בבית רבינו הוד נזר הנשיאות מחכמי ירושלים לאלה איתני מוסדי הכולל מרן בעל דרכי תשובה זי"ע, ולרבינו.

וזה לשונם:

בשם ה' השוכן בציון ובוחר בירושלים, בהורמנותא דצדיקיא קדישא אבות העולם, בכח תורתנו הקדושה ובכח קדושת הארץ ורבותינו הקדושים כמלאכים מיסדי ישוב הארץ, הנני מעטרים ומכתירים את כבוד קדושת מרן עט"ר חמדת כל ישראל גאון הגאונים פאר הדור והזמן, המקובל, צדיק יסוד עולם, שושילתא דיחוסא, כבוד קדושת שם תפארתו אדמו"ר צבי הירש שליט"א שפירא אב בית דין קהלה קדושה מונקאטש והגליל, יע"א.

בעטרת תפארת נשיאת קדש ואמרכלות לארץ הקודש על כסף הקדשים אשר יקדשו אחב"י בני מדינת מונקאטש והעשרה גלילות לשם אחיהם עניים והאביונים היושבים לפני ה' בארץ החיים לבלות ימיהם בעבודת ה' בהר הקודש ירושלים נוכח שער השמים.

וואת התעודה בישראל כי לכ"ק מרן אדמו"ר שליט"א ניתנה כתר כהונת הקדושה לכהן פאר בעבודת הק' עבודת הנשיאות והאמרכלות, על פי קדשו יהיה נחתכין כל עניני טובת ארץ קדשינו לחזק בדקי קופת רבי מאיר בעל הנס למען החיות נפשות רבות, ומבלעדי הרמנותא דמרן שליט"א לא

המצע מהשתרע סדר השתכללותו במלחמת פנים ואחור כנודע, ואז עמד רבינו לימין אביון לעזרת ה' בגבורים להסר כל המסכים המבדילים למען ירושלים לא שקט עד יצא כנוגה צדקה, ואחרי הסתלקות מרן בעל דרכי

ירים איש את ידו ואת רגלו להתערב בעניני כסף הקדשים המפורשים והמוקדשים לשם עניי ארץ קדשנו.

תודתינו נתונה מלב ונפש לכ"ק מרן עט"ר גאון עוזנו חמדת חיינו רוח אפינו שליט"א על כל הטוב והחסד הגדול אשר גמל למלאות נפשות בהתאמצו לחשוף זרע קדשו ולהתאזר בגבורת ישע ה' להושיע לבני ישראל הנרדפים והנלחצים, וכענן ה' הולך לפני מחנה ישראל להגן עליהם מכל אבני קלע אשר השליכו המורים להרוס היסוד הק' הזה, ולא נח ולא שקט עד אשר חפץ ה' הצליח בידו להציא לפועל מחשבתו הטהורה להעמיד בסיס נאמן אשר ממנו יהיה תוצאות חיים לתושבי ארץ החיים.

למען הקל מעל כ"ק עט"ר שליט"א את המשא הק' הזה לבל יבוטל ח"ו מתורתו תורת אמת ועבודתו עבודת ה', ראינו לספח ולחבר לטהור את בנו בדומה לו, ענף עץ אבות, הגאון הגדול כליל החכמה והמדעים, תפארת ביעקב, כקש"ת מרן חיים אלעזר שפירא שליט"א, לעמוד לימין קדשו ולעזרו בעבודת הק' הזאת לנהל ולכלכל כל עניני ארץ הצבי על פי דברי קדשו דמין שליט"א כחכמתו חכמת אלקים אשר בקרבו למען החיות עם רב ברוח נרבת אחינו שבגולה.

ברכת נפשות רבות בני ציון היקרים על ראש מרן אביר הרועים שליט"א יבאו, ועל ראש בנו היקר פרי עץ חיים הגאון שליט"א בזכות וכח קדושת הארץ ובזכות פקוח נפשות יאריך ה' ימיהם ושנותיהם בטוב ובנעימים, ויגדל כסא קדש מרן שליט"א למעלה למעלה עד כי יבא שילה מהרה, ובנו הקדוש הנ"ל יבנה בָּגָנִים זכרים תלמידי חכמים לעולמי עולמים בכח בנין ישוב ארצנו הקדושה, ותחזינה עיניהם בשוב ה' שיבת ציון ויבנה ערי יהודה וירושלים.

כעתירת החותמים בברכה בני כולל מונקאטש ועשרה גלילות דרי מעלה עיה"ק ירושלים ת"ו.

היום יום כ"ח לירח כסלו תרס"ט לפ"ק.

הנוך חיים הכהן, עקיבא ווייס, ישראל יוסף גראספעלד, ישראל צבי פאפער, חיים יצחק סופר, יוסף ביקעל, אברהם אליעזר הימעל, שלמה זלמן געלב, חיים אברהם ווייס, יצחק פרענקעל, דוד יהודה שטיינר, משה ווייס, חיים שטיינער, צבי ווייס, פישל איצקאוויטש, שמואל צבי פרערא, שמואל חיים נייפעלד, ישעיה שטערן, אהרן צבי טויב, ברוך פעלדבראנד, אברהם כ"ץ, ליבוש אליהו קאליש, חיים שפיעגעל, חיים יהודה ניימאן, אלעזר ליפא וויינבאך, יהושע שטערן, מיכל דרומער, יודא צבי אדלער, ישכר בעריש ווייס, שמעון בן אלימלך ז"ל, פנחס צבי לעווינזאהן, ישראל אהרן ריינהארץ, בעריל הערמאן, אלימלך קאליש, מרדכי אריה גוטמאן, יהודה משה ברוין, דוב בעריש זאפרין, פנחס שטערען.

[ראשי המשפחות לבית אבות בעת ההוא]

תשובה זלה"ה הכל יאמרו אין כאדוננו ראוי לאותו איצטלא, ומאן דלבש מדא ילבש מדא, ונתנו עיניהם באיש חי רב פעלים הלוח, והכתירו כתר עליון "נזר הנשיאות" על ראש רבינו, ומאז ועד יום הסתלקותו לחיי העולם הבא הוא היה למו לאב ופטרו רעיא מהימנא שאין כמוהו, והיה עיניו ולבו תמיד בכל נפשו גופו ומאודו לדאוג ולרעות המרעה הטוב אלה הצאן קדשים עניי ארץ הקודש, בגדול המעשה והעושה בפזרון רב בהפלגה יתירה ביד רחבה ומלאה הניף והרים ממנו לעניי ארץ הקודש דכוללנו, וגם לשאר תלמידי חכמים וצדיקים שבארץ ישראל, לא נמצא נדיב לב טהור כמותו, צדקתו עומדת לעד, ובאמצעות כביר פעולותיו האדירים ומצויינים, הוד והדר לבשה הכולל הנזכר בצורתו החומרית והרוחנית לעילא מכל ברכתא עד שנתעלה לשם ולתפארת ולתהלה, תוך אמוני עם סגולה, לכולל הכי נכבד מאוד נעלה, בתוככי ירושלים, ואנשים המתפרנסים מן התמחוי המה מסלתה ומשמנה משופרא דשופרא של עיר הקודש והמחוזות, כולם גבורים כולם קדושים, תלמידי חכמים גדולים חסידים אנשי מעשה העומדים בבית ה' בלילות ובימים על התורה ועל העבודה בטהרת הקודש ממעוה רמבעה"ג, כאשר חפרוה שרים קדושי עליון רבותינו הראשונים זי"ע, ורבינו העמיד והחזיק הכולל הנ"ל כיתד שלא תמוט על בסיס נאמן וקיים לעד, על ידי שנהג נשיאתו ברמה ובחמלה רבה אמונתו סלה.

קטו. ובשעת תרועת המלחמה בגודל המהפכה בכל העולם ולא היה באפשרי להעביר כספים לארץ הקודש, כי דוא"ר תהפכות המה, וזעקת אחינו בית ישראל בארץ הקודש בא למרחוק להביא לחמם, כי ממש צפד עורם על עצמם מפני זלעפות רעב ר"ל, אז רבינו כמלאך הגואל אותם מכל רע טס וידע על כנפי רוח לא על ידי שליח אלא הוא בכבודו ובעצמו, לא חש לטלטולא דגברא כמוהו, ועת לעשות לה' הפר תורתו, ונסע במסירות נפש גם בימות החורף שלג וקור, ושהיה בימים ההם הוואגאנען של מסלת הברזל חלונות נשברות ופתוחות לחוץ, והוא בטובו וצדקתו הלך ברגש לערי הבירה לזויען ולפעסט כמה פעמים, ולפני מלכים ושרים התיצב להמציא אופן שילוח תרומות הקדשים לארץ ישראל, ויצא לישע עמו פעם על ידי מטבעות של זהב באמצעות שרים הממונים כלפי חוץ (מיניסטער דעם אייסערן), ופעם דרך מדינות אחרות, באופן שיעלה ויבא ויגיע ארצה לארץ הקודש בטוח, וכן קיבלו שמה כסף הקדשים וחיתה בגללו נפשות אביונים ולא נתן למוט רגלם והצילם ממות לחיים - ככה ממש השליך נפשו מנגד בעד עניי ארץ הקודש להכולל הנזכר, ועמד למחסה מכל זרם ושטפי הזמן, והחזיק להם מגן וצנה

באהבת ציון וחיבת ירושלים תמיד לא יחשה, והכירו כולם כד כי הוא איש חי רב פעלים ואשרי כל חוסי בו.

קטז. בשנים ההם פור התפוררה ארץ מצבאות אנשי המלחמה אלפי אלפים מישראל, ושנשלו על שדי הקרביה תחת להט החרב וחנית ובשביה ונשפך דמם כמים ר"ל, וכדומן על פני השדה עצמות חביבות בלי קבורה, וכיוצא בין החיים בין המתים היו לחרפות ולדראון, והיה עת צרה ליעקב שכמוהו לא נהייתה.

כד לדוגמא אציג פה העתק מכתב עוז מן אחד המנויים של זקני רבני מדינתנו, והוא שהיה נשיא משנה דהכולל עוד בימי רבינו בעל דרכי תשובה זי"ע, הי"ה הרב הגאון הצדיק המפורסם מגדול עוז האבדי"ק סעליש זצ"ל, בהגה"ק בעל צרור החיים זצ"ל, ושמתוך מכתבו נראה בעליל אמונת אומן איך אשר צפו לישועה רבנים אמיתיים מדור שלפנינו זי"ע.

וזה לשונו:

ב"ה ב' ויצא תרע"ח לפק"ק סיליש יע"א.

החיים ושלום וכ"ט לכבוד ידידי'נ כבוד הרב הגאון צדיק ונשגב נר ישראל ע"ה פ"ה חו"ב אספקלריא המאירה ריכא ובר ריכא כקש"ת מו"ה חיים אלעזר שפירא נ"י אב"ד דק"ק מונקאטש יצ"ו ונשיא אה"ק תובב"א.

אחדשכ"ת הגדולה נ"י את יקרת קדשו ע"י וכו' קבלתי ע"י ולא היה לי פנאי וכו', ואודות אם לעשות בחירה חדשה ומתי, לדעתי שאין כעת העת והזמן הראויה לזה הדבר כמובן, ואנו מקוים שיהא במהרה ישועות ה' לכללות ישראל בגאולה שלימה לקבץ נדחי ישראל על מכונם וגבולם במהרה דמהרה, ולפי"ז ממילא נופלת השאלה של אות וי"ו שבאם יגמרו לעשות בחירה חדשה צריכין לסדר כמה ענינים מקודם, כי לדעתי שאין לעשות כעת בחירה חדשה בשום אופן, ובאמת השאלה למה? וה' יאריך ימיו ושנותיו על כסא ממלכתו עד שנוכה במהרה לראות כבוד הדג"ק נ"י במושבי הראשונים אצל הועד הגדול של הגואל צדק שיבוא במהרה, ועד אז קיי ה' יחליפו כח שלא יקשה על כבוד הדג"ק נ"י העבודה רבה וכו', והנני בזה דושתה"ק באהבה רבה המצפה לרחמי שמים במהרה דמהרה.

פנחס חיים הק' בהגאווה"צ מוהרש"ש זצ"ל

כה מקום אתי להעלות פה דברי פי חכם חן (שלא נדפס ולא נרשם בכתב יד קודש בהגדה שער יששכר) שאמר רבינו בליל התקדש החג תרע"ה בעת הסדר על מה שאומרים השתא הכא וכו', והקשה דלכאורה. למה מזכיר אותנו עוד בעל ההגדה ממצבינו הגרוע אשר השתא הכא בגלות המר, והלא זהו מעצמינו נדע ונרגיש עול הגליות, אך עיקר שמחתינו בלילה הקדושה הלזו דכימי צאתנו מארץ מצרים יראנו נפלאות לגאלינו במהרה בימינו גם מגלותנו הארוך הלז, והוה ליה למימר רק לשנה הבאה בארעא דישראל ובני חורין לחזק בטחונינו, ומלות "השתא הכא" אך למותר יחשב.

ואמר בשם מורו הקדוש מרן מוהר"ר יחזקאל שרגא ה"ש משינאווא זי"ע שאמר לו הה"ק אור המאיר מפרעמישלאן זי"ע כי נמצא מדברי רש"י בתנ"ך אשר בזכות

הוצלה פורתא היה אפשר למצוא אחת בכל המדינה, שבמקום פלוני ניתן חופש לתלמידים שהם בתור בית מדרש לרבנים ומורי הוראות

אנשי מלחמה וצבא כל היהודים יבוא הגואל צדק ע"כ. (והה"ק משינאווא לא מצא דברי רש"י הללו, אך דברי הצדיק הנ"ל נאמנים לעד), אמנם עתה - (כך הגיד רבינו) - בימים ההם עת צרה היא ליעקב בתרועת מלחמה ואנשי צבא מהיהודים ישנם לאין מספר בסכנת נפשות על כל פנים מובן לנו דברי הקדוש הנ"ל דבזכותם יצמח צמח צדיק לגאולתן של ישראל.

ועל פי מעשה שהיה, כי הגה"ק והנורא מן בעל קדושת לוי מבארדיטשוב זי"ע ראה פעם אחת ביום כיפור קטרוג גדול בשמים על ישראל עם קרובו באין מליץ ישר מול מגיד פשע ר"ל, ואחר כך בתפלת נעילה ראה שנתבטל הקטרוג לגמרי, אבל לא ידע על ידי מה, והתענה אחר כך ימים רבים ובתפלה לגלות לו לדעת מי הוא זה שביטל את הקטרוג העצום ביום כיפור, וגילו לו מן השמים כי בעל מלחמה אחד בעיר פלוני הוא שביטל זאת. והשתוקק מאוד הקדוש מבארדיטשוב להכיר איש פלוני וכהן עובד בצבא הוא ולראות עבודתו, ולשנה הבאה נסע לעיר ההוא על יום כיפור ובבואו לשם חקר ודרש איה איפוא פה מקום תפלת אנשי צבא היהודים שברצונו להתפלל עמהם ביום כיפור ודחו אותו שלא נאה לאדם גדול כמוהו להתפלל בין אנשי מלחמה הדיוטים. ודרש עוד מי הוא הש"ץ שמה, והשיבו לו כי הש"ץ הוא גם כן איש צבא אבל הוא קצת יותר גדול מהם בחכמה ובמנין, ואף על פי כן אמר הקדוש הנ"ל כי על כל פנים לתפלת נעילה ברצונו לילך להתפלל בין אנשי הצבא, וכן היה כי הה"ק זי"ע וגמר תפלת היום וקודם נעילה הקדים ובא למקום תפלת אנשי הצבא כנ"ל, ובבואו אצלם מצא אותם כבר שהכינו עצמם גם כן לתפלת נעילה וטרם עמדו להתפלל לעת נעילת שער התחיל הש"ץ בעל תפלה שלהם לומר דברי כבושין ועורר ואמר להם בזה הלשון:

"רבתי, הנה עם בני ישראל מפוזר ומפורד מתפללים בזה היום הקדוש והנורא, וכל אחד פונה לעצמו, זה מתפלל עבור פרנסת מזונו, וזה מתפלל עבור בנים ואנשי ביתו, אבל אנחנו מה נתפלל ומה נזעק עוד אל המלך מלכי המלכים ית"ש, הלא מזונות נותנים לנו כאן בבית המלכות, ואשה ובני בית אין לנו, אלא מאי לפנינו רק להתפלל עבור יתגדל ויתקדש שמייה רבא."

וגמר כל הקדיש ועמדו להתפלל תפלת נעילה. והה"ק מבארדיטשוב כשמעו זאת כבר הביין כי בהתעוררות דיבורים קדושים כאלה היוצאים מקירות לב הבעל תשובה הנ"ל, ושכן כולם נתעוררו בככי וזעקה להתחנן רק עבור קדושת שמו יתברך וקרוב ה' לנשברי לב, ועל ידי זה ביטלו בשנה העברה את כל המקטריגים והפכו לטובה.

והקדים עוד [רבינו הקדוש] מה שאיתא בספה"ק תפארת שלמה למרן מראדאמסק זי"ע במה שצותה אסתר המלכה לצום שלשת ימים והיה אז ימי הפסח ושלא לקיים מצות אכילת מצה וארבע כוסות ממצות התורה, כי לאשר כתוב בזהר הקדוש דבליל פסח השם יתברך משתבח ומתפאר עם בני ישראל ומתעטר במעשיהם שכולם יודו וישבחו לשמו בשמחה ובטוב לבב, ולכן שאז בימי המן ביטלו כל זה נעשה רעש גדול בשמים וכביכול חסר למעלה גודל הנחת רוח, והכירו כי בלתי ישראל ח"ו אין כלום, ועל ידי זה נתבטלה הגיזירה דלהרוג ולאבד, עד כאן תוכן דבריו הקדושים.

פטורים מלעבוד בצבא ולבא על שדה הקרב, אבל חוק הלזה ניתן רק לאותן הלומדים בישיבה של מעלה שמה, ורבינו איש גבור מלחמה קנאת ה' צבאות תעשה זאת, וקנאת אחב"י לאלפים המצויים בצרה ובשביה כנ"ל, לו זרוע עם גבורה תעוז ידו תרום ימינו באסיפת וועד הרבנים בלשכה המרכזית הארטה' בפעסט, כי לא עת לישב בחיבוק ידים, ויצא חתן מחדרו וכלה מחופתה בכל האפשרות לעזור להגן ולהושיע על ידי השתדלות אצל שרי המדינה שם ליתן חק חכות זה גם לשארי הישיבות של רבנים, אם לא כולם על כל פנים ישיבות המצויינים וגדולים בכמות ובאיכות במדינה זו - [הגם שרבינו לא היה עוד תופס ישיבה אז], ובזה רווח והצלה יעמוד ליהודים לאלפים יראי ה' ולומדי תורה על טהרת הקודש בתפוצות הישיבות הק', ואשר לא יוכלו ולא יבואו להתאסף כולם באותו מקום אחד פלוני להשיג על ידי זה זכות החופש חירות ממלאך המות כנזכר, רבינו לא נח ולא שקט ועשה פעלים הרבה באופנים שונים, והלואי שהיה עולה בידו דבר גדול ונשגב הלזה במקום שיש מצילין אלפי נפשות מישראל וגם הצלת הדת וכבוד התורה כמובן, אך בעו"ה רבים קמים לשטנה והשימו בדרכו הקודש אבני נגף וצור מכשול, והוא לא חת מפני איש ונסע כמה פעמים לפעסט והיה לו מלחמה פנים ואחור, עד שבתוך כך המגפה נעצרה מן השמים, ויהי אחרי המלחמה וכל יושבי תבל ושוכני ארץ שקטו ויקם סערה לדממה.

ולפי הנ"ל מובן מ"ש בזה "השתא הכא", אשר באנו בעוה"ר לעת צרה גדולה כזו כי אלפי אלפים מישראל שהם עתה מושלכים על שדה קרב בסכנת נפשות ואין יכולים לערוך שלחן בלילה הזה לאכול בו מצה ומרור ולשתות הכוסות ולספר ביציאת מצרים כבשאר שנים, והמה מבור תחתיות יצעקו אל ה' בצר להם, ובשמים ממעל ירעשו וגם יתגעשו איה אפוא גדל הנחת רוח קודש הילולים של אלפי ישראל הללו, ועל ידי זה גדלה תקותינו כי לשנה הבאה בארעא דישראל נזכה לצאת מאפילה לאור גדול במהרה בימינו אמן, עד כאן תוכן דבריו הקדושים.

ואמר עוד אז ודרש סמוכין על פי דברי רבינו הקדוש החווה מלובלין ז"ע שאמר פעם אחת בעריכת הסדר בפירוש הכתוב בצאת (לשון ויצת אש, היינו באש לזהט יצאו) ישראל ממצרים וגו', היתה יהודה (מי שהיה איש יהודי פשוט במדרגה נמוכה נעשה עתה ביציאתו ממצרים) לקדשו, (בחינת קודש ישראל לה' מדרגה מעולה) ישראל. (ומי שהיה גם מלפנים בבחינת ישראל מדרגה גבוה, נעשה בעת היציאה) ממשלותי'ו, (בבחינת מי מוש"ל בי צדיק מושל ביראת אלקים כביכול), עד כאן תורף דבריו הקדושים. ובזה מובן אחרי שהתפללנו מושיבי עקרת הבית וגו' שהוא הגאולה שלימה, ופן יקטר המקטר ח"ו כי אין אנו כדאים להגאל מרוב ענותינו ופשעינו, לזה אומרים מיד במליצת זכות הלא תראה רבונו של עולם כי בצאת ישראל ממצרים וגו' נעלו כולם טהורים וקדושים ישרי לב מרוב תשוקתם אליך, וכן גם עתה כשתגאלינו מהרה מיד נטהר לבינו לעבדך באמת השיבנו ה' אליך ונשובה, עד כאן תוכן דבריו הקדושים.

קיו. במשך שנות מלחמת תבל אשר פור התפוררה ארץ מקול תרועת מלחמה ומלכיות מתגרות זו בזו, היה עיני רבינו צופיות לישועת ישראל, ושזהו מלחמות גוג ומגוג שלפני ביאת הגואל, וכנביא מוכיח מפי ה' היה עומד ומזהיר וצווח ככרוכיא כי בא מועד הגאולה, ועלינו לשוב בתשובה שלימה לפני בא יום ה' הגדול והנורא, לתקן תיקון הכלל והפרט ולהתפלל רק על ביאת המשיח במהרה בימינו ולא על שלום העמים, כי אם לדרוש שלומם וטובתן של ישראל, ולבקש כי שומר ישראל שמור שארית ישראל ואל יאבד ישראל, אין פרץ ואין צווחה ברחובותם, והרבה שלוחים למקום להיות מגן ומושיע חוסים ממתקוממים, ולא על ידי העמים שיהיו שלמים ושקטים, והרים כשופר קולו למען דעת המקובל אצלו מאבותיו ורבותיו הקדושים מתלמידי הבעל שם טוב הקדוש זי"ע – מפיהן ומפי כתבם בספרים הקדושים, ודבר זה כתב בתורה ושנוי בנביאים ומשולש בכתובים ובדברי חז"ל שאלו הן הלוקין בחבלי משיח, וזהו העת רצון והכנה לגאולה העתידה, וכמאמר חז"ל (מגילה י"ז) מלחמה נמי אתחלתא דגאולה היא, והטעים דבריו במשל ומליצה לאשה שיושבת על המשבר והתחילה להרגיש כאבים בכל עת יותר שהגיע זמן הלידה, ואף אם היה כמו הרה תקריב ללדת תחיל תזעק בחבלי, עיקר התקוה לכל העומדים סביבה כי עוד מעט קרובה ישועתה לבא שתצא הוולד ואז יופסקו חבלי, אבל אם ח"ו יתנו לה סמים להשבית החבלים באמצע הלידה תהיה מסוכנת היא וגם הולד אשר בקרבה, ורק העיקר שתמהר לידתה לטובה ולחיים, כן הענין הזה בהחבלי משיח, העיקר לקוות ולצפות לישועה כי על ידי החבלים ילד יולד לנו בן נתן לנו ותהי המשרה על שכמו בביאת בן דוד, כי אם החרש תחרישי בעת הזאת מי יודע אם לא יתגברו עוד ח"ו אחר כך ביותר החבלים חבילין דמעיקין לשכינה ולכנסת ישראל ולדת תורתנו, ואין חכמה ואין תבונה נגד ה' כי אם להטות לבבנו אליו ללכת בכל דרכיו ולשמור מצותיו וחוקותיו, ולקוות בכל לב ונפש תשועת עולמים בביאת הגואל צדק, אז יהפוך אל עמים שפה ברורה יחד לקרא כולם בשם המיוחד, והיה ה' למלך על כל הארץ במהרה בימינו אמן.

ק"ח. ככה עם דברים הדברים אלה הדברים היה רגיל על לשונו הקדוש תמיד להזהיר ולהוכיח להתחנן ולבקש על נפשות ישראל בכללות, ובחיבוריו הקדושים מזה ומזה הם כתובים מלאים מאזהרות הללו, אך בעון הדור רבים לא האמינו ולא אבו בדרכיו הלוך, לא נתנו לב לדעת ועינים לראות להבין ולהשכיל עומק השגתו ותשוקתו העצומה כולו

לגבוה, והצנועים משכו את ידיהם מלהחזיק בשיטתו כי הנאמנה, ומרוב צערן של ישראל לא הרגישו עד היכן הדברים מגיעים, וממילא מעשה בעל דבר הצליח, ולקיננו בכפלים מחמת צרות צרורות תרועת מלחמה בידון ורומח חרב דבר רעב ויגון ושבי ומשחית ר"ל ודמן של ישראל נשפכו כמים, ועדיין בן דוד לא בא, ורק אחרי המלחמה נתגלה נבואת אמת של רבינו שהיה צופה למרחוק, כי מאז כבר עברו עדן ועדנים זמן זמנים טובא ואנחנו לא נושענו, ה' יחוס וירחם על פליטת עמו ויקבץ נדחינו מארבע כנפות הארץ במהרה בימינו אמן.

ק"ט. רבינו היה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה, ולהיות בגודל קדושת נשמתו, ובהירות עבודתו, אשר שם לו חק ומשפט מטרתו, כל ימי חייו לימות המשיח בביאתו, להעביר גילולים מן הארץ לשבור אויבים ולהכניע זדים. על כן התגרו בו עליונים ותחתונים וקמו עליו מקטריגים ומסטינים להשבית דרכו הנורא, ועין בעין ראו איזה מקורבים ואנשי ביתו של מרן פעם אחת בסוף שנות המלחמה, כאשר קם בבוקר ממשנתו והיה רישומו ניכר בקיום אדומים נראין כמו נשיכת שיניים בפיסת ידו הקדושה, וסיפר בעצמו החלום מבהיל איך בא אליו הס"מ בתמונת כלב גדול (בחזיון לילה) להתוכח עמו ולאיים עליו באיום נורא ובדברים קשים, והזהיר אותו לעזוב את דרכו והפצרתו בענין הגאולה ומלחמת ה' ודתו, ורבינו תקיף בדעתו ולא רצה ליענות מפניו ויאבק עמו עד עלות השחר, וירא כי לא יכול לו ויגע הס"מ לנשכו בידו כנוכר, (וסיפר נוראות באריכות מהוויכוח הגדול, וכי זהו ממש מלחמה לה' בעמלק מדור דור, ואין כאן מקומו להאריך), ויהי בבוקר ותפעם רוחו של רבינו, והיה מספר ומראה אז לעינינו ראו ולא זר, את סימני אותיות הניכרים עוד על גב ידו הגדולה — חזון נגלה, וממש חיל ופלצות אחזתנו - (וכמדומה שהתענה באותו יום תענית חלום), והתחזק על כי לא נכנע ולא חת מפני הסטרא אחרא, אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו,

---

כו היה שגורה בפי רבינו דברי קודש הקדשים של האור החיים בפרשת בהר על הכתוב כי ימוך אחיך וכו' מה שכתב באש לוחט על המנהיגים שצריכין לעורר את העם בענין הגאולה בביאת המשיח, וזה לשונו 'הטהור: והודיע הכתוב כי גאולתו הוא ביד צדיק אשר יהיה קרוב להשם וכו', והגאולה תהיה בהעיר לבות בני אדם ויאמר להם הטוב לכם כי תשבו חוץ גולים מעל שלחן אביכם, ומה יערב לכם החיים בעולם וזולת החברה העליונה אשר הייתם סמוכים סביב לשלחן אביכם הוא אלקי עולם ב"ה לעד, וימאס בעיניו תאוות הנדמה ויערם בחשק הרוחני גם נרגש לבעל נפש כל חי עד אשר יטיבו מעשיהם, ובוה יגאל השם ממכרו, ועל זה עתידין ליתן את הדין כל אדוני הארץ גדולי ישראל ומהם יבקש השם עלבון הבית העלוב, עד כאן לשונו, דבריו הבוטרים כנחלי אש.

מבטח עוז מפני אויב, ונתקיים בו כי שרית אם אלקים ואם אנשים ותוכלו כז.

קב. כן נגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דיבר ברבינו, וכי יש לו דעה בעליון כביכול בבחינת צדיק מושל בגבורתו לפקוד על צבא מרום בדין, זכור אזכור ותשוח עלי נפשי מתוקף קדושת היום כי הוא נורא ואיום, בראש השנה דשנת תרע"ח קודם תקיעת שופר ורבינו בחרדת קודש התחיל בטענות צודקות לפני מלכו של עולם יתברך שמו בהתעוררות עוז ונורא להפיל שונאינו אויבי ה' ותורתו, לעקור ולהעביר ממשלת זדון מן הארץ הוא מלכות רוסיא והצר שלה שר"י הצורר על היהודים, והרים קולו נאדרי בכח תרעץ אויב נגד השר שלו למעלה - (כידוע שיש לכל מלך ושלטון בעולם הזה לעומתו שר במרום), ואמר בלשוננו כמה פעמים "אראפ מיט דעם צורר היהודים, אראפ מיט איהם", ירד מטה מטה נפול יפול במהרה במהרה ונמח זכורו מלהזכירו, כדברים הללו היו זקוקין דנורא נפקין מפומא קדישא, ואמר כל העם אמן ואמן בהתרגשות עצום ואיום ובקול בכיות בוקע רקיעים. חיל ורעדה אחז לכל שומע דברות מרוממות כאלה מן איש לבוש בלבוש אנוש עלי אדמה, ומילין לצד עילאה ימלל, ורישי' מטי עד צית שמיא. ואחר כך בשנה ההוא פתאום הקול נשמע כי המלך האדיר ברוסיא שר"י נקטעה מלכותו, והיה לו עם כל בית מלכותו מפלה גדולה חוץ לדרך הטבע, מלך קשה במדינה קשה כבה נרו ואבד זכרו לנצח, ויהי לפלאי פלאות.

שם במדינת רוסיא ושאר מקומות הרחוקות כאשר שמעו את הנשמע המה ראו כן תמהו על קצו הפתאומית, ואנחנו מקצה הארץ כאן שבאזנינו שמענו מרבינו אשר הרעיש עליו והפציר למפלתו הבינו למפרע צדיק מה פעל בקדושתו, שהוא השלים ומילא סאתו, במה שקדמוהו צדיקים הקדמונים לקלל אותו, ואת פעולת שוטניו מאת ה' בא לפניו כל רעתו, לאבד זכרו למען שמו יתברך ותורתו, כן יאבדו כל אויביך ה' במהרה בימינו.

קכא. וכן שוב בשנת תרע"ט בראש השנה לבש רבינו מעטה עוז קנאתו

כז ואין חדש תחת השמש, צאו וראו באור החיים הקדוש פרשת יוחי על פסוק אוסרי לגפן עירה ולשרקה בני אתוני שכתב בלשונו הקדוש על דבר מה שאמרו בזוהר כי בס"א הנקבה יותר חזקה מהזכר, כי הזכר ניטל יתרת שלה ונקרא יתרת הכבר, וכחזיון הזוהר הראוני בחלום שהאבקתי במלחמה עם הזכר והיה ניקל בעיני להכניעו והפלתי אותו בכחי, ולנקבה נתאמצתי בכל כחי כמה פעמים ואחר כמה טרחות יכולתי להשליכה כמה מעלות למטה לארץ אך לא כבעלה הזכר, עד כאן לשונו עיין שם היטב.

לה' ולעמו, ואז קודם תקיעת שופר הרים כשופר קולו ללחום ולהפיל כל שרי האומות, וצעק בקולות אדירים עליהם "אראפ מיט אלע שרי אומות העולם, אראפ מיט זיי". ווי קומען די רשעים זיך צוזאמען זעצין למעלה און אונו דן זיין - (כמבואר בספרים הקדושים כי ע' קתדראין יושבין ודנין). הלא נוגעין הן בעדותן, כי אם ישראל יזכו בדין לשנת גאולה וישועה אז יעלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו ויתבטלו הם כאפס ואין וכשחק מאזנים נחשבו לכן כולם יפלו ויאבדו וכו', ועל זה סובב הלך כל הרשתו לפני תקיעת שופר בהתעוררות עוז ותעצומות על הכתוב ידבר עמים תחתנו ולאומים תחת רגלינו, וכל העם עונין אמן. וכן בשעת התפלה ובאמירת תיבת ובו תנשא מלכותך ויאמרו הנה יום הדין לפקוד על צבא מרום בדין וגו', כל עצמותיו תאמרנה בבכי וזעקה, והארץ רעדה תחת איש אלקים הלזה, וממש אישתקיל מילוליו של רבינו בראש השנה ההוא שלא היה יכול שוב להתפלל לפני התיבה, וראו בחוש כי שרי מעלה והס"מ התאבקו עמו, אבל הוא לא השגיח על כל אלה ולא עזב את דרכו בקודש ומטרתו הגדולה הולך ואור. וגם בעת הזאת פעל בתפלתו ונעשה בשנה ההוא מהפכה בכל המדינות והורידו מכסאם מלכים ורוזני ארץ, ולא דבר ריק הוא, ובודאי היה אתחלתא דגאולה לנער רשעים מן הארץ, וכל אלה כווננו מעשי ידיו של רבינו האיש המרגיש ממלכות ודבריו נשמעים בשמים. [ובפעם אחרת בראש השנה שוב אחז צדיק דרכו לבטל ולהפיל מלכות אנגליא בידעו שהוא גרמא בנויקין בהחורבן בארץ הקודש מיום שנכבשה תחת ממשלתו, אבל אמר אחר כך כי הרגיש על אתר שלא פעל בזה מאומה, ושהעם לא הבינו להתרגש ולומר אמן מקירות לבבם וד"ל].

קבב. ולהתבונן קצת עוזו נוראותיו של רבינו ושהוא כבן המתחטא לפני אביו שבשמים, גדול אדונו ורב כח מחפש בגנוייהו דמלכא למקום אבני שיש טהור, מה שאין רשות נתונה לאחר לעשות כמעשהו, נציע בזה מה שזכינו לשמוע מפה קדשו פעם אחת בערב יום כיפור בבואו לסעודת מצות היום וישב על השלחן הטהור באימה ברתת ובוזיע ודמעותיו על לחייו כדרכו בקודש, פתח ואמר כי מרן א"א קדוש נר ישראל מרוזין זי"ע הגיד פעם אחת בסעודת ערב יום כיפור על הכתוב ועניתם את נפשותיכם (במליצת זכות על ישראל קדושים) - ועניתם (מלשון מענה ותירוץ שתתמצו ותאמרו אמתלא על שלא נהגתם עצמכם כראוי לפני מלך הכבוד יתברך שמו בכל השנה) את נפשותיכם, (היינו את כמו עם נפשותיכם, אחרי שניתן בכם נפשות שפילות לא יכלתם להעלות נפשות הללו למעלה יותר ואין בכם אשמה). וסיים הרה"ק מרוזין

ואמר זה מליצות זכות עבורכם, אבל מה אענה אנכי אשר יש לי נפש גבוה, עד כאן תוכן דבריו הקדושים. וסיים רבינו בזה הלשון: הגם כי מי ידמה ומי יערוך אליו להאי מלאך ה' צבאות מרוזין, אבל באמת העידו עלי שלשה צדיקים בעלי רוח"ק מלבד אאמו"ר זצ"ל כי יש לי נשמה גבוה וגדולה מאד, עד שאבוש וכסתה כלימה פני לומר בזה, ואם כן מה אענה אנכי ליום הדין, ובמה יתרצה עבד אל אדוני שלא עשיתי כראוי לפניו יתברך שמויב, (והתחיל לבכות בלב נשבר ונדכה), עד כאן דבריו הקדושים על כל פנים לעניינינו, הרי שלך לפניך כי כח צורתו ונשמתו היתה חצובה מגבהי מרומים, על כן היה בבחינת צדיקים באין ונוטלים בזרוע.

קכג. ובהתגלות יותר קצת משורש קדושת נשמת רבינו יראה ורעד יבא בי ותכסני פלצות לדבר מדברים אשר כיסה עתיק יומין, ואנכי הרואה כי רבינו שר צבא ה' קודש הקדשים כאשר חפץ לדבר מקדושת שורש נשמת מר אביו בהקדמתו הנחמדה לספר הק' דרכי אמונה התחיל בלשונו הטהור בזה הלשון: ולולא דמיסתפינא הוי אמינא כפי הנראה לעין מבין ורואה היה ניצוץ וכו', עיין שם. ואם יראתו היתה מרוב ענוותנותו, אבל אנן יתמי דיתמי עפר תחת כפות רגליו הק' מה יפער נבער מדעת בלעג לשון ואין בינה, מאן חשיב מאן ספין להשיג אפילו באפס קצהו משורש אילנא דחיי אשר ישא דליותיו, ממנו יסתעפו פארותיו ניצוצי קדושה לאין שיעור, אמנם למען ידעו דור אחרון בפרט התלמידים וחסידיים שזכו ליהנות מאור פני מלך חיים אמת ניתן לכתוב דבר בשם אומרו הוא רבינו בעצמו ובכבודו אשר הגיד ברמזו פעם אחת בביתו לאיש נאמן בבריתו, אחוז בחבלי עבותות אהבתו, כי ניצוץ שורש ושייכות נשמתו כט הוא מקדושת נשמת התנא האלקי ר' אלעזר ב"ר שמעון בן

כח ופעם אחת בערב יום כיפור אמר ברוב ענוותנותו בזה הלשון: הנה כל זמן שאבי הקדוש היה חי בעולם הזה והוא בגודל קדושתו כל יכול לעבוד בעדו ובעד כל קהל ישראל ככוללת ובפרטות, אבל כעת אשר נשאר הכל על שפל כמוני ועלי היה כלנה ואין בי כח - לרובי התלאות וטרדות העם אשר סבבני - לתקן בנפשי כדבעי, וזהו ועניתם, שתענו עצמכם במליצת זכות את נפשותיכם, היינו עם נפשות רבות אשר תלוי עליכם ולא יבלתם לתקן הכל לרגל המלאכה אשר לפניכם. וכן כל איש ואיש מזרע ישראל יוכל לומר ככה במליצת זכות בעד עצמו כי לרוב הצרות התלויות בו נפשות רבות וחסרונן נתבלבל המוח מבלי יכולת לישא את ראשו כראוי לפני אל עליון יתברך שמו, עד כאן תוכן דבריו הקדושים.

כט מצינו כזאת בכמה צדיקים הראשונים כמלאכים אשר גילו שרשי נשמתם וקדושתם. ועיין בשער הגלגולים (הקדמה ל"ז) שכתב הקדוש מה"ר חיים וויטאל זצ"ל משורש נשמתו שגילה לו מרן האריז"ל. וכן בנו הקדוש מה"ר שמואל וויטאל זצ"ל כתב שורש נפשו מניצוץ ר' מאיר וכו', ועיין שם, מובא בהקדמת רבינו לסידור חמדת ישראל עיין שם היטב, ועוד כהנה בספרי קודש.

יוחאי, וכשמו כן הוא שורשו ממרומים, ויותר לא ניתן לכתוב עלי ספר על מה עשה ככה ומה שהגיע אליו אז לגלות קצת מענין מעלת נשמתו לצורך הזמן, ושהטמין ברמו אין מספר בקורות ימי חייו ועניניו, תסמר שערות ראש השומע שם הגדול הקדוש והנורא של התנא ר' אלעזר ברבי שמעון הנזכר, ושזכינו בדור האחרון הלזה להיות יעמד חי בקרבנו מניצוץ שרשו המרומם מאד נעלה.

קבד. והשתא דאתינא להכי דדלאי לן מרגניתא טבא, נשכיל לדעת ולהתבונן דבר מתוך דבר אשר ראינו בעינינו אפס קצהו מתרומת מדותיו עניניו וקורותיו של רבינו, וכל בר לבב בראותו צורת זיו קלסתר פניו ואוזן ששמעה שיחותיו ותורותיו וסדר עבודתו בקודש כרכא דכולא ביה, הכיר בו כי הוא חד מן קמאי דקמאי ראשונים דמסרי נפשייהו על קדושת ה', כי לולא זאת לא היה יכול לכלול בו כל המעלות ומדות שמנו חכמים ולישא עליו עול צבורי בעירו, במדינתו, ובארץ הקודש, ובכל קצוי תבל, בפעולות כבירות נמרצות בכללות ובפרטות לאין שיעור, מי ידמה לו ומי ישוה לו ומי יערוך לו בדור הלזה, ואפילו בדורות שלפניו כמעט לא נשמע איש עמוס עבודות נשגבות מרוממות בכל עבר ופנה כמוהו, והכל מתוך צער ומכאובים ומלחמות כבידות ונסינות נוראות ללפום צערא אגרא.

ל ובתפארת בנים פרשת ויקרא וזה לשונו:

או יאמר בזה על פי מה שאמרתי כבר מ"ש בגמרא (חגיגה ה) כל שאינו בהסתר פנים אינו מהם, היינו כי באם הסתר פנים ממנו ומדוכא ביסורים ח"ו והוא "אינו", שנופל ממדרגתו ונתבטל מלבו כח אמיתתו ובטחונו שאינו מתחזק באמונה ובטחון בהשם יתברך, אינו מהם.

עד כאן תוכן דבריו הקדושים. וכתב שם רבינו להוסיף על דברי אביו הקדוש וזה לשונו:

דברי אמורי' וצלה"ה הם קלורין לעינים להחיות נפשות ישראל בדרך השם ואמונתו, בפרט בדור השפל הזה וחבלי משיח הנוראים להתחזק לבל תמוט רגלם ח"ו.

ואני אמרתי עוד אופן בזה, דהנה הכוונה בסוף הקריאת שמע (השם מע"ב שמות) על תיבת אמ"ת הוא השם 'מה"ם, והנה אממרו רז"ל בסוף סוטה כי בעוקבתא דמשיחא תהיה האמת נעדרת וחכמת סופרים תסרח ויראי חטא ימאסו וכו', ואמרו רז"ל האי צורבא מרבנן דסני ליה בני מתא משום דמוכח להו במילי דשמיא, ומובן ממילא שכאשר התלמיד חכם לוחם ועומד בעד האמת והדור כולו שקרים או יש לו רדיפות מהם שאינו מתאחד עמהם בדעתם ויש לו הסתר פנים צרות צרורות ר"ל על ידי זה שמוכיחם על מעשיהם, ולעומת זה עינינו רואים כת המתחדשים שלוים ושקטים והמדחים להם ומחזיקים מעשיהם, וגם המנהיגים המורים אשר

קכה. וניחזי אנן התנא ר' אלעזר ברבי שמעון אמר (בבא מציעא פג:): קוצים אני מכלה מן הכרם, ואמר לו עד מתי אתה מוסר עמו של א' להריגה, ועיין שם בגמרא. וזה היה מדרתו של רבינו כל ימיו ברעש אש קודש ללחום מלחמות הדת ולהיות נוטר את הכרמים כרם ה' צבאות, ולבער הקוצים מתוכה להסר חרולים קמשונים ליישר המסילה, ברוח שפתיו ימות רשע והכה ארץ בשבט פיו, ולא היה יכול לסבול את אויבי ה' ושונאי הדת לא, וכן מצינו על ר' אלעזר בן ר' שמעון דהוי מחי באותן שמניחים חיי עולם ועוסקין בחיי שעה (שבת ל"ג), ואביו ר' שמעון בן יוחאי הוי מסי, על כל פנים הוא היה נאזר בגבורה קדושה לקנאות קנאת ה'. וזאת ראינו אצל רבינו בדור הזה בהפלגה יתירה כנודע.

קכו. ועוד יותר מצינו (בבא מציעא פד:): דר' אלעזר ב"ר שמעון אמר ידענא ברבנן דרתיחו עלי, עיין שם, ובביאור הענין באריכות בספר הק' דברי תורה (חלק ו' אות ק') ואעתיק לשונו הטהור תוך דבריו שם, וזה לשונו: הרי דר' אלעזר היה מקפיד בקנאות יותר מאביו [עצמותי כמוקד נחרו ואחותני רעדה לדבר מגדולת התנאים הקדושים האלו שרפי מעלה, אב ובנו שראו את הקודש והמקדש למעלה בשמי מרום, ואינני כדאי אפילו להזכיר שמותם, אך תורה הוא וללמוד אנו צריכים על כל פנים באפס קצהו למצות מדותם], ונמצא לפי זה שפיר [בהשערה קרובה כנ"ל] שהיה מוכיח לחכמים הרבנים על מה שהם כמו מחניפים כמה פעמים להרשעים, וכיוצא בקנאתו להש"י ביתר שאת ועוז, הגם שבודאי הם היו כונתם לשם שמים וכו', מה שאין כן ר' אלעזר ב"ר שמעון לא סבירא ליה כן, ועל זה היה בוער ודוח לבו של התנא הקדוש האלקי השרף ר' אלעזר ב"ר שמעון ולשיטתו כנ"ל שאין פועלים כלום בחניפתם להם - (ובפרט כשמקבלים מעות מהם), ובודאי אם לא היו חבריו החכמים שומעים לדבריו הוזה (כשאמר להם בתחילה פעם אחת בנחת) היה

מטוה היראה על פניהם אך המה שקרנים מכת חנפים שאינם מקבלים פני שכינה ולאשר לא יוכיחו את בני דורם על מעשיהם הרעים המה חביבים אצלם ויתמכום בני דורם ויכבדום ואין להם הסתר פנים. וזהו שאמרו חז"ל כל שאינו בהסתר פנים (הוא סימן אשר) אינו מהם, הוא השם כונת תיבת אמת כנ"ל, היינו שאינו מחזיק בהאמת, על כן אין לו הסתרת פנים ויקרבוהו בני דורו כנוכר, עד כאן לשונו הטהור דברי פי חכם חן.

לא עיין בקונטרס "זכר צדיק לברכה" מילי דהספידיא על רבינו מידי"ג הגאבד"ק האלאס שליט"א מה שכתב בשם אביו וצ"ל שאמר על רבינו כי מבואר בוה"ק שמי שלא פגם בבחינת יסוד קשה לו לסבול את אנשי עולם הזה. ורבינו היה בבחינה זו כפי עדותו של זקיניו הקדוש מה"ר שלמה זי"ע, יעויין שם היטב (בעמוד ט"ז) ובדברינו בזה לעיל אות כ"ט.

מוכיחם ברעש ומבזה אותם כדין של תורה וכו', על כן היה הרבה שונאים לו בשביל קנאתו והוכחתו להם על ככה כנ"ל, ושפיר אמר ר' אלעזר ב"ר שמעון לאשתו ידענא ברבנן דרתיחו עלי כנ"ל, עכל"ה, ועיין שם עוד מקודם ולאחר זה מה שכתב בזה. ובדורינו ממש ככל הנ"ל היה ברבינו שהיה מוכיח וצועק על כמה גדולי חכמי דורו ולא הכיר להם פנים כאשר לא נהגו כרצונו בעניני הדת והאמת, והם לא ידעו דרכיו ולא הבינו עומק כוונתו כאש בווערת בלתי לה' לבדו, וד"ל.

קכז. ובמדרש רבה (אמור ל) איתא כד דמך, ר' אלעזר ב"ר שמעון היה דורו קורא עליו מי זאת עולה מן המדבר כתמרות עשן מקוורת מור ולבונה מכל אבקת רוכל, מהו מכל אבקת רוכל אלא דהוי קרייא ותניי ופייטן ודרשן, עד כאן לשון המדרש. וכל אלה בדור הזה ראינו ברבינו שראו עליו בני דורו, (בפרט אחרי הסתלקותו לחיי העולם הבא הרגישו כולם גם ממרחקי תבל השבר הנורא כידוע), שהוא איש האשכולות שהכל בו קרי ותני ונאה דורש, וגם במה שחשב "פייטן" עינינו תחזינה שיטת רבינו עוד במנחת אלעזר חלק א' (סימן י"א) ובשאר חיבוריו כמה פעמים מחזיק בשיטת התוספות אשר ר' אלעזר ב"ר שמעון הוא הקליר שחיבר הפייט, והיה לו לרבינו רגש נעימה קדושה בהפייטנים כאשר שמענו באמירתו איתם ממש בכללות הנפש, ובספרו הגדול שער יששכר הרבה לפרש דברי הפייטנים בדרך פרד"ס בעומק כוונתם, ובוה נתבונן גם כן על שהקפיד רבינו מאד שלא להקל באמירת הפייט ממש אש ליהטה סביבותיו נגד המקילין בזה כנודע, (בפרט בפה קהלה באתרא דמר כששמע מאיזה מנין שלא הגידו פייט כנהוג, היטב חרה לו ומחה בהם בכל עוז קנאת ה' צבאות תעשה זאת), וכמובא גם כן בספרו, והכל נובע מניצוץ מקור שרשו וגזעו קודש כנוצר.

קכח. וגם הפיוטים הטהורים לכל המועדים וזמני קודש שחיבר ר' אלעזר ב"ר שמעון הלא הם רובם ככולם מיוסדים על אדני פז, געגועין עמוקים בכליון עינים ודאבון נפש, ותשוקה עצומה לביאת הגואל והתגלות כבוד ה' בבית מקדשו במהרה בימינו, אשר ממש החיות רצוא ושוב מרוב אש קדושת לשונו, וכן נודע דרכו של רבינו כל ימיו עזה אהבתו ברשפי אש שלהבת מגמת חפצו לקרב ביאת המשיח, וכל עבודתו תמיד לא יחשה בבכיות נוראות על גלות השכינה וצרות ישראל וההסתר פנים בדור האחרון, ושכל תכלית בריאת העולמות ומעשי בני אדם תהיה רק שנוכה להתגלות דוד מלך ישראל חי וקיים, ובנין בית המקדש בהר הקודש בירושלים במהרה בימינו, והיה ממש יחיד בדורו בפרט זה למסור נפשו וגופו עבור ישועות ישראל בביאת הגואל, ואפילו שיחת חולין שלו

הצריכין לימוד היה בדמעותיו על לחייו מלאים מענין הגאולה שלימה ברוב כסופין עילאין קדישין לאביו שבשמים יתברך שמו כנודע, וגם בחיבוריו הקדושים מזה ומזה הם כתובים סובב אל קוטב תכלית האמת וכיעקב שקראו בית ותתן אמת ליעקב וכו'.

קכט. וכמו כן בענין היסורים שסבל התנא ר' אלעזר ב"ר שמעון, כדאיתא שם (בבבא מציעא ריש פרק השוכר את הפועלים), נודע אשר רבינו שבע כל ימיו מכאובים ויסורים בגופו, בפרט בסוף שנותיו הוא מחולל מפשעינו צערו אשר סבל לאין שיעור בעון הדור ר"ל, ועם כל זה לא נס ליחה ונשאר על עמדו בתוקפו וגבורתו בעניני שמים, אין זה כי אם בית פנימיותו נשמתו ותוך תוכו גבוה מעל גבוה, (וגם עיין בדברי תורה מהדורא ו' אות כ"ה מה שכתב מהיותו בארץ הקודש י"ג ימים נגד י"ג שנים שהיה ר' שמעון בן יוחאי ור' אלעזר בנו במערה, ומובא להלן בדברינו אי"ה מזה).

קל. ובספה"ק חידושי הרמ"ל השלם (הנדפס בוויען תרפ"א על ידי כ"ק הרה"צ מה"ר נחמיה שפירא שליט"א אבד"ק סאסוב וסטריזוב) בחלק הליקוטים (דף י"ח בהנדפס), מביא בשם מרן הקדוש מה"ר יחזקאל שרגא משינאווא זי"ע שאמר שמקובל בידו כי הגה"ק והנורא הרבי ר' משה ליב מסאסוב זי"ע היה נשמת רבי אלעזר בן רבי שמעון, עיין שם. והנה מרן הקדוש שהיה נכדו של הה"ק הר' משה ליב נודע שהדביק במדותיו ונהג כקדושת זקינו בזה, שהיה רבינו נוסע לריחוק כמה פרסאות לצורך ברית מילה והיה אומן מומחה ונפלא מאוד באומנות זו בזריות וחריצת ידיים שאין כמוהו, טובים השנים סנדקאות ומוהל יחידיו, עד שכל הרואים השתוממו על מהירות וזהירות קדושתו בעוד רגע שלש אלה יעשה לה חיתוך פריעה ומציצה נגמרו בכי טוב, וברוב פעמים כמעט לא נראה טיפת דם נטפות כלל, והיה גברא דמרא סייעו בזה חוץ מגדר אנושי, והרבה אלפים ילדים נימולו על ידו לאין שיעור, ועיין בהקדמת ספרו הנחמד המיוחד על הלכות מילה "אות שלום" מה שכתב מענין זקינו הר' משה ליב זי"ע בזה. וזהו גם כן סייעתא לנשמת אדם הגדול בשרשו בגבהי מרומים כמוכן.

קלא. ונהירין ליה לרבינו שבילי דרקיע כשבילי דארעא, וכמה פעמים הרגישו רוח הקודש ממש וכל רז לא אניס ליה. ולדוגמא אציג פרטים אחדים, כאשר הגיע השמועה לא טובה על ידי מכתב עת מפעסט מפטירת הרה"ק מרן משה האלברשטאם משינאווא זלה"ה, והיו אנשי ביתו מלחשים זה עם זה, והבין רבינו מלחישתם, והראה להם כי נרשם

תולדות רבינו

אצלו בהגמרא על נייר כי אור יום וי"ז ערב שבת קודש נפטר הרב ר' משה משינאווא, והיה נכתב בר"ת ב' ז' ה' נ' ה' ר' מ' מ'. הרי לפנינו שמן השמים הראו לו את הנעשה תחת השמש.

קלב. ובשנת תרע"ה היתה שולטות חלאים ופגעים רעים בעירנו ר"ל, ועזב רבינו את העיר ונתיישב במוזשאי, ובא דילוג רב להזכיר את החולה האברך הרב בנש"ק מ' משה רוקח חתנו של הרה"צ ר' פנחס ז"ל מדאלינא - נין ונכד למרן הקדוש מהר"ש מבעלזא זי"ע, שצריך לרחמים. וביום א' בבוקר ורבינו אמר בעוה"ר הרב הנ"ל איננו עוד, והראה רשום לפניו נוסח מצבתו שהראה לו בחזיון לילה, וזה תוארה:

מואהב בן יחיד לאביו ואמו
שנותיו קצרו ובאבו הלך לעולמו
המופלג וירא ה' תפארת לאומו
ראש יחוסו מבין קדושים
וראשי הגולה אראלים ותרשישים
קנה שם טוב במעשיו הטובים
חסיד נזהר בדרכיו ומדותיו הטובים
מו"ה משה בן הרב מ' שלום רוקח נ"י
נפטר כ"ט תמוז תרע"ה לפ"ק תנצב"ה

ואחר כך נודע כי כן היה שבאותו היום שבק לן חיים, ורשם רבינו את הנחרת הוא מצבת משה עד היום הזה.

וכן היה עם אשת ר' יוסף פ"ש ז"ל שהודיעו על ידי דילוג רב הזכרת שמה לעורר רחמים, והפדיון יבא על ידי אנ"ו, וכאשר הגיע הפדיון ליד רבינו ציזה להמשמש כי ישלח אותו לחזרה כי היא כבר איננה. ונתבררו הדברים כי כן הוא.

קלג. בהקדמת בן המחבר ספר מגדנות אליעזר - (להגאון מהר"א צוקער זצ"ל ראבד"ק בערעגסאז), מביא שסיפר רבינו החלום שחלם לו איך ישיב ביחד עם אביו הבעל דרכי תשובה אשר ישב בראש השלחן, ומימינו ישב בנו הוא רבינו, ומשמאלו אחיו של הבעל דרכי תשובה הוא הרה"ק רמ"ל מסטריזוב, ומן הצד של השלחן ישב הגאון ר"א צוקער ופניו מראה לבן מאוד, ובהחודר ישיבתם היו הרבה אנשים דוחקים סמוך לארון הקודש, ואמר הדרכי תשובה להאנשים שלא ידחקו עצמם פן תפול ספר תורה ח"ו מארון הקודש, ובינתים נשמע קול רעש גדול שספר תורה אחד נפל ארצה מארון הקודש ונבהלו כולם, ותיכף ומיד רמו בידיהו הה"ק רמ"ל לרבינו על הגאון ר"א הנ"ל ועל הספר תורה ועשה תנועות בפניו שדואג

ונאנח על ידידו הנאמן שיסתלק מן העולם ויוגנו ספר תורה. ומן הדרכי תשובה נטל ידיו והגביה הספר תורה והחזירה למקומה לארון הקודש, עד כאן החלום. ויהי בבוקר ותפעם רוחו של רבינו ולא סיפר לשום איש רק התענה תענית חלום, ואחר כך בימים קרובים נפטר הגאון ר' אליעזר צוקער הנ"ל, ונודע הפתרון. ורבינו הזכיר זאת ברמזו במאמר מילי דהספיידא (בספר חמשה מאמרות) על הגאון הנ"ל, יעייין שם.

קלד. אברך תלמיד חכם ויר"ש אחד מעיר אחת שבגד בו הזמן ונתמוטט מאתו מוסדות הפרנסה ולרש אין כל, ונתרועע עם איש אחד וגמרו בדעתם ליסע באלה מסעי שניהם יחדיו להביא ממרחק לחמם, ומחמת שאותו אברך היה מאנ"ש המסתופפים בצל קדושת רבינו נתן דעתו ליסע למונקאטש לגלות מצפוני לבבו ולבקש כתב מליצה שיהא על כל פניפ תפיסתו בדרך כבוד, וכאשר בא לכאן והיה יום ראש חודש ומצא את רבינו נכנס לסעודת ראש חודש והוא בא בתוך הסעודה, ורבינו נתן לו שלום בין המסובין ופתח ואמר לו (בטרם הגיד לו דבר מאומה) ישנו מי שהוא מוחזק בחסידות ומעשיו לשם שמים אך אם מקבל מעות מבני אדם שאינם מהוגנים ועל ידי זה נשפע באיש המקבל מהשפעת הנותן בבחינת כח הפועל בנפעל נמצא מגיע פגם לנשמתו ומעשיו שאין יכולים להיות לשם שמים, עד כאן תוכן דבריו הקדושים. והאברך כבר מצא בזה די תשובתו ושוב לא הגיד לרבינו כלל, וקיבל ברכת הפרידה ונסע לביתו ונשאר על עמדו ונשען על עושהו כי רווח והצלה יעמוד ממקום אחר ברצות ה'.

קלה. בעת אשר היה רבינו בסטריזוב ובא משולח אחד מהכפר להזכיר שם אשה המקשה לילד, וכאשר קא רבינו את הפיתקא שחק ואמר היא אינה צריכה לתפילתי שכבר ילדו, ונתכוונו השעות שכן היה. וכזה ראינו בפה קהלה רוח קדשו כמה פעמים כשבאו לפניו להזכיר יולדת והוא אמר כבר ילדה, וביקש שיבואו לבשרו בשורה טובה ונתאמתו הדברים בכל פעם.

ולא זו אף זו אירע כמה פעמים כאשר באו לפניו להתפלל עבור חשוכי בנים ל"ע, והוא השיב מיד (בקראו את הפיתקא) כבר נושעת ואשתך מעוברת, וגם הבעל ואשתו בעצמם לא הרגישו עודנה. ונתאמת אחר כך שכדבריו כן היה ואין נסתר מנגד עיניו הברולחים.

קלו. איש אחד מהכפר הסמוך לסטריזוב בא לפני המשמש לכתוב פיתקא עבור חולה שמו משה זאב בן פ', וכאשר בא לפני רבינו התפלא ואמר אין זה שם החולה, ושאלו מחדש את המשולח ואמר כבראשונה,

תולדות רבינו

ורבינו לא רצה לקבל דבריו בשום אופן. ובעלת האכסניא הוא דודתו הרבנית הצדיקת מרת חנה אשת הרה"ק ר' משה ליב משם זי"ע השתוממה ואמרה איני יודע למי להאמין, הרב אומר כך והשליח אומר כך, ונודמן אדם אחר מאותו הכפר ושאלו אותו במכוון את שם החולה וענה כי שמו משה, ורצו להכחישו הלא הראשון אמר כי שמו משה זאב, והוא השיב כי שם העצם הוא משה ושם התואר וואלף והבין הראשון כי וואלף בלשון הקודש זאב על כן קרא שמו משה זאב, ונתקבלו דבריו ובירך אותו ברפואה שלימה. ואמר לדודתו הנ"ל אני עזבתי את העיר הזאת מקום מולדתי בר עשר שנים, ובמדינת הגר נעשיתי לרבי בעונותינו הרבים, ותרצו כעת לנסות אותי עד כמה כחי גדול, וברוך ה' אשר הנחני דרך אמת והבדילני מן הטועים והאמת נר לרגלי ואור לנתיבתי כן יאבה ה'.

קלז. סיפר לי כבוד הדר"כ הרה"צ מ' אברהם מאהר נ"י חתן הרה"צ מבייטש זל"ה שהיה פה על שבת קודש פרשת שקלים, ובערב שבת קודש התמרמרה הרבנית תחי' בפניו על העדר בריאת רבינו, ותיכף אחר שבת קודש מוכרחים לנסוע לוויען לדרוש ברופאים, והוא לא ראה שום שינוי הן בהנהלת השלחן ותפילתו בשחרית ומוסף וקריאת התורה כאחד הבריאים ואדיר במרום קולו, ובהגיע סעודה שלישית ורבינו עובד עבודתו כדרכו בקודש והוא ישב אצלו מימינו עם רעיונות ומחשבות כי הני מילי ששמע מהרבנית וסדר עבודתו סטראי נינהו באין מבין, וממחשבה למחשבה עברו סרעפי עשתנותיו להתבונן כמה ימי שני חייו של רבינו, ובתוך כך ורבינו הרכין את עצמו ולחש לו באזנו "בחורף זו נהייתי בר נ"ז שנים", ושב לעבודתו והרה"צ הנ"ל עמד משתומם ומחריש לדעת איך רבינו תפס מחשבתו ודמטמרינ גליין ליה.

קלח. סיפר לי כבוד ידיד נפשי הה"ג מהאללעס יחי' לאוי"ט כי הוא היה חשוך בנים לערך י"ב שנים אחר חתונתם, ודפק תמיד אצל רבינו לישועה עד שנפקדו לטובה בבת תחלה, ושוב עבר זמן רב והשתוקק לבן זכר, ובעת שהיה עם רבינו באבאציא בחודש חשון ובשבת קודש פרשת וירא נקרא הוא בכהנא (כי לא היה כהן). וסיים רבינו באש לוהט כעת חיה ולשרה בן, ואמר לו רבינו בזה הפטרתך — (ערלעדיגט), וכן היה ונולד להם בן זכר בשלהי חודש אב אחר כך. ורבינו ישב במרחץ סליאטש במדינת סלאוואקי וכאשר נתבשר ונתכבד מאתו במצות מילה וסנדקאות היה נוסע עם אויטא עד פעסט, ומשם על מסילת הברזל עד נירעדהאז, ושם חכו עליו קהל גדול ברכב ופרשים ודגלים בידיהם גם פרתמים מאומות העולם (בהאללעס) יצאו לקראתו עם עגלות ורוכבי סוסים עם

דגלים והיו אומרים דין הוא הרב הראשי מישראל – (דער יידישער בישאף), וכבוד גדול נתכבד שם וכמה שעות אחר חצות היום בהמולו בשר ערלתו.

קלט. כהנה וכהנה אין מספר לפקודת עקרות שנושעו בכח תפלתו של אותו צדיק, ורבינו נהג מזה חשבון מדויק ורשם לו עלי גליון ברמז מדי שנה בשנה אותן שנפקדו ונושעו מברכותיו מרחוק ומקרוב, וכן אין ערך להחולים שנתרפאו בתפלתו הק' וראו בזה אצלו כח מיוחד, ומאנשי ביתו המקורבים ידעו והכירו כמה פעמים כשבאו לפניו להזכיר חולה והבינו מתנועותיו זה חי או ח"ו להיפך, ומתאמת שכדבריו כן היה ותגזר אומר ויקם. וכמה פעמים היה מונה וחושב במספר שמות לב או המספר (נומר) של הדילוג רב שהגיע לידו בהזכרת רחמים, וכיוון צירופי אותיות ויחודים להבין מזה פעולת הישועה הנצרכה, ומה עמקו מחשבותיו.

קמ. אך מעניני אותות ומופתים ומהמון רבבי נפלאותיו אשר עשה רבינו לעיני כל ישראל ואלפי נפשות ישראל שנושעו מברכותיו מזה לא נאריך, כי אם להצניען ולהסתירן בסתר המדרגה, כי כן היתה דרך

לב ראוי לרשום פה לזכרון מה שאירע פעם אחת, מעשה בחסיד אחד אשר היה שורר בביתו חולי מסוכנת ר"ל והרופאים כמעט אמרו נואש, ובאו לפני רבינו לבקשת רחמים ונשאל אודות תוספת שם להחולה, [נידענו שהוא הקפיד על אותן שבלי דעת ובלי תבונה ירצו ויחושו מיד להוסיף שם להחולה], ורבינו לא הסכים. והזכירו לפניו אשר לפני איזה שנים צוה רבינו בעצמו להוסיף שם לאותו הילדה שהייתה אז מסוכנת ר"ל ונתרפאה בעזה"י. והשיב אשכילך אשר תוכל להבין גם אתה, וכך היה אומר: הנה הילדה המדוברת אז לפני איזה שנים היתה שמה ושם אמה בר"ת דב"פ, וזהו גימטריא פ"ו שהוא כמנין שם אלקים - (המורה על דין ח"י), כי על כן ציויתי להוסיף לה שם חיה ויקרא שמה בישראל בר"ת חדב"פ, שהוא בגימטריא צ"ד מספר מז"ל טו"ב, ועוד ועוד טעם וכוונה אז. אבל עתה אין צריכין ובעזה"י תתחוק ותתרפא, עכתו"ה. וכן היה שנתקיימה ברכת צדיק לטובה.

והשיח עוד שיח קודש בבדיחותא מה שהיה אצל צדיק קדוש אחד ז"ל אשר לפניו נגלו כל תעלומות ברוח הקודש, ובעניני זווגים היה הדרך שהביאו לו בכתב רשום שם הנער והנערה והוא הכיר אם הוא זיווג הגון או שאין זהו בת זוגו, ועל פיו היו נחתכין התקשרות השידוכין. ולאותו צדיק היה לו משמש אחד אינו פיקח אבל תמים במעשיו, ופעם אחת שאל המשמש הלז את רבו יאמר נא לי אדוני איך הוא יודע כל כך מדויק לאמר זהו זוג זהו אינו זוג. והשיב לו הצדיק בתנומו כשמביאין לפני פיתקא רשום את השמות ואם אני רואה שהם מאירין אזי יודע אני שהוא מקובל וזווג טוב, ואם אין השמות מאירין יודע אני שאינו זוג. ועל זה אמר המשמש אם כן הוא אין זה חכמה ורבותא כל כך במה שהרבי יודע הכל בדיוק, יען כי מאיר לפניו אור כנוצר, (ואיש בער לא ידע דלאו מילתא זוטרתא היא לראות אור מאיר ניכר בשמות), עד כאן דבריו. ובאמת גם לצרף שמות ותיבות צריכין למי שנחה עליו רוח השם רוח חכמה בינה ודעת, הי"ל.

תולדות רבינו

עבודתו ותשוקתו להיות הצנע לכת בענינים אלו, ולפעמים כאשר היה נפלאותיו בולטים בבליטה יתירה הלביש את הדברים במחלוצי הטבע, ומאחר שזאת היתה מגמתו וחפצו רצונו של אדם זה כבודו, וגם זה דרכו ושיטתו באמרו כי לא זה העיקר שעל ידי אותות ומופתים יתגדל שם כבודו של הצדיק, אלא המעשה היא העיקר שיכירו וידעו צדיק מה פעל בדרכיו בעבודתו ויראתו ואהבת ה' ובתיקון הדת בכלל ובפרט במסירות נפש לזכות את הרבים כי זה כל האדם.

קמא. רבינו היה איש אשר זכה לכל החמודות שמנה ר' מאיר בפ' אבות משנה א', ואמרו על מהר"ם מרוטנברג כי גם בחלום נראו לו חידושי תורה וסמך עליהם למעשה כמובא במרדכי בבא קמא סימן א' ובתשובות מיימונית לספר קנין סימן ל"א, עיין שם. ומדריגה זו ראינו גם אצל רבינו שהראו לו דברי תורה בחזיוני לילה, ובחיבוריו "דברי תורה" מצאנו בכמה וכמה מקומות פנינים יקרים ממה שהראו לו מן השמים בחזיונו, לך נא ראה שמה ותמצא הרבה, ועיין דברי תורה מהדורא ד' אות קט"ז שהאר"י הק' למד בחזיון לילה יותר ממה שיוכלו ללמוד רבות בשנים, עיין שם באריכות.

קמב. ויהי אחרי המלחמה עברה בפרטות תלאות רבות על עירנו ומדינתנו, וכמה הרפתקאות דערו עלינו בעת שנתהלכו מגוי אל גוי ומממלכה אל עם אחר, והשלטונות התהפכים מיום אל יום זה ינחמנו וזה יקחנו, וזמן מה עבדים משלו בנו הם האדומים הבאלשאוויקען ובראשיהן אפיקורסי ישראל כל שכן דפקרו טפי, וגזרו גזירות קשות אכזריות ר"ל בגוף ובנפש, ואז בעוה"ר על אותו צדיק הוא רבינו עבר כוס תמרורים שבתור ראש בני ישראל וגדול נכבד בעיני העמים במדינה רצו לתפשו ח"ו ולהוליכו לארץ גזירה בתור "ערב" בעד עמם וחבורתם שלא ירעו להם מנגדיהם, ובעוד מועד אכן נודע הדבר, והיה רבינו פעם אחד בשבת קודש בורח מביתו ונמלט על נפשו טמור ונעלם למקום אחר ולא יתן מוט לצדיק. (ולזכרון עולם ארשום למשמרת כי חמת המציק היתה כל כך קשה עד שנתקיים בנו מקרא שכתוב לך עמי בא בחדריך, והיינו נחבאים בבתיים, ולקבלת שבת היה הבית הכנסת הגדולה והבית המדרש הגדול וכל שכן הקטנים סגורים בלא תפלת עשרה), ופעם אחת באו מים עד נפש כל בית ישראל בסכנה עצומה ונורא ר"ל שעל ידי עלילה ומסירה באו פתאום שוטריהם אחוזי חרב בגאווה ובוז לבית רבינו והוא לבוש טלית ותפילין בעת התפלה, ולקחוהו והובילוהו ברחובות קריה עד בית פקודת העיר בלא הודע חטאתו ואשמו, וזיה מהנדזים ח"ו ממש עד לאבדון, כי עץ גבוה לתלות עמד באמצע הרחוב ותגעש ותרעש העיר

אנשים ונשים וטף קרית חוצות פחד ובלהות סבבוני, הרצים יצאו דחופים לעשות צעדים הנחוצים בכל השתדלות ובכל האפשרות, והיה ה' למשען לנו להוציא ממסגר נפשו, וזכינו כי צדיק זה בא לבית מלונו לשמחת כל העיר והפכת מספדי למחול ונתאורנו שמחה.

קמג. בימי ממשלת הזדונים רשעים ארורים הנ"ל כאשר הגיע ימי הפסח היתה גזירתם קשה שלא לשתות יין רק במדה מצומצמת, וכאן הבן שואל מה נעשה בליל פסח לארבע כוסות, כי שעת סכנה הוא תחת ממשלת הנ"ל שאין אצלם שום נימוס אנושי כי אם הרג חרב ואבדן ויעשו כרצונם כנודע. רבינו כארי יתנשא גם בעת ההוא ובלי פחד ומורא צוה כי לא יטו און קשבת לגזירת המושלים בפרט במקום המתכוונים להעביר על הדת, ואז החוב מוטל למסור נפשו אפילו על ערקתא דמסאני, והנסיון היה גדול מאד, ובכל זאת עשה כל הפעולות והשתדלות אצלם וישא חן וחסד לפניהם להתיר מדות גדולות די סיפוק לאיש ולביתו על ארבע כוסות, אז רוב ניסים הפלאת בלילה הראשונה והשניה דחג הפסח והשתיה כדת אין אונס.

קמד. הנה בעלי העובדא לפניי אחים גם יחד, מה שאירע להם אז בעת ההוא בליל יו"ט האחרון של פסח בתחילת הלילה שעוד לא היה פחד כל כך ובאו אל השלחן הטהור לרבינו, אבל לא נמצאו שם בלילה ההוא רק מספר מצומצם מאנשים שכנים מסביב לחצרות הקודש, וממרחק המבואות אין יוצא ואין בא מפחד אויב, והיה אחר גמר הסעודה ודברי תורה של רבינו כחצות לילה הקול הולך וחזק כי האויר אינו צח בקרית חוצות ושינוי יש כאן בהמשלה ויכינו רעמים וייריות ברחובות קריה, והאחים הנ"ל להיות דירות ביתם ממרחק קצת שצריכין לעבור דרך ג' סימטאות ורחובות הזכירו עצמם לפני רבינו שלא יארע להם שום תקלה בדרך, ההוא אמר בקדושתו "תלכו לבטח דרככם ותגיעו בעזה"י למחוז חפצכם לשלום", והלכו בכח הבטחה זו וכשהגיעו לפני פלטיין של פקודת העיר שם פחדו פחד כי כמה שוטרי חיל בכידון ורמח בידם שאלו ודרשו מאין באתם ולאן אתם הולכים, והשיבו והראו לפניהם כתבי תעודת רשיון לילך לבית הרב עד שעה פלונית בלילה, [כי כן פעל רבינו אצל ממשלת העיר שנתנו תעודות רשות לילך בלילה אל התפלה ועבודת ה' באין מפריע או במשך ימי הפחדים], והם השיבו הלא תעודות ההמה כבר אבדו שוויים - [כי גברו לעומתם ממשלה אחרת] - כחספא בעלמא, והזהירו אותם מהרו ולכו לבתיכם ולא נגעו בהם כלל, והלכו האחים בדפיקת לבבות עד מהרה ירוצו ואין למו מכשול, ורק כאשר דרכו מפתן כף רגלם והגיעו לביתם לשלום, והנה קול מפוצץ הרים נשמא מיריית

חיצי אש כלפי חוץ ובבוקר נמצאו באותו המבוי ששם בית דירתם כמה נפצעים ומתים ר"ל מהמלחמות זה לעומת זה, וראו בחוש כי ברכת צדיק נתקיימה בהם ממש מכון עד הרגע שיגיעו לדירתם, עליו שמירתם, שלא יאונה להם כל רעה. ולמחרתו כשבאו לפני רבינו הגיד להם "הראיתם כי העמדתי אתכם ב"ה לביתכם לשלום", עכל"ה. וכמה גדול כחו של אותו צדיק זי"ע.

קמה. בשנת תרע"ט כאשר שקטה מלחמת תבל התחיל להתפרץ פרעות בישראל כעין המובא בספר חובת הלבבות אמרו על חסיד אחד שפגע אנשים שבים ממלחמת אויבים אמר להם שבתם מן המלחמה הקטנה התעתדו למלחמה הגדולה זה מלחמת היצר וחיילותיו, וכחזיון הזה כן יקרנו, השפעת התנועה הציונית והסתדרות החדשה הביאה אנדרלמוסיא במחנה העברים הירוס הדת וכליון אומה הישראלית, כתות ומפלגות הקמים על דבר ישוב ארץ ישראל הגשמי, אשר אלפי צעירי הצאן נלכדו בשחיתותם, וכפירש"י פרשת תצא ומובא בטו"ז סימן תר"ע גדול המחטיא את האדם יותר מן ההורגו, ובשעה שהסכנה צפויה מכל צד אז עמד רבינו כמשוח מלחמה ויצא במחאה והדפיס אזהרה נחוצה להבדל ולהתרחק מכל מיני דעות נפסדות, והובא שם דברי רבינו מהר"ם מרוטנבורג ז"ל בתשב"ץ סימן תקנ"ט בענין מצות ללכת לארץ ישראל, וזה לשונו: "ובלבד שיהא פרוש מכאן והלאה ויזהר בכל מיני עון ולקיים כל מצות הנהוגת בה, שאם יחטא בה יענש יותר על העבירות שיחטא שם מבחוץ לארץ". גם את דברי רבינו יהונתן ז"ל בספר אהבת יונתן בהפטרות ואתחנן וזה לשונו: באם שהכל נועדו יחדיו לילך לארץ ישראל וכל האומות מסכימים, אפילו הכי צווחה שחלילה שתלך שמה עד שיגיע הזמן וימלא כל הארץ דיעה ולא זו הדרך ישכון אור". גם דברי הרמב"ם בהלכות דיעות אין ישראל נגאלין אלא על ידי התשובה וכיון שעושין תשובה מיד נגאלין. ומעתה מה נעים דעת רבותינו הקדושים שתיקנו מעות רמבעה"נ להיושבים על ארמת הקודש ועוסקים בתורה ועבודה ויבלו ימי זקנתם בתפלה ותורה, אבל לבא שם בדרך הסתדרותם בזרם תנועתם להיות עובד ארמה כשאר אכרי הארץ הלא יתגשמו ביותר ורבתה המהומה והמבוכה במחנת ישראל. וכהנה וכהנה אמרי נועם הדברים הנוראים האלה אשר יצאה ממקור ישראל קדוש ומרועה נאמן נתקבלה בכל תפוצות מדינתנו וכמעט שקטה הארץ.

קמו. והיה רבינו דומה לצופה העומד בראש המגדול לשמור את העיר מכל פחד ובהלה, ובחצות הלילה בחשפת ליל אופל הנה הבערה ללהב יצאה באחת מקצותיו, והשומר הרואה את הנולד כרוזא קרא בחיל

ובכח גדול לאמר עורו ישנים הקיצו נרדמים לעמוד על משמרתם להשקיט ולכבות את המוקדה עוד בתחלתה טרם יתפשט בשטח רב. כן הופיע ה' על רבינו מרוח קדשו לקדם פני הרעה להסיר מכשול מלב העקוב, וכל ימיו המה שלשלת ארוכה של מפעלים גדולים וכבירים לטובת הכלל והפרט, וכשר צבא ה' ללחום מלחמת ה' נגד כל אלה החפצים לנטוע זמורת זר בכרם ה' צבאות ולהוציא מלבן של צדוקים שלא יטעו ויתעו אחרי הרעות הנפסדות ולהצילם משיני אריות ומלתעות כפירים, וכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו.

קמו. ויהי מקץ שנה תמימה, והנה פתע פתאום חזות קשה הוגד לנו איך פרצה התעמולה במדינת פולין מבחר מקום מדור היהודים וחסידים, ובתוכם אדמור"ם מפורסמים, ועשו חוזה להתחבר ולילך שלובי יד עם הוגי דיעות אשכנז ושווייץ. ורבינו בחכמתו ראה את הנולד מהתנועה המסוכנה, אז התחיל לפתוח בשלום ובא בחליפות מכתבים עם האדמו"ר מגור לא בחרב ולא בחנית כי אם בהכנעה, ובתחנונים ידבר לשם ה' ולכבוד תורתו לידע פשר דבר על השמועה אשר עשתה כנפים. ואחרי כל אלה לא חס רבינו על טלטולא דגברא ונסע במסירות נפש לווארשא וגור לראות את הנשמע, וקשה לנו לצייר למי שלא ראה סדר נסיעתו זאת בלתי לה' לבדו, בחרוזת של דמעות שירדו מעיניו ואש בוערת בעצמותיו ממש, כמו הרואה ח"ו ספר תורה שנפלה למדורת עצים ואש וממחר להצילה, כן בקודש חזינהו לנסיעת מצוה זו, כולי האי ואולי יחנן ה' צבאות את שארית יוסף להצילם מארס ומהרעל ומפריצות אשר נתפרץ בחומת הדת, ואין לנו כי אם בחינוך הישן על טהרת הקודש, ובאור תורה להאר את הדרך אשר ילכו בה ואת המעשה אשר יעשון, ואופן זה יהיה קיומו של ישראל.

קמח. וכאשר שב רבינו מווארשא ומגור ראה כי תושיה נדחה ממנו, עשה אסיפה גדולה בעיר טשאפ במעמד הרבנים גאוני ישראל ראשי החרדים מכל המדינה, ונחלט מאתם בהחלט גמור שאסור לנו במדינתנו על פי דת תורתנו הקדושים להתחבר עם האגודה וכל מיני המפלגות בכל שום וחניכא דאית להו, ונכתב ונחתם החלטה זאת מסוד חכמים ונבונים גאוני וצדיקי הדור, וניתוספו חתימת יד אדמור"ם מפורסמים ראשי אלפי ישראל מכל קצה תבל, הלא הוא כתובה כל דבר שורש מראש ועד סוף בספר "תיקון עולם", משם בארה הכל באריכות, על כן יאמר בספר מלחמות ה' אשר לחם רבינו בזה, וכל דעת קדושים בנוגע לאיסור התחברות להאגודה ולשמור רגל מלכד בה, עיין שם בשים לב

כתבי קודש רבים, ובין תבין אשר לפניך לפלס דרכך באמת על פי שיטת רבינו וכל קדושו עמו.

קמט. לאשר בשנות המלחמה לא היה עת מצוא להדפסת ספרים וחיבורים חדשים לבקרים, ורק אחרי שהיתה סערה לדממה, ותהי זאת ראשית מלאכתו של רבינו להוציא לאור עולם ספרי דבי רב רבנן מר אביו הקדוש זי"ע שהיו עוד בכתובים נגמרים ומסודרים על ידי רבינו מכבר. ובשנת תרפ"א הדפיס ספר "דרכי תשובה" על הלכות נדה עם הוספות שלו, וכן ספר הק' "תפארת בנים" על התורה. ואחר כך מיד התחיל להתעסק בהוצאות חיבוריו היקרים קימעא קימעא, ובאותו שנה (תרפ"א) הוציא לאור חיבורו הנעלה "אות חיים ושלוש", אות חיים על תפילין ואות שלום על הלכות מילה אשר נתקבלה לאור בעולם הגאונות כי כרכא דכולא ביה, פלפולים נחמדים, אומנות ולימודים, להלכה למעשה מצומדים, כפתורים ופרחים משוקדים, וגם הקדמותיו לשני אותות האלו אות חיים ואות שלום הנו' מלאים חכמה ודעת של תורה, מפיקי אורה. וכן בשנה שלאחריו הוציא לאור ספר חמשה מאמרות "עולת תמיד" עם "דברי תורה" מהדורא קמא לג. וראו כחו וגבורתו בכל מקצועות התורה בנגלה ובנסתר ובחסידות לו עשר ידות. וככה בשנה שלאחריהם הוציא בכל עת אוצר כל כלי חמדה גנוזה ממטמונתיו, המה דברי תורותיו, שרטוטי רעיונותיו, מלאים על כל גדותיו, אשרי העומדים על סודותיו, אשרי לומדיו, ואשרי העם שככה לו.

קנ. ובשנת תרפ"ב עלה בדעתו לייסד בית אולפנא בהנהלת הישיבה עם בחורי חמד בשם ישיבת "דרכי תשובה" על שם אביו הק' זי"ע, והגם שלא נהגו בזה אדמורי"ם מאבותיו הקדושים להיות בעצמם תופסי ישיבות, רק לגודל רשת המינות המתרחבת בעוה"ר מבית ומחוץ בכופ"ר של הכתות ומפלגות שונות למיניהן, ואשר צדו על צעירי ובחורי בני ישראל מכל צד, לכן זה לעומת זה הרים רבינו את ידו וגבר ישראל ללמד את בני יהודה קשת התורה הקדושה בגפ"ת על טהרת הקודש בלבד. ואשרי עין ראתה את הרב הדומה למלאך ה' צבאות נכנס לבית

לג באקדמות מילין לספרו הנ"ל כתב בלשונו הזהב ונחמד להשכיל כזה: בעזרת הבורא, קדוש ונורא, דיעה מורה, קראתי שם הספר דברי תורה, וכו' חידושים מלוקטים, רמזים ופשיטים, מקורות יקרות, וגם הערות, אמרות נחמדות, בדרכי החסידות, פרחי שושנים, בענינים שונים, וגם תוכו רצוף אהבה ביאור דברי צדיקי יסודי עולם אבותינו ורבותינו זי"ע דברי תורות, אמרות טהורות, או הנהגות ישרות, שיחות נאמרות, נאות וישרות, מילי דחסידותא, אימרא יאי, וגדיא יאי, הרואה אומר ברקאי, וכו', עד כאן לשונו הק' עיין שם היטב.

המדרש ללמוד השיעורין, וגם לנסות על המבחן את התלמידים שהם כשתילי זיתים סביב לשלחנו, וחפץ ה' הצליח בידו להשיג מטרתו הקדושה לשתול שתילי קודש נטעי נאמנים של אהבת תורה ויראת שמים בחורי חמד כולם אהובים כולם ברורים כולם גבורים בתורה עושים חיל בלימודם ורואין סימן ברכה בכיבוד וריבוץ. ומאז ועד עתה התפתחה הישיבה ועלתה מעלה מעלה כמה וכמה רבנים ובעלי הוראה יצאו מהישיבה רבתי הנ"ל. ורבינו התנהג עם התלמידים באהבה עצומה באמת כאשר יתנהג אדם עם בניו וב"ב, והלך בעקבות הגאון הקדוש מ' עקיבא איגר זי"ע שאל יכנה אותם בשם תלמיד, באומרו מעולם לא קראתי אותם בשם תלמיד, ומי יודע מי למד יותר ממי, והובא דבריו בדברי תורה מהדורא ט', עיין שם.

קנא. אז כאשר עירנו ומדינתנו נפסקה ממדינת אונגארן ונכבשה תחת ממשלת הטשעבין יר"ה, התיצבה עבודה חדשה לפני רבינו ראש המדינה לשכלל מרכז לשכת ארטה' במדינתנו פאר קארפ' רוסיא שנהייתה לעם בפני עצמה, והרבה דמים תרתי משמע השקיע רבינו בפעולתו זאת, וטעמו ונימוקו עמו שלא תהיה מדינה זו הקטנה בכמותה וגדולה באיכותה משכן החסידים וחרדים כפוף תחת גליל העליון דסלאוואקיא, הגם שיש ביניהם חרדים, כי בכמה ענינים העומדים ברומו של עולם ישנו דלדין הוי מומא ודידהו לא הוי מומא כידוע, ולא יהיו תואמים אל ראשו יחדיו, (מה שאין כן מקדם כאשר היה כל מדינת אונגארן הישנה תחת מרכז אחד בפעסט היה שמה דעת רבנים רובא דמינכר רבנים חסידים וצדיקים כידוע לך, ואכמ"ל), בפרט כאשר שמה בעיירות גליל העליון פשטה התעמולה של האגודה, מה שאין כן בעירי מדינת קארפ' רוס גליל התחתון רחוקים עודנה משיטה זו בעזרת השם, וממילא מופרדים ומחולקים בדיעות בנוגע לעיקרי האמונה בזה, על כן לחם רבינו בשביל התייסדות הארטאדאקסיע וקיומה של מדינה זו לא עייף ולא ייגע ולא נסוג אחור ולא נתפחד לרוב חיצים ואבני בליסטראות שזרקו בו המורים בחיצים, עד שחפץ ה' בידו הצליח בסוף שנותיו לייסד לשכת היראים

לד ורבינו היה תמיד בראש המועצות שם לתיקון המדינה עוד בימי אביו הקדוש, בפרט אחר כך מילא מקומו ונבחר להיות אחד המיוחד "מראשי ועד הרבנים" של לשכה המרכזות הארטה' הגדולה דמדינת אונגארן הישינה וכתת רגליו ליסע לפעסט אל אסיפות הועד ובכל עניני הדת אשר יצאו ואשר יביאו לפניהם לחוות דעתו הרמה ולעזרת ה' בגבורים, והיה חכם חרשים דבריו נשמעים, וגם זקני גאוני המדינה צדיקי אמת הטו לעצתו אמונה כידעם כי חכמתו עמוקה, שבעתיים מזוקקה, ואש תמיד תוקד על המזבח לבבו הטהור לה, להעמיד הדת על תלה קדש הילולים, איש חי רב פעלים.

במדינתנו על בסיס הארטה' כאשר חפרוה שרים רבותינו הקדושים בשנת תרכ"ט כנודע, ואמר רבינו כי על כל פנים "סור מרע" הרויח בזה מיד כי הוא בלי שום השפעת ציונית או אגודה וכיוצא בזה, "ולעשה טוב" שתהיה הלשכה על יתד נאמן תקוע על יסוד השולחן ערוך בכל פרטיה לעולם לא תמוט, תשתנה בכל עת יותר לטיבותא, ויש תקוה לאחריתה, והעיקר שלא תקבל מאיזה מפלגה השפעתה, כי אם האמת תהיה נר לרגלה ואור לנתיבתה.

קנב. עוד כאשר בתו היחידה תחי' היתה ילדה קטנה כבת תשע שנים היה מהדר רבינו לילך אחרי בן זוגה, ונסע לאיזהו מקומן למצא כלבבו בן תומת ישרים, אשר ברוחו פי שנים, תורה ויראת שמים, ואמר כי לנער בן עשר שנים בערך כבר יוכלו להכיר סימני טהרה מעתידתו אם הוא כלי מחזיק ברכה. יגע ומצא בקצה הארץ בפולין עיר שיערליץ דבר נאה ומתקבל, כי יש בן לאותו צדיק הרה"ק מורינו נתן דוד האדמו"ר מפארציווא בנו של הרה"ק מרן יצחק יעקב מביאלא זי"ע בן איש אלקי נורא היהודי הקדוש משם זי"ע. ורבינו תהה על קנקנו ופתח לו גמרא ותוספות ואמר לו דבר מחודד ועמוק על ענין הלז וצוה להנער לחזור לו החידוד והוא חזר ואמר, גם כתב מיד על הנייר כל החידוש, אז אמר רבינו דין הניין לי בני אתה אני היום ילדתיך כי מצא את שאהבה נפשו ובא לביתו שבע רצון.

קנב. והיה ביום ביום כ' סיון שנת פור"ת הוגבל זמן התקשרות התנאים, יחד ב' הצדדים נתוועדו ותסק עד ריש"א בגאליציען, ורבינו נסע בליות בעלי בתים חשובים מפה עם בתו הנערה ואמה גם אמו של רבינו הצדיקת ע"ה, והיא לגודל רגש השמחה לבשה פאר חבוש על ראשה הצעיף (שטערן טיכעל) משובץ באבנים טובות ומרגליות אשר מעת הוסר המצנפת הסתלקות בעלה הקדוש הדרכי תשובה זצלה"ה לא שתה עדיה עליה עד עתה, ולעומתם באו מצד החתן המחותן הקדוש הנ"ל ובנו הנער הוא החתן כליל תפארת הרב ברוך יהושיע ירחמיאל שליט"א, וגם זקינתו של החתן היא הצדיקת מרת חנה ע"ה אשת הה"ק מורינו משה יהודה ליב שפירא זצ"ל מסטריזוב. וגם זקינה של הכלה הוא הה"ק מוריני יעקב משה זצ"ה מקאמארנא בא לשמחתם והוא קרא את התנאים בלבת אש, ואשרי עין ראתה שלשה המחותנים הקדושים הללו יום שצדיקים יושבים ועטרת השטריימלין בראשיהם, ונהנו מזיו השכינה בשמחת צאצאיהם, ושיחות קדושות ביניהם, וכן ישבו במסיבה זו עוד צדיקים וחסידים ומברכין זה לזה ברכת מזל טוב, ושמחת עולם על ראשם.

קנד. היה לרבינו רגש נפלא וכוונה עמוקה לבקר ציוני משכני הצדיקים קדושי עליונים רבותינו שבגולה זי"ע, ואיזה פעמים בימי מלכותו אחז צדיק דרכו לגאליציען ופוילען להשתטח על קברות שרפי קודש, והיה לו בזה ענינים ויחודים גדולים לשפוך שיח לבבו ונפשו הטהורה בתפלה ותחנונים לפעול ישועות ישראל על הכלל ועל הפרט, והעיקר שמכחם ישחדו בעדו להצליח עם מגמתו לתכלית האמיתי ישראל נושע בה' תשועת עולמים בביאת בן דוד במהרה בימינו, והיה במשך השנים הללו על ציוני הקדושים בליזענסק, לובלין, קאזניטץ, סאסוב, דינוב, רימאנוב, פשעווארסק, לאנצהוט, שידלאווצי, צאנו, שינאווא, איהעל, קאליף, קאמארנא, ובפראג - (על ציון בעל הקנה הקדוש ומהר"ל וכו' זי"ע), ועוד קדושים אשר בארץ המה, מלבד בארץ הקדושה על ציון המצוינת קודש הקדשים של רחל אמנו, ובמירון בל"ג בעומר, ובצפת, ובטבריא, ובירושלים עיר הקודש, כמבואר דבר בעתו בספר מסעות ירושלים הכל על מקומו משם תדרשנה.

קנה. ונחקק לזכרון, כי בהיותו ברימאנוב צוה להאגשים הכרוכים אחריו שישארו כולם מחוץ לאוהל מעט והוא נכנס והיה שוהה שעה אחת לבדו על הציון הקדוש של הרבי ר' מנחם מענדל זי"ע ועשה מה שעשה בחרדת קודש ונפל על כל העם הרואים אימה ופחד, ואחר כך צוה שיכנסו גם המה לפני ולפנים ונתעוררו מאוד, ולציון הקדוש ר' ר' צבי הירש הכהן זי"ע נכנס עם העם.

ובהיותו בלובלין והלך עמו המורה דרך שם בבית החיים ועמד מקודם כאשר פגע בראשונה אצל מנוחת בתו של הרבי מלובלין, וכן אצל הקדוש הרב אברהם מוכר ירקות זי"ע, והקדוש מה"ר יעקב פולק זי"ע, וכשהגיע סמוך למשכן כבודו של החוזה הקדוש הוגד לו שזהו קבר איש אלקים נחרד חרדה ובעינים זולגות דמעות אמר האח זהו מנוחת הרבי מלובלין, ונתקרב בהתרגשות קדושה איומה, וכן אחר כך על מנוחת רבותינו שבגולה המהרש"ל והר"ר שכנא ושאר קדושים זי"ע, והלך אז גם כן לבית המדרש ובית דירה של הרבי החוזה הקדוש זי"ע, מה נורא המקום הזה.

וכשהיה בפראג ראה כי באמצע צורת קברו הקדוש של בעל הקנה הגדול זי"ע ניתן גדר ממעל, וחצי צורת הקבר בולט יוצא מחוץ לדופן והפקר לדריסת הרגל, והורע בעיניו והיטב חרה לו ונגע ללבבו הטהור לפגום כל כך בקדושת קבר קדמון, והשתדל אצל גדולי חשובי העיר

והחברא קדישא דשם שיתקנו זאת להעביר את כל הגדר מחוץ למנוחת אותו קדוש ומצבת קבורתו לה.

לה העתק אגרת שכתב רבינו ביום א' ויחי בשנת תעור"י לאיש מצוין אחד בפראג, וזה לשונו הק':

הנני בתשובה ביקרת הכבוד על מכתבו הנעלה, והנה על דבר קבר א"א רבינו אביגדור קרא זי"ע בעל ספר הקנה זקן המקובלים מ"ש כבוד חכמתו כי הקברים בבית החיים הישן המה תחתיים שניים ושלישים ויותר זה על גב זה ידעתי גם ידעתי, וכן הוא בכל קהלות הישנות כגון קראקא וויען ודומיהן, מטעם אשר לא נתן להם רשות מהממשלה בית הקברות נרחב יותר למקום קברות בעירם (ולא יכלו לקיים צוואת רבינו יהודה החסיד ז"ל שלא להניח ארון על גבי ארון אפילו בהפסק ו' טפחים כי צר המקום, וקיימו רק על פי ש"ס ושולחן ערוך כשיעור הנוכח להניח ארון על גבי השני או השלישי). אולם כן הוא בקהלת קראקא נראה בעליל לקברי הקדושים אשר בארץ זי"ע רבותינו הגדולים הפוסקים כגון קברי הרמ"א והב"ח והתוס' יו"ט ומגלה עמוקות וכנהג לא הניחו שום אחר עליה או תחתיה, על כן אין שם מצבות כפולות רק מצבה אחת לראש צדיק, וצורת הקבר לארכו פנוי בלי ציון אחר. וכן הוא בעירו (פראג) כאשר ראיתי בקברי הקדושים הרבנים מהר"ל ועוללות אפרים זי"ע וכנהג אין קבר אחר רק מצבה אחת, וכן בקבר א"א הקנה הנ"ל ניכר מאחורי הגדר ובצד השני שם כי לא הניחו אחר עליו וממילא המצבה במקומה מאז עומדת, ולא שייך מ"ש כבוד חכמתו כי המצבות נתקו ממקומם המכוון ואין עומדים בדיוק כאשר נראה ממצבות הגדולים הנ"ל, ואם כן עון פלילי עשו בזה והוא מעוות שיכולים לתקן אם תחפצו. - תודיענו נא בתשובתו הרמתה אם ירצו באמת ולא לדחותי בקנה, רק לכבוד השם ועבור תורת קדושת הקנה, אז הנני מוכן לבא אי"ה למחניכם בתחלת חדש אדר ראשון לטובה, בעבור זה, ויעסוק נא, ויסיביר זה לדודו וכו'.

ראוי להזכיר ולעזר אשר כתב כבוד חכמתו, כי ראה בעיניו "ארונות" בעת פינוי שם בבית החיים הישן, והנה נודע כי בימיו ובימינו הוא כבר שני מאות שנה בערך מאשר לא קברו עוד בבית החיים הישן הלז, והוא לפלא איך נמצאו עוד ארונות של עץ אשר בטבע הידוע ירקבו לגמרי במשך עשרים או שלשים שנה, זולת כשיש ארונות של עץ אייכען קשה וגם עבים כשני צאלל כל דף. וזה בודאי לא עשו אז ארונות כאלו, יאמר נא ידידי הרופא וחכם טבעי! האם לא כן הוא, אך בעיני לא יפלא כל כך, ואלו נאמנים להעיד בגודלן מ"ש בקוטנן, בהיותי כמו בן י"ב שנה שהיה הבידי"צ דפה"ק ובראשם אאמו"ר הגה"ק זי"ע בעת ייסודו נתיב הברזל מכאן לסטריא ובישוב הוקליווע הסמוך לגבול גאליציען הוכרחו לפנות חלק קטן מבית החיים דשם ופינו אותם בכבוד כל אחד עם מצבתו והיו קברים ישנים על פי כתובת המצבה יותר ממאה שנים והיה גיית המת שלימה רק שחורה, ולעומת זה סמוך לו היו קברים חדשים של ב' או ג' שנים ובעת נטלום לפנותם נפלו אברים אברים כמעט לא נשאר רק עצמותם המפוזרות, והאם זה יובן על פי הטבע, אלא ודאי גם גויית המתים של בני ישראל הוא כפי דברי רז"ל והראשונים - ובפרט המקובלים - בהשגחה יתירה לפי

קנו. כאשר היה בקאזניטץ וכדרכו בקודש להיות הצנע לכת ולא ניתן ידיעה לשום איש מביאתו, רק הוא ומשמשיו בהגיע לשם אצל מסילת הברזל, וירא כי אין איש יהודי מכירו עד שירדו ופנו למקום הדרך ואין שום מרכבה ועגלה ליסע העירה, ופתאום נתראה לפני רבינו איש צבא אחד והתחיל לדבר בלשון הגר (לפלא!) ואמר שהיה במדינתנו בשעת המלחמה והוא הביא לפניו שוטר אחד פולני אשר המציא מיד עגלות סוסים לנסוע תיכף להמקוה ולהציון המצוינת קודש הקדשים של המגיד זי"ע ולבית מדרשו ודירתו, והיה כאשר נגש רבינו לפני פתח בית המדרש הנזכר אצל המזוזה התחיל לחקור ולדרוש אימתי בדקו את המזוזה, והשיבו כי אך זה מקרוב בדקוהו ונמצא כשירה עצהיו"ט, אבל רבינו אומר המזוזה היא פסולה והביאו את הסופר ולקח את המזוזה ומה מאד נשתוממו כי נמצאת נקובה על ידי מסמר ופסולה הוא, אכן נודע הדבר כי איש קדוש עובר אשר לו עינים גלויים צופה נסתרות, ומיד נעשה רעש גדול ונתקבצו אנשים ונשים וטף וראשי נכבדי העיר עשו מריבה ביניהם זה אומר אלי יניח צדיק ראשו לעשות אכסניא לצדיקא אושפיזא קדישא, וזה אומר אלי יניח צדיק ראשו וכו', ורבים מאנשי העיר נסבו על הבית בהצעת בקשותיהם עם פתקאות ופדיונים כנהוג, ורבינו כמנהגו נוהג שלא לעשות עסק מזה ולא הועילו כל ההפצרות לקבל כסף, אך בזאת נאות להם על כל פנים להשאר שמה על לינת לילה ובבוקר נפטר מאתם בכי טוב וכבוד רב.

מעשיהם ושוורש נשמותיהם, שלא על פי הטבע, ואין להאריך בזה בדברים שכבשן עתיק יומין ית"ש, ומחיה חיים יתן לנו חיים ארוכים וברוכים למען כבוד שמו ותורתו.

ועתה אשיב על דבר הנבלה מהגרים הארורים אשר הניפותם חרב נגד תורת ה' וקשרתם קשר את הטמאים האלו אשר בתחלה היו נכרים אולי כשרים וכאשר יפתו נערת בני ישראל אתם נותנים יד לפושעים ומינים לעשות יהודים מומרים מחללי שבתות בקרב בני ישראל. ואשר כתב כי שליה בית דין הנהו, הנה אין כבודו עם הארץ ח"ו ושליוח בית דין, רק אחזיקו לתלמיד חכם ואיך יעשה הרעה הזאת לשמוע בקולם, ואם אין ביד הרוצה להתגיייר תעודה מהרב בעירו כי לשם שמים כוונתו אז בטח נעשה מעשה הגרות באיסור נגד חז"ל, ואיך יברך כבודו ברכת מילתו, הלא אין זה מברך אלא מנאץ ומחלל שם שמים לבטלה ובודון. והשם יתברך יטה לב התועים לשוב לאמונתו ותורתו, ומלאה כל הארץ דעה את השם בבית גואל צדק.

דברי ידידו דורש שלומו וטובתו, חפץ ביקרתו ומחכה לתשובתו.

חיים אלעזר שפירא

קנז. על פי רוב לא אפשר ולא קמכוין אורחותיו על קברי צדיקים ליום היאהרציי"ט דייקא, כי אם שם דרך פעמיו באחת מימות השנה, רק ליומא דהילולא של הרב הקדוש האלקי מהרי"א מקאליב זי"ע (שאינו רחוק כל כך מכאן) היה נוסע לאותו יום (ז' אדר) לז'.

וגם פעם אחת בנסיעתו למרחץ התרופה ועבר במסילת הברזל דרך עיר איהעל בכ"ח תמוז, שאותו יום הילולא של מרן בעל ישמח משה זי"ע, והגם כי גבה טורא בינו מגבול מדינה למדינה, אמר לאו אורח ארעא לעבור על מקום שהתפללו ישראל ביום היאהרציי"ט, ונכנס להשתטח על ציון הנ"ל, ושם גם כן משכן הקדוש ר' אלכסנדר מקאמארנא זי"ע. (ובימי אביו הקדוש היה עמו על ההילולא של מרן קוה"ק בעל עטרת צבי בזידיטשוב י"א תמוז, עיין דברי תורה מהדורא תמינאה אות כ"ח בשם רבו הקדוש משינאווא זי"ע שאמר כי בחוץ לארץ שאי אפשר לו להיות בל"ג בעומר במירון על כל פנים יהיה בזידיטשוב ב"א תמוז על ציון של הה"ק בעל עטרת צבי זי"ע וירגיש טעם מעין זה, עד כאן דבריו הקדושים. ורבינו מביא סמוכין לדבריו כדרכו בקודש, עיין שם). וכן היה בנעוריו על מקומות הציונים הקדושים של רבותינו בקראקא ובלבוב, וכחנה רבות.

ובסוף שנותיו (בשנת תרצ"ד) עלה בדעתו ליסע לצאנו ליומא דהילולא (כ"ה ניסן) של מרן הקדוש והנורא בעל דברי חיים ועשה לזה הכנות גדולות (כי לא היה שם בצאנו לערך כ"ה או ל' שנים), ואשרי עין ראתה יקר תפארת גדולה וכבוד אשר נתוועדו אלפי ישראל לקבל פניו המאירים דוחקא דצבורא בכל מקום בואו. ועל הציון הקדוש בבואו אל הקודש פנימה עומד ומתפלל בהשתפכות הנפש, ונתפעל כל כך וקיבל על עצמו להלך ברגש מדי שנה בשנה ליומא דהילולא קדישא עד ביאת הגואל. וכן קיים גם כן בשנה שלאחריה תרצ"ה ואחר כך בתרצ"ו. ועוד הרבה שבועות מקודם היה רחושי מרחשין שפתותיו בשיחות ואמרות טהורות בהכנת נסיעתו לצאנו, ומענין לענין כדרכו בקודש האריך שעות וזמנים

עד כאן לשון המכתב. והעתקתי כולו כי כמה הלכתא איכא למישמע מניה, רשפי אש בקרב איש ולב עמוק.

לו מה נעים היה לו לרבינו לשמוע אל הרנה ניגוני געגועין וכיסופין של הה"ק מקאלוב הנ"ל כנדעו שירותיו בלשון הגר מלאין זיו ובנעימה קדושה ביחודין עילאין. וכמה פעמים נשמע קולו של רבינו בינו לבין קונו בחצות הלילה ובתשעה באב וכיוצא שהיה משורר לעצמו דברי שירה הנ"ל בשפה ברורה ובנעימה פלגי מים ירדו עיניו בדביקות עצומה לחיי עולמים יתברך שמו והתעוררות אהבתו לכנסת ישראל כביכול ורחמי מן קדמיה ופורקנא דעמא (שלוה מיוסדים שירי נגינותיו של הקדוש הנ"ל), כל השומע יחדר לבבו ותתרומם נפשו.

בזה כמעט בכל יום לגודל הרגש מקדושת השרף הלזה רבן של אבותיו ורבותיו ורבן של כל בית ישראל אשר מפיו אנו חיין. וגם בשנה האחרונה לימי חייו תרצ"ז בימות החורף שכבר סבל יסורים ומכאובים נוראים כידוע ובנסיעתו לפעסט הלוך ושוב לבקש תרופה, עם כל זה התחזק את עצמו והשיח עוד מנסיעה לצאנו על היאהרציי"ט ביום כ"ה ניסן (ונדבר אי"ה להלן בסדר ימים האחרונים מיום הלז) אבל אז בעוה"ר כבר תקפה המחלה עד שנטרפה השעה וכבה נר ישראל זי"ע.

קנח. מה מאוד נכספה וגם כלתה נפשו לבו ובשרו לבקר כבוד בהיכלו של ציון משכן קודש הקדשים מרן אבינו רבינו ישראל בעל שם טוב זי"ע, אך לא אסתייע לו מילתא, בפרט בסוף שנותיו של רבינו היה מדבר מזה הרבה בלב רגש כליון עינים ודאבון נפש כי מי יתן לו אבר כיונה יעוף וישכון להתפלל באהל מנוחת קדושתו לשפוך לב ונפש כמים לעורר את ארון כל הצדיקים לבקש רחמים על כלל ישראל, אמנם גבה טורא בהיות העיר הזאת תחת ממשלת הבולשיוויקין האכזרים במדינת סאויעט רוסיא, והתמרמר מאד כי בעת צרה ליעקב ימי חבלי משיח הנוראים צרות הגופים והנפשות של כנסת ישראל שסובלים ברוחניות ובגשמיות לאין שיעור ואלו היו יכולין לבא על ציונו הקדוש אשר מפיו אנו חיין עד סוף כל הדורות אזי בודאי היה נתעורר לפעול בגבהי מרומים תשועת עולמים לגאולה שלימה במהרה בימינו אמן.

קנט. רבינו היה מהדר לרכוש לו חפצי שמים דברים שבקדושה יקרי ערך, ובהיותו במדינת גאליציע קנה בכסף מלא תפילין שהניחם הרה"ק הנורא בעל נועם אלימלך מליזענסק זי"ע - שהם כתב יד קודש של הסופר הקדוש הרבי ר' משה מפשעווארסק זי"ע, וכן ספר תורה קטנה המיוחסת למרן הבעש"ט הקדוש זי"ע שכתבה הסופר שלו המפורסם בקדושה וטהרה הר"ר צבי זצ"ל - שקנה גם כן בכסף מלא אחרי החקירה ודרישה היטב, וכל הון לא הוזה לו ואין לשער שמחת לבבו הטהור בהשיגו את התפילין והספר תורה הנזכר לעיל, ומלבד עצם החשיבות לאין שיעור ואין ערך עוד זאת היתה לרבינו בזה ענינים גדולים, ודיבר בקדשו כי שר צבא גבור מלחמה (גענעראל) בעמדו על שדי קרב צריך להיות מוחסה ומוסתר בכל מיני כלי קרב לצור ולכבוש את השונא בכל מיני תחבולות, ועל כן על ידי כלי קודש הנ"ל (ועם שהיו בביתו גם מקודם מירושת אבות חפצי שמים יקרות גדולות) תהיה לו לעזר ולהועיל לכבוש דרך סלולה לטובת כלל ישראל והשכינה הקדוש ומשיח צדקנו, במהרה בימינו אמן.

קס. וכן השיגה ידו בדמים יקרים ספר תורה הקדושה של זקינו א"א הרבי ר' משה ליב מסאסוב ובנו הקדוש הר"ר שמעלקא זי"ע. וכאשר היה בלאנצהוט ולשאריו הקרוב אליו הגה"צ מוריניו אלעזר שפירא שליט"א אב"ד דשם היה ספר תורה הקדושה שהתחיל לכתוב בכתב יד קודש זקינו הקדוש בעל בני יששכר זי"ע, ואחר כך כתב יד קודש בנו מרן הקדוש בעל יודעי בינה זי"ע, וסיימה הרה"ק מרן מה"ר צבי הירש הכהן מרימאנוב זי"ע, ולחשיבות גדול קיבל עליו רבינו להגיה ולתקנה וניתן לו בהלוואה לביתו לבית המדרש שלו על משך ג' שנים ובמשך הזמן היה קורא בה בשבת קודש ויו"ט.

קסא. ופעם אחת בליל יום כיפור לקח הספר תורה הקדושה הלזה בידו להקיף הבימה באמירת אור זרוע לצדיק וגו', ועמד והרים קולו הקדוש בבכיות וצעקות מקירת הלב במה שדמצינו בבבא בתרא (דף ע"ד) שאמר הקב"ה אוי לי שנשבעתי ועכשיו שנשבעתי מי מיפר לי, עיין שם. והיה אומר רבינו אפשר רבונו של עולם אין בדור הזה מי שיפר לך הנדר על כן בכח קדושת שלשה מומחין שרפי קודש שכתבו הספר תורה הלזה, ה"ה זקינו הקדוש בעל בני יששכר והיודעי בינה והקדוש מהרצ"ה מרימאנוב מותר לך, נאמר עתה כולנו יחד אליך רבונו של עולם מותר לך מופר לך, וענו כל העם ואמרו בקולות אדירים "מותר לך" הותר הנדר, והיה התעוררות נורא אשר עשה רבינו לעיני כל ישראל ונתפלחו כליות ולב, אשרי אוזן ששמעה מילין עילאין קדישין מפי הרב דומה למלאך ה' צבאות.

קסב. והניח רבינו לכתוב עבורו ספר תורה אחד קטנה מאוד במדת ארכה, וכתובה על קלף צבי מסופר תימני ספרדי תלמיד חכם וירא א' מומחה בתוככי ירושלים עיה"ק תו"ב הפלא ופלא, ובחג השבועות שנת פור"ת היתה השמחה בהמון חוגג כלילת יופי לפני אקדמות וקריאת התורה ליתן ספר תורה הלזה בבית מדרשו, [והחופה הועמדה מאתמול בכלונסיתיה הכן להוביל הספר תורה מבית דירתו עד בית מדרשו], ואשרי עין ראתה כל אלה רבינו יוצא מביתו וספר תורה הקטנה בידו - [והכתונת מעיל הספר תורה משובץ בעדי עדיים מעטרת הקיטל של זקינו בעל שם שלמה זי"ע שהיה לרבינו כוונה מיוחדת עמוקה בזה], עם ריקודין נפלאים כדרכו בקודש כמלאכי צבאות ידודין, וקול ברמה נשמע ממנו אז בבכי ודמעה שאמר שהוא מתנה מה שכתוב בתורה הזאת לקרות בו טרם ביאת המשיח, אבל לאשר למשיח יהיה לו שני תורות אחד בבית גנוזי וא' כמין קמיע קטנה תולה בו בכל מקום צאתו ובואו כדן מלך - כמבואר בסנהדרין (כ"ב ע"א ורש"י שם), וזהו צריכה להיות קטנה במדתה שתהיה

קל לשאת אותה, כי על כן הוא מקדישה לעתיד לבא מהרה יבנה בית המקדש יוביל שי למורא יתן הספר תורה הקטנה הלזה במתנה גמורה למשיח בן דוד, (ובכה מאין הפוגות אם יזכהו השם יתברך לזכות לקבל פניו המאירים בביאתו במהרה בימינו), שלו תהא כי לו נאה כי לו יאה כתר תורה תלויה על זרועותיו הטהורים, אלו תורף דבריו הקדושים שהפיחו רוח חיים רוח של התרוממות קדושה רוח דעת ויראת ה' וגילו ברעדה כל מי שרגליו עמדו במעמד הנבחר הלז, ובירך שהחיינו בעת עלייתו, וקראו התורה בזה בלבת אש, ומה עמקו מחשבותיו ודרכיו בכל ענין וענין ולגדולתו אין חקר.

קסג. ואחר כך בשנים האחרונות בהספר תורה שכתב לו סופר מומחה תלמיד חכם ויר"א מפה קהלה היה רבינו בעצמו כותב את כל שמות הו"י שבתורה מבראשית עד לעיני כל ישראל (מלבד ההתחלה והסיום שכתב בכתב יד קודש), וביום שהגביל לכתוב השמות מן היריעה אחד או שתיים היה עושה הכנות וזריזות ואחרי טבילה במקוה לקח העט בידו הקדוש ואמר הריני וכו' לקדושת ספר תורה וקדושת ה'. ממש אש לזהטה סביביו בכתיבתו ביחודין עילאין קדישין ועל פי כוונת האריז"ל בצורת ותמונת האותיות כמקובל מאבותיו הקדושים, ושהוסיף מדיליה ברעתו הרמה להכריע בזה כהררים התלויים בשערה, ועשה סעודה לגמרה של תורה גם בשעת נתינתה לבית המדרש בשמחה ובטוב לבב וקריאתו בתוכה בחרדת קודש כולו לה'.

קסד. בשנת תרפ"ט ליל אחרון של פסח נסתלקה אם רבינו הצדיקת המפורסמת מרת אסתר זי"ע בת ע"ט שנים, ויציאת נשמתה בטהרה היתה במעמד פני רבינו ובית מלא אנשים. ובבוקר התפללו בכל בתי כנסיות ובתי מדרשות שבעיר בהשכמה לכבודה, וטרם הובל גופה למנוחתה עמד רבינו סביב מטתה בחצרות קדשו והוא עושה את שלו לבקש על אורו של המשיח כארי וכלביא ישאג קול ברמה נשמע נהי בכי תמרורים אמי אמי הקדושה! תהי נא שליח נאמן מפינו ומפיות כל בית ישראל עם בעלתך ואבותיך הקדושים לעורר רחמים על הגאולה השלימה כי כשל כח הסבל וכו', וכל העם געו בבכי והלכו אחר מטתה לחלק לה כבוד האחרון אלפי נפשות ישראל מעירנו והסביבה (אשר תוך אלפים אמה), ורבינו היה מנושאי המטה הלך ילך ובכה בפסוקי דרחמי יושב בסתר וכו', וכל העם עונין אחריו ברחובה של עיר, ושבה אל בית אביה חיי עולם. ובבואינו חזרה כחצות היום נכנס רבינו לבית המדרש להתפלל

תולדות רבינו

ועמד לפני התיבה (כי המתינו עליו בתפלת הלל קריאת התורה ומוסף) כאיש גבורתו בקול מפוצץ לבבות כדרכו בקודש^{לז}.

קסה. קצת ממה שאמר בהלויית נשמתה והעמדת מצבה לאחר ז' על פסוק ויצב יעקב מצבה על קבורתה היא מצבת קבורת רחל עד היום, ומה נפקא מינא אם הוא עד היום הנה דוקא, על פי מה שאמרו רז"ל (סנהדרין פרק חלק) ר' יהושע בן לוי שאל למשיח אימת אתי מר, אמר לו היום אם בקולו תשמעו, היינו לעורר נפשינו בתשובה בעת הלויית נשמתה והקמת מצבת קבורתה והיא בבחינת קבר רחל עד "היום" אם בקולו תשמעו שישובו בתשובה ויהיה ביאת גואל צדק במהרה בימינו, כמ"ש הרמב"ם בהלכות תשובה כמ"ד כלו כל הקיצין וכיון שעושין תשובה מיד נגאלין, על זה יעוררו בעת ובעונה הזאת כנוצר וכאשר בקשנהו בכבוד שליחות מצוה בעד כל ישראל שתלך לרחל אמנו לעורר רחמים ותפעל בתפלתה שבקרוב יהיה תחיית המתים, ותחייה הראשונה בעת הגאולה מיד במהרה בימינו לאותן הצדיקים אשר קיוו לביאת המשיח וסבלו הצרות ולא ראוהו בחיים חיותם, וכמ"ש הרדב"ז בתשובה ח"ב סימן תתל"ט, ותעמוד היא עם כל הצדיקים אם הבנים שמחה במהרה בימינו אמן.

קסו. ועד שהראשונה הולכת (עודנו באבל אמו) השניה ממחרת לבא, כי באותו שנה בקיץ ישב רבינו במרחץ סאבאסלוי ופתאום הגיעה אליו שם השמועה המעציבה כי חותנו הה"ק מקאמארנא זצ"ל בהיותו גם כן במקום התרופה (טאצמאנסדארף) במדינת עסטרייך נסתלק שם ביום ט"ו תמוז לה"ה, והובילוהו לביתו למקום מנוחת אבותיו הקדושים ורבינו נסע לקאמארנא לחלק לו כבוד האחרון והספידו בפניו מספד מר וכבד, זכותו יגן עלינו.

וגם בשנה שלאחריה (ז' שבט תר"צ) נסתלק פתאום מחותנו הה"ק מפארציווא זצ"ל בשיעדליץ. ורבינו נסע לשם לנחם את ב"ב הי"ו. ככה בעונותינו הרבים שבר על שבר יחדיו נגעו ללב טהור גברא, ולא דיין לצדיקים וכו'.

לז דעת לנכון נקל כי לאשר היה רגיל בקביעות להתפלל לפני התיבה בבית מדרשו כמנהג אבותיו הקדושים זי"ע כי על כן לא נמנע ומותר גם בימי אבלותו ל"ע בשבתות ויור"ט כדרכו תמיד. הגם כי אף בימות החול לא התפלל (בימי אבלותו) כל השלשה תפלות מדי יום ביומו לפני התיבה, ועל פי רוב רק תפלה אחת בכל יום, פעם אחת שחרית ופעם אחת מנחה ופעם אחת ערבית, וחוזר חלילה ככוונותיו ועניניו העמוקים. ובמוצאי שבת קודש לא חסר בכל משך הי"א חודש להתפלל ערבית לפני התיבה.

קסז. תשוקת רבינו עזה ועצומה לנסוע לארץ הצבי הוא ארצנו הקדושה לחונן עפרה ולנשק אבניה, ובפרט להודמן ולראות פנים עם איש בריתו האי סבא קדישא תנא ירושלמאי ראש גאוני חכמי הספרדים קדוש ונורא שמו מו"ה שלמה אליעזר אלפאנדרי זצלה"ה מירושלים, אשר מאד גדלה נפשו בעיני רבינו כידוע, ובחורף תר"צ התחלפו מכתבים זה אל זה בענין הנ"ל, וסמוך לפסח הגיע הבשורה לרבינו כי בא יבא ברנה. ותיכף אחר יומא דפסחא התחילו ההכנות לצורכי הנסיעה, וביום שני בשבת לסדר תזריע מצורע א' דראש חודש אייר נסע מפה, ונודעוזה כל העולם מסדר התגלגלות הנסיעה וכל היקר ואותות הכבוד שנעשה לרבינו בארץ הקודש גם ההודמנות והענינים אשר היו בינו ובין הסבא קדישא, ואשר הסבא קדישא הנ"ל נסתלק אז לחיי עד בעת שרבינו היה שמה, וזה היה לאות ולפלא. וכן כל הענינים הלא הם כתובים על ספר מסעות ירושלים שיצא לאור על ידי כבוד ידידנו מוה"ר משה נ"י, ואין מן הצורך לכפול הדברים כי שם תמצאנה לטובה מראש ועד סוף דבר יום ביומו ממש רעשה הארץ הקדושה, עיין שם היטב באריכות פלאי פלאות. ובקונטרס "זכר צדיק לברכה" (שנדפס כעת מהה"ג מהאלאס שליט"א מילי דהספידא על רבינו הקדוש זי"ע) מועתק אות באות שלשה קולות וכרוזים אשר נדבקו בחוצות ירושלים (עת הופיע רבינו לשם) מטעם חכמי גאוני קדישי רישי מתיבתא לכבוד ולתפארת, עיין שם.

קסח. נסיעת רבינו לארץ הקודש היתה בבחינת תן לחכם ויחכם עוד, ושאב בתוכו קדושת הארץ, עלה ונתעלה בקדושה יתירה, כאשר מצינו בדברי תורה מהדורא שתייתאה אות כ"ה שכתב לחכמי ירושלים וזה לשונו: ותאמינו לי באמת כי אהבתי כל כל את ארץ הקודש ובפרט אתכם מאהביי אנ"ש הקנאים לה' ותורתו ואמונתו אהבה בכלות הנפש, והי"ג ימים שהייתי בארץ הקודש בעה"י נגד הי"ג שנה שהיה רשב"י ור"א בנו זי"ע במערה - כדאמרינן בשבת דף ל"ג, ובנסיונות הדור האחרון יום לשנה בחסדי יתברך שמו יחשב לטובה חקוקים בזכרוני בעה"י עד ביאת גואל צדק ועד בכלל, גם בלילה לא שכב לבי מחרדת קודש כאלו הייתי שוכב בבית הכנסת ובתוך ארון הקודש, עד כאן לשונו הטהור עיין שם היטב (ועיין לעיל אות קכ"ג - ק"ל).

קסט. לא יותר מ"ג ימים שהה רבינו בארץ הקודש תו"ב כנ"ל, ובמשך זמן מועט הלז בקודש דרכו טס וידא בכל מקום ששם אתה מוצא קדושה בערי יהודה ובחוצות ירושלים, וכולן היו נסקרין לפניו בסקירה אחת במהירות וזריזות בלי עייפות, שלשאר אנשים צריכין לכל אלה ולתת רווח בין עדר לעדר לכל הפחות שני חדשים, והוא - (נהירין ליה

הממשלה לא יכלו לעצור בעד העם הדחופים ולעשות משטר וסדר בתלפיות שכל עינים מצפים לראות המחזה הנדרה הלזו, לא תמוש מזכרונו לעולם ועד.

קעה. מה יפה ומה נעים אהבה בתענוגים היתה ראש השמחה בבית רבינו, ורק מנויים יחידי סגולה זכו לראות תמונת קודש הלזה בטרם הוליכו את הכלה לישוב על כסאה קודם החופה בין הנשים ובתולות, והיא נכנסה לבית אביה הקדוש ומתוך בכיה של שמחה בירך אותה בברכה שלימה, ואחר כך הרב דומה למלאך ה' צבאות לבושי' תלג חיזור ישב עם בתו הכלה בראש השלחן יחדיו, ולאורך השלחן מצד אחד ישבו מחותנים ורבנים אנשי צורה, ומצד השני אמה של הכלה והמחותנות וקרוביה נשים שאננות מחותנות מצוינות בלבושיהן לכבוד השמחה, ובעלי המזמוטים בכלי הזמר וכינורות משוררין, והבדחן דורש מענינא דיומא להזכיר זכות אבות שבחברון הקדושים אשר בארץ המה זי"ע מצד החתן ומצד הכלה, שהם כולם יבואו מגן עדן העליון לשוב בשמחת צאצאיהם, ורבינו יושב בדביקות עצום שומע ועונה אמן לכל הברכות וחרות של דמעות נישרים מבין ריסי עיניו הבדולחים, בפרט בהזכרת שם האבות שרפי קודש, על כן המו מעיו ושיהיה גם להם לרצון לכבוד ולתפארת. וכל העומדים מסביב פלגי מים ירדו עיניהם הוד והדר לפנייהם עוז וחדוה ברגש עליון על כל, זאת בזכרי אשאג מנהמת לבי למול רבינו הקדוש אבי אבי! אור פניך עלינו אדון נשא בשעה יקרה הלזו שהשפיע עלינו להתענג בתענוגים רוחניים.

קעו. בעלי הכנורות וכלי זמר היה ברצונו של רבינו דייקא שיהיה מזרע ישראל ולא מעכו"ם, ודיבר בקדשו להיות מזמוטי חתן וכלה על חתונה הוא ענין גדול, ובאמצעות המזמרים אשר בכנור נעים עם נבל שלהם מושכין את הלב צריכין להתקשר בקשר עליון לעורר יחודא עילאה יתברך שמו, וזהו אי אפשר באמצעות ערלים טמאים, מה שאין כן אם מזרע היהודים המה בעלי כלי זמר גם כשהם קלים ריקים ופושעים ואף על פי שחטא ישראל נמול הוא שנכנס לבריתו של אברהם אבינו, אפשר להתדבק בנפש כל חי כנגן המנגן, ותהי רוח ה' על השומעים שירי ידידות והמשכילים יזהירו, עד כאן תורף דבריו הקדושים.

קעז. ובהגיע תור החופה באור ליום ח"י אדר וכל חצרות הקודש רחבת ידים מלא וגדוש מלאות איש עד גדר מזה וגדר מזה, וגם הרחוב מלאה מכל הצדדים, ואנ"ש עם הרבנים והמחותנים החסידיים כולם הלכו מלבושי יו"ט השטריימלין בראשיהם ויו"ט הוא לישראל, (ורבינו הלך בהשטריימיל בכל משך שבעת ימי המשתה ושמחה כמובן), ושוטרי

הממשלה העמידו שלשלת ארוכה של ברזל מזה ומזה שתהיה שביל ומקום פנוי לעבור עם החתן והכלה והשושבינין עד החופה והם עמדו על המשמר, וממש צעדו עלי שור על חומות גגות ואילנות וחלונות שקופים, ובמקהלות רבבות ישראל כולם ברגש געימות עת רצון לא יתואר בחרט עלי גליון גודל התרוממות בשעה הלזו אשר מתנשאים לעומת השושבין הקדוש הוא רבינו מוליך את החתן תחת החופה, והוא כיבד עם הסידור קידושין את שארו הקרוב אליו (שנתגרל גם כן אתו בבית זקנים אדמו"ר בעל שם שלמה) הרב הצדיק מוריני הרב ר' נחמיה שפירא שליט"א אבדק"ק סאסוב וסטריוזוב בן דודו הה"ק רמ"ל משם זי"ע, וקורא הכתובה היה הרב הגאון מו"ה דוד דוב מייזליש שליט"א אבדק"ס אהעל בעהמ"ח שו"ת בנין דוד, ובעל מברך (שבע ברכות) ברכה ראשונה היה (גיסו של רבינו) הרה"צ מו"ה שלום סאפרין ז"ל מקאמארנא, וברכה אחריתא הרב הגאון מו"ה יוסף אלימלך כהנא שליט"א אבד"ק אונגוואר. ונקראו גם כן לכיבודים תחת החופה הרב הצדיק מאיסטריק מו"ה ישראל שפירא שליט"א (בן בנו של הגאון הקדוש מבלאזשוב בעל צבי לצדיק זי"ע), וזקן הרבנים הגה"צ מו"ה מהר"ם מענדל טענענבוים שליט"א אבד"ק טארנא (בן הגה"ק בעל נהרי אפרסמון זצ"ל), ומחמת שעמדו מרחוק לא מצאו מקום ואפשרות לבא ולהתקרב אל החופה.

קעת. אחר החופה היה מיסב רבינו אצל החתן והכלה בטעימת מידי דמיון, (כי הוא היה מתענה גם כן כל היום), ומיד אחר כך נכנס לחדרו ללמוד ולא ביטל שיעוריו גם בעת אפריון ושומן קהלה לכל הוא, והתורה נקראת אצלו ראשית.

ולעת קרוב לחצות לילה בא לבית המדרש לסעודת משתה ושמחה בחדוה ובנהירו דאנפין והוסב על השלחן, וזה השלחן אשר לפני ה' שהיו מסובין בסעודה זו ערך מאה רבנים ואדמו"רים וגדולי התורה, מלבד סתם תלמידי חכמים שהגיעו להוראה וראשי קציני ישראל נגידי חסידים ואנשי מעשה לח, ורבינו כל מכבדיו יכבד הסביר פנים יפות לכל האורחים היקרים לכל אחד ואחד לפי ערך כבודו, וחילק בעצמו יין רב כיד המלך,

---

לח ואת אשר איננו פה פנים אל פנים שלחו ברכות לראש צדיק שנקבצו ובאו ממזרח וממערב מצפון ומים מכל הארצות כמה מאות מכתבים וטעלעגראמען מגאוני התורה ורבנים מפורסמים, שועים פחים וסגנים ושרי המדינות אשר יצאו לברך את רבינו ואת הווג לעת אפריונים יום שמחת לבם, גם שרים גדולים מהעמים ממקומות הגבוהים אשר שלחו מכתבים ודילוג רב להשתתף בשמחתם. וממש כל יושבי תבל ושוכני ארץ רעשו בעת החתונה הגדולה הלזו אשר בבית המלך - מאן מלכי רבנן.

תולדות רבינו

וכדי שלא יהא השלחן ריקם מדברי תורה ראה בהג"ה לט הני מילי מעליותא שנשמע מפי רבינו מה שהשיב להמסובין בעת אמירת לחיים ויונעם לך כדבש למתוק.

לט העתקת אמרי נועם מדברי תורה מהדורא שביעאה אות כ"ז, וזה לשונו:

ארשום מה שאמרתי בעת אמירת לחיים להמסובים בסעודת חתונת בתי תחי' לאיושט"א עב"ג שיחי' לאיושט"א במזל טוב, לענין מה שנהגו רבני אשכנז בעת סעודת החתונה לומר מאמרות ותורות כל הרבנים המסובים ומוזמנים, ולעומת זה אצל הצדיקים רבותינו ואבותינו לא ראינו כן אלא שמחו ושימחו בכל מיני רקודין ובדחנות ושמחות וזמירות שירות ותשבחות להשי' וכלי זמר מוזמני חתן וכלה וסעודת משה ושמחה בכל ששת ימי המשתה. ונראה מקורן קדוש וטהור מדברי חז"ל בשבת (דף ס"ז ע"ב) מעשה בר' עקיבא מעשה משה לבנו ועל כל כוס וכוס אמר חמרא והיי לפום רבנן חיי וחמרא לפום רבנן ותלמידיהון, ולכאורה לפי מנהג רבני אשכנז בחתונת בניהם היה לו לר' עקיבא (שהיה דורש על קוץ וקוץ תלי תלים ודברים שלא נגלו לרע"ק כמבואר במדרש) לדורש בדברי תורה ולכבד לכל אחד מהמוזמנים ומכובדים. אולם באמת לא עשה כן, א"י כי כ"ד אלף תלמידים היה לו לר' עקיבא ומלבד חביריו הגדולים התנאין ותלמידיהם, ואם היה מכבד לכל אחד ואחד לומר תורה על כל פנים ה' רגעים או היה מגיע שיאריכו ימי המשתה ב' וג' שנים ויותר - (בנכיון שעות השינה ותפלה ואכילה), ולא מצינו כן בש"ס כתובות ואבן העזר סימן ס"ב רק עד י"ב חודש שלאחר הנשואין (ועכשיו אין אומרים שהשמחה במעונו רק עד ז' ימי המשתה).

ב') עוד טעם על פי מה שכתבנו בדברי תורה (מה"ק אות א') דעל ידי שאומרים דברי תורה או נראה שמחזיקים את החתן לעם הארץ ח"ו, עד שצריכים על ידי זה לומר דברי תורה כדי שיהיה על ידי זה סעודת מצוה, עיין שם.

ג') עוד שלא מצינו שאמרו דברי תורה, דר' עקיבא לשיטתו כדמצינו בכריתות (טו) דר' עקיבא שאל הלכה את ר' גמליאל ור' יהושע באיטליס של עומאום שהלכו ליקח בהמה למשתת בנו של ר' גמליאל, שלמדנו מזה דרך הצדיקים כשמשיאים בנש"ק או לא לבד המחזותן בעצמו מטריח את עצמו, רק גם חביריו כמו ר"י שם גם טפול לקנות בהמה וכיוצא וכו', ועל כן לא אמרו דברי תורה כיון שלמד מהם ששמחת חתן וכלה גדול יותר מדברי תורה רק שתו ושמחו, ועל כל כוס וכוס אמרו חיי וחמרא.

ד') אמרין בכתובות (י"ז ע"א) מבטלין תלמוד תורה להכנסת כלה, הרי דהכנסת כלה ושמחתה גדול יותר מדברי תורה.

ה') מצינו בזה"ק (פרשת בלק) בינוקא שראה להחכמים שבטלו זמן קריאת שמע והתנצלו שהיו על ידי מוזמני חתן וכלה משמע שזהו גדול יותר.

ו') עוד י"ל בדרך צחות על פי דברי הש"ס בפרק ב' דחגיגה (דף י"ד) שעסקו במעשה מרכבה שהיו מלאכי השרת מתקבצים כמומוטי חתן וכלה, משמע דמומוטי חתן וכלה גדול מזה. ואמרתי עוד טעם מהש"ס ברכות (דף ו') כל הנהנה מסעודת חתן ואינו משמחו עובר בחמשה קולות, וז"ש כל הנהנה

קעט. עת הזמיר הגיע סמוך לאשמורת הבוקר רקודין של מצוה, והמחותן הקדוש אבי הכלה נקרא בראש שמחת עולם, ועשה הכנה דרבה לזה ודמעת שמחה על לחייו, ומה נהדר היה המחזה לראות את רבינו כיצד מרקד עם הכלה בתו היחידה, ואחזה בידיו, ועינו למרום בדביקות נפלא מחול לצדיקים, ואנפאה נהירין בנהירו עילאה, וכל העם סביב כלהון מתעטרין בנשמתין חדתין כדין שירותא, מרקדין מטפחין מפזרין ומברכין לפני ה' בנבל וכנור, והללוהו בתוף ומחול, וכל הנשמה תהלל י"ק אשר זכו ליקח חבל בשמחה זו, או ירננו עצי יער, וליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר כן תהיה לנו כוס ישועות.

קפ. ובכל שבעת ימי המשתה עשו סעודות גדולות בתופים ובמחולות שירות ותשבחות להשם יתברך, ומדי יום ביומו הופיעו פנים חדשות אורחים גדולים וחשובים אדמורי"ם ורבנים גאונים וצדיקים, בפרט על שבת קודש שמחה כפולה לעילא ולעילא ורבינו כיבד את ראשי מאי חשובי האורחים מהרבנים וצדיקים בכל עת מימי המשתה עם ברכת הזימון

(מדברי תורה שלו שאומר) מסעודת חתן ואינו משמחו (להחתן בזה, כי אדרבא מראה בזה שאין החתן תלמיד חכם אם כן לא יכבדוהו בזה ונראה שיצטרך לדברי תורתו בעת סעודתו כנ"ל).

עד כאן לשונו הקדוש.

מ מה שאין כן אצל שאר שמחות כשרקד לפני הכלה היה רק לפניה, לא על ידי תפיסת מטפחת כלל, וכמובא בדברי תורה מהדורא קמא אות ו' בשם מרן הקדוש משינאווא זי"ע, ומביא שם בזה הלשון: ועיין בתורת חיים במסכת עבודה זרה דף י"ז וזה לשונו: ונראה דאסור ללכת במחול עם הכלה בשבעת ימי המשתה אפילו אינו אוחו בידה אלא בהפסק מטפחת כדרך שנהגים מקצת תלמידי חכמים, אפילו הכי לא שפיר עבדו וכו', ולא אמרו חכמים אלא כיצד מרקדין לפני הכלה ולא עם הכלה, עיין שם דבריו בזה.

מא וכן נהג גמול עם חשובי המחנות הצדיקים במשך ימי המשתה לבקר בהיכלם כבוד באכסניא דילהון, ועשה להם יקר וגדולה על שבאו לכבודו להתעלט באהבים ליום שמחת לבו וכמים פנים אל פנים. ובעת שהופיע כ"ק הה"צ מהרש"א האלברשטאם שליט"א מראצפערט (בנו של רב רבנן אא"ק מרן בעל דברי חיים מצאנז זי"ע) הקדים רבינו לקראתו לקבל פניו עוד בטרם בא אל הבית וחצרות קדשו, והתענג מאוד שצדיקים יראו וישמחו וישרים יעלוו וחסידים ברנה יגילו לשוש אתו מושו ולישרים נאווה תהלה.

ולטיים בצחות אמרות טהורות מה ששמענו מפי רבינו בעת החתונה כי כעת בהשיוך והחתונה אשר לפנינו בעוה"י"ת התפייסו ועבדו הני רבנן שלמא אהדיי הלא הלא המה זקיני הרה"ק מראפשיטץ זי"ע עם הרה"ק מו"ה שלמה ליב מלענטשנא זי"ע - (כי אדמו"ר הרה"ג מו"ה ברוך שליט"א הוא נכד מלענטשנא), על ידי הסרטור הקדוש זקיני בעל בני יששכר זי"ע, והמשכיל יבין.

והשבע ברכות, והוא בעצמו היה מברך רק שבע ברכות האחרונים ביום השביעי של ימי המשתה, ואז נגמרה הסעודה ביום דייקא לברך על המוגמר בכי טוב כשעדיין בתוך הז' ימים המבורכים מ"ב.

קפא. בשנת תרצ"ד נפתחו השמים כעצם השמים לטוהר, ונסתלקו עניני המחלוקת ויפוצו קרני אור השלום בעירנו, ונתקיים ברבינו ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים אתו, ונעשה ב"ה שלום בעיר וקם סערה לדממה ותשקוט הארץ, והכל יאמרו אין קדוש כאדוננו, ורבינו עם גודל תוקפו ובמקום גדולתו שם אתה מוצא ענוותנותו התאזר בחנינותו והתעטף בחסידתו לזוותר על כמה ענינים להפק רצון איש ואיש לחזק עמוד השלום, (ועיקר מגמת חפצו ותשוקתו כי בעת אשר הניח ה"א מכל אויביו מסביב יתאחדו ויתאגדו כל החרדים כאיש אחד נגד זרמי מים הזדונים השוטפים כלפי חוץ מצד הפושעים הפוגמים באמונת אלקי עולם ית"ש), וימינו פשוטה לקבל שבים מהבאים אליו נגלה להם כאב רחמן להראות לכל אחד פנים שוחקות פנים מסבירות כאלו לא עשו לו מעולם מאומה, אז היו בעיניו כמוצא שלום וכזכאים ולא נטר שום שנאה ח"ו, וזהו מדרגה גדולה ומדה טובה אשר היה ברבינו תמיד נח לרצות ורב חסד נושא עון ופשע וחסאה ונקה (ועיין בדברי תורה מהדורא ז' אות פ"ח פ"ט מ"ש אז בענין השלום דפח"ח).

קפב. ובשנת תרצ"ד בערב ר"ח אדר ותהום כל הקריה מקצה לקול המבשר כי בן נתן לנו ילד יולד לנו בן זכר לבתו היחידה תחי', וכל איש נבון ילבב, ובבא ליל שבת קודש כל העם עומדים צפופים סביב לשלחנו בבית היולדות כל אחד ואחד יתאמץ למסור ברכת מזל טוב לרבינו היושב בראש השמחה עטרת זקנים בני בנים, אף הוא היה מתכוון נגד המברכים לענות אמן על כל ברכה ותהלה. ובפרט ביום המילה בהתאסף ראשי עם מרחוק ומקרוב בבית המדרש במקהלות ורבינו בעצמו לזקח התינוק בראשונה בידיו ומיד ליד כנהוג עד שהניחיהו על כסאו נכון, והנה הקול נשמע מפי רבינו בקדושה וטהרה בבכיה של שמחה ומצוה לאמר זה הכסא של אליהו הנביא זכור לטוב וגו', ממש מפרצץ הרים

מב ומילתא דתמיהא מידכרי אינשי, כי כל משך החדשים קודם החתונה היה העת מקולקל בשלג ובגשם וברוחות רעות, ויש חוששין כי רוע העת יפריעו שמחתם. ורבינו ענה מובטח אני בבטחוני הגדול ית"ש כי בזמן שמחתנו לא יתערב ולא ישלוט שום צד רע ויהיה אי"ה מועדים לשמחה וחמנים לטובה. וכאשר פתר לנו כן היה, והיה האויר ממוחג כדרך שאמרו חז"ל על פסוק מוציא אסורים בכשרות, לא חם ולא קר, ואחר שבעת ימי המשתה חזרה העת על מעמדה ותקופתה הראשונה, ותהי הדבר לאות.

מעורר ומחריד הלבבות בחדת קודש, ולקח הוא הילד על ברכיו להיות סנדק ומוהל, וכן כשהיה מברך אשר קידש וכו' ויקרא שמו בישראל צבי נתן דוד שליט"א, אשרי מי שזכה לראות ולשמוע כל אלה. ובסעודת מצוה ורבינו בעין יפה ובידו הרחבה ומלא חילק אשר ומנות בלב שמח לכל אחד ואחד משתה שמחה ויו"ט, כלום חסר בבית המלך מתענגים בתענוגים ומשבחין ומפארים ויתהללו בשם קדשו.

קפג. ואחר כך ביום ל"א ללידתו הוא יום ו' ערב שבת קודש ערב ראש חודש ניסן היה השמחה של מצות פדיון הבן, נתאספו מחדש מסיבת רבנים גדולים וקיבוץ גדול, ורבינו לאשר בירכתי בית מדרשו כשתילי זתים סביב לשלחנו מעוטר מכל צד, והוא ברצון קדשו למסור את הילד לאבי הבן עלה בזריזות ואש לזהט על הספסל בכדי לקבל את התינוק המובא בעדי עדיים על טס של כסף, ובידו הגדולה הוציא את הסגולה ילד שעשועים, ושני כהנים חשובים עומדים מוכנים והנאה מטיא לידיהו כסף הפדיון, (וכך עלה ברצונו של רבינו שפדויו מבן חודש יפדה חתנו אבי הבן משני כהנים מיוחסים וניתן לכל אחד מטבע של זהב), המה יברכו ואבי הבן מברך ככל הסדר בהמון חוגג, ואחר כך הסעודה במשתה ושמחה כיד המלך. ורבינו מברך מקירות לבבו הטהור שנזכה במהרה בימינו לפדיון הבן בכורי ישראל ושבו בנים לגבולם.

קפד. בימי הקיץ שנת תרצ"ד שלטה בעירנו מחלת הטיפוס ר"ל, וגזרו הרב ובית דינו תענית ציבור ביום (ח' תמוז) ה' חקת עד חצות היום, וכדין השולחן ערוך לדרוש דברי כבושין עמד רבינו במקהלות אלפי ישראל לדרוש בבית הכנסת הגדולה, וראש דבריו בקול רעש גדול משמיע קול לעומת השרפים ששרפו באש כסיחה את בית ישראל, המה "הציונים" בבתי ספר ובתי המינות (העברעאישע גימנאזיום) שלהם בפה, המרעילים ילדים וילדות בית ישראל בארס כפירה גמורה בתורת משה, ילעיגו בשפה יניעו ראש על ה' ועל משיחו, והפיצו ספרי מינות מג הנושרים מחיק מוריהם, אפיקורסי ישראל כל שכן דפקרי טפי, הרבה יותר גרועים מהעמים. ועל כן באה עלינו הצרה הזאת ל"ע המחלה המסוכנת אשר מתו כמה נפשות ר"ל, כהנה וכהנה שפך בוז וקלון עליהם, וצווח ככרוכיא באזהרה חמורה והתראת מיתה וכתת משני עולמים לאותן אבות ואמהות שישלחו לבתי ספר מינות הנ"ל את בניהם את בנותיהם,

---

מג עיין בספר הנחמד "תיקון עולם" (מונקאטש תרצ"ו) עמוד קנ"ח-קנ"ט: נדפס קטעים אחדים מלימודי הכפירה של בית מינות הנ"ל, תסמר שערות ראש הרואה ושומע, ועיין שם חומר האיסור מערך חמישים גאונים וצדיקים ובראשם רבינו הגדול כלפיד אש נגדם. ולהשומע יונעם.

ושהקולר תלוי בצואריהם בשפיכת דם נקיים, וקילל אותם בלטותא דרבנן דלית ליה אסותא. והרים עוד קול בכי זעקה גדולה ומרה, ואמר בחנני ה' ונסני צרפה כליותי ולבי יעבור עלי מה ולא אדומה, האמת אני ולא אכחד כי מחוייבים אנחנו למסור נפשינו לעקור בית עבודה זרה של המינות הנזכר, כי נוגע ממש לאמונת יחודו ואחדותו יתברך שמו, הדברים היוצאים מלב טהור נכנסים אל הלב וגעו כל העם עזרת אנשים ועזרת נשים בבכיה, וחיל ורעדה יאחזון, כי ראו ממש אש יורדת מן השמים שכינה מדברת מתוך גרונו של אותו צדיק גבור מלחמה לכבוד ה' ותורתו, והרבה פעל ועשה להשיב רבים מעון, ואחר כך בעזה"י המגפה נעצרה, אין פרץ ואין צווחה ברחובותינו.

קפה. והרשעים כים נגרש השקט לא יוכלו, השחיתו התעיבו במסירות ועלילות להלשין לפני שרי המשפט על כל כינויי כינוייהן, איך ביזה אותם ואת בתי ספריהם ודורשין לגנאי בדרשה הנ"ל, ובכ"פ אשר הזכיר את שם קללם ואמר שם רשעים ירקב כנודע, ועוד החפיאו דברים, והממשלה במשפט יעמידו ארץ, לא פעם ולא פעמיים נגשו את רבינו לפני בית המשפט, ואלו לגנאי נמצאו בעירנו ציונים גרועים שפלים זעיר שם שהעיוז פניהם להעיד ולמסור אותו בפניו כנזכר, אבל אדוננו עמד בדבריו ולא יגור מפני איש, לא שינה את טעמו וריחו לא נמר, מסר נפשו גופו ומאודו על פי תורתנו הקדושה להזהיר גדולים על הקטנים בכל מיני חומרות והתראות וברעש אש שלא יפלו ברשת בתי ספר של הציונים, - ואחר כך בשבת חזרו ונשנים מסיני ועוקר הרים נגד הציונות ובתי מינות וכיו"ב שאר המפלגות, ולא חש כלל על כבודו אשר ביזוהו והרפוהו, ואיהו ידיה עביד כעבד נאמן לה', ונצח ישראל לא ישקר ולא ינחם.

קפו. העזי נפש האלו לא ידעו שבעה מלשתות דמו, וכיועצי פרעה עמדו מחדש בהבה נתחכמה למושיען של ישראל לדונו ולשקעו במים שאין להם סוף, והתגרו וישימו עליו שרי מיסים במלשינות ובעלילות שוא מעושר כבוד מלכותו קבלת פדיונים הנשפע מכל אפסי ארץ אשר ממש אין קצה לגודל ערכו - (והממשלה לא ידעו כמה מאות אלפי פדיונים אשר מחזיר אותן לבעליו מחמת שלא ישרו בעיניו לקבלם כמו שנדבר עוד מזה), ושוב העריכו לפניהם הכנסה מכמה אלפי ילדים הנימול על ידו ושכרו עולה לסך עצום, (ובאמת בקיאים אנחנו כמה הוצאות השקיע רבינו מכיסו במצוה זו), ועוד בדו מלכם שכר ספן למתים ל"ע, (ויוצאי שער העיר יעידו עליו כי מעולם לא היה ספן זולת לת"ח ונכבדי יראי ה' ולא לקח פרוטה מזה), ועל יסוד רעוע הלוחה השימו עליו מס של הכנסות הנ"ל בפעם אחת לשקול יותר מן שש מאות אלף כתרים טשעבין

טבין ותקילין, לבד שאר מסים המגיע כפי החוק, ממש כל השומע תצילנה אזניו ותסמר שערות ראשו, והממשלה יר"ה אינה חייבת בדבר כי מה ידעו אם כך נמסר לפנייהם מהני בריוני, ועל זה נאמר מהרסיך ומחריביך ממך יצאו כנ"ל. אבל על כל פנים עשו מה שעשו למשכן ולעבוט את ביתו הונו ורכושו ואת יקר אוצר הספרים שנגע לו באמת עד דכדוכה של נפש, וכמה צער ויסורים ותלאות רבות סבבוהו, וכמה פעמים התנפלו עליו למשמש בביתו בחורין וסדקין ואכמ"ל, ושפכו דמו כמים, דמים תרתי משמע היה לו משך כמה שנים בזה (היי"ד), זלעפה ופלצות אחזתנו בזכריו כמה צער יגון ואנחה הגיע לראש צדיק מהנ"ל. ואין זה כי אם מעשה בעל דבר בעונותינו הרבים לצעורי קמיכוון להשביתו ולהפריע את א"א קדוש הלזוה מתורתו ועבודתו הגדולה, ובכל זאת הוא עמד בצדקו התחזק והתאמץ ולא עזב דרכו בקודש, ובתורת ה' חפצו יהגה יומם ולילה, ושגור היה בפיו דברי משיח אלקי יעקב במה שאמר "לולא תורתך שעשועי או אברתי בעניי", וכל הנסיונות שנתנסה עמד בכולן, ובשעת תורתו ועבודתו כל עניני עצמו כאפס וכאין נחשב, רק שם מטרתו בעד כלל ישראל לעורר רחמים להקל מעליהם עול גליות ולקבץ נדחינו מארבע כנפות הארץ.

קפו. באותן השנים אשר תנועת א"י (פאלעסטינא) התרחבה בעולם, ומעשי בעל דבר הצליח בעוה"ר להיות חטאה נמשכה ובערה כאש בשאיפת חילוקי הסערטיפיקאטען - (שרבינו קראה "שמד צעטיל" או "טויטען שיין" ר"ל), ונתרבו העולים שמה לשם ממון מסחר וקנין בבחינת דור הפלגה ממש, לאמר הבה נבנה לנו מגדל וראשו בשמים בארצות החיים בתים ומגדלות בנויים על נוסח קאלאניען ונטיעות גנות ופרדסים, וכמעט אין בית בחוץ לארץ אשר אין שם מת או בן או בת יגח או שארו הקרוב אליו מאלו הרצים יצאו דחופים מבוהלים יורדי הים באניות לפאלעסטינא, אחד היה רבינו הקדוש חכם עדיף מנביא הרואה את הנולד, כארי וכלביא ישאג בכל שיחותיו וכל דברי תורותיו ודרשותיו באזהרת התורה ויראת הבורא לאמר שזהו מצד הס"א ר"ל לצודד נפשות ישראל כשור לזבח, כי מלבד שהוא סכנת הדת ברוחניות ופגם באמונת ביאת המשיח וקיבוץ נדחי עמו ישראל על דרך נס מן השמים, ורק אז תהיה טובה הארץ מאוד מאוד כשיתנה לנו השי"ת בלבדו הדורש אותה תמיד ובא הוא וכל קדושו עמו להוליכנו קוממיות לארצנו, ומבלעדם מושבעים ועומדים אנו שלא לעלות בחומה כי הוא סכנת הגוף סכנת מות ר"ל, כי בא צר ואויב בשערי ירושלים להשמיד להרוג ולאבד וכו', וצעק וניבא אשר הונם ורכושם בפרדסים ובנין לא יצליח שילך לטמיון וישארו בעירום

ובחוסר כל ולא יועיל הון ביום עברה זעם וצרה ר"ל, כי על כן המשכילים יזהירו וישמרו לנפשותם ונפשות ב"ב וגופם, וישליכו רק על ה' יהבם בכל מקומות מושבותיהם בארצות פזוריהם, כי לא יטוש ה' את עמו ונחלתו לא יעזוב עד יבא מורה לצדקה נס להתנוסס תשועת עולמים באמונת אחכה לו בכל יום שיבא בב"א. ככה היה אותו צדיק מזהיר ומעורר בכלל ובפרט מבית ומחוץ באש לזהט יושר דברי אמת כמו רועה נאמן החס ומרחם על צאן קדשים ומקדים רחמים לרוגז.

קפח. כל העם הרואים את הקולות ואת הלפידים והשומעים מרחוק דברי אלקים חיים אזהרות והתראות חמורות הנ"ל יוצאים מפי כהן גדול עובד ה' בקדושה ובטהרה, המה ראו כן תמהו נבהלו נחפזו נצבו כמו נד תמהין ושיילין בעסק אתותא איך החי וכו', אשר רואין בחוש שמה בא"י הגשמי והחומרי מוסיף והולך בנוי לתלפיות, ועובדים פועלים בחורים וגם בתולות זקנים וגם נערים בחומר ובלבנים ובכל עבודה בשדה, ושכר פעולתם יקבלו בשפע רב די והותר לאיש ולביתו גדלו והצליתו וגם עשו פרי, ומה יעשה הבן שלא ינוס שמה להציא די פרנסתו וכל גויה וגויה די מחסורה. ובאמת היה הנסיון גדול מאוד והשרידים אשר ה' קורא עמדו והתחזקו בדברי רבינו והוא באחד ומי ישיבנו כי אך בקש ובגבבא יתכסו הגחלים לוחשות ועוד מעט ויצת אש בציון ותאכל יסודותיה ר"ל, והיה נשען על נבואת קדוש ה' גאון הגאונים מרן בעל אורים ותומים בספרו אהבת יהונתן בהפטרות ואתחנן שכתב בפירוש בלשונו הטהור כזה, באם שהכל נועדו יחדיו לילך לירושלים וכל האומות מסכימים אפילו הכי צווחה שחלילה שתלך שמה וכו', ומוכרחים לגלות פעם שנית ואחרון קשה מן הראשון, ולכן ביקשה שלא ילכו עד שתחפץ ר"ל עד שיגיע הזמן וימלא כל הארץ דעה עבלי"ה. וכן עוד בספרי ראשונים ואחרונים (עיין בספר תיקון עולם באריכות), והיה ברור אצל רבינו שדבר אחד מדבריו לא ישוב ריקם.

אבל בימים לא רחוקים נתגלה לעין כל נבואתו וכאשר פתר לנו כן היה, בשנת תרצ"ו פתאום בא שכרם כי הערביים הפראים התנפלו עליהם, הרגו ואבדו כמה וכמה נפשות ישראל ושפכו דמים כמים סביבות ירושלים ואין גובר נגדם, ומאז ועד עתה זה זמן זמנים טובא בעונותינו הרבים בארץ הקודש תו"ב כל יום ויום נשמע יריות חיצים כידונים ורומחים נהרגים נשחטים ונטבחים ר"ל נפשות רבות, וגם שרפו נכסי ישראל עד כליא קרנא לכמה וכמה רבבות, בתים ונחלאות גנות ופרדסים שנתיגעו בהם כמה שנים לבנות לנטות, ועתה עת להרוס פי תהום בלעה, וכמה יעברון מן העולם לגמרי ל"ע, וכמה אלפי ישראל אבדו כל

הונם ורכושם ונשארו בעירום ובחוסר כל, רעבים גם צמאים נפשם בהם תתעטף, כי אין בונה אין נוטע אין קונה ואין מסחר אין עבודה ואין פעולה, ואלפים ורבבות ירעשו וירדפו להשיג על כל פנים על הוצאות שישובו לחוץ לארץ ובאו לביתם נקי מנכסיהם, וכמה אבדו עצמם לדעת ר"ל מרוב צער יגון ואנחה. והנשארים שמה בחדרים אימה ומחוץ חרב שריפות והיזקות נוראות ואימות מדי יום ביומו, ולשוא תשועת אדם הבוטחים בנדיבים וממשלת המאנדאט של באלפור דעקלעראציע – (שקראה רבינו בלשון גנאי בעל - פעור), וכעת הכל הודו ואמרו לרבינו ממונקאטש הצדקה ולנו בושת הפנים, האמנם לא שמענו לקול תוכחתו ואזהרתו, והוא רחום יכפר עון וימלא ברחמים על שארית ישראל וינקום נקמת דם עבדיו השפוף המה הקדושים אשר בארץ ישראל נהרגו על ידי הרוצחים הפראים בתוך שאר ההרוגים וכביכול הקדוש ברוך הוא מצטער על דמן וכו', והוא יושיענו למען שמו במהרה בימינו אמן.

קפט. עבודתו של רבינו בשנותיו האחרונות היתה בהתלהבות עצומה ובשקידה יתירה לכתוב ספריו הקדושים, ובעוה"ר הצרות ישראל ברו"ג החלישו אותו מיום ליום, וכמה פעמים נשמע מאתו כי מעמד ומצב בריאתו הורע ברפיון גופו וחולשת האברים, וכל באי שער ביתו פנימה ראו וידעו והכירו זאת כי שרשי מחלתו נובעים מנימי לבבו הטהור אשר נוגע לדרכוכה של נפשו הקדושה שפלות הדור בחסרון האמונה האמיתית אל ה' ואל משיחו, התאמצותו לביאת גואל צדק עוברים כחוט השני בכל תורותיו בכל מאמריו ושיחותיו, לא הסיח דעתו הקדושה כמעט אפילו רגע כמימרא, כמו שכתב בהקדמת דרכי תשובה להלכות מקואות וזה לשונו: וברוב צרותי כי רבות אנחותי ומיחושי וכאבי גופי ונשמתי ובפרט בצרות הדור וטירדות ורדיפות, עד כאן לשונו הטהור. (איהו בדידיה ואנן בדין קצורי עינים לא הרגשנו בצרות נפשינו מהאסון הנורא העומדת תחת כותלינו בעוה"ר). וכן כתוב בהקדמתו הקדושה למאמר אדון כל מיד

מד מאד היה חביב בעיני קונטרס הלב "מאמר אדון כל" המשובץ בעדי עדים פרחי שושנים בדרך פרדיס, והשתעשע בה לאין שיעור. ומלפני שנה אירע פעם אחת בבואו מן הדרך פתאום נאבדה חבילה אחד שבתוכו היו מונחים כתב יד ספרו הקדוש חיים ושלום על התורה - וגם קונטרס מאמר אדון כל, והתמרמר רבינו מאד ובכה בדמעות שליש על אבירת דברי תורתו אשר השפיעו לו מן השמים במשך שנים רבות, וכל כוונתו לשם יחוד קוב"ה וכו' ביחודא שלים, וכמה היה מצטער אז ביותר על קונטרס הנ"ל ואמר אז כי אם לא תמצא האבידה אם כן מן השמים לא ניחא בתורתו, ועל כן ימנע את עצמו מלומר עוד תורה ברבים, ועוד דיבורים כהנה נפקי אז מפומיה מרוב מרירת נפשו. ומאד גדלה שמחתו כאשר נמצא אבידתו עם הכתבי קודש ותחי רוח רבינו (וכנראה מראש היה חושש לאיזה סימנא מילתא לא

ושהקולר תלוי בצואריהם בשפיכת דם נקיים, וקילל אותם בלטותא דרבנן דלית ליה אסותא. והרים עוד קול בכי זעקה גדולה ומרה, ואמר בחנני ה' ונסני צרפה כליותי ולבי יעבור עלי מה ולא אדומה, האמת אגיד ולא אכחד כי מחוייבים אנחנו למסור נפשינו לעקור בית עבודה זרה של המינות הנזכר, כי נוגע ממש לאמונת יחודו ואחזקותו יתברך שמו, הדברים היוצאים מלב טהור נכנסים אל הלב וגעו כל העם עזרת אנשים ועזרת נשים בבכיה, וחיל ורעדה יאחזון, כי ראו ממש אש יורדת מן השמים שכינה מדברת מתוך גרונו של אותו צדיק גבור מלחמה לכבוד ה' ותורתו, והרבה פעל ועשה להשיב רבים מעון, ואחר כך בעזה"י המגפה נעצרה, אין פרץ ואין צווחה ברחובותינו.

קפה. והרשעים כים נגרש השקט לא יוכלו, השחיתו התעיבו במסירות ועלילות להלשין לפני שרי המשפט על כל כינויי כינוייהן, איך ביזה אותם ואת בתי ספריהם ודורשין לגנאי בדרשה הנ"ל, ובכ"פ אשר הזכיר את שמם קללם ואמר שם רשעים ירקב כנודע, ועוד החפיאו דברים, והממשלה במשפט יעמידו ארץ, לא פעם ולא פעמיים נגשו את רבינו לפני בית המשפט, ואלו לגנאי נמצאו בעירנו ציונים גרועים שפלים זעיר שם שהעיוז פניהם להעיד ולמסור אותו בפניו כנזכר, אבל אדוננו עמד בדבריו ולא יגור מפני איש, לא שינה את טעמו וריחו לא נמר, מסר נפשו גופו ומאודו על פי תורתינו הקדושה להזהיר גדולים על הקטנים בכל מיני חומרות והתראות וברעש אש שלא יפלו ברשת בתי ספר של הציונים, - ואחר כך בשבת חזרו ונשנים מסיני ועוקר הרים נגד הציונות ובתי מינות וכיו"ב שאר המפלגות, ולא חש כלל על כבודו אשר ביזוהו וחרפוהו, ואיהו ידידיה עבד כעבד נאמן לה', ונצח ישראל לא ישקר ולא ינחם.

קפו. העזי נפש האלו לא ידעו שבעה מלשתות דמו, וכיועצי פרעה עמדו מחדש בהבה נתחכמה למושיען של ישראל לדונו ולשקעו במים שאין להם סוף, והתגרו וישימו עליו שרי מיסים במלשינות ובעלילות שוא מעושר כבוד מלכותו קבלת פדיונים הנשפע מכל אפסי ארץ אשר ממש אין קצה לגודל ערכו - (והממשלה לא ידעו כמה מאות אלפי פדיונים אשר מחזיר אותן לבעליו מחמת שלא ישרו בעיניו לקבלם כמו שנדבר עוד מזה), ושוב העריכו לפניהם הכנסה מכמה אלפי ילדים הנימול על ידו ושכרו עולה לסך עצום, (ובאמת בקיאים אנחנו כמה הוצאות השקיע רבינו מכיסו במצוה זו), ועוד ברו מלבם שכר ספדן למתים ל"ע, (ויוצאי שער העיר יעידו עליו כי מעולם לא היה ספדן זולת לת"ח ונכבדי יראי ה' ולא לקח פרוטה מזה), ועל יסוד רעוע הלזה השימו עליו מס של הכנסות הנ"ל בפעם אחת לשקול יותר מן שש מאות אלף כתרים טשעכין

טבין ותקילין, לבר שאר מסים המגיע כפי החוק, ממש כל השומע תצילנה אזניו ותסמר שערות ראשו, והממשלה יר"ה אינה חייבת בדבר כי מה ידעו אם כך נמסר לפנייהם מהני בריוני, ועל זה נאמר מהרסיך ומחריביך ממך יצאו כנ"ל. אבל על כל פנים עשו מה שעשו למשכן ולעבוט את ביתו הונו ורכושו ואת יקר אוצר הספרים שנגע לו באמת עד דכרוכה של נפש, וכמה צער ויסורים ותלאות רבות סבבוהו, וכמה פעמים התנפלו עליו למשמש בביתו בחורין וסדקין ואכמ"ל, ושפכו דמו כמים, דמים תרתי משמע היה לו משך כמה שנים בזה (הי"ד), זלעפה ופליצות אחזתנו בזכרינו כמה צער יגון ואנחה הגיע לראש צדיק מהנ"ל. ואין זה כי אם מעשה בעל דבר בעונותינו הרבים לצעורי קמיכוון להשביתו ולהפריע את א"א קדוש הלזה מתורתו ועבודתו הגדולה, ובכל זאת הוא עמד בצדקו התחזק והתאמץ ולא עזב דרכו בקודש, ובתורת ה' חפצו יהגה יומם ולילה, ושגור היה בפיו דברי משיח אלקי יעקב במה שאמר "לולא תורתך שעשועי אז אבדתי בעניי", וכל הנסיונות שנתנסה עמד בכולן, ובשעת תורתו ועבודתו כל עניני עצמו כאפס וכאין נחשב, רק שם מטרותו בעד כלל ישראל לעורר רחמים להקל מעליהם עול גליות ולקבץ נרחינו מארבע כנפות הארץ.

קפז. באותן השנים אשר תנועת א"י (פאלעסטינא) התרחבה בעולם, ומעשי בעל דבר הצליח בעוה"ר להיות חטאה נמשכה ובערה כאש בשאיפת חילוקי הסערטיפיקאטען - (שרבינו קראה "שמד צעטיל" או "טויטען שיין" ר"ל), ונתרבו העולים שמה לשם ממון מסחר וקנין בבחינת דור הפלגה ממש, לאמר הבה נבנה לנו מגדל וראשו בשמים בארצות החיים בתים ומגדלות בנויים על נוסח קאלאניען ונטיעות גנות ופרדסים, וכמעט אין בית בחוץ לארץ אשר אין שם מת או בן או בת יגח או שארו הקרוב אליו מאלו הרצים יצאו דחופים מבוהלים יורדי הים באניות לפאלעסטינא, אחד היה רבינו הקדוש חכם עדיף מנביא הרואה את הנולד, כארי וכלביא ישאג בכל שיחותיו וכל דברי תורותיו ודרשותיו באזהרת התורה ויראת הבורא לאמר שזהו מצד הסט"א ר"ל לצודד נפשות ישראל כשור לזבח, כי מלבד שהוא סכנת הדת ברוחניות ופגם באמונת ביאת המשיח וקיבוץ נדחי עמו ישראל על דרך נס מן השמים, ורק אז תהיה טובה הארץ מאוד מאוד כשיתנה לנו השי"ת בלבדו הרורש אותה תמיד ובא הוא וכל קדושו עמו להוליכנו קוממיות לארצנו, ומבלעדם מושבעים ועומדים אנו שלא לעלות בחומה כי הוא סכנת הגוף סכנת מות ר"ל, כי בא צר ואויב בשערי ירושלים להשמיד להרוג ולאבד וכו', וצעק וניבא אשר הונם ורכושם בפרדסים ובנין לא יצליח שילך לטמיון וישארו בעירום

והשבע ברכות, והוא בעצמו היה מברך רק שבע ברכות האחרונים ביום השביעי של ימי המשתה, ואז נגמרה הסעודה ביום דייקא לברך על המוגמר בכי טוב כשעדיין בתוך הז' ימים המבורכים מב.

קפא. בשנת תרצ"ד נפתחו השמים כעצם השמים לטוהר, ונסתלק עניני המחלוקת ויפוצו קרני אור השלום בעירנו, ונתקיים ברבינו ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישרים אתו, ונעשה ב"ה שלום בעיר וקם סערה לדממה ותשקוט הארץ, והכל יאמרו אין קדוש כאדוננו, ורבינו עם גודל תוקפו ובמקום גדולתו שם אתה מוצא ענוותנותו התאזר בחנינתו והתעטף בחסידתו לוותר על כמה ענינים להפק רצון איש ואיש לחזק עמוד השלום, (ועיקר מגמת חפצו ותשוקתו כי בעת אשר הניח ה"א מכל אויביו מסביב יתאחדו ויתאגדו כל החרדים כאיש אחד נגד זרמי מים הזדונים השוטפים כלפי חוץ מצד הפושעים הפוגמים באמונת אלקי עולם ית"ש), וימינו פשוטה לקבל שבים מהבאים אליו נגלה להם כאב רחמן להראות לכל אחד פנים שוחקות פנים מסבירות כאלו לא עשו לו מעולם מאומה, אז היו בעיניו כמוצא שלום וכזכאים ולא נטר שום שנאה ח"ו, וזהו מדרגה גדולה ומדה טובה אשר היה ברבינו תמיד נח לרצות ורב חסד נושא עון ופשע וחסאה ונקה (ועיין בדברי תורה מהדורא ז' אות פ"ח פ"ט מ"ש אז בענין השלום דפח"ח).

קפב. ובשנת תרצ"ד בערב ר"ח אדר ותהום כל הקריה מקצה לקול המבשר כי בן נתן לנו ילד יולד לנו בן זכר לבתו היחידה תחי', וכל איש נבון ילבב, ובבא ליל שבת קודש כל העם עומדים צפופים סביב לשלחנו בבית היולדות כל אחד ואחד יתאמץ למסור ברכת מזל טוב לרבינו היושב בראש השמחה עטרת זקנים בני בנים, אף הוא היה מתכוון נגד המברכים לענות אמן על כל ברכה ותהלה. ובפרט ביום המילה בהתאסף ראשי עם מרחוק ומקרוב בבית המדרש במקהלות ורבינו בעצמו לוקח התינוק בראשונה בידיו ומיד ליד כנהוג עד שהניחיהו על כסאו נכון, והנה הקול נשמע מפי רבינו בקדושה וטהרה בבכיה של שמחה ומצוה לאמר זה הכסא של אליהו הנביא זכור לטוב וגו', ממש מפוצץ הרים

מב ומילתא דתמיהא מידכרי אינשי, כי כל משך החדשים קודם החתונה היה העת מקולקל בשלג ובגשם וברוחות רעות, ויש חוששין כי רוע העת יפריעו שמחתם. ורבינו ענה מובטח אני בבטחוני הגדול ית"ש כי בזמן שמחתינו לא יתערב ולא ישלט שום צד רע ויהיה אי"ה מועדים לשמחה חמנים לטובה. וכאשר פתר לנו כן היה, והיה האויר ממוגז כדרך שאמרו חז"ל על פסוק מוציא אסורים בכושרות, לא חם ולא קר, ואחר שבעת ימי המשתה חזרה העת על מעמדה ותקופתה הראשונה, ותהי הדבר לאות.

מעורר ומחריד הלבבות בחרדת קודש, ולקח הוא הילד על ברכיו להיות סנדק ומוהל, וכן כשהיה מברך אשר קידש וכו' ויקרא שמו בישראל צבי נתן דוד שליט"א, אשרי מי שזכה לראות ולשמוע כל אלה. ובסעודת מצוה ורבינו בעין יפה ובידו הרחבה ומלא חילק אשפר ומנות בלב שמח לכל אחד ואחד משתה שמחה ויו"ט, כלום חסר בבית המלך מתענגים בתענוגים ומשבחין ומפארים ויתהללו בשם קדשו.

קפג. ואחר כך ביום ל"א ללידתו הוא יום ו' ערב שבת קודש ערב ראש חודש ניסן היה השמחה של מצות פדיון הבן, נתאספו מחדש מסיבת רבנים גדולים וקיבוץ גדול, ורבינו לאשר בירכתי בית מדרשו כשתילי זתים סביב לשלחנו מעוטר מכל צד, והוא ברצון קדשו למסור את הילד לאבי הבן עלה בזריזות ואש לזהט על הספסל בכדי לקבל את התינוק המובא בעדי עדיים על טס של כסף, ובידו הגדולה הוציא את הסגולה ילד שעשועים, ושני כהנים חשובים עומדים מוכנים והנאה מטיא לידיהו כסף הפדיום, (וכך עלה ברצונו של רבינו שפדויו מבן חודש יפרה חתנו אבי הבן משני כהנים מיוחסים וניתן לכל אחד מטבע של זהב), המה יברכו ואבי הבן מברך ככל הסדר בהמון חוגג, ואחר כך הסעודה במשתה ושמחה כיד המלך. ורבינו מברך מקירות לבבו הטהור שנזכה במהרה בימינו לפדיון הבן בני בכורי ישראל ושבו בנים לגבולם.

קפד. בימי הקיץ שנת תרצ"ד שלטה בעירנו מחלת הטיפוס ר"ל, וגזרו הרב ובית דינו תענית ציבור ביום (ח' תמוז) ה' חקת עד חצות היום, וכדין השולחן ערוך לדרוש דברי כבושין עמד רבינו במקהלות אלפי ישראל לדרוש בבית הכנסת הגדולה, וראש דבריו בקול רעש גדול משמיע קול לעומת השרפים ששרפו באש כסיחה את בית ישראל, המה "הציונים" בבתי ספר ובתי המינות (העברעאישע גימנאזיום) שלהם בפה, המרעילים ילדים וילדות בית ישראל בארס כפירה גמורה בתורת משה, ילעיגו בשפה יניעו ראש על ה' ועל משיחו, והפיצו ספרי מינות מג הנושרים מחיק מוריהם, אפיקורסי ישראל כל שכן דפקרי טפי, הרבה יותר גרועים מהעמים. ועל כן באה עלינו הצרה הזאת ל"ע המחלה המסוכנת אשר מתו כמה נפשות ר"ל, כהנה וכהנה שפך בוז וקלון עליהם, וצווח ככרוכיא באזהרה חמורה והתראת מיתה וכתת משני עולמים לאותן אבות ואמהות שישלחו לבתי ספר מינות הנ"ל את בניהם את בנותיהם,

---

מג עיין בספר הנחמד "תיקון עולם" (מונקאטש תרצ"ו) עמוד קנ"ח-קנ"ט: נדפס קטעים אחדים מלימודי הכפירה של בית מינות הנ"ל, תסמר שעורת ראש הרואה ושומע, ועיין שם חומר האיסור מערך חמישים גאונים וצדיקים ובראשם רבינו הגדול כלפיד אש נגדם. ולהשומע יונעם.

ושהקולר תלוי בצואריהם בשפיכת דם נקיים, וקילל אותם בלטותא דרבנן דלית ליה אסותא. והרים עוד קול בכי זעקה גדולה ומרה, ואמר בחנני ה' ונסני צרפה כליותי ולבי יעבור עלי מה ולא אדומה, האמת אגיד ולא אכחד כי מחוייבים אנחנו למסור נפשינו לעקור בית עבודה זרה של המינות הנזכר, כי נוגע ממש לאמונת יחודו ואחדותו יתברך שמו, הדברים היוצאים מלב טהור נכנסים אל הלב וגעו כל העם עזרת אנשים ועזרת נשים בבכיה, וחיל ורעדה יאחוזן, כי ראו ממש אש יורדת מן השמים שכינה מדברת מתוך גרונו של אותו צדיק גבור מלחמה לכבוד ה' ותורתו, והרבה פעל ועשה להשיב רבים מעון, ואחר כך בעזה"י המגפה נעצרה, אין פרץ ואין צוחה ברחובותינו.

קפה. והרשעים כים נגרש השקט לא יוכלו, השחיתו התעיבו במסירות ועלילות להלשין לפני שרי המשפט על כל כינויי כינוייהן, איך ביזה אותם ואת בתי ספריהם ודורשין לגנאי בדרשה הנ"ל, ובכ"פ אשר הזכיר את שמם קללם ואמר שם רשעים ירקב כנודע, ועוד החפואו דברים, והממשלה במשפט יעמידו ארץ, לא פעם ולא פעמיים נגשו את רבינו לפני בית המשפט, ואלו לגנאי נמצאו בעירנו ציונים גרועים שפלים זעיר שם שהעיוז פניהם להעיד ולמסור אותו בפניו כנזכר, אבל אדוננו עמד בדבריו ולא יגור מפני איש, לא שינה את טעמו וריחו לא נמר, מסר נפשו גופו ומאודו על פי תורתינו הקדושה להזהיר גדולים על הקטנים בכל מיני חומרות והתראות וברעש אש שלא יפלו ברשת בתי ספר של הציונים, - ואחר כך בשבת חזרו ונשנים מסיני ועוקר הרים נגד הציונות ובתי מינות וכיו"ב שאר המפלגות, ולא חש כלל על כבודו אשר ביזוהו וחרפוהו, ואיהו ידידיה עביד כעבד נאמן לה, ונצח ישראל לא ישקר ולא ינחם.

קפו. העזי נפש האלו לא ידעו שבעה מלשתות דמו, וכיועצי פרעה עמדו מחדש בהבה נתחכמה למושיען של ישראל לדונו ולשקעו במים שאין להם סוף, והתגרו וישימו עליו שרי מיסים במלשינות ובעלילות שוא מעושר כבוד מלכותו קבלת פדיונים הנשפע מכל אפסי ארץ אשר ממש אין קצה לגודל ערכו - (והממשלה לא ידעו כמה מאות אלפי פדיונים אשר מחזיר אותן לבעליו מחמת שלא ישרו בעיניו לקבלם כמו שנדבר עוד מזה), ושוב העריכו לפניהם הכנסה מכמה אלפי ילדים הנימול על ידו ושכרו עולה לסך עצום, (ובאמת בקיאים אנחנו כמה הוצאות השקיע רבינו מכיסו במצוה זו), ועוד ברו מלבם שכר ספדן למתים ל"ע, (ויוצאי שער העיר יעידו עליו כי מעולם לא היה ספדן זולת לת"ח ונכבדי יראי ה' ולא לקח פרוטה מזה), ועל יסוד רעוע הלזה השימו עליו מס של הכנסות הנ"ל בפעם אחת לשקול יותר מן שש מאות אלף כתרים טשעכין

טבין ותקילין, לבר שאר מסים המגיע כפי החוק, ממש כל השומע תצילנה אזניו ותסמר שערות ראשו, והממשלה יר"ה אינה חייבת בדבר כי מה ידעו אם כך נמסר לפנייהם מהני בריוני, ועל זה נאמר מהרסיך ומחריביך ממך יצאו כנ"ל. אבל על כל פנים עשו מה שעשו למשכן ולעבוט את ביתו הונו ורכושו ואת יקר אוצר הספרים שנגע לו באמת עד דכדוכה של נפש, וכמה צער ויסורים ותלאות רבות סבבוהו, וכמה פעמים התנפלו עליו למשמש בביתו בחורין וסדקין ואכמ"ל, ושפכו דמו כמים, דמים תרתי משמע היה לו משך כמה שנים בזה (הי"ד), זלעפה ופלצות אחזתנו בזכרינו כמה צער יגון ואנחה הגיע לראש צדיק מהנ"ל. ואין זה כי אם מעשה בעל דבר בעונותינו הרבים לצעורי קמיכוון להשביתו ולהפריע את א"א קדוש הלזה מתורתו ועבודתו הגדולה, ובכל זאת הוא עמד בצדקו התחזק והתאמץ ולא עזב דרכו בקודש, ובתורת ה' חפצו יהגה יומם ולילה, ושגור היה בפיו דברי משיח אלקי יעקב במה שאמר "לולא תורתך שעשועי אז אבדתי בעניי", וכל הנסיונות שנתנסה עמד בכלן, ובשעת תורתו ועבודתו כל עניני עצמו כאפס וכאין נחשב, רק שם מטרתו בעד כלל ישראל לעורר רחמים להקל מעליהם עול גליות ולקבץ נדחינו מארבע כנפות הארץ.

קפז. באותן השנים אשר תנועת א"י (פאלעסטינא) התרחבה בעולם, ומעשי בעל דבר הצליח בעוה"ר להיות חטאה נמשכה ובערה כאש בשאיפת חילוקי הסערטיפיקאטען - (שרבינו קראה "שמד צעטיל" או "טויטען שיין" ר"ל), ונתרבו העולים שמה לשם ממון מסחר וקנין בבחינת דור הפלגה ממש, לאמר הבה נבנה לנו מגדל וראשו בשמים בארצות החיים בתים ומגדלות בנויים על נוסח קאלאניען ונטיעות גנות ופרדסים, וכמעט אין בית בחוץ לארץ אשר אין שם מת או בן או בת יגח או שארו הקרוב אליו מאלו הרצים יצאו דחופים מבוהלים יורדי הים באניות לפאלעסטינא, אחד היה רבינו הקדוש חכם עדיף מנביא הרואה את הנולד, כארי וכלביא ישאג בכל שיחותיו וכל דברי תורותיו ודרשותיו באזהרת התורה ויראת הבורא לאמר שזהו מצד הסט"א ר"ל לצודד נפשות ישראל כשור לזבח, כי מלבד שהוא סכנת הדת ברוחניות ופגם באמונת ביאת המשיח וקייבוץ נדחי עמו ישראל על דרך נס מן השמים, ורק אז תהיה טובה הארץ מאוד מאוד כשיתנה לנו השי"ת בלבדו הדורש אותה תמיד ובא הוא וכל קדושו עמו להוליכנו קוממיות לארצנו, ומבלעדם מושבעים ועומדים אנו שלא לעלות בחומה כי הוא סכנת הגוף סכנת מות ר"ל, כי בא צר ואויב בשערי ירושלים להשמיד להרוג ולאבד וכו', וצעק וניבא אשר הונם ורכושם בפרדסים ובנין לא יצליח שילך לטמיון וישארו בעירום

ובחוסר כל ולא יועיל הון ביום עברה זעם וצרה ר"ל, כי על כן המשכילים יזהירו וישמרו לנפשותם ונפשות ב"ב וגופם, וישליכו רק על ה' יהבם בכל מקומות מושבותיהם בארצות פזוריהם, כי לא יטוש ה' את עמו ונחלתו לא יעזוב עד יבא מורה לצדקה נס להתנוסס תשועת עולמים באמונת אחכה לו בכל יום שיבא בב"א. ככה היה אותו צדיק מזהיר ומעורר בכלל ובפרט מבית ומחוץ באש לזהט יושר דברי אמת כמו רועה נאמן החס ומרחם על צאן קרשים ומקדים רחמים לרוגז.

קפת. כל העם הרואים את הקולות ואת הלפידים והשומעים מרחוק דברי אלקים חיים אזהרות והתראות חמורות הנ"ל יוצאים מפי כהן גדול עובר ה' בקדושה ובטהרה, המה ראוכן תמהו נבהלו נחפזו נצבו כמו נד תמהין ושיילין בעסק אתותא איך החי וכו', אשר רואין בחוש שמה בא"י הגשמי והחומרי מוסיף והולך בנוי לתלפיות, ועובדים פועלים בחורים וגם בתולות זקנים וגם נערים בחומר ובלבנים ובכל עבודה בשדה, ושכר פעולתם יקבלו בשפע רב די והותר לאיש ולביתו גדלו והצליחו וגם עשו פרי, ומה יעשה הבן שלא ינוס שמה להציא די פרנסתו וכל גויה וגויה די מחסורה. ובאמת היה הנסיון גדול מאוד והשרידים אשר ה' קורא עמדו והתחזקו בדברי רבינו והוא באחד ומי ישיבנו כי אך בקש ובגבבא יתכסו הגחלים לוחשות ועוד מעט ויצת אש בציון ותאכל יסודותיה ר"ל, והיה נשען על נבואת קדוש ה' גאון הגאונים מרן בעל אורים ותומים בספרו אהבת יהונתן בהפטרות ואתחנן שכתב בפירושו בלשונו הטהור כזה, באם שהכל נועדו יחדיו לילך לירושלים וכל האומות מסכימים אפילו הכי צווחה שחלילה שתלך שמה וכו', ומוכרחים לגלות פעם שנית ואחרון קשה מן הראשון, ולכן ביקשה שלא ילכו עד שתחפץ ר"ל עד שיגיע הזמן וימלא כל הארץ דעה עכל"ה. וכן עור בספרי ראשונים ואחרונים (עיין בספר תיקון עולם באריכות), והיה ברור אצל רבינו שדבר אחד מדבריו לא ישוב ריקם.

אבל בימים לא רחוקים נתגלה לעין כל נבואתו וכאשר פתר לנו כן היה, בשנת תרצ"ו פתאום בא שכרם כי הערביים הפראים התנפלו עליהם, הרגו ואברו כמה וכמה נפשות ישראל ושפכו דמים כמים סביבות ירושלים ואין גובר נגדם, ומאז ועד עתה זה זמן זמנים טובא בעונותינו הרבים בארץ הקודש תו"ב כל יום ויום נשמע יירות חיצים כידונים ורומחים נהרגים נשחטים ונטבחים ר"ל נפשות רבות, וגם שרפו נכסי ישראל עד כליא קרנא לכמה וכמה רבבות, בתים ונחלאות גנות ופדרסים שנתייגעו בהם כמה שנים לבנות לנטות, ועתה עת להרוס פי תהום בלעה, וכמה יעברון מן העולם לגמרי ל"ע, וכמה אלפי ישראל אברו כל

הונם ורכושם ונשארם בעירום ובחוסר כל, רעבים גם צמאים נפשם בהם תתעטף, כי אין בונה אין נוטע אין קונה ואין מסחר אין עבודה ואין פעולה, ואלפים ורבבות ירעשו וירדפו להשיג על כל פנים על הוצאות שישובו לחוץ לארץ ובאו לביתם נקי מנכסיהם, וכמה אבדו עצמם לדעת ר"ל מרוב צער יגון ואנחה. והנשארים שמה בחדרים אימה ומחוץ חרב שריפות והיזקות נוראות ואיומות מדי יום ביומו, ולשוא תשועת אדם הבוטחים בנדיבים וממשלת המאנדאט של באלפור דעקלעראציע – (שקראה רבינו בלשון גנאי בעל - פעור), וכעת הכל הודו ואמרו לרבינו ממונקאטש הצדקה ולנו בושת הפנים, האמנם לא שמענו לקול תוכחתו ואזהרתו, והוא רחום יכפר עון וימלא ברחמים על שארית ישראל וינקום נקמת דם עבדיו השפוך המה הקדושים אשר בארץ ישראל נהרגו על ידי הרוצחים הפראים בתוך שאר ההרוגים וכביכול הקדוש ברוך הוא מצטער על דמן וכו', והוא יושיענו למען שמו במהרה בימינו אמן.

קפט. עבודתו של רבינו בשנותיו האחרונות היתה בהתלהבות עצומה ובשקידה יתירה לכתוב ספריו הקדושים, ובעוה"ר הצרות ישראל ברו"ג החלישו אותו מיום ליום, וכמה פעמים נשמע מאתו כי מעמד ומצב בריאתו הורע ברפיון גופו וחולשת האברים, וכל באי שער ביתו פנימה ראו וידעו והכירו זאת כי שרשי מחלתו נובעים מנימי לבבו הטהור אשר נוגע לדכדוכה של נפשו הקדושה שפלות הדור בחסרון האמונה האמיתית אל ה' ואל משיחו, התאמצותו לביאת גואל צדק עוברים כחוט השני בכל תורותיו בכל מאמריו ושיחותיו, לא הסיח דעתו הקדושה כמעט אפילו רגע כמימרא, כמו שכתב בהקדמת דרכי תשובה להלכות מקואות וזה לשונו: וברוב צרותי כי רבות אנחותי ומיחושי וכאבי גופי ונשמתי ובפרט בצרות הדור וטירדות ורדיפות, עד כאן לשונו הטהור. (איהו בדידיה ואנן בדידן קצורי עינים לא הרגשנו בצרות נפשינו מהאסון הנורא העומדת תחת כותלינו בעוה"ר). וכן כתוב בהקדמתו הקדושה למאמר אדון כל מד

מד מאד היה חביב בעיניו קונטרס הלב "מאמר אדון כל" המשובץ בעדי עדיים פרחי שושנים בדרך פרד"ס, והשתעשע בה לאין שיעור. ומלפני שנה אירע פעם אחת בבואו מן הדרך פתאום נאבדה חבילה אחד שבתוכו היו מונחים כתב יד ספרו הקדוש חיים ושלום על התורה - וגם קונטרס מאמר אדון כל, והתמרמר רבינו מאד ובכה בדמעות שלישי על אבידת דברי תורתו אשר השפיעו לו מן השמים במשך שנים רבות, וכל כוונתו לשם יחוד קוב"ה וכו' ביחודא שליט, וכמה היה מצטער אז ביותר על קונטרס הנ"ל ואמר אז כי אם לא תמצא האבידה אם כן מן השמים לא ניחא בתורתו, ועל כן ימנע את עצמו מלומר עוד תורה ברבים, ועוד דיבורים כהנה נפקי אז מפומיה מרוב מרירת נפשו. ומאד גדלה שמחתו כאשר נמצא אבידתו עם הכתבי קודש ותחי רוח רבינו (וכנראה מראש היה חושש לאיזה סימנא מילתא לא

אשר הדפיס בשנת רצ"ת עם דברי תורה מהדורא ז' ח' ט' וזה לשונו הטהור: כ"ד הנאנח והנרדף וכואב בצרת ישראל ובפרט מהני מיני, המה הבריוני, מחריבי ציון וירושלים, ומצפה לרחמי שמים, בישועה וגאולה קרובה ב"ב, מאת הזוכר חסדי אבות ומביא גואל לבני בניהם למען שמו באהבה, עד כאן לשונו הק'.

קצ. זכרון דבר פלא כי רבינו אשר נשא על שכמו עבודת הקודש של נשיאות כוללת מונקאטש ועשרה גלילות באה"ק ת"ב (כנ"ל אות קי"ב), והנה על פי התקנות של הכולל לעשות בכל משך ששה שנים בחירה חדשה, והיתה בחירה כזו ביום י"ג שבט תרפ"ג וביום י' סיון תרפ"ט, ואם כי ברצון האסיפה היתה לעטר את רבינו בנזר הנשיאות לכל ימי חייו בלי שום בחירה, אך רבינו שהיה באותו מעמד רחה ומיאן בהחלטה זו שאין רצונו לקבל משרה רק על ידי בחירה כדת, וכה נבחר רבינו פה אחד על ידי משטרי בחירה, ובשעת בחירות הללו היו מוכנים ומזומנים בכל עת פתקאות (שטימצעטיל) נרפסים שמות הרבנים והבעלי בתים אשר יבחרו בס' לנשיאים וכל אנשי היעד כנהוג, ומי בראש רבינו הועמד בתור נשיא ראשון, ולית מאן דפליג על זה מעולם והכל מודים כי לו נאה כי לו יאה כתר מלוכה.

והיה ביום כ"ז אייר תרצ"ו שבו היתה גם כן אסיפה כוללת ובחירה חדשה של הנהלת הכולל הנ"ל, והכינו את אשר הביאו סדר פתקאות (שטימבויגען) נרפסים ומסודרים מפורש כל אלה שמות שיבחרו בס' כנהוג, והנה רבינו גזר ששמו לא יזכר ולא יפקד ולא יהיה נרפס על הפתקאות כלל, והיה תמוה בעיני העם וישאלוהו לאמר מה זאת הנשמע כמוהו לסדר שטימבויגין של כל אנשי הועד בלתי ראש ונשיא, והוא באחד ומי ישיבנו דיבר בקדשו אחת דיברתי ולא אשנה, תוכלו להדפיס ולסדר כל אנשי נבחרי הועד, אבל במקום כתיבת נשיא ראשון תהיה המקום חלק וריקס, ובהכרח היה לקבל גזירתו והדפיסו כרצונו ודעתו מסודרים כל אנשי הועד איש על דגלו ומשמרתו לנשיא משנה ולסוכן וכו', אך במקום נשיא ראשון נשאר חלק בלי הזכרת השם מי הוא זה מלך הכבוד ראוי לנזר הנשיאות, ובכל זה דעת לנבון נקל כי רבינו נבחר לנשיא ראשון כימי עולם, אך לא ידע איש את כוונתו עד היום המר ב' סיון תרצ"ו, והבינו למפרע כי רוח הקודש נצנצה בו והרגיש כי לא תהא נשיאתו שלימה ולא ימלא עוד את תפקידו על משך הזמן של ששה שנים כחוק

טבא בזה ועל כן היה מצטער לאין שיעור, ואולי היה באמת בעוה"ר רמו עליון כי ספר תורה תאבד מאתנו ותתבקש לישיבה של מעלה ועליונים ינצחו.

הבחירה רק על שנה אחת, ועל יתר השנים נקרא מלכותא קטיעא בעוה"ר.

קצא. בשלהי חודש אייר תרצ"ו כאשר נשמע שהה"ק האדמו"ר מו"ה ישראל מוויזניצא זצ"ל נחלה, והגיע טעלעגראם לרבינו שצריך לרחמים והצטער מאד, וביום שבת קודש (ב' סיון, שבו ביום נכנס רבינו לשנה האחרונה שלו שהסתלקותו היתה גם כן ביום הזה לשנה האחרת) כאשר עלה רבינו בקריאת התורה לא צוה לברך מי שבירך (שמברכין לחולה) להה"צ מוויזניצא, והיה לפלא בעיני העומדים סביביו ורמזו והזכירו אותו והוא לא פנה להם, אך כאשר הגידו לו בפירוש שמהנכון לעשות מי שבירך להנ"ל שתק ורמז להם שיעשו כרצונם. ולמחרתו ביום א' השמועה עשתה כנפיים שהה"צ הנ"ל נסתלק בליל שבת קודש ב' סיון, ורבינו בכה במר נפשו והתמרמר והתרגז בביתו לפני מקורביו על שלא האמינו ולא הכירו בו ביום אתמול בשבת קודש בעת ברכת מי שברך, ואמר בלשון קדשו ידעתי גם ידעתי והרגשתי מפטירת אותו צדיק וידיד נאמן זצ"ל, ואם תשאלו מאין ידעתי, אוי ווי למי שלוקח פיתקא מבן ישראל ואינו יודע להרגיש דבר כזה! עכל"ה.

ככה היה אצלו דבר פשוט בקדושתו כי איש על העדה אשר רבים ילכו לאורו צריך לדעת ולהרגיש גם בדברים הנעלמים ולראות באספקלריא המאירה לרחוק ולקרוב.

קצב. וכיון שבא לידינו ענין הנ"ל מקום פה להעתיק ציור מנהיג ישראל וחסידיו שמצייר רבינו בעוז צדקתו, מהות אמיתת דרכם וכוונתם לשם שמים הלא הוא כתובה על ספר הקדוש חיים ושלום על התורה בפרשת ויקהל שבתוך דבריו שם כתב.

וזה לשונו הטהור:

התורה הקדושה שהיא נצחיות מלמדנו דרכי הקהלת והנהלת עדת בני ישראל איך יתנהגו המנהיג והרועה, וכפי המקובל בידינו מאבותינו ורבותינו הגדולים הקדושים זי"ע צריכים תנאים רבים ומעלות ומדות מוכשרות לזה ובראש כל אלו. אלו ד' התנאים המעכבים לזה.

(א) שלא ישתדל לאסוף אנשים המקשיבים, היינו שלא יעשה תעמולה גם על ידי אנשיו ושלוחיו לאמר אספו לי חסידים כורתי בריתי וכו', רק יהיה בעיניו מדת השתוות, ויקיים מאמר חז"ל ושנא את הרבנות, ומי שיבואו יתפלל בעדם

תולדות רבינו

ויוכיחם וילמדם בדרכי ה' בכל האפשרות להמשיך עליהם שפע ברוחניות וגשמיות, בידעו כי מאת ה' הוא שבאו אליו בטח המה משורש נשמתו השייכים לו.

ב) גם לאנ"ש המה חסידיו הוא אזהרה שלא יבואו בלב ולא ידברו מחמת פוליטיק וכיוצא, רק אותו אדמו"ר שיבררו להם ויוטב בעיניהם באמת יאמינו וידבקו נפשם באמת בתפלותיו ותורותיו וישמעו בקולו ולא יהיה להם לכל אחד דיעה אחרת טמונה בסתר לבבו בגאווה וערמימות ח"ו.

ג) שגם אותן שבאו אליו ממילא אם המה מחללי שבת קודש (בפרהסיא ואשר ידוע עסקם בזה), אז אם לא יקבלו וישוּבו מיד בתשובה ירחקו ויגרשוּם מביתו כי אם לא כן יזיקו ח"ו לו לנשמתו ולדרכו הטוב.

ד) אחרי כל אלו התנאים גם אם באים אליו מאליהם יהיה לבו נשבר בקרבו וידע בנפשו כי כל זה הוא רק לכפרת עונותיו, ועל כן נשלחו לפניו האנשים האלו בני גילו, (וכאשר שמענו כעין זה בשם הגה"ק היהודי מפרשיסחא זי"ע שאמר זה על עצמו בתחלת מלכותו, ואכמ"ל). וגם גדולים ממנו להיות מנהלם ואת כל העדה ומזכה את הרבים ועל ידי זה אין חטא בא על ידו, (וכמו שאמרו חז"ל ביומא דף פ"ו, ואין כאן מקומו להאריך), ובמסירות נפשו ינהלם על כן כתב נבחר לשון צדיק.

עין שם היטב במה דאסמכנהו אקראי ופסוקי דפרשת ויקהל (שחל בו בשבת שקלים) כי תשא. ואלו ארבעה תנאים הנ"ל הן הרבה דוק ותשכח ותבין היטב.

קצו. הרגיל מעט בספרי רבינו יראה ויתבונן כי חוץ מזה אשר ספריו הקדושים המה תכנית מלא תורה ויראת שמים, וביחוד יפיץ אור מופלא על מנהגי ישראל והיה ממש חד בדרא לתת להם מושג צדק ומקור נאמן, על כן לחבב את ספרי זאת בעיני בעליהן שפרה עלי להציג על כל פנים מעט ממנהגיו הטובים המובא בספריו:

קצד. שלא לומר העקידה בשבת ויו"ט וראש חודש (נימוקי אורח חיים סימן א' סעיף ה').

קצה. שלא להעמיד טבלאות עם עשרת הדברות מבחוץ לבית הכנסת גם לא למעלה מארון הקודש (שם).

תולדות רבינו

קיא

קצו. הכריע להלכה בכוונת המחבר "והיוצא מביה"כ אפילו לא נפנה שם כלל, וכן הכוונה "היוצא מבית המרחץ" גם אם נכנס ולא רחץ ולא טבל גם כן צריך נטילת ידים (שם סימן ד' סעיף ח').

קצז. הכריע כדעת הפוסקים שלא לברך על הטלית קטן שלנו כיון שהגדול מתבייש לצאת בהם לשוק רק לכוון בברכת להתעטף לפטור גם את הטלית קטן (שם סימן ט"ז).

קצח. בשם אביו הקדוש בשם רבינו בעל דברי חיים שצריך לכוון תפילין בעצמו ולא יתנם לאחרים לכורכם (שם סימן כ"ח).

קצט. מגנה מאוד אותן המביאין לתוך המרחץ הטלית והתפילין ויש בזה בזיון הקודש אלא יניחם בפרוזדור לבית המרחץ (שם סימן מ"ג).

ר. שלא לומר קדיש אחר קדיש כיון דהקדיש שיאמר השני הוא הפסק בהקדיש הראשון (שם סימן נ"ה).

רא. הרעיש מאד על אותן אשר החסירו הפיוטים מלאמרן עוברים בלאו דלא תשיג גבול עולם אשר גבלו ראשונים, על כן בודאי אסור לעשות כמעשיהם (שם סימן ס"ח).

רב. הכריע לדעת הגר"א ושאר פוסקים דבשעת המילה צריך לתפוס הערלה בשעת ברכה, דאם לא כן הוי עובר דעובר לעשייתו ואפשר עוד לבא לכמה מכשולים ח"ו (שם סימן ע"ה).

רג. המגן אברהם בשם הב"ח בערוה כנגדו דדוקא החזרת פניו מהני ולא עצימת עיניו, ורבינו החמיר גם בשערות אשה שלא די בעצימת עיניו כי אם החזרת פניו, ובשעת החופה היה דרכו להעמיד את עצמו נגד החתן מול פניו בסמוך ממש, ואם החתן היה נמוך הקומה העמיד שם בסמוך אחד הגבוה בקומתו להפסיק נגד שערות הנשים (שם).

רד. דלכתחלה יעשה ביו"ט להתפלל מנחה בזמו מנחה גדולה קודם הסעודה, כיון שהסעודה ביו"ט הוא סעודה גדולה ושותין יין הרבה יותר משבת (שם סימן צ"ט).

רה. בענין תפלת הדרך שגם בימינו כל הדרכים בחזקת סכנה, גם על מרכבת הקיטור שכיח סכנת נפשות רציחות וגזילות וכל מיני פורעניות, ובפרט על האויטא אשר הוא מסוכן יותר מכל העגלות כמובן, על כן יזהרו בתפלת הדרך (שם סימן ק"י).

רו. לעלות לדוכן גם ביו"ט שחל בשבת כדעת הטורי זהב כי בשביל שיש בו קדושת שבת נוספות על ידי זה לא בטלו ברכת כהנים, וכן הנהיג קדוש זקיננו בעל בני יששכר ובעל עטרת צבי ועוד כמה צדיקים מתלמידי בעש"ט זי"ע (שם סימן קכ"ח).

רז. בעירנו המנהג מעולם כשיש מילה בשום מקום תפלה או גם כשמלין בבית אין אומרים תחנון בשחרית זה בכל העיר, זולת בערים היותר גדולות כגון ווארשא ודומיהן המרובין באוכלסין עד שאי אפשר שלא יהיה שם ברית מילה בכל יום ונמצא שלא יאמרו נפילת אפים לעולם, על כן נוהגים להחסיר נפילת אפים כשנודע הברית מילה שיש באותו חצר, ובפרט כשיש שם בבית התפלה אחד מהקראים להברית ולא זולת (שם סימן קל"א).

רח. הקפיד מאד על אותן הנוהגים להחסיר תחנון על יא"צ של צדיק ודבר זה אין לו שחר והוא מנהג שטות וקלות, דאם כן לא יאמרו תחנון לעולם נמצא בטל תחנון מעיקרו, על כן אין להקל בזה כלל זולת בלי"ג בעומר משום שבו פסקו למות תלמיד ר' עקיבא ונקרא הלולא דרשב"י, ולא ביא"צ אחר. אכן בצדיק אשר מנוחתו כבוד באותו עיר, ובאים גם מהגלילות על ציון שלו להתפלל ביום היא"צ כיון דנקרא יומא דרגלא כמבואר ברש"י סוף מסכת יבמות על זה יש סברא שלא לומר תחנון באותו העיר כנזכר (שם).

רט. טעם לשבח לדברי המגן אברהם בשם מהרי"ל דביו"ט נהגו לקרות לספר תורה הבעלי בתים מעמיד הקהלה ולא בשבת, כי שבת הוא בחינת תלמיד חכם דוגמת שבת האסור בכל מלאכה, כן התלמיד חכם עוסקים בתורה יומם וליל ואין מבטלין לשום מלאכה, על כן בשבת התלמיד חכם קודם בעלייתו, מה שאין כן ביו"ט שנאמר אשר יאכל לכל נפש וכו' דוגמת הבעלי בתים היראים שמקיימים בכל דרכיך דעהו כמבואר בסימן רל"א העוסקים במשא ומתן לצורך אוכל נפש, על כן ביו"ט הוא הזמן שלהם (שם סימן קל"ו).

רי. פשט נכון בדברי המחבר בקריאת ספר תורה דכתיב ופותח הספר ורואה הפסוק ואחר כך יברך, ר"ל היינו רואה בלבד ולא למשמש בספר תורה בטליתו ומנשק, שזהו אינו מדינא ולא ממדת חסידות וגורם להחריב ספר תורה ולמחוקן עד שהביאן לידי פסול (שם סימן קל"ט).

ריא. העלה מעשה רב מגדולי תורה וצדיקים שברכו בזימון בדרך נסיעתם במרכבת הקיטור בהוואגען קלאסע שניה שהיה מקום מרווח לפת והמאכל ותחתיו מפה פרוסה והיו כמקום קביעות (שם קסז).

תולדות רבינו

קיג

יב. החמיר בשיעור בין השמשות לכל הפחות ע"ב מינוטין, והרעיש על המקומות שמקילין באיסור שבת להקדים זמן יציאת השבת בשיעור מועט מהנ"ל (שם סימן רס"א).

יג. מנהג מאבותיו הקדושים זי"ע כשחל יו"ט לאחר שבת שלא לעשות סעודה ג' מפלג המנחה והלאה, רק לחלק סעודת הצהרים לשנים בברכת המזון והפסק מנחה באמצע, ועל ידי זה יוצאין חובת ג' סעודות בשבת מפני כבוד האושפיזא היו"ט הבא. מה שאין כן ביו"ט אחרון שחל בשבת, כגון יום ב' דשבועות או אחרון של פסח, אז יכולים להאריך בסעודה שלישית עד הלילה כיון שאין לאחריה יו"ט בלילה הבאה (שם סימן רע"ד).

יד. החזיק מאד בחומרת אביו הקדוש שלא לתת מלח לתוך המרק בשבת קודש אף בכל שהוא, כיון שעל פי הרוב עדיין חמים מאד, ובדרך צחות שאין כדאי בשביל מעט מלח להפסיד על ידי זה את ברכת רבינו הקדוש הרמ"א שכתב על זה בסימן שי"ח, והמחמיר תבא עליו ברכה (שם סימן שי"ח).

טו. טעם להמנהג שנותנים לפני הציפורים חטים בשבת שירה, עיין שם בשם הרה"ק מהר"ם מרימנוב זי"ע (שם שכ"ד).

טז. המגן אברהם סימן תכ"ח בשם צרור המור דמ"ב מסעות בפרשת מסעי אין להפסיק בהם, ומובן כי אין נפקא מינא בין שבת לחול, וגם בחול ובשבת מנחה יש לקרותו לאחד (והעולם לא נהגו כן), ומנהגינו כאשר ראיתי מאזו"ק הקדוש מפה"ק זי"ע דגם בחול או בשבת מנחה קרא להכהן כל המ"ב מסעות, ואחר כך להלוי וישראל לכל אחד ג' פסוקים להלאה (שם סימן תכ"ח).

יז. התרעם על אותם המונעים מלאכול מצה כל ימות הפסח (ואוכלים מצה רק בלילי הסדר) דפוגמים בכבוד חול המועד, ועוד יפגמו ויחסרו סעודת יו"ט וסעודת שבת בפת (שם סימן תע"ה).

יח. עשה סמוכין לגדולי המורים דצריך גם בזמן הזה בשר בהמה ביו"ט משום שמחה (שם תקכ"ט).

יט. מנהג מקובל מזקיננו בעל בני יששכר זי"ע לפסוק בדברי זקיננו בעל הלבו"ש לקדש הלבנה קודם יום הכיפורים כדי שזכות המצוה תגן ביום הכיפורים (שם תר"ב).

כ. תוכחת מגולה לאותן המקילים ואינם ישנים בסוכה אם כי ישנם סוכות טובות עם תנורים וגם כרים וכסתות (תרל"ט).

רכא. מיישב מנהג הצדיקים מתלמידי בעש"ט זי"ע כדעת הפוסקים רבותינו דגם בליל שני יברך סוכה ואחר כך זמן (שם תרס"א).

רכב. טעם להמנהג שהוא מקובל ונהוג מדורות הקודמים כי החתן שאומר דברי תורה בסעודת החתונה יתחיל לומר ומיד יפסיקוהו המסובין ולא יניחוהו לגמור (דברי תורה מהדורא קמא א').

רכג. ענין השיריים שנהגו החסידים ליקח ממאכל רבם מקורו בירושלמי (שם ס"ב).

רכד. מנהג שהחשיבו לכלים שהשתמשו בהם צדיקים (שם כ"ג).

רכה. ענין הקוויטלעך שנוהגים לתת לצדיקים שכותבים שמם ושמות בני ביתם (שם כ"ז).

רכו. שגור בפי העולם כי אין הולכים על קבר נפטר תוך י"ב חודש למיתתו, זולת על קבר צדיק מפורסם הולכים גם תוך י"ב חודש ונתן טעם לדבר (שם כ"ח).

רכז. על מה שנהגו שלא להזכיר נשמות תוך י"ב חודש אין יסוד וטעם לזה אדרבא אז צריכים יותר לרחמים (שם כ"ט).

רכח. הבגדים ארוכים שלובשים החסידים במדינתנו מקורו בגמרא שבת קי"ג ובשולחן ערוך סימן רס"ג סעיף ב' (שם בד"ת).

רכט. רמז להמנהג שאוכלים בסעודת שבת שחרית מאכל של רגלים (שם ק"א).

רל. על מה שהנהיגו רבותינו הקדושים לאכול בשלחנם ואז יגידו ברבים דברי תורות (מהד"ת א').

רלא. טעמים ומקורות שכל הלחשים והתפלות וקיום בריאת הגוף הוא בשם אמו ותפלת עליות נשמה בשם אביו (ד"ת ב' ד').

רלב. באמירת היהי רצון קודם תהלים היה מנהגו לומר ואל תקחנו מעולם הזה קודם זמני ותאריך ימי ושנותי כדי שאוכל לתקן את אשר שחתתי (שם מ"ד).

רלג. במאמר נוסח התפלה הזהיר שלא להוסיף ולא לגרוע על נוסח מנין התיבות בשמונה עשרה, ועל ידי זה שמוסיפין בנוסחא נעשית הנוסחא עיר פרוצה אין חומה, ולא יהיה בכלל ברוב דברים לא יחדל פשע ולפני מלך בשר ודם אין עושין כן, על אחת כמה וכמה לפני המלך

הקדוש יתברך שמו מלך הכבוד צריכים לשמור פיו ולשונו וכנזכר, ורבינו הדפיס נוסח תפלת שמונה עשרה כמקובל מאבותיו הקדוש בסידור חמדת ישראל בדיוק כל אות ותיבה מיניה לא תזיעו לא פחות ולא יותר, יעויין שם היטב.

רלד. בברכת מי שבירך שעושים לחולה הזהיר מפי אבותיו הקדושים שלא יאמרו בנוסח יברך וירפא את "החולה", על פי שאמרו רז"ל (שבת ל"ב) לעולם יבקש אדם רחמים שלא יחלה, שאם יחלה אומרים לו הבא זכות והפטר, וכיון שאומרים "החולה" הרי מקיימין ומודים שהוא בחזקת חולה והרי צריכין להביא זכות ומי יאמר זכיתי לבי וטהרתני, בפרט לפני מלך הכבוד ובעת הסכנה ונמצא שהיה מעורר דין ח"ו, רק יאמרו יברך וירפא את פב"פ (שם).

וגם כשמסיימין בשבת "שבת הוא מלזעוק" גם ביו"ט שחל בחול ציוה גם כן לסיים כן כי הוא ר"ת שם המסלק המות מכל חולה, וגם יו"ט איקרי שבת, כמו בש"ס מנחות ס"ה על הכתוב וספרתם לכם ממחרת השבת, עיין שם (שם).

רלה. בנוסח תפלת ראש חודש במוסף שתחדש עלינו החדש הזה לטובה ולברכה וכו', ונמצא בקצת סידורים "ויהי החדש הזה סוף וקץ" וכו' אינו מנוסח הראוי, דנראה כאלו אומר שבאה עליו כבר צרה ר"ל, והוא מבקש שתהיה על כל פנים הצרה הזאת סוף וקץ לכל צרותיו ואל תפתח פיו לשטן, על כן אין לאומרו והוא יושיענו בכל עניניו ויגאלינו במהרה בימינו אמן (שם).

רלו. בסעודת שבת בשחרית אם לכסות הפת כמו בליל שבת קודש או לגלות, מביא בסימן רע"א סעיף ט' בזה תלוי בפלוגתא הנה אשלי ברבבי צדיקים וקדושי עליון זי"ע, דהרה"ק מרימנוב היה דרכו לגלות הפת בסועדת שחרית שבת קודש, והרב הקדוש מלובלין היה דרכו לכסות גם בשחרית, ואלו ואלו דברי אלקים חיים, על כן נהג אאז"ק הרה"ק בעל שם שלמה זי"ע לכסות בשחרית מקצת החלות ומקצתן מגולה, וכן הנהיגו בניו אחריו, ובזה יוצאין ידי שניהם, דהא י"ב חלות המסודרים על השלחן על כרחו לא ימלט כשמכסין מקצתן ומגלין מקצתן יש כמה חלות שלימות מכוסיו לגמרי וכמה חלות שלימות מגולות, ובזה יוצאין לכל הדעות כמובן (נימוקי או"ח).

רלז. בסימן ער"ה יצא ללמד זכות על העולם וקדושי ארץ שלמדו בליל שבת קודש בספר לבדן, וההיתר הוא בעל כרחך כיון שהוא נר של שעוה או חלב ולא של שמן, ועל פי דברי הטורי זהב בשם ב"ח

סק"ב. אך גם זה אינו היתר ברור לכתחלה אלא טעמא דהיתרא משום דגם אם הורגלו לתקן הנר הוא בודאי על ידי כלי הנקרא שנייץ שערעל העשוי לכך ומונח אצל הנרות, ובשבת כשאין זה מונח ממילא יזכור ולא יבא להטיב את הנרות ויצאו דברינו בהיתרא (שם).

ולח. ידיד הקורא במעמד ובמצב המר והנורא אשר אנכי עומד היום לסדר מאמרים ולספר מעט מהימים ומזמנים האחרונים, הן ממש נלאו הרעיונים, ידי אסורות ובפי אין מענה, זלעפה ופלצות אחזוני במורא יען כבדה אנחתי יסתער לבי בקרבי בעת אתחיל, ואני תפלה כבודי ומרים ראשי תרבה לי אונים יתמכני נורא ואיום, אמיץ וחזק ידיים הרפות, לא תביאני בכלימה, סעדני בכתב נבחר ולשון יפה וברה, משוך עלי חוט חסד ותופע עלי נהרה, כן יאבה ה' אמן ואמן.

בקיץ תרצ"ז עדיין היה רבינו במקום התרופה (בסליאטש) כנהוג להבריאת את גופו, ובעוה"ר לא הועיל הרבה כי הרגיש יסורים ומכאובים גדולים ר"ל, ובכל זאת אחז צדיק דרכו בקודש בעבודת שמים דבר יום ביומו, ובבואו לביתו בחודש אלול ימי הרצון התחזק את עצמו בכל חילו תקפו וגבורתו בסדר עבודתו, וכן בימי הרחמים והסליחות וערב ראש השנה התגבר כארי כדרכו בקודש לעבודת הבורא יתברך שמו בתורה ותפלה וגמילות חסדים, ולהיות לפה ולמליץ בעד ישראל עם קרובו ואמירת הסליחות ההר בוער באש קודש לזכות את הרבים ולעוררם לתשובה לפני בא יום הגדול והנורא.

רלט. ויהי היום הוא יום א' דראש השנה לשנת תרצ"ז לא יחסר המזוג כנהוג משנים קדמוניות להתפלל לפני התיבה בקול חוצב להבת אש כליל לגבוה, ובהדרשה התעוררות רחמים לפני תקיעת שופר^מ טוב הולך לפני מחנה ישראל כמלאך מלא רחמים מליץ טוב לבקש ולהתחנן מלפני מלך הכבוד ית"ש לרחם על כנסת ישראל, ושלא נציע שום טענות צודקות והוכחות ברורות, אך ורק מאוצר מתנת חנם יחננו אור פניו אתנו סלה כי חפץ חסד הוא ימלא עלינו ברחמים ורב חסד מטה כלפי חסד לגאלינו גאולת עולם בביאת בן דוד במהרה בימינו אמן.

רמ. ויהי כליל ב' דראש השנה נחלש רבינו למאוד, עד שלא היה יכול ללכת לתפלת ערבית לבית מדרשו ולהנהלת השלחן כנהוג, רק

מה לפלא כי בספרו הקדוש שער יששכר במאמר "תקע בשופר" לא נרשם בשום מאמר ואות באיזה זמן שאמרו לפני תקיעת שופר, רק באות מאמר דרשה זאת האחרונה רשם בפנים שאמר זאת בראש השנה תרצ"ז. וזהו קול האות האחרון וסיום למה שאמר בראש השנה האחרונה לימי חייו.

בחדרו ביחידות, וכל הלילה עד הבוקר הרגיש חולשה רבה, והרופאים לא מצאו דבר, אך הוא באחד שאין בכחו לקום ממטתו וללכת לבית המדרש לתפלה ולסדר היום ונבהלו וחרדו כל העם המסתופפים בצל קדשו כי לא ידעו מה הוא, ואף על גב דאינהו לא חזו מזליהו חזי כי גזר דין איום ונורא עומד אחר כתלינו בשנה הזאת בעוה"ר, ואיך יפתחו פה ולשון וניב שפתיים לתפלה בתוקף קדושת היום בלתי מנהיגם ראש צבאם ושהורגלו מעולם לשמוע קולו הנעים, וניסו לחלות ולהתחנן מלפני רבינו אבינו רוענו שאל יחדר הלבבות רק יתחזק בעזו ותעצומות ובכחו הגדול וזכות אבותיו הקדושין וזכותא דרבים רגליו יעמדו במישור במקהלות, ובלתי ספק קווי ה' יחליפו כח, ובקושי גדול נעתר לבקשתם, וקול דודי הנה זה בא לבית המדרש ולא עמד לפני התיבה, ובכל זאת לפרקים בתפלות המיוחדות בפיוט אז בקול רעש גדול משמיע קול מפוצץ הלבבות אם אבן הוא נימוח. ובמשך עשרת ימי תשובה מיו ויום הכפורים וסוכות הכל כמנהגו נוהג וכבר הורגלו באלה אשר רבינו מדוכה ביסורים והוא מחולל מפשעינו, ועם כל זה עומד על משמרתו משמרת הקודש והוא כהן לאל עליון בקדושתו, וכן לא היה שינוי בסדר הימים, כי הצדיק עבד ואין איש שם על לב שזהו עבודתו האחרונה בימים הקדושים הללו בירח האיתנים.

מו ובשבת שובה דרש בבית הכנסת הגדולה דפק"ק בשמעתתא ואגדתא כנהוג, ובתוכחת מוסרו הזהיר מאד באש מתלקחת להשמר מן כל הכתות ומפלגות ציונים ואגודיים בכלל ובפרט ושלא לחלל ארץ הקודש, ואפס קצהו מדבריו הקדושים הלא הם כתובים על ספר "חיים ושלום" בפרשת האוינו. וכעת רואין בחוש כי רוח הקודש נזרקה מפיו אזי בתור צוואה אחרונה להזהיר גדולים על הקטנים בידעו אשר אחרי שיסתלק בשנה הזאת לחיי העולם הבא אין מתעורר בצדק להחזיק בשיטתו הנאמנה בכל פרטיה ודקדוקיה במלחמה קיצונית נגד כל מיני המפלגות בימינו, וכמ"ש כי ידעתי אחרי מותי וגו' ושזהו עיקר ושורש גדול בדורנו בנוגע לאמונת אומן הפשוטה בהשי"ת ובמשיחו לצפות לישועה אמיתית מן השמים, והשאייר לזכר עולם התראתו האחרונה כי קדוש הוא וכל העם ישמעו ויראו.

וכן בו ביום (שבת שובה) היה על ידו מוקטר ומוגש בנדרי העליות עבור ר' מאיר בעל הנס להחזיר אנשי המעמד של הכולל מונקאטש ועשרה גלילות בתוככי ירושלים תו"ב. ואז בבית מדרשו קדם קריאת התורה דיבר בקדשו דברי התעוררות, וכך היה אומר: תדעו נא כי כוללנו זהו כמעט הכולל היחידי שנשאר באה"ק נקי מכל סיג ופגם מתערובת המפלגות, ואנשי כוללנו כולם אהובים ת"ח וירא אלקים תורתם אומנתם על טהרת הקודש של ישוב הישן כאשר חפרוה שרים רבותינו הקדמונים שרפי קודש זי"ע, ומינייה לא תזועו. לכן גם אם יקראו לעלות לתורה כעת מבע"ב שהם ממקומות אחרים ואינם מגלילות כוללנו בכל זאת אנכי אערבנו אשר מצוה רבה עושה לנדור לנדוב לבני כוללנו הנזכר, ובוה יהיה לבו נכון בטוח שמעותיו יגיע לתכלית הנרצה על יסוד קדושת רמבעה"נ זי"ע שבוכות זה נזכה

רמא. לפני יומי דחנוכה התחילה הצרה הגדולה, שבידו השמאלית סמוך לכתף הרגיש כאב נורא, ובשעת תנועת היד נגעו היסורים לכדוכה של נפשו הטהורה, עד כי נשמע מפה קדשו צעקות איזמות בתנועתה, בפרט בשעת הנחת התפילין, וזהו דבר שנצטער בו אותו צדיק ביותר להיות במצוה זו דייקא שהחזיק בה מעולם בשמירה יתירה ורגש אהבתה מיום שהתחיל להניח תפילין, ועתה בעוה"ר מעשי בעל דבר הצליח לבלבלו בזה ואמר שמן הדין הוא פטור מתפילין מתוך יסורים נוראים כאלה, אך במסירות נפש אל ירף ממצות ה' ויקשירם לאות על ידו ולטוטפות בין עיניו.

רמב. ובעון הדור המחץ והכאב הולך וגדל לאותו צדיק עד שכמה פעמים ביום בפרט בלילות נפל למשכב ונפרע מעבודתו בקודש, והיה מתנצל בימים ההם כי כבר "הלילות אינם שלו" וברשותו, למרות אשר תמיד היה בידו לילה כיום יאיר בתורה ועבודה באין מפריע, לא איברי לילה אלא לגירסא.

רמג. ויהי ביום א' ויחי ו' טבת נסעו עם רבינו לעיר פעסט ושמה עסק ברפואות (בעשטראהלונגען) ומפה לאזן אחרים נמסר מהרופאים כי המחלה היא אנושה, אבל בעוה"י הועילו אז הרפואות ונשתהה שם יותר מארבעה שבועות רצופים, ומאלו השבתות יספרו במדינת אונגארן נפלאות מתהלוכות עבודתו בקודש בתוך קהל ועדה אשר באו שבת בשבתו לחזות בנועמו ולבקר בהיכלו כבוד, ולא הכירו בשעת התפלה ואמירת תורה כי כלום חסר בבריאות גופו, ועל שבת קודש שירה (בשלח) בא לביתו נאוה קודש, וסר כל מחלה ומכאוב מגופו הטהורה לשמחת לבבינו ותחי רוחנו בגודל תקותינו כי יעמד חי בקרבנו ולא יכבה נרו לעולם ועד.

רמד. ביום ד' תרומה ערב ראש חודש אדר היה לנו שמחה לכבוד התגלחות נכדו הקדוש ילד שעשועים שליט"א, (והענין של שמחה עיין בשערי תשובה סימן תקל"א בשם ספר גן המלך שעושין שמחה בתגלחת הראשונה של קטן שמחגבין אותו במצוה להיות לו פיאות הראש). וכן נעשה משתה גדול נמשך בליל ראש חודש, והיו מסובין תלמידי חכמים שבעיר ובעלי בתים נכבדים חבלים בנעימים, מי מלל או מי האמין כי זה יהיה הפעם האחרון להשתעשע עם הוד קדושת רבינו אשר ישב בראש שמחותינו להסב עמו ביחד ולהתעלס באהבים.

מה טוב חלקינו ומה נעים גורלנו בשעה יקרה הלזו, לראות איך רבינו בידו הקדושה עשה תגלחת הראשונה ולקח את כל שערו של הילד והניח

מאזני צדק קטנה ושקל כנגדם מטבעות והוסיף עליהם לחלק לצדקה. ובכל זאת לא היה השמחה בשלימות כי הכרת פני רבינו ענתה שיושב מתוך יסורים ומכאובים, והתלמידים החשובים מבני הישיבה צלצלו בשיר בבחינת בדחני דמלכא קדישא לשמח לבבו הטהור להפג צערו בברכות לראש צדיק אשר יתחזק ויתרפא וד' יתן לו שמחת עולם מצאצאיו, ועוד יזכה בבריות גופא לישב בראש המסובין לשמחת הבר מצוה והחתונה של נכדו הבן יקיר לו ולביאת משיח צדקינו בחיים ארוכים, ונתעוררו הלבבות ברגש נורא ועיני רבינו נזלו מים שומע ועונה אמן אחר הברכות על כן המו מעי לו.

רמה. אמנם בעוה"ר עד שהראשונה הולכת שניה ממהרת לבא, והמחלה עזבה את מקומה ועברה ונגע בכף ירכו הטהורה ומתניו כבדים ביסורים גדולים, ואוי לעינים שכך רואות את רבינו בלכתו כצולע על ירכו כי גדל הכאב מאד. ואם כי בשבתות ההם כבר בעונותינו הרבים ברוב פעמים בטל התמיד של שחר תפלת שחרית שמנע את עצמו מלהתפלל לפני התיבה מרוב צער ויסורים, ובכל זאת עוד יצלצלו באזנינו קולות אדירים באש לזהט שהתמלטו מפה קדשו באמירה נעימה של הפייט הקדוש דמוסף שבת שקלים והתורות וכיוצא, הלא למשמע און תאבה נפשינו.

רמו. ביום א' תצוה ג' אדר נסע שנית לפעסט והפסיק באמצע בכדי שימי פורים לא יהיו נבטלים כנהוג, ובא לביתו ליל אסתר תענית, ומה מאד נמרר נפשינו מהצרה שלא טבא היא, בראותנו שינוי באור פניו מרוב התלאות ולא הועילו לעת עתה הרפואות, ולב מי לא ידוה בראותו מצעדי גבר בגוברין כמוהו לאט לאט יצעדו, ועל כל פסיעה ופסיעה ספר תורה שרוי בצער, ובכל זאת התענה ביום תענית אסתר, ואחד שנתכוין לטובתו ואמר לו שאין לו להתענות היום מפני חולשתו, זהו גרם לרבינו עגמת נפש וצער גדול איך יחזיקו אותו לחולה כל כך, והיה בעיניו כמתעתע להציע לפניו דבר כזה לאכול ולהקל ח"ו ביום אשר קימו על נפשם ועל זרעם דברי הצומות וזעקתם.

רמו. ובפורים יומם ולילה לא דומיה לו ובעצמו קרא את המגילה וגם הקרובץ ממש באש נורא ובנעימה קדושה והסעודות, הכל כימי עולם וכשנים קדמוניות. ובליל שושן פורים (אור לערב שבת קודש) כבר זאת היתה לו בעוה"ר הפעם האחרונה שהדריך בכף רגליו הקדוש בבית המדרש שבחצרו שנכנס לשם להסעודה ברוב עם הדרת מלך כנהוג, כי ביום ערב שבת קודש היתה הסעודה למעלה בבית דירתו בחדר התפלה. ולמחרתו ביום שבת קודש תשא לגודל חולשתו בכאב רגליו ומתניו

התפללו גם כן שם בחדר הנ"ל, וגם סעודת שבת קודש, ורק אז ולא יותר עדיין זכו הזוכים בפה קהלה לשמוע אל הרנה באמירתו שלום עליכם וריח הבשמים וקידוש בליל שבת קודש, אשרי און ששמעה זאת מפה קדשו תמיד, ואשרי עין ראתה כל אלה בנועם אור העליון שהאיר בפניו בעת ההוא לא יתואר בחרט אנוש.

רמח. ויהי ממחרת ביום א' ויקהל פקודי י"ז אדר והוא נוסע בנחיצה לפעסט פעם שלישית, ונתקבל שם בפאיאר-סאנאטאריום וגדולי רופאים שקדו ברפואותיו, והוא בעוה"ר נחלש מיום ליום ממתנים ועד ירכים, בפרט בתנועות הילוך הרגל הצער והיסורין עד לב השמים, ורוב הימים לרבות הלילות אסור במטה. ולכבוד שבת מלכתא התחזק וישב על כסא והתפלל בציבור בחדרו שם. ומברכין חודש ניסן היה עוד על ידו ברגש אש נאדר בקודש, וביום ערב שבת קודש החודש וראש חודש ניסן כאשר באו אליו מפה קהלה הה"ג מו"ה נטע שלמה דומ"צ נ"י ומו"ה משה ג"ש נ"י ומצאוהו במצב כבד מאוד והוא התמרמר ושאל ודרש מלפניהם "האם היה על כל פנים יום אתמול כי יעבור (יום כיפור קטן מוקדם של ניסן) מאה אנשים בבקשת רחמים על ציון אדוני אבי הקדוש שאל ישכח ממני ולברכני ברפואה שלימה בקרוב כי כשל כח הסבל", אמרותיו הללו ירדו חדרי בטן ופלחו כליות ולב ואוי לעינים שכך רואות אותו צדיק מדוכה בנגעי מכאובים נוראים. ובהליכתו אז צעדים אחדים מהשלחן אל המטה שנשתהה זמן ארוך ברוב צער הוציא מפה קדשו כדברים האלה: "אוי בעוה"ר שטנא נצח ונצחון גדול כזה עדיין לא היה לו", עד כאן לשונו, כל כך הרגיש בנפשו הטהורה המצב המר והתבונן והתאונן על מצב הדור האחרון ומצאוהו רעות רבות וצרות באחרית הימים היותר קשים בחיי עם ישראל נשבר ונשבה ואין רועה נאמן, וזהו בעו"ה נצחון היותר גדול מכח הס"א, ואין אור לדחות את החשך. אמנם יקיים השי"ת בחסדו למעני למעני אעשה לרחם על שארית ישראל במהרה בימינו.

רמט. בשבת קודש פרשת ויקרא פרשת החודש וראש חודש ניסן אם שהתחזק לקום ממטתו בשעת התפלה בציבור (שם בהסאנאטאריום) אבל החולשה גברה עליו, וכאשר הפצירו בו שתהא אמירת הלל על ידו לא רצה כי אפס כחו ונשמע מפה קדשו "שכבר נגזרה גזירה", והשומעים נבהלו מאותן דיבורים והמתיקו הדברים שתהיה גזירות טובות וחיים ארוכים, אבל הלבבות דפקו ולא מצאו מנוח. אבל עוד רבינו היה קורא בקריאת התורה בעצמו בישיבה, (ואמר בקדושתו שסמך עצמו בזה על מרא דאתרא הרב הגאון מו"ה יונתן שטיף שליט"א דומ"ץ בפעסט שהורה

כי מפני חולשתו מותר לו לקרוא שם בישיבה בשעת הדחק. וכן אתמול שבת קודש היה אמירת שלום עליכם בישיבה, וכשהגיע לקידוש עמד קצת כמו בן תשעים לשוח, ובידו השמאלית אחז עצמו בהשלחן, והכוס בהימנית ידו מרתתת, ואין עין יכול לראות ולסבול צערו, אלה אזכרה מה נהדר היה השבת קודש כשחל כהיום הזה ראש חודש ניסן בשבת פרשת החודש, כמעט אין לתאר אור זרוע לצדיק בעבודתו ולישרי לב שמחה, ועתה שבת משוש לבנו, אך עוד לא אבדה התקוה ח"ו, ונפשנו לה' כי כאשר שמענו כן עוד נחזה רבינו בעבודתו, רגליו יעמדו במישור במקהלים יברך ה'.

רנ. בתחלת השבוע לפרשת צו היה עוד עתים רעות וטובות — אור וחשך משתמשים בערבוביא, במדותיו של הקב"ה — מוחץ ורופא, והיה נראה לפרקים כי יש תקוה, ורבינו בעצמו מלא בטחון לישועת ה' בהרף עין לנסוע לביתו עוד על שבת הגדול (פרשת צו), ומיצר ודואג על הדרשה אשר עליו לדרוש בפרקו בשבת זו הבאה, (כי טרם נסע לפעסט הניח לידבק מודעות בבתי כנסיות ובתי מדרשות דפה קהלה מהסוגיא אשר מוכן לדרוש אי"ה בשבת הגדול), אבל הכל בידי שמים, עונותינו הטו אלה כי הורע המצב וטכסו עצה לקרא לרופא גדול מויען מן לפעסט, והרופאים ביחד ניסו את כחם באופנים שונים והסכימו לעשות שוב בעשטראלונגען במתניו כולי האי ואולי ימצאו תרופה, ובליל חמישי ו' ניסן הכירו שינוי לגריעותא, ובבוקר יום ה' צו קול הטעלעפון דופק מפעסט למונקאטש בקול בוכים ומרעיד לאמר "הקבצו ושמעו בני ישראל כי רבינו נצרך לרחמים גדולים קראו עצרה וזעקו והתפללו לבורא הרפואות יתברך שמו בבתי כנסיות ובתי מדרשות ועל ציוני הצדיקים", והשמועה המעציבה עשתה לה כנפים בכל העיר, ועד מהרה ירוצו וחרדו המונים המונים חסידים ותלמידים והתינוקות של בית רבן נקהלו בבית המדרש ושפכו שיח לפני ה' ועל ציון המצויינת קודש הקדשים דפה שפכו

מז בכל משך החורף הקשה ביסורים גדולים, ואנ"ש אשר שמעו מלחישת הרופאים דפה כי יש חשש סכנה במחלתו, התחילו באמתלאות שונות לבקש ולהציע לפני רבינו שיסע לעיר הבירה ויען לדרוש ברופאים היותר גדולים ומומחים שמה, והוא לא רצה בשום אופן, וטעמו היה נראה מפני החשש סימנא מילתא לאשר זקינא הקדוש (אשר ישא את שמו עלי) מלאנצהוט בעל יודעי בינה זי"ע נסע באחרית ימיו לויען ונסתלק שמה (כמובא בספר בית שלמה אות נ"א) וכאשר הציעו לפני רבינו בשם מרן הקדוש מצאנו זי"ע אשר המלאך רפאל הוא בויען ומסוגל שם לרפואות, השיב בצחות כי לדעתו בזמן הזה שרבו המפלגות הטמאות בויען על כן המלאך רפאל העתיק משכן כבודו משם לפעסט, עד כאן דבריו הקדושים, ושיחות חולין שלו צריכין לימוד.

דמעות כמים, והידיעות מהתם להכא עפו יצוא ושוב, אחר כך בהטבה מועטת.

רנא. בפניא דמעלי שבתא (פרשת צו) מיהר רבינו לירד ממטתו בזרזיות וזהירות יתירה באש לזהט ללבוש מלבושי שבת מלכתא (כדרכו בקודש) ולתפלה בציבור, אך תקפה המחלה בחולשה נוראה ומיהר בסעודת חקל תפוחין קדישין (ויצא רק בטעימה בעלמא מהמאכלים), וניב שפתי צדיק הביעו עוד קצת דברי תורה בהשלחן הטהור - (על המדרש שאלו תלמידיו את ר"י בן קיסמא אימתי אתי מר א"ל זאת תורת העולה דר"י לשיטתו באבות כי אינו דר אלא במקום תורה וגו' ונמצאו הדברים בספרו הקדוש חיים ושלוש על התורה), וזהו היתה פעם האחרונה שהגיד דבריו ליעקב בדברי תורה בסעודת שבת קודש בחולשה רבה שכמעט קולו לא נשמע רק שפתיו נעות ולבב השומעים העומדים סביב לו נמס כמים, ולמחרתו בשבת הגדול אפס כחו גם מלקרא בקריאת התורה, ואחר התפלה שב למטתו ברפיון נורא ומצב איום, וקרוב לעת מנחה רעוא דרעוין נתעורר וצוה לערוך לפניו שלחן עם הי"ב חלות כדת היום לסעודה שלישית וגם בירך על הכוס כנהוג והתחיל ככה מושכב במטתו לומר בנעימות ומתינות ודביקות את הזמר "אודה" וכל סדר "אתקיננו" בניגונים המיוחדים לכך, ואנשי הבית העומדים מסביב היתה להם למחזה נוראה רגש עצום וקודש לה; ועד היום אבריהם דא לדא נקשן בזכרם הרגשת השעה הלזו, והיה נראה כמו התעוררות זמירות מגן עדן העליון מעין עולם הבא יום שבת מנוחה, ונמס כדונג לבבם בעת רעוא דרעוין הלזו, אבל מצד החומרי הכירו איך הצדיק עוזב כוחותיו משעה לשעה.

רנב. ובמוצאי שבת קודש אחר שבת הגדול והנה קול פחדים באזנינו לשמועות רעות הבאות אלינו מפעסט כי נתגברה מחלתו ממש עד כלות, ונתעוררנו בנחיצות לעורר רחמים, ובבוקר יום א' ט' ניסן ברגשי לב ובהשתפכות הנפש והבתי מדרשות דפה"ק מלאות איש בהתאספות

מח בעת ההוא והנה רבינו קרא לחתנו כבנו ואנשי ביתו ושאל אותם מה אתם מלחשים הלא אנכי יודע כי הרב הגאון מו"ה אח"ד שרייבער מבאריסלאב (נשיא כולל גאליציען באה"ק תר"ב) איננו עוד, ולמה לא תגידו לי האמת, וספק את כפיו ואמר הוי אבידה גדולה לכל בית ישראל! וחתן המלך (אדמו"ר שליט"א) כשמעו זאת נתבהל מאוד כי הוא לא ידע באמת מזה עוד, אבל נתודע אחר כך כי ביום אתמול (ערב שבת קודש צו לעת ערב) נפטר שם בפעסט הגאון הנ"ל, ודעת לנכון נקל כי לא הרדיב שום איש לספר זאת לרבינו כשהוא שוכב במחלה איומה, ונראה בעליל דמטמרין גליין ליה. והוסיף עוד רבינו לדבר אל תאמינו שברוח הקודש אני יודע זאת, אך היה לי חזיון וחלוש שאין לגלות הכל, עד כאן תוכן דבריו הקדושים. והתאונן מאוד גם למחרתו על אבדן אדם גדול ז"ל.

תולדות רבינו

קכג

עצומה אנשים לאלפים עדרים עדרים המלמדים עם תלמידיהם ויצעקו בני ישראל בתפילות ורחמין למיבעי עבור רבם הקדוש, והחסיד המפורסם מו"ה צבי דוב קליין נ"י קרע את הלבבות בפתיחת דברי התעוררות להתבונן על מה אנחנו נתאספנו כעת לבקש רחמים על צדיק הדור גאון עוזנו עטרת תפארתנו אשר כל חיינו תלויים בו וכו', אם אבן הוא נימוח, ולפני ה' שפכנו שיח, וכן הקול נשמע בשאר ערי יהודה והתעוררו רחמים בתפלה ותחנונים לרפואה שלימה שיוסיפו לו שנות חיים ושלוש.

רנג. מרוצות הטעלעפאן יצאו דחופים ביצוא ושוב מהכא להתם ומהתם להכא, ומידיעות כי ביום הזה הוא יום ט' ניסן יהיה ביאת רבינו לביתו על ידי אויטא מושכב במטה, והיתה הנסיעה מפעסט אחר חצות היום ואור ליום ב' והנה חשך ולא אור ואוי לעינים שכך רואות בפתיחת האויטא ורוח אפינו משיח ה' נלכד בחבלים מלך אסיר ברהטים, ונלקח משם מושכב במטה, וכה נשואוהו לחדר משכבו, והוא בעוה"ר כאבן שאין לו הופכים באין מרגיש, ונאמר לנו כי להפג מחלתו ויסוריו הקשים השקוהו כוס שינה ואינעקציאנען קשים ועדיין לא הוקץ, ומני אז והלאה כל יום ויום קללתו מרובה משל חברו, ימים ולילות מרים כלענה, ואין כחן של ישראל אלא בפה תפלות ותחנונים בכל בתי מדרשים בכל תפוצות יהודה ועל ציוני הצדיקים קרושים אשר בארץ המה.

רנד. נורא ואיום היה עלינו אז בהגיע ליל התקדש חג בזכרנו אשר תמיד בבית רבינו בעת ההוא אורה ושמחה ששון ויקר מרפסין איגרא מקולות אדירים מפי רבינו, ועמו חסידיו ותלמידיו כשתילי זיתים סביב לשלחנו, ועתה אהה הנה ערוך השלחן צפה הצפות וקול דממה דקה ישמע השקט ושאנן, ועין מחריד לראות את הרב דומה למלאך ה' צבאות בחדר המטות בסכנה עצומה, וככה בכל משך יומא דפסחא. והנה הגיע מחלתו לנקודה העליונה והוא מחולל מפשעינו, וניסו מחדש לדפוק על הרופאים הגדולים מפעסט ומוויען ולא היה מעצור לגודל ההוצאה העולה לסכומים מרובים, כי אין כסף נחשב למאומה כולי האי ואולי ימצאו מזור ותרופה, אך כל הון לא יועיל ביום עברה, ואם הגזירה אמת החריצות שקר, וכאשר באו כן הלכו וניסו בסמי רפואות שונות, זה בכה וזה בכה, וכנראה כמו שקדושת רבינו קדושתו למעלה מהשגת אנוש בדורנו בכל פרטי חייו, כן שורש מחלתו והתקרבות פטירתו היתה נעלם מעין כל חי באין מבין.

רנה. ובמשך כל ימי תקופת המחלה רעות שבעה נפשינו, אפפו צרות ופחדים עלינו ועל כל בית ישראל בכל אפסים, בפרט החסידים

ואנ"ש לא מצאו מנוח בבוקר יאמרו מי יתן ערב וכו' וכמעט שכחו כל הצטרכותם, ואין להם אלא לב אחד לאביהם שבשמים לבקש רחמים על רועם הנאמן. שואפים ומתאווים לאמר מלך ביפיו תחזינה עינינו, אבינו רועינו עוד יקום והתהלך בחוץ על משענת תורתו ועבודתו, יאר פניו אתנו סלה בבריות גופא ונהורא מעליא, הטעלעפאן בלשכת חצר רבינו לא פסק מלדפוק ולצלצל כחשיכה כאורה מהשואלין ודורשין בשלומו מכל המדינות מרחוק ומקרוב, עד שנלאו מהדואר למלאות רצון הדורשים מכל צד ונתנו התקשרות גם על ידי שארי הטעלעפאנען שבעיר, בידעם כי דרישה אחת לכל הוא אך ורק לדרוש בשלום מלך ישראל הודם ותפארתם.

רנו. בעוה"ר הידיעות לא נתנו קול מבשר טוב, ובימים ההם ממש רעשה כל הארץ ויועו אמות הסיפים ונקהלו היהודים בעריהם בכל המדינות בארץ ובחוץ לארץ קדשו צום קראו עצרה, כי הרגישו כולם אשר מרכזו והלב של כל בית ישראל מתנועע ועמודי העולם יתפלצון, והרבו לשפוך שיח בתהלים ותפלות דמעות נשפכו כמים לרפואת איש צדיק תמים יחיד בדורו. וממש כמוהו לא נהייתה ולא יהיה להרעיש העולם כולו כמו שהרעישו אז הארץ ומלואה תבל ויושבי בה עם אחד בארץ מט בבתי כנסיות ובתי מדרשות, וציוני קברות צדיקים הקדושים בקראקא, ליעזנסק, לובלין, צאנז, רימנוב, קאזניטץ, לאנצהוט, סאסוב, איהעל, קאליב, קאמארנא, וכו', ובארץ הקודש, בפרט בפה"ק לא הניחום

מט לזכרון עולם נעתיק פה הנשלח אז לכל המקומות בזה הלשון:

ב"ה זמן קהלה לכל הוא בהתעוררות רחמים

לרגלי המצב הנורא של רבינו הגה"ק מאור הגולה מרן חיים אלעזר בן אסתר האבדפה"ק והגליל שליט"א, ספר תורה שריו בצער ויסורים וחולשת הגוף שאין להעלות על הכתב, ועל ידי זה מזדעזע כל העולם כולו המחכים בכליון עינים שיתחזק ויתרפא באיתן הבריאות השלימות ב"ב עד ביאת הגואל, החלטנו לעורר את כל ידידיו ואוהביו וכל אנ"ש בכל מקום שהם לסדר זמן תפלה באמירת תהלים ובקשת רחמים בשעה אחת מכוונת יחד כל בית ישראל, היינו ביום שבת קודש א' דפסח הבעל"ט בשעה 3 אחר הצהרים, וכן ביום ב' דפסח בשעה 3 אחר הצהרים, (ואז ביו"ט ב' דפסח שחל בחול יאמרו גם כן בציבורא יהיה רצון בהתעוררות שלש עשרה מדות של רחמים).

במטו מכם איש איש על דגלו להתקבץ אנשים נשים וטף בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, בכל אתר ואתר יכוונו את לבם לאבינו שבשמים לבקש רחמים על אותו צדיק יאר פניו אתנו סלה וישלח לו במהרה רפואה שלימה מן השמים לכל אבריו וגידיו וחושיו וכוחותיו ויסיפו לו שנות חיים ושלוה, עד ביאת גואל צדק במהרה בימינו אמן.

במנוחה ושאגו אליהם עצמות חביבות מדה אתם שוכבות, צרה הוא ליעקב, מנהיגם מדריכם מוטל בסכנה, ספר תורה שרוי בצער, עורו ישנים מתרדמתכם מכוחכם שחדו בעד כלל ישראל בדור האחרון, והעתירו לה' שהתחתונים ינצחו את העליונים, להשאיר רבינו חי בעולם הזה להחיות אותנו לפליטה גדולה.

רנז. ובפה עירנו ממש יומם ולילה לא ישקוטו מלומר תהלים ולבקר את הציונים הקדושים דפה, כתות כתות נכנסין ויוצאים, אבן מקיר תזעק שאגות ובכיות זעקות גדולות והרבו בצדקה, וחצר רבינו מלאה אנשים תמיד מפה ומפה, נפשם יצאה לשמוע הגה טוב להפס דעתם ולהרגיע המיית רוחות סוערות, ורבים אומרים מי יתן נפשי תחת נפש הצדיק רק רעה אליו לא תאונה, והרבו מוהר ומתן של ימים ושנים אורך ימים עולם ועד גדול כבוד רבינו בישותו, אבל בעוה"ר ננעלו שערי שמים.

רנח. ביום ג' שמיני כ"ה ניסן י' למב"י הוא יומא דהילולא של מרן הקדוש אור החיים מצאנז זי"ע ואז היתה שמה מקהלות רבבות עם ישראל כמובן, ובתוכם אדמו"ר"ם ורבנים גאונים וצדיקים ונדבקים מודעות באהל ציון המצויינת קודש הקדשים ושארי מקומות לבקש ולעורר רחמים על רבינו "חיים אלעזר בן אסתר" לרפואה שלימה במהרה. ובאותו היום קלו המים המאריים מעל הארץ ונראה מעט שינוי לטובה לרבינו - אם כי מצער הוא, ותחי נפשינו והתנוצצה רוח חרשה בקרבינו לאמר אכן שמע אלקים הקשיב בקול תפלות עמו ישראל ברחמים אל יעזבנו ואל יטשנו, וכן אחר כך מדי יום ביומו הוכרה הטבה מועטת לרבינו הולך ואור עד כי בשבת קודש תזריע מצורע ופרשת אמור כבר התפללו מנין סמוך לחדרו והוא ירד ממטתו והתפלל עמהם בחדר משכבו בנעימות קולו, וכן בשאר הימים בינתיים הסבנו עין מנגדו שלא ישלט ח"ו עין הרע עד שכבר התחיל קצת ללכת ברגליו הקדושים על הארץ. ומה נעים

מונקאטש, י"ג ניסן תרצ"ז.

בית דין ואקרו"ט דפה מונקאטש יע"א

ובשוקי וברחובות ירושלים תו"ב נדבק בכותלים בתמונות גדולות וזה לשונו:

התעוררו לבקש רחמים מרובים בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ובכל מקומות הקדושים בעד גאון וצדיק הדור מאור הגולה, כ"ק עטרת ראשינו אדמו"ר ונשיא א' בתוכנו, רבינו חיים אלעזר בן אסתר שליט"א, הגאב"ד ור"מ דעוב"י מונקאטש, לרפואה שלימה במהרה בתוך שאר חולי ישראל אמן.

דפוס "קלישר" ירושלים

הנהלת כולל מונקאטש.

היו אותם הימים לראות אור פני קדשו בבוקר במטתו כשהניח השני זוגות תפילין וגם הטלית לתפלה, ואחר כך למד שיעור גמרא במסכת סוכה - (כדרכו בקודש שלמד מסכת זו כל ימיו וחוזר חלילה), וגם דיבר כמה פעמים בענינים וסיפורים מצדיקים פה מפיך מרגליות כבעת בריא אולם, ושפעת הפחדים וקול הדפיקות ממקומות הרחוקות כמעט כבר כלו, כי כבר ישבו איש תחת גפנו ואיש תחת תאינתו במנוחות שאננות, בשמעם שהמצב לטיבותא הולך וגדל בעזה"י, כי ראה ה' את עני עמו וימלט משחיתותם, ואל יפקוד מהם ראש צבאותם.

רנט. לפסח שני היה המדובר מראש דכשירגיש עצמו בטוב גמור יתגלה כבודו לישב בין אנשים מסובין בשלחנו הטהור לסעודת היום (כנהוג תמיד), אך לא זכינו לזה, כי לא שב לאיתנו לגמרי, והיה אומר רבינו אזי בדמעות שלישי משל למה הדבר דומה למלך גדול אשר גירש בנו ממנו לאיזה מקום למרחקים ושם במקום ההוא עשו והכינו לבן המלך מדי יום ביומו מזונות ותבשילין כפי צרכו, ובהגיע קרוב ליום גנוסיא של המלך שאז הוא עושה לכל שריו ועבדיו משתה גדול ויומא טבא להם, וחיכה הבן כי על אותו יום יזמין גם אותו אביו המלך ליקח חבל בשמחתו, ובאותו יום גנוסיא והבן המלך עדיין ממרחק וכי יאמרו לו מה יאכל ביום הזה והוא שמע ואינו עונה בתקות לבו אשר עוד יזכה לישב בסעודת אביו, אכן כראות הבן מלך כי עוד מעט ופנה יום והשעה מאוחרת ואני לא נקראתי לבא אל המלך אז צוה במקום ההוא שעל כל פנים יכינו לפניו אותו מין המאכל אשר עולה על שלחן מלכים בסעודת אביו עם שרי המלך הפרתמים, (וסיים רבינו ואמר להרבנית הצ' תחי') תכין לי היום תבשיל ממצה (שנקרא קניידליך) לטעום מסעודת המלך, עד כאן דבריו הקדושים, ופירושא זיל גמור.

רס. באותן הימים טובים אשר מצאנו בהם חפץ ונפשינו ערגה להם, כאשר סיפרו לפניו מגדול הרעש והמהומות בכללות ישראל בימים המרים כלענה קודם ותוך ימי הפסח כנ"ל שהתגברו בבקשת רחמים לרפואתו. דיבר בקדשו "הלא יותר היה להם לתקוף ברחמי עבור הגאולה שלימה כאיש אחד בלב אחד, ואז היה ישראל נושע בה' תשועת עולמים בביאת המשיח", כל כך היה דרכו בקודש במטרתו ותשוקתו להפקיר גופו ונפשו בעבור קדושת שמו יתברך וישועת כלל ישראל.

והיה נשמע מפה קדשו כמה פעמים במטתו בחליו שהתחנן לאלקים ואמר: "רבונו של עולם זכני נא עוד לשוב בתשובה שלימה לפניך באמת". תסמר שערות ראשינו ואנן מה נענה אבתריה - וגם בשעת הסכנה

המרובה בימי חליו היה רחושי מרחשין שפתיו בפסוקים של תורה ובקשות עבור שמו יתברך ותורתו.

רסא. אבל לא ארכו ימי טובה, כי שוב נהפך הגלגל ורעה ימצא את עם ישראל, לאשר מצאו וראו חשש סכנה מרחפת אם כי לא כמקודם אבל לעומת זה החולשה התגברה מאד לאותו צדיק יס"ע ונתעוררו יסורים גדולים ברגלו הימנית - (תחת אשר מקודם שרתה המחלה ברגל השמאלית), גם השיג חום, אך לא האמינו שזהו מחלה אנושה, ובכל זאת הכירו בכחישת פניו ואפיסת הכוחות, וביום ל"ג בעומר עדיין ישב אצל השלחן בחדרו קצת עם כל היסורים ולמד בתיקוני זהר הק' לכבוד ההילולא, והתמרמר כבן המתחטא יאמר בלשונו הטהור אוי ואבוי! אבי הקדוש היה מרגיש קדושה גדולה ומדריגה עצומה ביום הנעלה הלזה, ואני איך נפלתי מאיגרא רמא לבירא עמיקתא במצב חולשא כזו שלא אוכל לשמוח בשמחת היום. ומענין לענין נזכר מהיותו במירוץ עיה"ק (בשנת תר"צ) בל"ג בעומר והשמחה בארץ הקודש באותו יום נכבד והתחיל וצוה לזמר לפניו ולחזור ולזמר ניגון המיוחד על זמר "בר יוחאי" שם בארץ הקודש הערב לשמוע. וכן נזכר באותו שעה ודיבר מהיותו אז בל"ג בעומר בצפת, ואשר נגע לו עד לבכו מכתות המפלגות שהתגברו בעיר ה' שמה - (וחזר הדברים אשר אמר אז ברבים בצפת) - באתריה דמר של מרן הבית יוסף וכו', ושעדיין כחו וכח האר"י הקדוש וכל הקדושים עמהם שבעיר הזאת קיים לעד ולנצח נצחים וכו' - (עיין בספר מסעות ירושלים מזה באורך), ומדי דברו בזה המו מעיו וירדו עיניו הקדושים דמעות.

רסב. ואחר כך תקפו הימים ימי עברה וזעם וצרה וחרדו הלבבות, ומפה קהלה פרסמו שוב לתפוצות ישראל להתעוררות רחמים^ג, רעשו וגם נתגעשו וכמעט פור התפוררה ארץ, וכן עוד ג' ימים טרם נכבה נר ה'

ג נדפס בזה הלשון:

ב"ה התעוררו

והתקבצו נא בכל אתר ואתר ובתי כנסיות ובבתי מדרשות ועל קברות צדיקים וקדושים זי"ע לאמירת תהלים בצבור ובקשת רחמי שמים מרובים עבור עמוד העולם גאון ישראל וקדושו, מן רבינו חיים אלעזר בן אסתר שליט"א, לרפואה שלימה במהרה בימינו, ואל תרפו מלעורר רחמים בפרט בכל שבת קודש ויום מנוחה להתפלל בקביעות לרפואתו עד שיקום מחליו לגמרי וישוב לאיתן בריאות השלימות עד ביאת גואל צדק אמן.

ט"ל למב"י תרצ"ז.

ביד"צ ואקרו"ט דפה"ק מונקאטש יצ"ו

הובא לכאן רופא גדול מקלויזענבורג ולשוא כל תוחלתינו ונתקיים בנו בעונותינו הרבים גם כי אזעק ואשוע סתם תפלתי.

ואיזה ימים לפני הסתלקותו רמז לאנשי ביתו כי קרב קצו בעולם הזה. ואמר לבתו היחידה תחי' בתי החביבה! בהגיע עת כזאת מהראוי לצאת ולבקש על ענינים נחוצים, והיה לי הרבה לדבר עמך, אך נכמרו רחמי לצערך, ואקוה שתדעו מעצמך וגם נאמר בהצוואה הכל, עכ"ל. ופעם אחת אמר לפנינו ובמעמד ב"ב הי"ו שאבותינו הקדושים יסבבו בתמידת סביב לו, וכפי שמבואר בזה"ק זהו סימן לימים האחרונים עכ"ל. מובן כי מאד נבהלנו ודברנו על לבו הטהור שיתעוררו האבות להביא עזרה ורפואה שלימה, אנן בדידן ואיהו בדידיה.

רסג. בשבת האחרון לימי חייו בעולם הזה - הוא שבת פרשת במדבר, היה אצלו בחינת יום טוב, ובשעת הקידוש סיים מקדש ישראל והזמנים, ובתפלת שחרית במטתו פתח לפניו סידור האריז"ל באמירת הלל (ועיין בדברי תורה מהדורא ח' אות ל"ו שזקינו הקדוש מרן הרבי רמ"ל מסאסוב זי"ע הגיד הלל [ובשבת האחרון לימי חייו בירך בקידוש כנ"ל כנודע] פעם אחת בפרשת בא שהרגיש נועם העליון מיום פטירתו בשבוא זאת עיין שם), וגם בירך אז ברכת החודש הבא (סיון) כדרכו בקודש בשפה ברורה ובנעימה עם הניגון הנהוג לומר ביחדשהו הקב"ה וכו' - (וחודש מבורך היה לו החדש סיון הלו, מה נעים גורלו בעולם הבא עין לא ראתה, אבל לנו נהפך החודש או לקללה ולא לברכה, יתומים היינו ואין אב). ומוצאי שבת מנוחה אכל עוד באחרונה סעודתא דדוד מלכא משיחא, וזמר אתקיננו סעודתא וכו' - (ונודע דמסעודה זו מתקיים עצם נסכא שממנו יתעורר לתחיית המתים במהרה בימינו).

רסד. וביום א' במדבר הגיע המצב עד כלות כמעט פרחתו נשמתו הקדושה ומתוך הרעש הנורא שב רוחו בקרבו, ולמחרתו ביום ב' ערב ראש חודש סיון עדיין היה אצלינו יום צום ותשובה ותפלה וצדקה ואמירת אבינו מלכינו, ונשאנו עין למרום ית"ש לאמר ראה נא בענייני הרעשת ארץ רפא שבריה כי מטה, שמע נא אל תפלת עבדיך וחוס נא על קדושת שמך ותורתך, ושלח רפואה שלימה לאהוביך בן יקירך את בנך את יחידך אשר אהבת בדור יתום הלו, אבל בעוה"ר ננעלו שערי תשועה ונסתמו ארובות השמים, ובימים ההם כבר היה רובו ככולו שוכב בעינים סגורות, והכין עצמו למרכבה עליונה כביכול להיות פושט צורה ולובש צורה חדשה, וביום ג' ראש חודש סיון עת פנות ערב הגיד לז' הרבנית הצ' תחי' כי הוא הולך למות, אוי לאזנים שכך שומעות.

רסח. בלילה ההוא נדרה שנת המלך, הוא אור ליום ד' במדבר ב' סיון חשך ולא אור, ולערך שעה עשרה בלילה כבר אישתקיל מילולי וניכר בפני קדשו השתנות נוראה, איבריו דא לדא נקשן, והנה אימה חשיכה גדולה נופלת עלינו, וקול סואן ברעש גדול המו מעינו וניסו לעזור ולהושיע באופנים להחיות רוח צדיק ואין עוזר, ומיד נקבצו ובאו המונים המונים לחצרות הקודש וחדרו פנימה, ויהי בחצי הלילה בבית המדרש של רבינו צעקו בני ישראל אל ה' שפכו לב כמים באמירת תהלים אולי יש תקוה, אולי יחוס עם עני ואביון אולי ירחם, ורבים ובתוכם הרבנית הצדיקת תחיה מתוך סער ורעש נסו במרוצה ובבהלה על ציון מנוחת אבותיו הקדושים לעורר רחמים, ויצאו בתוך העיר ויזעקו זעקה גדולה ומרה ונתאספו עם רב צירים כולדה אחוזן, ובליל זה יבכיו בני ישראל יהגו ביגונם ויבכו את השריפה אשר שרף ה', בליל זה קדרנו וחשכו המאורות, סבוני אפפוננו רעות רבות וצרות, בכו בכו בכיה לדורות, וירב בבית יהודה תאניה ואניה, רוח אפינו משיח ה' אשר אמרנו בצלו נחיה עד ביאת ינון נלכד בשחיתותינו, ואז אחר חצות לילה במעמד עם רב חסידים ואנשי מעשה וגם התלמידים סביב למטתו של רבינו פלגי מים תרד עיניהם, ועינם דאבה לראות כבלע את הקודש נר ה' נשמת אדם גדול בענקים מהבהב ועומד לכבות ואין בידם להושיע, ומי האמין כזאת ומי היה יכול לצייר לעצמו לעצור ברוחו ולהביט בתמונה איומה כזו, איך הארי החי שר התורה עמוד התוך אשר כל בית ישראל נשען עליו בתורתו ועבודתו וקדושתו ומפיו אנו חיים, עתה נשמתו הקדושה מאתו תיפרד ותעזוב את עמו צאן מרעיתו כספינה מטורפת בלב ים, זו תורה וזו שכרה, אבל ה' אמר לו עלה עלה, אוי ואבוי הגיעה השעה המרה להדליק נרות ולומר פסוקי יחוד, וממש מרפסין איגרא קולות האדירים, ולערך שעה שתיים אחר חצות לילה בקדרותא דצפרא כשבאו אל הבית פנימה מבית המדרש שגמרו אמירת תהלים מיד אז וימש חשך פרח נשמתו הטהורה לשוב את בית אביה שבשמים, ורבינו איננו כי לקח אותו אלקים, וטעם מעץ החיים וחי לעולם, ואברינו שלא נתפרקו אז רק משמים ניתן בנו כח לסבול.

רסו. אז התפרצה קולות נוראות קול ברמה נשמע, נהי בכי תמרורים, הללו בוכים ומייללים, והללו ירדו לארץ ראשם, הללו ממרטים שערותיהם, והללו מכים בראשיהם, הללו קורעים בגדיהם קרע שאינו מתאחה, והללו סופקים כפיהם בצער יגון ואנחה, זה אל זה שואלים איה אבינו, איה רועינו! מה אנו מה חיינו! תורה תורה חגרי שק התפלשי בעפרים אבל יחיד עשי לך מספד תמרורים, כי שדדה תפארתך

ונפלה נזרך, מלאכי מרום מר יבכיון, שמש וירח קדרו וכוכבים אספו נגהם.

רסז. מיד אחר כך הכניסו את הגוף הקדוש בחדר הלימוד שבו ישב על כסא קדשו כסא אבותיו הקדושים, ובו השלים נפשו הטהורה בתורתו ועבודתו הגדולה, מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלקים, ובחדר הלז עינינו רואות וכלות רבינו שוכב על הארץ ומכסה מלמעלה, אויה.

רסח. אחרי יציאת נשמתו הטהורה ואחר הנ"ל, והנה הבריק והאיר השחר ואנחנו גופים שוחחים קדורנית תמהין לנפש אדם ושואלים לאור היום אם כבה נר ישראל אל מי תופיע נהריך, אבל לנו חשך ולא אור, והשמיעה הנוראה עשתה לה כנפים מיד לרחוק ולקרוב במריצת הטעלעפון ועל ידי הראדיא בכל אפסי ארץ, וגם בארץ הקודש נודע עוד באותו יום עת צהרים, ונזדעזע כל העולם כולו מאבידת מנהיגה האמיתי יחיד בדורו שלא הניח דוגמתו ואין תמורתו.

רסט. ומצאו בארגז השלחן את צוואתו הטהורה בכתב יד קודש (שרמו עליו בחייו כמה פעמים אי' איפוא היא ומינה לא נזוע זיו כל שהוא וכי הוא תורה שלימה בכל אות ואות), והתחילו בסדר היום ככל הכתוב בספר הצוואה. בשעה שלישית אחר חצות היום התחילו בטהרת הקודש ברתת וחלחלה על ידי תלמידי חכמים וחסידים מנויים, ונשאו את ארון הקודש לטבול גופו הטהור במקוה, ומשם הכניסו והעבירו אותו תוך בית הכנסת הגדולה ובית המדרש הגדול דפה, ואחר כך הכניסו אותו בחצירו לבית מדרשו מקום שהתפלל בו ושהתפללו בו אבותיו הקדושים, ושם עשו ההלבשה על ידי יחידי סגולה יראי ה'. ובמקהלות רבבות אלפי ישראל אשר נקבצו מכל אפסים ובתוכם רבנים גאונים וצדיקים מי שביכלתו עוד לבא אחד מהם לא נעדר לחלק כבוד האחרון לאיש האלקי, והתנהגו כפי הצוואה הקדושה שלא להספידו רק התפרצו בבכיות נוראות נמס כל לב ורפו כל ידים.

רע. ויהי בנסוע הארון הקדוש לבית מועד לכל חי וכל הרחובות שבעיר מלאות איש, גם שרי המדינה חלקו כבוד לראש ישראל וקיבוץ אלפים ורבבות כמוהו לא נהייתה, ומראה שחורה הלזו לא יתואר בחרט, החנויות נסגרו והכל בטלים ממלאכה, והזעקות המרורות אנחות ויגונות אין לשער, ממש אבנים וכותלים שפעו מים ומרזבי דמעה, בעת שהובילו את שר וגדול קדוש ונורא הזה והטמינודו במקום מנוחת אבותיו הק' לפנות ערב, ושם חלקת מחוקק ספון זי"ע.

הוא הלך למנוחות ואנן יתמי דיתמי במסתרם תבכה נפשינו, גדול כים שברינו, מי ירפא לנו מי יגן בעדינו, הוא עלה למרום להשביע בצחצחות נפשו, ואנו תועים כשה אובד בעליו, ובאבידת רבינו אבדה העולם כולה מנהיג ומדריך ורועה נאמן בכל המקצועות ובכל חלקי הפרטים הנוגעים לחיי היהודים בחומר ובצורה יחדיו ואין זולתו, ואחריו לא יהיה, ולא השיגוהו משיגי הגוף בדור הזה אין מכיר ערכו ואין מבין דרכו, כי נשמתו היתה גבוה לעילא ולעילא ואלו היה בדורות הראשונים גם כן לרבותא היה נחשב נערץ ונקדש ברבבות קודש.

רעא. לנו חזו והתבוננו בדבר הפלא ופלא סימנא מילתא יקירא אלבישיהו, כי הנה אבי אביו של רבינו ה"ה מרן הק' בעל שם שלמה זי"ע ביום שחל בו יום הסתלקותו (ב"א סיון) חל תמיד אחר כך באותו יום בשבוע יום א' דסוכות אושפיזא דאברהם רחימא, ויום פטירת אביו הק' בעל דרכי תשובה זי"ע הלא הוא ביום ב' דסוכות אושפיזא דיצחק עקידיא (עיין דברי תורה מהדורא תמינאה אות ל"ז מש"כ הרמו באותיות יצחק עיין שם), ויום הסתלקות רבינו הקדוש (ב' סיון) באותו יום יחול תמיד לאחריו יום ג' דסוכות אושפיזא דיעקב שלימא, צא וחשוב ולא דבר ריק הוא זה מאלו השלשה רועים הקדושים אב ובנו וכן בנו נגד השלשה אבות העולם כסדרן נא.

רעב. ואחרי כל אלה עלינו להתחזק ולאמץ ברכים כושלות ונשים ללבבינו דברי רבינו במה שכתב באקדמות מילין לספר הק' תפארת בנים (בהספידא על מר אביו זי"ע) וזה לשונו הק': אמנם אהוביי ורבותיי פן ישיא היצר בתחבולותיו כאשר אנו רואין איך מעשה בעל דבר הצליח בעוה"ר עד כי קדוש ישראל רוח אפינו אשר אמרנו בצלו נחיה נסתלק מאתנו, ופן תאמר אם כן הוא מה יעשו איזובי קיר כמונו, ופן נסוג אחור מלעמוד בפרץ ח"ו, הלא תדעו רבותיי שזהו עצת היצר ופיתויו בניסיונות

נא ולהטעים הדבר עיין בשער יששכר לחדש תשרי מאמר ימי החג אות ד' מה שכתב בשם הגה"ק מה"ר מרדכי דוד מדאמבראווא זי"ע על הכתוב ומות בהר והאסף אל עמך כאשר מת אהרן אחיך בהר ההר ויאסף אל עמיו, ופירש רש"י שחמד משה למיתה זו. אמנם רומז כי הנה לפלא שביום שחל בו ראש חודש אב שהוא מיתת אהרן, אותו יום בשבוע חל בכל שנה לאחריה ה' בסוכות האושפיזא דיליה. על כן נתאווה גם משה וחמד לאותו מיתה שסימן טוב שיום מיתתו תהא ביומא דאושפיזא דיליה בחג האסיף, והבטיח לו הקב"ה שגם יום מיתתו ז' אדר יהיה אותו יום בשבוע שחל בו אושפיזא הוא ד' דסוכות. וזה רומז ומות בהר והאסף אל עמך, שתמות ביום שחל בחג "האסף" יומא דאושפיזא דילך כאשר מת אהרן אחיך "ויאסף" אל עמיו, כמו שיום מיתת אהרן חל ביום שחל אושפיזא דיליה בחג האסיף, והבן ודברי פי חכם חן, עיין שם היטב.

רבות שיעמוד לנגדינו בעקבותא דמשיחא, ואנחנו נתחזק בשם ה' ותורתו הוא יעזרנו ויושיענו, ונבטיחך בעה"י אהובי אבי ורבינו הכ"מ כי נלך בעקבותיך ולא נעזוב דרכיך (בלי נדר), ולא נסוג אחור ח"ו בפרט מהדברים שנגעו ללבך ונפשוך, עד כאן לשונו עיין שם. ויותר מזה בדור יתמי דיתמי שנשארו עתה חזקו ונתחזקה לשמור ולילך בעקבותיו הקדושים של רבינו בכל פרטיה ודקדוקיה, וזכרון קדושת תורתו עבודתו וצדקתו, ואש גחלתו לא ימיש מאתנו לעולם ועד, והשי"ת חי וקיים הוא יושיענו בישועה ונחמה לגאלינו גאולה שלימה בביאת בן דוד במהרה בימינו אמן.

קטעים מהצוואה הק'

רעג. הנה הצוואה של רבינו כבר נדפסה וכמעט נתפרסמה בכל המדינה, ואדפיס כעת רק ראש עיקרי דברים להיות מצומד יחד עם התולדה לזכרון עולם לשמור ולעשות ולקיים לנו ולבנינו.

זוה לשונו:

מסעיף ב. ב"ב שיחי' ובתי תחי' וידידי ותלמידיי שיחיו נא ליזהר לילך בדרכנו שהוא דרך אבותינו זי"ע בלי שום דיעות או מעשה המתחדשים ח"ו, רק ביראת ה' כל הימים, ושלא להתחבר לשום חבורה וארגאניזאציאן, גם מהפושטים טלפים, צבועים וחנפים, אגדיסטע"ן, ישוביסטען, וכיוצא, כי מרה אחריתם ר"ל, ובכולם יש מינות (רחמנא לישובן מדעתא דילהון) ומעכבים הגאולה בעונותינו הרבים וכו'.

ג. וכן בעניני מלבושי שחץ וגילוי עריות מקומות שדרכן להיות מכוסות, אוי ואבוי אין לך נבלה ופירצה גדולה מזו, והן הנה גורמת צרת ישראל ועיכוב בנין אריאל, נא שימו על לב ובפרט אנ"ש הנ"ל ויו"ח שליט"א הם ובניהם ובנותיהם ונשותיהם וכו'.

ה. גם יו"ח ואנ"ש ובני עירנו הי"ו אזהיר במפגיע שלא לשנות ממנהגינו בקודש, הן בעניני לימוד תשב"ר וחבורה גדולה "מחזיקי תורה", וכן בכל שארי עניני הדת כמו בקמחא דפסחא וכו'. ובפרט בבית המדרש שלי בנוסח מנהגינו מאבותינו הקדושים זי"ע, וכן מאנ"ש ידידנו הי"ו בכל מקום שיכלו להנהיג ולתקן כמנהג אבותינו וגם נוסח התפלה ושמונה עשרה מה טוב וכו'.

ו. כי הנני בעל חוב גדול וצריכין לשלם החובות שלא אהיה ח"ו בכלל לזה וכו' ולא ישלם, וגם למנוע חילול השם. וגם אבקש להדפיס חיבוריי על כל פנים יסייעו נא אנ"ש כל אחד כפי

תולדות רבינו

קלג

יכולתם, וכל המסייע לכל צרכי הנ"ל המרובים הנה מובטחני בעזה"י כי זכות אבותי יעמוד להם וכו', ואם אוכל לגמול בעה"י לכם ולהמליך טוב בעולם העליון בודאי אעשה לטובה.

יח. המצבה אשר יעמידו נוסחא יהיה ככה:

פ"ג הרב המפורסם למד תורה מתוך יסורים. וחיבר הרבה חיבורים. נחמדים ויקרים. ובעזרת ה' בגיבורים. עמד לנס לעשות פעלים. לטובת אמונת ושמירת והחזקת דת תוה"ק בכלל ובפרט ולטובת אחב"י, מו"ה חיים אלעזר אבדפה"ק והגלילות ונשיא כולל אה"ק דרמבה"נ זי"ע בע"ס שו"ת מנחת אלעזר, אות חיים ושלוש, שער יששכר ושאר הרבה חיבורים, בן לאותו צדיק וגאון הקדוש המפורסם מאור הגולה המקובל האלקי מוהר"ר צבי הירש שפירא זצלה"ה אבדפה"ק בע"ס דרכי תשובה, באר לחי ראי, שו"ת צבי תפארת ושאר הרבה חיבורים, ולמעלה בקודש דור דור זי"ע, יחוס נא הש"י עליו ויחוננהו במדת החסד. כדכתיב וחנותי את אשר אחון ורחמתי את אשר ארחם נפטר (ב' סיון שנת תרצ"ז) לפ"ק, תנצב"ה.

ומעבר השני יחקקו בזה הלשון:

נוסח צוה לרשום על המצבה.

יט. וגם אבקש את יו"ח ואנ"ש התלמידים וידידים שילמדו בעדי משניות וכו', וגם ביום היא"צ יזכרוני לטובה בלימוד ותפלה וכו', וגם שיזכרו אותי בעת טבילתם במקוה יטבלו נא טבילה אחת במחשבתם לטובת טהרת נפשי רוחי ונשמתי ויזכרו שמי ושם אבי זי"ע וכו'.

כ. ע"ד חיבוריי בעה"י וכו', נא להשתדל להדפיס כל אלו במוקדם, וכשיהיה לי לטובה שיהיה שפתותי דובבות כשיזכני ה' אז אעשה גם לכם טובות וביותר לעושים ומעשים לטובה.

עד כאן לשונו הקדוש בסעיפים הנ"ל.

ויתר דבריו הקדושים נא תעינו בפנים בהנרפסה מכבר.

וזאת הברכה אשר השאיר אחריו רבינו הקדוש ספריו וחיבוריו

הקדושים:

א. שו"ת מנחת אלעזר חלק א' - נדפס במונקאטש בשנת תרס"ב.

ב. שו"ת מנחת אלעזר חלק ב' - מונקאטש - תרס"ז.

תולדות רבינו

ג. שו"ת מנחת אלעזר חלק ג' - בראטיסלאווא - תרפ"ב.
 ד. שו"ת מנחת אלעזר חלק ד' - מונקאטש - תר"צ.
 ה. אות חיים על הלכות תפילין - בערעגסאז - תרפ"א.
 ו. אות שלום על הלכות מילה - בערעגסאז - תרפ"א.
 ז. נימוקי אורח חיים (על ש"ע או"ח) - טארנא - תר"צ.
 ח. מאמר זכרון צדיקים (הספדים) - מונקאטש - תרס"ה.
 ט. חמשה מאמרות (תורת שבת. סמוכים לעד נוסח התפלה, וכו')
 בראטיסלאווא - תרפ"ב.

י. עולת תמיד על מסכת תמיד. בראטיסלאווא - תרפ"ב.
 יא. מאמר מילי דהספידא - בראטיסלאווא - תרפ"ב.
 יב. דברי תורה מהדורא קמא. - בראטיסלאווא - תרפ"ב.
 יג. דברי תורה מהדורא תנינא - מונקאטש - תרפ"ט.
 יד. דברי תורה מהדורא תליתאה - מונקאטש - תרפ"ט.
 טו. דברי תורה מהדורא רביעאה - מונקאטש - תרפ"ט.
 טז. דברי תורה מהדורא חמישאה - מונקאטש - תרצ"ג.
 יז. דברי תורה מהדורא שתיתאה - מונקאטש - תרצ"ג.
 יח. דברי תורה מהדורא שביעאה - מונקאטש - תרצ"ו.
 יט. דברי תורה מהדורא תמינאה - מונקאטש - תרצ"ו.
 כ. דברי תורה מהדורא תשיעאה - מונקאטש - תרצ"ו.
 כא. מאמר אדון כל (על חרוז אל אדון לשבת) - מונקאטש -
 תרצ"ו.

כב. דרכי תשובה על הלכות מקואות - מונקאטש - תרצ"ד.
 כג. הגהות והשלמות לספה"ק באר לחי ראי על תיקוני זוה"ק חלק
 ג' (לאביו הקדוש זי"ע). הגהות והשלמות לספר דרכי תשובה על
 הלכות נדה (לאביו הקדוש). הוספות בספה"ק תפארת בנין ודרכי
 אמונה (לאביו הקדוש).
 כד. קצת הגהות בסידור חמדת ישראל למה"ר שמואל וויטאל
 זי"ע.

עד כאן בחייו, מכאן ואילך החיבורים הנשארים בכתב יד קודש:

כה. הגדה של פסח שער יששכר נדפס במונקאטש שנת תרח"ץ.
 כו. שער יששכר על המועדים (ג' חלקים) כעת בדפוס מונקאטש
 תרח"ץ.
 כז. חיים ושלום על התורה כעת בדפוס סיגעט תרח"ץ.
 כח. הגהות ירושלמי (על ש"ס ירושלמי).
 כט. שו"ת מנחת אלעזר חלק ה' [חבל על דאבדין שנאבר הכת"י

תולדות רבינו

קלה

בימי הזעם].

ל. שו"ת מנחת אלעזר חלק ו' [חבל על דאבדין שנאבד הכת"י בימי הזעם].

לא. שו"ת מנחת אלעזר חלק ז' (נשאר באמצע) [חבל על דאבדין שנאבד בימי הזעם].

לב. דברי תורה חלק בעשירי (נשאר באמצע ונאבד בימי הזעם).

גם התחיל לכתוב קצת נימוקי יורה דעה וחושן משפט (והעיקר נשאר ברעיונותיו האדירים ולא זכינו לכתב יד קודש שיחברם ויביאם על הגליון), וחבל על דאבדין.

גם היה ברצונו לחבר ספר יד אלעזר פירוש על ספר הקדוש מאה קשיטה להרמ"ע מפאנו זי"ע (ולא הפיק זממו הטוב אל הפועל).

ומספר הק' חיים ושלום נראה (בסדר שמות) שברצונו היה לחבר פירוש על הרמב"ן הקדוש (ולא עלתה לו).

ושמענו מפה קדשו שהתמרמר ואמר כי אילו היו מניחים לו בני דורו במנוחה או היה עולה במוחו וחידושי תורה (לרובי רעיונותיו פרי תנובותיו העולים על רוח מחשבתו) כמו מחברי גאוני תקיפי קדמאי וחבל על דאבדין זיע"א.